

Pearl S. Buck

SÁRKÁNYOK IVADÉKA

龍
子

ERASMUS KIADÓ

Pearl
S.
Buck

Sarkányok ivadéka

Erasmus

I.

A sárkány Kínában Isten, híveinek barátja. Hatalmában van a béke és a gazdagság. Ő a tenger, ahonnan a szelek fújnak, ő küldi az esőt, ami megtermékenyíti a földet. Valamikor régen két sárkány rettenetes viadalt vívott. A küzdelemben mindkettő eltűnt; csak rengeteg fehér hab maradt, amiből uralkodók és hősök nemzedéke lett.

Ling Tan felemelte fejét. A rizsföldön állt, térdig a vízben, s távolból hallotta felesége kiáltását. Vajon miért kiált az asszony, délután, amikor sem az evésnek, sem az alvásnak nincsen itt az ideje? A rizsföld távolabbi szögletében két fia hajolt a víz fölé. Karjuk olyan egyszerre nyúlt a vízbe, mintha csak egy ember karjai lettek volna. Rizst ültettek. – Hó! – kiáltott Ling Tan. A fiúk egyszerre álltak meg, és egyenesedtek fel apjuk hangjának hallatán. – Nem anyátok kiált? – kérdezte Ling Tan. A két fiatalember hallgatózott. Ling Tan gyomrában büszkeség mozdult, ahogyan nézte fiait. Mindkettő megnősült már, Lao Ta, a legidősebb fiú felesége egy hónapja szült. Lao Er, a középső fiú, négy hónapja nős, felesége még nem várandós. Ling Tan-nak e kettőn kívül még egy fia volt, Lao Szán, aki most valahol a füves réten, a hegyek lábánál lovagol a bivalyon. Még két lány is van, már csak az egyiket kell férjhez adni. Az nagyobbik lány már elkerült otthonról. Ling Tan kereskedő fiához adta feleségül, akinek tornyos háza jól látszik a városfalon túl, a messzeségben. E pillanatban tisztán, félreismerhetetlenül hallották Ling Tan feleségének hangját a rizsföldek felett.

– Hol vagy, vén csont? Vén süketnéma, merre vagy?

– Anyánk! – kiáltotta Lao Ta. A három férfi összenevetett, aztán Ling Tan a vízbe dugta a rizspalántákat, melyeket eddig balkezeiben tartott.

– Kidobott pénz, így leállni a munkával már a délután kellős közepén – mondta. – Ne hagyjátok abba a munkát, fiaim.

– Emiatt ne fájjon a szíved, apám! – felelte a legidősebb fiú. A fiatalemberek ismét munkának görbítették hátukat; karjuk minden mozdulatával elültettek egy zöld rizspalántát a langyos, sáros vízben. Láruk a puha földbe mélyedt, meztelen, barna hátukat forrón sütötte a nap. Fejüket széles, bambuszrostból font kalap árnyékolta. A két fiú jó barátságban élt

egymással, amióta csak az eszüket tudták. Alig egy év választotta el őket. Szokásuk volt, hogy mindig mindent megbeszéltek egymással. Még házasságuk se vert éket közjük. Éppen az asszonyokról beszélgettek a széles kalapok alatt, amikor apjuk megszólalt, s most, hogy elment, ehhez a témához tértek vissza. Olyan fiatalok voltak még a fiúk, csodálatosnak tűnt számukra még sok minden: saját testük, amit ettek-ittak s minden esemény, amit a nappal és az éjszaka útjukba hozott. Számukra a világ véget ért a völgyet övező hegyekkel. A völgyben feküdt apjuk földje, a föld, ami egyszer majd az övék lesz, a világ közepe pedig csakis Ling faluja lehetett, ahol rokonaik és őseik évszázadokon át születtek, éltek és elmúltak. A közeli nagyváros sem volt más, mint piac. Mikor gabonát arattak, ha zöldség vagy gyümölcsfeleslegük volt, odavitték, eladták a piacon: ennyit tudtak a városról, s ennél többet nem is akartak tudni róla. Mióta húguk a kereskedő fiához ment feleségül, gyakran beszéltek arról, hogy többször kellene meglátogatni. Mégis ritkán mentek. A földön éppen elég tennivaló akadt számukra. Beszélgettek a nagy bambuszkalapok alatt, de közben éppoly sebesen ültették a rizst, mintha némán dolgoztak volna. Mögöttük a vízáztatta mező, előttük a zöld palánták erős, életrevaló sorai.

– Tudhatja-e a férfi, mikor ver gyökeret magja az asszonyban? – kérdezte bátyjától Lao Er, a középső fiú.

– Vakon ültetünk – nevetett Lao Ta. – Nem úgy, mint a mezőn, napfényben. Ezért aztán újra meg újra ültetnünk kell. Kapálózik ellene?

– Eleinte ellenkezett, de mostanában már soha.

– Hagyd magára három napig – tanácsolta Lao Ta, az idősebb fiú jogán. – Amikor a férfi elülteti a magot, a földet fel kell rá készíteni. Akarom mondani, a magot nem lehet csak úgy beledobni, csak akkor, amikor a föld felkészült a fogadására. De nem lehet szétszórni sem a magot, ahogyan a szél szórja szét a gyomnövények magját. Mélyen a földbe kell taszítani, így-így-így – És karja háromszor egymás után nekilendült, és három erős, egészséges rizspalántát dugott a nedves földbe. Lao Er lelkesen hallgatta bátyja szavait.

– Türelmetlen ember vagyok – mondta félig-meddig szégyenkezve.

– Akkor a te hibád, ha még nincsen fiad – felelte fivére. Ravasz oldalpillantást vetett szeretett öccsére, szája mosolyra húzódott. – Ha már egy éve leszel házasember, meglátod, a fiad fontosabbnak tűnik majd az asszonynál is.

– De mit összeizgatja magát! – vélte Lao Er. – Minden hónapban megátkozta a vézést, amikor megjön. Mindketten felnevettek. Maguk előtt látták Lao Er feleségét, a fiatal, kardos menyecskét. Lao Ta felesége nyugodt volt, telt, s ha olykor rossz hangulatban volt, akkor sem mutatta. De Lao Er felesége! Akár a nyugati szél. Akárhová megy, minden mozgásba jön körülötte. Lao Er első látásra beleszeretett. Lao Ta is szerette a feleségét, de nem egész lelkével, s ezt tudta is magáról. Legalábbis tudta magáról, hogy nem siet a hitvesi ágyba. Megvárta inkább míg az idősebb férfiak ásítózni és nyújtózkodni kezdenek, s lassan hazaszállingóznak a teaházból, vagy az apró, templom előtti térről, ahol esténként összegyűltek. Mikor pedig hazaért, szívesen elbeszélgetett még apjával, ha még ébren volt, és összetalálkoztak a ház előtt. Szerette feleségét, de szeretetében nem volt sem sietség, sem türelmetlenség. Az asszony úgyis az ágyban lesz, mire ő lefekszik, és várja. Csak oda kell mennie. Lao Er felesége azonban izgága, tele huncutsággal, s férje soha nem tudja merre jár, míg biztonságban mellette nincs. Esténként az idősebbek árgus szemmel figyelték, készen rá, hogy kinevessék, ha elsőnek hagyja ott a társaságot, ha elsőnek igyekszik haza. Félt, hogy kinevetik, ugyanakkor égő vágyat érzett, hogy megkeresse az asszonyt. Jáspisnak hívta, bár az asszony rendes neve ennél jóval hosszabb volt. Jáspis! szólt a férfi, amint belépett a szobába. Néha ott volt az asszony, várta, de gyakrabban nem. Meg kellett keresnie. Kétszer ritkán találta meg a háznak ugyanazon a pontján, s néha a házon kívül lelt rá. Soha nem várta az ágyban, mint bátyját a felesége. Szerette volna megkérdezni, szereti-e, de nem merte: félt, hogy az asszony kineveti, márpedig Jáspis nevetése éppoly hirtelen és tiszta volt, mint haragja. Ha nem találta a szobában, elcsendesedett, és keresésére indult, tűnődve, vajon a háznak melyik zugában fogja megtalálni. Az asszony reggelenként kijött a rizsföldre és segített férjének a munkában, de ebéd után már nem jött ki soha. – Aludni akarok! – jelentette ki ilyenkor. Lefeküdt, és férje szeme láttára elaludt, még hozzá délután. Lao Er szeretett volna melléfeküdni, de nem merte megtenni; félt, hogy apja lehordaná, ha megtudná, hogy délután összefekszik az asszonnyal, amikor pedig dolgozni kell, amikor ültetni kell a rizs palántáit. Így dolgozni ment, otthagya az asszonyt az ágyban. Jáspis aludt, arca szép volt, mint egy gyermeké. De mennyi ideig aludt, és aztán mivel foglalatoskodott? Lao Er fölpillantott a napra. Még nagyon magasan járt. Sóhajtott, és folytatta a munkát.

...Ling Tan egy idegennel beszélgetett a bambusztető alatt, amit nyaranként mindig felállított az udvaron. Az idegen szantungyi selyemmel házalt, meg durva vászonnal. Tavasszal mindig délre indult portékájával, a délieknek árulta a durvább anyagot, selymet vett, és nyáron visszavitte északra, ahol ilyesmit nem készítettek. Most éppen északról érkezett, és olyan durva szöveteket hozott, hogy tudta, legfeljebb parasztok veszik meg, az asszonyoknak. Ezért elhagyta a várost, és a falvakban próbált szerencsét. Azért jött ebbe a házba, mert ez volt a faluban a legnagyobb, és mert a kapuban szép, fiatal nőt látott. Úgy tűnt, mintha egyedül lenne, felvigyázó nélkül, de amint odament, és megszólította, a házból kijött Ling Szao, a ház asszonya, és így szólt a házalóhoz:

– Ha már muszáj asszonyszeméllyel beszélgetned, velem beszélj, ne a középső fiam feleségével!

– Csak annyit akartam megkérdezni tőle, hol van az anyósa – jelentette ki gyorsan a házaló, aki egy szempillantás alatt felmérte, hogy erős akaratú nővel, a ház asszonyával áll szemben. – Hazafelé tartok – folytatta –, és már csak pár lábnyi szövetem van. Nyári ruhának jó, és a faluban azt mondták, te vagy errefelé a legjobb ízlésű asszony...

– Tedd el a nyelved és vedd elő a szövetet! – jelentette ki az asszony. A házaló udvariasan nevetett, elővette gyorsan a szövetet, s hamarosan élénk alkudozásba bonyolódtak az anyag árát illetően. A házaló végül elkeseredett érvhez folyamodott:

– Hiszen szinte ajándékba adom! – mondta – És azt is csak azért, mert idén nyáron háború lesz északon. A szövet kiesett az asszony kezéből.

– Milyen háború?

– Nem a mi háborúnk! A törpék támadnak a Keleti Óceán felől, akik mindig szerették a harcot.

– Ide is eljönnek?

– Ki tudja?

Ekkor történt, hogy az asszony kiállt a mező szélére, és férjét hívta. Most pedig a házaló és Ling Tan a tető árnyékában ültek az udvaron, és Ling Tan hallgatta a házalót. Lába a hűvös köveken nyugodott. Kellemes udvar volt ez, nyáron hűs, de télen sok napot kapott, s viszonylag melegnek számított. Valamelyik őse apró medencét épített a közepére, abba pedig cserépben lótoszt ültetett. Hat virágja nyílt éppen a lótosznak, mélyvörös virágok,

középujt sárga bibével. Egész nyáron itt állt az asztal, még rossz időben is itt étkeztek, mert a tető megvédte őket az eső ellen is. Ültek az asztalnál, az asszony teát töltött, aztán leült egy padra, kissé oldalvást. Cipőket készített éppen. Hosszú vastúvel szúrta át a vastag cipőtalpat, s amikor a tű kikandikált, erős, fehér fogával ragadta meg, úgy húzta át a fonalat. Ling Tan ilyenkor mindig félrenézett, mert a műveletbe a saját foga is belefájdult, bár ezt még soha nem mondta meg az asszonynak.

– Azt mondod, hogy a keleti törpék meggyilkoltak néhány embert a mi népünkben? – kérdezte Ling Tan a házalótól.

– Északon férfiakat, asszonyokat és gyerekeket öltek meg – válaszolta a másik. Fölemelte az edényt.

Kiitta teáját.

– Holnapra Penpungban akarok lenni. El kell válnunk.

Közönséges embernek látszott, mint a házalók általában. Beszédjét a sok használat simára csiszolta. Ling Tan nem mozdult.

– Vajon mi lesz? – tűnődött. Senki nem felelt, annyira nyilvánvaló volt, hogy kérdését magához intézte. A házaló vállára vetette batyuját és távozott, Ling Tan pedig egyedül maradt feleségével az udvaron. Az asszony varrt, a férfi a házat nézegette. A falak régen, nagyon régen épültek, téglából, az alacsony tetőt cserepek fedték. Belül a választófalakat egyetlen sorból emelték, földdel tapasztották, aztán fehérre meszelték. Itt született, élt, és halt meg minden őse, itt született ő maga, szülei egyetlen gyermekeként, itt született három fia, itt élt unokája is. Csendes, forró délután volt. A lótosz virágai finoman remegtek. A csendben Ling Tan hallotta unokája sírását. Ling Szao fölkelte, bement a házba. A férfi egyedül üldögélt tovább. Jó az élet, gondolta. Szerencse, hogy földje közel van a városhoz, és közel a folyóhoz is, völgyben, hegyek között fekszik, ahol még a száraz évszakban is csordogál a patakokban a víz. Semmiben sem szenved hiányt. Nem gazdag, nem szegény. Csak egy gyermeke halt meg, az is lány. Beteg nem volt soha. Ötvenhat évesen teste éppoly erős, mint fiatal korában. Még ma is tudna utódot nemzeni, hanem az asszony már túl van az ilyesmin. A faluban él egy vénasszony, aki gyakran ajánlotta, hogy beszerez neki egy fiatal ágyast, de ő mindig nemet mondott.

– Vannak már fiaim – felelte tegnap is a kapzsi csoroszlának.

– Az embernek nem lehet elég fia – válaszolta a kerítőnő –, különösen ilyen háborús időben nem. Háború, fegyverek, mindenféle idegen, külföldi

dolgok. Kinek van ilyenkor elég fia?

Ling Tan csak nevetett. Felesége szülni ugyan már nem tudott, egyebekben azonban jobb volt, mint valaha, már csak azért is mert úgy ismerte férjét, mint a tenyerét. Ling Tan meg volt vele elégedve, semmi kedvet nem érzett ahhoz, hogy mindent újra kezdjen egy fiatal lánnyal. Nem is beszélve arról, hogy ha második asszony belép a házba, a béke biztosan kiköltözik. Kezével az asztal lapjára csapott, kiitta maradék teáját, szorosabbra fűzte derekán a kék korcot.

– Megyek vissza dolgozni! – kiáltotta, de senki sem válaszolt. Nem is várt választ, hiszen csak az asszonyok hallhatták. Indult a dolgára.

Odakint örömmel látta, milyen sokat végeztek időközben fiai. Még egy óra munka, és napnyugtára ezt a rizsföldet be is fejezték. Ez volt az utolsó mező, amit rizzsel vetettek be, s a termés ismét egy évre ellátja a családot táplálékkal. Újra lehajolt, és a barnás vízben látta saját arcvonásait, keskeny arcát, szögletes állkapcsát és kiálló járomcsontjait. Könnyű volt kalapját a fején tartania, mert a szalag jól megkapaszkodott széles állában. A faluban akadtak férfiak, akik kalapjuk zsinórját a fogukkal tartották, mert álluk alól kicsúszott. Ő azonban nem tartozik közéjük. És ajkai is eltakarták fogsorát, nem úgy mint harmadik unokatestvérének, aki mindig vicsorog egy kicsit, bárha tanult ember, legalábbis ki tudja betűzni a bíró közleményeit, melyeket a városfalra tűznek ki. Maga Ling Tan nem értett a betűkhöz. Nem volt rá szüksége soha, hogy olvasson. Mindig azt mondta, az ember előbb-utóbb hallomás útján is megtud mindent. A jó hír gyorsan jött, a rossz hír pedig lassan jutott tudomására, s ez így is volt jó. Fiait sem küldte iskolába, nem is bánta meg, még akkor sem, amikor a városból fiatal diákok jöttek a faluba, és azt magyarázták, mindenki, férfi és nő jól teszi, ha megtanul írni és olvasni. Megnézte a diákokat, sápadtak voltak, csenevészek: úgy gondolta, nincs miért hinnie nekik. Mindig a maga útját járta, s nem látta be, miért kellene arról letérnie. A mezőn nem beszéltek a férfiak, míg az utolsó palántát el nem ültették. Akkor fölegyenesedtek, kalapjukat hátukra engedték.

– Mit akart anyánk? – kérdezte Lao Ta.

– Házaló járt erre északról. Háborús híreket hozott – felelte apjuk.

Mindez már egy órája történt, s a hír időközben jelentőségét veszítette. Észak messze esett ide. Az apa szeme végigsiklott a zöld rizspalánták hosszú sorain. Árnyékuk fekete sávot vetett a víz barna tükrén. Egyenes volt a

fekete sáv; fiai éppoly biztos kézzel ültettek, mint ő maga. Ling Tan megtörölte arcát inge elejével, és így szólt középső fiához:

– Menj, vegyél egy kis disznóhúst unokafivéred boltjában. Megesszük a káposztához.

– Hadd menjek én! – kérte a legnagyobb fiú nevetve.

Ling Tan végignézett fiain, és látta, hogy Lao Er arca bíborvörös.

– Mi az? Mi van köztetek? – kérdezte Ling Tan.

Lao Ta újra nevetett, de nem válaszolt, a kisebbik fiú pedig csak vigyorgott, mint a fakutya.

Apjuk is elmosolyodott. Gyerekek még ezek, mind a ketten, gondolta.

– Megtarthatjátok a bolond titkokat – mondta nevetve. – Érdekel is engem!

Elégedetten indult hazafelé, s néhány pillanattal később látta, hogy Lao Er előtte surran be a ház kapuján. Akármi készletti ekkora sietségre, gondolta Ling Tan, legalább a házon belül van. Eszébe sem jutott, hogy fia feleségéhez igyekszik ilyen roppant sebesen. ... Lao Er bement a szobába, ahol feleségével közösen lakott. Az asszony nem volt ott.

– Jáspis! – szólt Lao Er. Semmi válasz. – Jáspis! – szólt újra, ezúttal halkabban.

Lehet, hogy az asszony elbújt. Olykor megtette, s csak akkor jött elő nevetve, amikor férje már félőrült volt az aggodalomtól. Most azonban a halk hívására sem jelent meg: a szoba üres volt. Lao Er félelmet érzett, mint mindig, ha nem találta meg azonnal az asszonyt. Csak nem szaladt el? Csak nem hagyta itt? Kiment az udvarba, hogy megkeresse anyját. Őt sem lelte. Most a konyhába ment, s ott valóban meg is találta anyját; épp az estebéd elkészítésével foglalatoskodott. A földből tapasztott tűzhelyen gőzök emelgették a nagy üst fafödőjét. Ott görnyedt anyja, száraz fűvel táplálta a tüzet. Lao Er szégyellte volna megkérdezni, nem látta-e valahol feleségét, így tettetett haraggal szólt:

– Anyám, miért te táplálsz a tüzet? Ez az én semmirekellő feleségem dolga lenne!

– Semmirekellő, de még mennyire az! – felelte anyja. – Nem láttam színét se, mióta a nap delelőn állt. Ezek a fiatalasszonyok! A házasságközvetítő lóvá tett bennünket. Persze mit várjon az ember olyan nőtől, akiknek a lába egész életében szabadon volt? Az én időmben bepólyálták a lábunkat, de otthon is maradtunk. Ezek a mai fiatalok úgy ugrándoznak, mint a kecskegidák!

– Megkeresem, hazahozom, és elverem! – jelentette ki Lao Er. E pillanatban olyan dühös volt, hogy ha Jáspis a szeme elé kerül, valóban elagyabugyalja.

– Tedd azt – felelte anyja. Apró, ravasz szemében vidámság csillogott. – Ámbár, biztos vagy-e benne, hogy el tudod náspángolni? Manapság már nem olyan könnyű elverni az asszonyokat, mint valamikor. Szárazon nevetett, és a füvet a tűzre teregette. Ling Tan nem számított szegény parasztnak, apja is gazdag, jól termő földön gazdálkodott, de az asszonyt jól nevelték. Tudta, hogy akár szegény, akár gazdag a család, semmi sem indokolja a pazarlást. Takarékosan kell bánni étellel, tüzelővel, ruhával egyaránt. Mikor anyagot szőtt és ruhának valót szabott belőle, az eselék elfért egyik tenyerében. Annak idején garantálta ezt a házasságközvetítő, és így is lett. Manapság azonban! Manapság már nehéz ilyen asszonyt találni. Orchideának, a legnagyobb fiú feleségének még bekötötték a lábát gyerekkorában, de jött a forradalom, s a munka félbemaradt, apja megparancsolta, hogy lánya lábát hagyják szabadon. Mint ahogy Ling Tan sem engedte, hogy két lánya lábát megnyomorítsák. Az asszony imigyen elmélkedett menyei felől, miközben a tüzet táplálta nagy gonddal. Egyenként tette rá a fűszálakat, száraz leveleket, szarat, apró gallyat. Sok minden függött a feleségektől. Rajtuk állt, hogy a házban béke van vagy nyomorúság, tőlük függött az öregek sorsa. Ebben a tekintetben a fiúkban nem lehetett megbízni, mert a házon belül a nők erősebbek a férfiaknál. Hogy hihetné el, hogy középső fia megveri feleségét, ha rátalál? Nem fogja elverni – mormogta az asszony a tűzbe. Őt magát férje két ízben verte el, amikor fiatalabb asszony volt. Egyszer haragjában, egyszer pedig a féltékenység vitte rá. De a férje erősebb is volt, mint a fiai. Nem mintha ő békén tűrte volna a bántalmazást.

– Ki harapott meg? – kérdezték olykor a férfit.

– Hegyi tigris – felelte ilyenkor nevetve, mert az asszony a hegyek között született. De Jáspis? Van férfi, aki Jáspist el tudná náspángolni? Az asszony sóhajtott, fölemelkedett, nézte, ahogy a tűz újabb táplálék híján lassan kihamvad. Fájt a térde, de nem törődött a fájdalommal. Felemelte a fődöt és megszagolta a főtt rizst. Illatos volt és majdnem teljesen puha. A tűzre már nincsen szükség, gondolta, a gőz elegendő lesz. Ásított. Levette a polcról a csészéket. Ebédről maradt egy kevés hal, volt némi káposzta, amit majd belekever a rizsbe. A hal ingyen van, miután saját halastóval rendelkeznek.

Csak a hálót kell leengedni a vízbe. Az udvaron terített meg. Letette a rizsescsészéket, melléjük fektette az evőpálcikákat, aztán bement abba a szobába, ahol a férjével aludni szokott. Ling Tan ott volt, hideg vízben mosdott éppen. Nem szóltak egymáshoz, mégis, ahogy meglátták egymást, arcukra kiült a béke. Az asszony leült, kihúzta hajából az ezüst fogpiszkálót, és fogait tisztogatva nézte mosakodó férjét. Ugyanolyan szépnek látta férje testét, mint annak idején, mikor először találkoztak. Ugyanolyan karcsú volt, erős és barna. Ling Tan határozott, erőteljes mozdulatokkal mosakodott, majd megszáritotta magát a törülközővel, amit az asszony szőtt, mint szinte mindent a házban. Ling Tan tiszta férfi volt. Teste soha nem szaglott kellemetlenül. Ha száját nevetésre nyitotta, egészséges fogai közül édesen áradt ki a levegő. Nem úgy, mint harmadik unokafivérének, akinek lélegzete olyan volt, mint a tevéé.

– Milyen mellette aludni? – kérdezte egy asszony az unokafivér feleségét.

– Miért? Nem minden férfi bűdös? – kérdezett vissza a másik.

– Az enyém nem! – felelte az asszony büszkén.

Ling Tan végzett a mosdással.

– Most pedig vacsorázni fogok! – jelentette ki. Fölvette kék vászonnadrágját, és tiszta övvel megkötötte derekán. Aztán eszébe jutott a hús. – Disznóhúsert küldtem Lao Tant – mondta. Az asszony szeme elkerekedett.

– Hiszen maradt ebédről egy fél hal!

– Én a disznóhúst fogom megenni.

– Rendben van – mondta az asszony. Fölkelt, és kiment, hogy elkészítse. Mikor a konyhába ért, meglátta az asztalon a szárított lótuszlevélen fekvő húst. Megfogta, vizsgálta. Mindig gyanakodott, hogy nyolcadik unokafivérük, a mézáros csal, bár eddig még sohasem talált kifogásolnivalót áruján. A hentes félt az asszonytól, Ling Tant pedig tisztelte, s bár ő is árult rossz húst, mint minden hentes, Ling Tan házába mindig a javából küldött. Ez a font hús tiszta volt, kifogástalan. A fehér bőr alatt látszottak a hús és a zsír piros és fehér sávjai. Kifogástalan darab volt. Gyorsan fölvágta, fokhagymát metélt hozzá, megsózta és apró gombócokat formált, amiket a forró vízbe engedett. Ügyesen főzött az asszony. Ling Tan két pipát szívott csak el, s már el is készült az étel. Az asszony kinyitotta a konyha ajtaját, és kikiáltott a legnagyobb fiúnak:

– Apátok vacsorázni fog!

Lao Ta kijött szobájából. Időközben ő is megmosdott. Karján gyermeke ült.

– Itt vagyunk – mondta. Ling Tan is kijött szobájából, és kisebbik fiáért kiáltott. Felesége a konyhában éppen a káposztát keverte a rizsbe. Onnan kiabálta:

– Nem hallja, ha szólsz neki! A feleségét keresi megint. Az udvarról a két férfi nevetése hallatszott: olyan férfiak nevetése, akik felesége sohasem bújt el előlük. Ling Szao kihozta a rizst, és maga is nevetett. A legidősebb fiú felesége is kilépett szobájukból, és kabátját gombolva közeledett.

– Engedj ki, anyám! – mondta Orchidea, mert az asszony elállta az utat.

Aztán Orchidea is nevetni kezdett, bár nem tudta miről van szó. Ebben a házban sokat nevettek. Orchidea kedves leány volt, gyakran nevetett, ha a vidámság okát nem is tudakolta. Amint asztalhoz ültek, megérkezett a legkisebb fiú, kötőféken vezetve a bivalyt. A kötelet az állat orrán fűzték át. A fiú magas volt, csendes. Még nem töltötte be tizenhatodik évét. Senki sem szólt hozzá, és nem is várta, hogy megszólítsák, de látta, hogy apja és anyja egy-egy röpke pillantást küld felé. Tekintetük elégedettséget sugárzott. Lao Szán tudta, hogy ő a kedvenc, őt szeretik szülei a legjobban, bár nehéz természete miatt őt volt a legkevésbé könnyű szeretni. Sok tekintetben kihasználta bátyjait, akik ezt nem is nagyon bánták, legföljebb egy-egy barackot nyomtak sörtehajjal borított fejbűbjára. De a szüleivel szemben gyakran volt durcás és engedetlen, s azok emiatt, ha lehetett, nem is szabtak neki feladatot. Apja most is azért küldte a bivallyal a hegyek közé, hogy napközben ne legyen szem előtt a lázadó fiú. Így nem kellett nehéz természetén bosszankodnia. S mindez azért, mert Lao Szán arca gyönyörű. Olyan szép, hogy apja és anyja születésétől fogva féltek, elragadja a hirtelen halál, hiszen ekkora szépség hogy is ne keltené föl az istenek féltékenységét? Szeme bogara fekete volt, mint az ónix, ha víz alatt ragyog, fehérje pedig tiszta, mint a hó. Arca rendes, ajka metszése akár egy istené. Nagy hibájának ábrándozó természete számított, de ezt is, mint ahogyan mindent, megbocsájtották neki. Az is igaz, hogy az elmúlt két évben többet fejlődött, mint más kétszerannyi idő alatt. A fiú most vizet öntött a korsóból a favödörbe, és ott az udvaron, a bambuszok között mosdott meg, aztán közelebb jött, és elfoglalta helyét az asztalnál. Ling Tan büszkén nézett végig fiain, beleértve Lao Er helyét is. A középső fiú még mindig feleségét kutatta valahol, de előbb-utóbb meg fog érkezni, s akkor együtt lesz a család. Lao Ta térdén lovagoltatta kisgyermekét, s időnként egy kis rizst tett lótuszvirághoz

hasznos, piros ajka közé, rizst, amit előzőleg saját maga rágott puhára. Hűvös esti szellő kelt, a lótusz virágai bezárultak. Csend honolt, csak a rokka pergése hallatszott egy belső szobából, ahol Ling Tan kisebbik lánya dolgozott. Mindaddig dolgozni is fog, míg az asztalhoz nem szólítják. Az asszony szénát vetett a bivaly elé. Sárga kutya jelent meg a kapuban, nagy, alázatos farkcsóválással közeledett, remélte, leesik egy jó falat. Ez a kutya az idegenekkel szemben bátor volt, mint a farkas, de gazdája előtt akár kiscicának nézhette volna az ember. Bekúszott az asztal alá, és várakozó álláspontra helyezkedett. Ling Tan lábzsámolynak használta. Talpának kellemes érzés volt a kutya érdes szőre, jól esett az állat testének melege.

Egy darab halat dobott le neki, végtére, gondolta, ő is háza népéhez tartozik. A ház körüli mezőkön Lao Er még mindig Jáspist kereste. A nap utolsó sugarai mézsárga csíkokat vetettek a zöld mezőre. Ha Jáspis itt lenne, könnyen észrevenné kék kabátjáról, hiszen a gabonát már learatták, a rizs pedig még nem nőtt meg: nem tudna hova elbújni. De nem volt ott. Akkor a faluban kell lennie. De hol? Gondolatban végigszaladt a lehetséges helyeken. A teaházban nem lehet, oda csak férfiak járnak. Harmadik unokafivérük házában sem lehet, mert ott az egyik fiú maga is feleségének kívánta, még abban az időben, amikor a házasságközvetítő férjet keresett a lánynak, a lehető legjobbat, akit csak találni lehet. Ez a távoli unokafivér egy napon meglátta Jáspist szülőfalujában, amikor apja házában állt, és egycsapásra beleszeretett. Ám Lao Er már korábban meglátta, korábban szeretett belé. A két fiatalember nagy haragra gyúlt egymás iránt, meggyűlölték egymást, s minden alkalmat megragadtak, hogy összekapjanak. A faluban köztudomású volt viszályuk. Az emberek rajtuk tartották a szemüket, mindenki készen volt rá, hogy kiáltással vagy tettleg szétválassza őket, ha egymásnak ugranának. Ráadásul Jáspis nem volt hajlandó még anyjának sem nyilatkozni, melyiket választaná szíve szerint.

– Ha mind a kettőnek megvan a két lába, tíz ujj a kezükön, tíz a lábukon, nem bandzsítanak, fejük nem ótvaros, mi különbséget láthatnák közöttük? Végül a lány apja úgy döntött, annak adja gyermekét, akinek apja a legjobb árat fizeti érte. A két fiú pedig apját nyúzta, sürgette, kérlelte, és mindketten öngyilkossággal fenyegetőztek. Eladdig, hogy a két házból elröppent minden béke. Ling Tan egy nap félrevonta unokafivérét a teaházban, és így szólt hozzá: – Miután kettőnk közül én vagyok a gazdagabb, engedd meg, hogy adjak neked harminc ezüst tallért, és kérlek, járj közben a fiadnál, hogy

engedje át a lányt az én fiamnak, különben házamban sohasem lesz béke! Az unokafivér hajlott az ajánlatra, hiszen harminc ezüst tallér nagy pénz, több, mint amennyit fél év alatt keresett az egyszerű tudósember. Az alkut nyélbe ütötték, Lao Er eljegyezte Jáspist, s egybe is keltek, amilyen hamar csak lehetett. A különös az volt, hogy Lao Er, szíve legmélyén nem tudta megbocsájtani a lánynak, amiért nem választotta őt nyíltan a másik kérő helyett, bár eddig soha nem mert megkérdezni tőle, miért. Éjszakánként, mikor mellette feküdt, gyakran morfondírozott azon, hogy egyszer, ha majd jobban ismerik egymást, ha az asszony föltárja neki szívét, megkérdezi tőle: – Miért nem választottál engem, amikor választanod lehetett? De még sohasem kérdezte meg. Felesége testét már jól ismerte, de magát az asszonyt még nem, így szerelméből hiányzott a béke, és gyakori vendég volt lelkében a sérülés és a fájdalom. Gyors léptekkel haladt a falu felé szemét nyitva tartva, nem lát-e valahol egy vékony lányt, kék vászon nadrágban és kabátban, nyaka körül rövidre vágott hajjal. Még nem volt három hete, hogy Lao Er dührohámot kapott, amikor Jáspis egy nap rövidre vágott hajjal jött haza.

– Meleg volt a hosszú haj – magyarázta Jáspis haragtól kikerekedett szemű férjének.

– A te hajad az enyém volt! – kiáltotta Lao Er. – Nem volt jogod eldobni! Erre Jáspis nem válaszolt, Lao Er pedig folytatta a kiabálást: – Mit csináltál a levágott hajjal? Jáspis szó nélkül bement a szobába, és a levágott hajjal tért vissza, melyet egyik végén piros zsinórral kötött meg. Lao Er elvette tőle, és térdére fektette. Ott feküdt a haj, hosszú volt, fényes, fekete, mint a holló tolla. Részbe Jáspisnak, melyet az önfejűen levágott, és eldobott magától. Lao Er-nek hirtelen könny szökött a szemébe, mintha kedves halottat siratna.

– Mit tegyünk vele? – kérdezte halkán. – Nem dobhatjuk el csak úgy!

– Add el! – válaszolta felesége. – Vehetsz nekem az árából egy pár fülbevalót.

– Fülbevalót szeretnél? – kérdezte Lao Er meglepetten. – Hiszen nem is lyukas a fülcimpád.

– Kilyukasztathatom.

– Veszek neked fülbevalót! – jelentette ki Lao Er – De nem a hajad árából.

Fölkelt, a szobába ment. Kinyitotta disznóbőrös ládját, amiben ünneplőjét tartotta, meg azt az ezüst nyakláncot, amit gyerekkorában viselt, s még néhány személyes apróságot. Ide rejtette a levágott haját. Egyszer, ha

megöregszenek, és Jáspis megöszik, és maga is öreg lesz, s talán arra sem emlékszik majd, milyen volt Jáspis fiatalon, akkor majd jó lesz elővenni a fényes, fekete haját, és emlékezni a régi időkre. Azóta még nem volt érkezése megvenni a fülbevalókat. Reggeltől estig a rizsföldeken dolgozott, mind a mai napig, amikor befejezték az ültetést. Most, ahogyan a falu felé tartva, fürkész szemmel kereste az asszonyt, gondolatai előbbre szaladtak lábánál. Ha semmi rossz fát nem tesz az asszony a tűzre, gondolta, holnap bemegy a városba, és megveszi a fülbevalókat, ma este pedig kifaggatja Jáspist, milyenre is vágyik. Még mindig nem látta sehol. Megijedt, mert hirtelen eszébe jutott a másik fiatalember, aki azóta sem házasodott meg, s még mindig őrizte a haragot iránta, amiért Jáspis végül is az övé lett.

Unokafivére háza felé sétált. Unokafivére felesége – széles, disznóarcú asszony – a kapuban állva ette vacsoráját nagy facsészéből, mintha csak vályú lenne. Lao Er elhatározta, a nő jelenlétében nem tesz Jáspisről említést.

– Eszel, rokon?– kérdezte udvariasan. Az asszony egy pillanatra elvette az edényt szájától.

– Gyere be, egyél te is! – válaszolta.

– Nem kérek, bár nagyon köszönöm – felelte Lao Er. – Úgy hát egyedül vagytok a házban?

– Unokafivéred, az én uram odabent eszik, de a fia nincsen idehaza.

– Ó! – mondta Lao Er – Merre jár?

– A város felé ment, legalábbis azt mondta, oda indul. A nap akkor a fűz fölött állt. Hogy most hol van a gyerek, nem tudom.

Azzal az edényt állá alá illesztve folytatta a táplálkozást. Lao Er szíve vadul verni kezdett. Ha Jáspis unokafivérével van, mindkettőt megöli, és a holttesteket az utcára hajítja közszemlére. Vére dübörgött ereiben, arca kivörösödött, jobb keze remegett. Közben a teaház előtt találta magát, ahol szokás szerint a férfiak gyülekeztek. Ami látnivaló volt a faluban, átutazó komédiások, bűvészek, vagy idegen kereskedő különös portékájával, azt leginkább mind a teaház előtti térről lehetett látni, és élvezni. Ma azonban más látványosság ígérkezett. Négy-öt fiatal, fiúk és lányok álltak a téren, öltözkük alapján városi népek.

Magas bambuszrudak között fehér szöveten csodálatos képeket mutogattak, de a képeket nem tudta alaposabban szemügyre venni, mert ebben a pillanatban meglátta unokafivére fiát, amint az egyik padon ül. Lao

Er csaknem biztos volt benne, hogy Jásppissal együtt találja rokonát, de most hiába kereste feleségét, nem látta a fiú mellett. Egy pillanatra visszahőkölt, vére kihűlt, fáradság és éhség kerítette hatalmába. Ha megtalálom, gondolta, mindenképpen elverem, még ha nem is tett semmi rosszat. Mert jót se tett. Az asszony dolga, hogy otthon legyen, és várja az urát. Ebben a pillanatban meghallotta az egyik városi fiú szavait, aki különben eddig is egyfolytában beszélt.

– Föl kell égetnünk a házakat és a mezőket, hogy az ellenség egy falat élelmet se találjon, ami megmentené az éhezéstől. Képesek vagytok-e erre?

A tömegben senki sem felelt. Nem értették, mit akar a fiú. Az emberek a szövetre festett képet bámulták. Lao Er követte tekintetüket. A kép egy várost ábrázolt, amelynek házaiból lángnyelvek csapnak ki, és mindenütt fekete füst gomolyogott. Az emberek bámultak, és hallgattak. Egyszerre azonban felemelkedett valaki. Jáspis volt az. Hátravetette arcába hulló haját, úgy kiáltott:

– Készek vagyunk rá!

Igen, Jáspis ennyi ember előtt fölállt, és kiáltott. Lao Er megijedt. Mit mondott? Mit jelentenek ezek a szavak? Helyes, hogy beszél, amikor férje nélkül van?

– Gyere haza! – kiáltotta neki. – Éhes vagyok!

Jáspis feléje fordult, de mintha nem is látta volna. Lao Er kiáltására azonban visszatért az élet a falubeliekbe. Megmozdultak, nyújtózkodtak, ásítottak, morogtak, hogy éhesek, bár eddig elfelejtkeztek róla. Egyenként tápázkodtak fel, indultak hazafelé. Lao Er biccentett rokonának. Még mindig dühös volt rá, bár semmi tilosban nem kapta. Várta Jáspist. Keményen fog bánni vele, határozta el. Csak oldalvást pillantott rá, mert ennyi ember előtt szégyellt volna nyíltan a szemébe nézni.

– Ne feledjétek, hogy igaz dolgokat mutattam! – kurjongott még a fiatalember, de senki sem figyelt rá.

Lao Er állt, megvárta, amíg Jáspis a közelébe ér, aztán megfordult, elindult, és csak a szeme sarkából figyelte, hogy az asszony követi-e. Csak jóval a falun túl törte meg a csendet, s akkor is érdes, kedvetlen hangon szólította meg feleségét.

– Miért hozol rám szégyent azzal, hogy mindenki előtt mutogatod magad? Jáspis nem felelt. A férfi csak léptei hangjából tudta, hogy mögötte jár a poros úton. Még hangosabban folytatta: – Amikor hazamentem, úgy

morgott a gyomrom, mint az éhes oroszlán.

– Akkor miért nem ettél? Jáspis tisztán és csendesen beszélt. Lao Er kiabálni kezdett:

– Hogyan ehetnék, amikor nem vagy a helyeden? Szégyenben maradok a szüleim előtt, ha azt sem tudom, hol a feleségem!

Jáspis erre egyáltalán nem felelt. Lao Er soká hallgatott, de végre nem bírta tovább. Megfordult, felesége szemébe nézett, tudni akarta, mit gondol. Láttá, hogy Jáspis nevet. Abban a pillanatban tört ki belőle a nevetés, amikor tekintetük találkozott. Minden haragja elszállt, mint a szél. Jáspis hozzálépett, megfogta kezét, olyan erővel, hogy Lao Er nem tudta a magáét kihúzni, bár még nem akart megbocsájtani.

– Nagyon rosszul bánsz velem – mondta szemrehányóan, olyan gyöngye, reszketeg hangon, mintha öregember lenne. Jáspis nevető hangon felelt:

– Hogyne! Látszik is rajtad. Olyan sovány vagy és sápadt. Te tök, te nagy tök!

Kacagása rosszul esett a férfinak. Nem tudta ugyan, mi esett volna jól, de ez a gúnyos nevetés semmiképp sem. A hold, amit eddig felhő takart el, most aranyszínűen úszott a tiszta égre. A mezőn békák kuruttyoltak. Lao Er fogta felesége kezét, ami lüktetni tetszett tenyerében, mintha szív lenne. Lao Er nyakára vonta az asszony kezét. Valami nagy dolgot szeretett volna mondani, de nem talált szavakat. Rendszerint így járt, ha valami olyasmit akart kifejezni, ami nem a mindennapi tevékenységével, feladataival állt kapcsolatban.

– Bár tanult ember lennék – mondta nehezen forgó nyelvvel bár ismerném mind a szavakat!

– Mire kellenének a szavak? – kérdezte Jáspis.

– Hogy megkönnyebbüljek. Hogy elmondjam neked, mit érzek belül.

– Mit érzel? – kérdezte Jáspis.

– Tudom mit érzek, mert érzem. De nincsenek szavaim, hogy beszéljek róla.

Egymással szemben álltak a rizsföld keskeny mezsgyéjén. Mögöttük hatalmas szomorúfűz zöld ágai susogtak. Lao Er felesége vállára tette kezét, és lassan magához húzta az asszonyt. Egy percig csendben álltak a csöndes estében. Közelebb voltak most egymáshoz, mint valaha.

– Én sem vagyok tanult ember – súgta Jáspis.

– Azért beszélsz hozzám olyan keveset?

– Hogyan beszélhetnék többet, amikor te mindig hallgatsz? A beszélgetéshez két ember kell, ha meg akarják érteni egymást.

– Ha mindent elmondok, ami bennem van, te is elmondasz mindent?

– Igen – felelte Jáspis.

Lao Er leeresztette karját. Nem ért feleségéhez, mégis közelebb érezte magához, mint máskor.

– Akkor ma éjjel beszélgetni fogunk – jelentette ki.

– Jó – Jáspis hangja lágy volt, mintha nem is az ő hangja lett volna. Kart karba öltve sétáltak vissza a ház felé. Csak a kapuban maradt Jáspis hátra, hogy a hagyománynak és a rendnek megfelelően ne urával együtt, hanem utána lépje át a küszöböt. Az udvarban időközben a férfiak befejezték az étkezést. Az asztalnál most Ling Szao, a legidősebb fiú felesége, és a kisebbik leány ettek.

– Sokáig elmaradtál! – kiáltott föl Ling Szao. – Nem tudtuk kivárni, míg hazaérsz.

– Nem is kell rám várni – felelte Lao Er. Azzal a feleségéhez fordult, és durva hangon, nehogy a többiek megszegyenítsék, amiért szerelmes a feleségébe, így szólt: – Hozzál nekem edényt, hogy itt ehessek az asztalnál, ahol apám és fivérem ettek.

Jáspis megtöltötte a csészét, ahogy jó feleséghez illik, ura kezébe adta, aztán elfoglalta helyét az asszonyok között. Már elfelejtette, miről beszélt a városi fiatalember a teaház előtti téren, bár még hallgatta, úgy érezte, sohasem fogja elfelejteni szavait. Álmodozva nyúlt az ételhez. Szíve olyan hevesen dobogott, elnyomta éhségét is. Ma éjszaka megismeri a férfit, akivel összekötötte életét. Ling Szao fölemelkedett az asztaltól.

– Ha nem segítettél a főzésben, eltakaríthatod az edényt! – szólt Jáspisra.

– Igen, anyám – felelte az alázatosan.

Ling Szao egészen meglepődött, annyira ritkaságszámba ment, hogy menyé ilyen alázatosan, ennyire udvariasan feleljen. Csodálkozásában szótlanul ment a kapu felé. Lehet, hogy a fiam mégiscsak megverte, gondolta, miközben kilépett a kapun. Ling Tan odakint üldögélt egy padon. Körötte fiai, a legfiatalabb mélyen aludt egy köteg szalmán. Ling Szao középső fiát nézte, aki nagy élvezettel táplálkozott, láthatóan teljesen átengedve magát az evés örömének. Hát mégis megverte, gondolta, és büszke volt fiára. A legjobb házasság az, amiben a férfi meg tudja verni feleségét.

Ki gondolta volna, töprengett Lao Er, hogy férfi és nő közelebb kerülhetnek egymáshoz szavak segítségével, mint a testükkel? Mégis, ezen az éjszakán így volt ez vele és feleségével. Először olyan különös érzés volt, mikor Jáspis mellé feküdt az ágyra. Hiába mondogatta magának, hogy ez ugyanaz a nő, akit a nászéjszakán megismert.

A testet, a húst értette, ismerte, tudta, mit kezdjen vele, de a mai napig fogalma sem volt róla, mit takar a szép arc, a sima test. Ma nem is akart hozzáérni, csak hallgatni, csak hallani akart. Csendben feküdt és várt.

– Te is vársz? – kérdezte végül.

– Igen.

– Ki kezdje?

– Te. Kérdezz bármit, amit akarsz.

– Bármit? – szaladt ki a kérdés Lao Er elméjéből a nyelve hegyére. – Gondolsz valaha az unokafivéremre, aki szintén el akart venni?

– Ezt akarod tudni? – kérdezte Jáspis meglepetten. Föül, lábát törökülésben maga alá húzta. – Hát ez keserített mostanáig? A válasz nem, nem és nem. Akármit mondasz, nem. Nem gondolok rá úgy soha. Lao Er feje zúgott, mintha örvénybe került volna.

– Akkor mire gondolsz egész nap, amikor olyan csöndesen jársz-kelsz, és mire gondolsz éjjel, amikor hallgatsz?

– Rengeteg dolog jár az eszemben. Húsz-harminc dolgon is gondolkozom. Olyanok a gondolataim, mint a lánc szeme, az egyik kapcsolódik a másikához. Eszembe jut egy madár, aztán a madár röpte, erről eszembe jut, hogy a madár fel tud emelkedni a földről, én pedig nem, aztán eszembe jutnak a repülőgépek, amiket az idegenek csinálnak, s hogy azok hogyan emelkedhetnek föl, és van-e bennük varázslat, amihez mi nem értünk, és most erről eszembe jutnak a városi fiatalember szavai, amiket a téren hallgattam, a teaház előtt, hogy ezek a nagy repülőgépek elszállnak az északi városok felett, és mindent összerombolnak, és az emberek menekülnek, vagy elbújnak valahová. Lao Er közbeszólt. Neki az északi városok nagyon is messze estek.

– Miért mentél ma oda?

– Éppen a kék kabátodat varrtam, de a kék cérna elfogyott és anyádnak nem volt, csak fehér. Úgyhogy elindultam a faluba, hogy vegyek. Amikor a teaház elé értem, már sokan voltak ott.

– Szeretném, ha nem mennél ki egyedül az utcára – szólt Lao Er ismét.

– Miért ne?
– Más férfiak megláthatnak.
– Én nem fogom megnézni őket.
– De én azt sem akarom, hogy ők megnézzenek. Te nagyon szép vagy, és te az én feleségem vagy.
– Hogyan maradhatnék mindig a házban? Már nem a régi időkben élünk.
– Bárcsak még mindig tartanának a régi idők! Akkor bezárhatnálak a házba.
– Ha bezárnál, nem ennék, és meghalnék éhen!
– Nem engedném, hogy meghaljál.
Jáspis nevetett.
– De ma már új időket élünk, és én szeretnék szabadon járni.
– Szólnak hozzád más férfiak?
– Nem többet, mint bárki máshoz, akit ismernek. Ismét hallgattak egy verset, aztán Lao Er törte meg a csendet.
– Mit gondoltál, amikor először láttál engem? Jáspis megsimította a kék virágmintás lepedőt.
– Nem emlékszem, mikor láttalak először.
– Úgy értem, amikor először láttál az esküvőnk után. Jáspis félrefordította fejét. A holdfényben jól látszott arcéle, egyenes orra, telt szája – az alsó ajak kicsit beljebb, mint a felső –, kerek álla.
– Örültem, hogy magasabb vagy, mint én. Én túl magas vagyok a nők között.
– Dehogyan vagy! Jáspis nem mondott ellent. – És aztán mit gondoltál? Jáspis most lehorgasztotta fejét.
– Aztán arra gondoltam, mit gondolhatsz rólam te.
– De hiszen tudtad, hogy kívánlak. Jáspis felemelte fejét.
– Aztán arra gondoltam, fogunk-e valaha beszélgetni. Vagy olyanok leszünk mindig, mint a többi házaspár? Vajon érdekelni fog-e valaha, ki vagyok, vagy megelégszel azzal, hogy gyerekeket szülsz nekem, és főzök rád? A tiéd leszek-e, vagy csak tartozék a házban? Megtanulsz-e valaha olvasni? A könyvekben mindenféle jó dolog van. Veszél nekem egy könyvet? Ez a titkom! Fülbevaló helyett egy könyvet szeretnék. Könyvet vegyél nekem! Azért vágattam le a hajamat, hogy eladjam és egy könyvet vegyek az árából. Aztán megijedtem, nem mertem neked megmondani, azért kértem fülbevalót. De könyvet szeretnék igazából. Egész közel hajolt, hogy férje jól

hallja, amit mond.

– Könyvet! De mit kezdjen a magunkfajta ember egy könyvvel?

– Márpedig nekem csak az kell.

– Nem is tudsz olvasni.

– De igen, tudok! Lao Er akkor sem lepődött volna meg jobban, ha Jáspis azt vallja be, hogy repülni tud.

– Honnan tudsz te olvasni? A nők sohasem olvasnak!

– Megtanultam – felelte Jáspis. – Apródonként. Apám egyik bátyámat iskolába küldte, ő pedig minden nap tanított engem egy kicsit. De saját könyvem nincsen. Lao Er gondolkodott egy pár pillanatig, aztán lassan válaszolt:

– Ha ez a kívánságod, teljesíteni fogom. Bár sohasem gondoltam, hogy ebben a házban valaha asszonyt látok olvasni. Fél éjszaka beszélgettek így, míg hajnaltájban mindketten kimerültek a fáradságtól. – Aludnunk kell – mondta végül a férfi. – A holnapi munkát is el kell végezni, és ha még a városba is be akarok menni, hogy neked könyvet vegyek...

Elhallgatott, még lélegzetét is visszafojtotta. Jáspis ugyanis időközben egészen hozzá simult, közelebb, mint eddig bármikor házasságuk ideje alatt. Magától tette, nem kötelességből, nem parancsra, s ettől a pillanat csodálatosan édesnek tűnt Lao Er számára, édesebbnek, mint a nászéjszaka. Hogy lehettem olyan bolond, gondolta, hogy nem tudtam, miként működik az asszony szíve? Senki sem mondta meg nekem. A házasságukban ezidáig eltelt idő alatt felgyülemlett elégedetlenség szülte meg ezt a tudást, szinte véletlenül. Most lett Jáspis igazán az övé, amikor a lány maga adta oda magát. Mikor végre elaludtak Lao Er álmában biztosan tudta, olyan biztosan, mintha egy isten súgta volna meg neki, hogy ennek az éjszakának a szerelmében gyermeke fogant. Ebből az éjszakából fia születik.

II.

Lao Er gyakran vásárolt a városban, mert a fiúk közül még leginkább ő boldogult a városi rengetegben. Ling Tan maga sohasem ment be a városba, ha nem volt muszáj, azt állította, nem kap bent levegőt. Felesége pedig azért vonakodott odamenni, mert szerinte a városiaknak mind rossz a szaga. Ling Tan ezzel nem értett teljesen egyet. Azt tartotta, a városi embernek

lehet más a szaga, lehet szokatlan, de ettől még nem feltétlenül rossz. Minderre Ling Sao rendesen azt felelte, hogy felőle lehet csak más és szokatlan, ő akkor is inkább a falusi embert szagolja, mert az jobban megfelel neki, mint ahogyan inkább eszi a friss vidéki húst és a friss vidéki zöldséget, mint azt ami a városi piacon rohad, bár könnyen lehet, hogy az is csak más és szokatlan. A legnagyobb fiút nem küldték a városba, mert roppant hiszékeny volt, és mindent elhitt, amit a városi emberek mondtak neki, a legkisebb fiú pedig túl fiatal volt még és Ling Tan nem engedte a városba, mivel attól félt, rossz társaságba kerül, vagy rossz szokásokat vesz föl. Így aztán Lao Er járt a városba, ő vitte be a tojást a Déli-kapu hídnál a boltba, ő mérte ki disznóölés után a húst, és ő szállította be aratás után a felesleges rizst is. Évek óta járt be, megszokta. Már nem ijedt meg a hatalmas városkaputól, nem botlott meg zavarában a saját lábában, nem állt meg bámészkodni, mint a többi paraszt. Ehelyett tisztára mosdva, emelt fővel lépett be, rendes, kék nadrágban és kabátban. Zoknit nem vett, lévén nyár, de tiszta háncspapucsot húzott, amit fivéreivel hosszú téli estéken fontak a rizs szalmájából. Az első utcában lesimította egyenes, fekete haját. Tudta, hova kell mennie, mert valahányszor szóba elegyedett a városiakkal, vidéki udvariassággal, de ugyanakkor vidéki ravaszsággal hallgatta őket. Ha a kereskedő rossz garast adott, nem szólt semmit, de legközelebb ügyelt, hogy a tojások között három olyan is legyen, ami már megzápult. Miután mindenütt egy garast adtak három tojásért, a kereskedő szavak nélkül is pontosan tudta, miért kapott három rohadtat, hiszen jól tudta, hogy Lao Er éppúgy meg tudja különböztetni a hamis garast a jótól, mint az egészséges tojást a záptojástól. Így aztán szavak és harag nélkül is jól megértették egymást, és lassanként megtanulták tisztelni a falusi fiatalembert, aki ezt érezve a városban járván maga is tiszteletet érzett saját maga iránt. Ma azonban minden önbizalmát elveszítette. Arra bóklászott, amerre a könyvárusok rakják ki portékájukat, asztalokra és padokra. Lófrált és leste őket. A könyvek között volt nagy és akadt kicsi, de kívülről más különbséget nem vett észre rajtuk. Mikor már jó ideje álldogált tanácstalanul, a kereskedők sorra megkérdezték, nem lehetnének-e valamiben a segítségére, és hogy milyen könyvet szeretne, de kénytelen volt mindig azt válaszolni, hogy nem tudja. Azt nem merte bevallani, hogy feleségének keres könyvet, mert ettől az asszony különös színben tűnhetett volna fel a könyvárus férfiak szemében, másnak, mint a többi, hát azt hazudta, hogy neki magának kell a

könyv. Mármost a könyvárusok kivétel nélkül aszott öregemberek voltak, korábban mind tudósok vagy tanítók, akik kudarcot vallottak pályájukon, s végre odáig süllyedtek, hogy könyvek árusításából kellett megélniük. Egyiküknek sem jutott eszébe, hogy Lao Er nem tud olvasni. Egymás után vették elő a könyveket, mutogatták, kínálgatták őket. Íme, mondták, mulatságos történet az idegen ördögökről. Vagy: kellemesen sikamlós mese az apácáról és a kertészről. Aztán: ez a „Három királyság”, ha még nem olvasta volna, bár ki ne olvasta volna? Lao Er nézte az elébe tett könyveket, de nem látott semmi különbséget közöttük. Egyet fölemelt. Ezt a könyvet rózsaszín táblába kötötték. Megkérdezte:

– Ez mi?

– Nohát az, ami rá van írva – mondta a kereskedő, és nevetve mutatott a fekete karakterekre. Lao Er is nevetett, bár szégyellte magát.

– Az a helyzet, hogy én nem tudok olvasni – vallotta be. Az öregember nem akart hinni a fülének.

– Nem tudsz olvasni? Akkor miért akarsz könyvet venni? Miért nem veszel inkább édességet, játékot, szövetet egy új kabáthoz, ezüst fülpiszkálót, vagy bármi mást? Miért pont könyvre fáj a fogad? Gunyoros hangja felbosszantotta Lao Ert.

– Mert én könyvet akarok venni, de nem a te könyveid közül! – felelte mérgesen, azzal elfordult. Elhatározta, hogy fölkeresi nővérét, aki a városi szatócshoz ment feleségül. A sógor tud olvasni, majd tanácsot kér tőle, milyen könyvet vegyen, s ha megtudta, akkor jön vissza ide. De akkor is a szomszéd asztalhoz, ügyelve arra, hogy az öregember lássa, amint mástól vásárol. Mérgesen baktatott testvére háza felé. Három utcányi távolságra állt a sógor üzlete, telis-tele mindenféle különleges külföldi holmival. Elemlámpát lehetett itt kapni, gumicipőt, mindenféle palackot, süteményt és más ételt kerek fémdobozba zárva, színes, kötött ruhákat, mindenféle ceruzát, tollat, edényt, bekeretezett képeket, amik kékszemű, kövér asszonyokat ábrázoltak. Lao Er gyakran megfordult a boltban, és órákig elbámészkodott, nézegetve a sokféle érdekes árut, belebámulva az üvegfalú szekrényekbe, de ma egyenesen átvágott a bolton és kilépett az udvarra, melynek másik oldalán élt nővére férjével és a gyerekekkel. A két eladó megismerte, szó nélkül átengedte a gazda vidéki rokonát. A sógor fonott széken ült és legkisebb gyermekét lovagoltatta a térdén. Korához képest kövér ember volt. Derékig meztelenül ült a széken. Húsa puha volt és fehér,

mint az asszonyoké. Csuklója körül húsos ráncokat vetett a bőre, ujjai is tömpék és vastagok. Szeretett enni, szeretett inni, s bár barátai azt terjesztették, azért olyan kövér, mivel gazdag, valójában csak nagyon szerette a hasát, és nem bántotta, beszéljenek róla bármit is.

– Sógor! – kiáltotta vidáman, amint megismerte Lao Ert. – Foglalj helyet! Foglalj helyet! Kicsit fel is emelkedett ültében – de csak amennyire a sógornak dukál –, és az asszonyért kiáltott: – Gyermeke anyja! – üvöltötte. – A középső öcséd látogatott meg bennünket! Lao Er nővére rögtön szaladt is ki az udvarra, öccsét köszönteni. Arca ragyogott az örömtől. Mindig jókedvű nő volt. Csak úgy bugyogott belőle a szó:

– Hát itt vagy! – kiáltotta hangosan pedig felesleges volt a hangoskodás, lévén öccse csupán pár méter távolságra tőle. – És hogy vannak az öregek? És a többiek, hogy vannak? És a feleséged miért nem látogat meg engem soha? Terhes már? Még nem? Micsoda férfi vagy te?

Ömlött belőle a szó, összekeveredve a nevetéssel. Aztán hirtelen elhallgatott, beszaladt az üzletbe, külföldi süteményt hozott, olyat, amit Lao Er már látott, különös dobozában. Teát is hozott hamar, és töltött öccsének. Lao Er tehát falatozott, és jóízűen kortyolgatta a teát, játszott a gyerekekkel, és hallgatta sógorát, aki hosszan kifejtette, milyen jól menne a bolt, ha a diákok nem prédikálnának folyton-folyvást a külföldi árucikkek ellen, és nem lohasztanák le a vásárlók kedvét, miután a vásárlók amúgy nem törődnének azzal, mi hol készült, és mi köze a külföldi süteménynek a diákokhoz meg a hazaszeretethez? Mikor jól kibeszélte magát, Lao Er is előhozakodhatott végre a könyv ügyével. Mármost Wu Lien – így hívták a sógort – írástudó ember volt, mert a városban élt, és mert apja és nagyapja is a városban éltek őelőtte. De a férfiak családjának minden nemzedékében falusi asszonyt vittek a házhoz, mert a városi nők néhány nemzedék után elpuhulnak és ellustulnak, naphosszat fekszenek, dologtalanok lesznek, vagy éppen egész éjjel házárdjátékot játszanak bambuszpálcikákkal, gyermeküket nem szoptatják, és túlságosan könnyen engedik meg, hogy férjük ágyast tartson. Így aztán Wu Lien ifjúságában sok könyvet olvasott, és olvas még manapság is, főképp télen, mikor a boltban túl hideg van, és inkább szobájában üldögél a háromlábú szénszerpenyő mellett. Most tehát letette térdéről gyermekét, és komoly hangon beszélt, ahogy illik, ha írásról van szó. – Sokféle könyv létezik – mondta. – Először azt kell megtudnunk, mire kell a könyv, és ki szeretné olvasni. Ha férfi az illető, aki egymagában, titkolt örömöknek kíván

hódolni vele, van ilyen könyv. Ha kötelezettségei otthon fogják, míg szívében utazni vágyik, vannak megfelelő könyvek erre a célra is. Ha szeret méregre és gyilkosságra gondolni, bár maga nem mer ilyesmit elkövetni, ilyen könyv is létezik. Miféle könyvre van szükség? Lao Er szégyenlősen vigyorgott, aztán elhatározta, hogy megmondja az igazat.

– Arról van szó sógor, hogy amikor megnősültem, azt hittem, a feleségem olyan nő, mint a többi, de rá kellett jönnöm, hogy olvasni tud, mi több, szívében egy könyv után sóvárog. Levágatta a haját, hogy eladja, és annak árából könyvet vegyen. Nekem nem is mondta meg, mire készül. Végre megígértem neki, hogy fülbevaló helyett kap egy könyvet, ha már ennyire vágyik rá, és ezért vagyok ma itt. De hogyan különböztethetem meg a könyveket egymástól?

– Meg kellett volna kérdezned, milyen könyvet akar. – Mondta Wu Lien.

– Sohase hittem volna, hogy a könyvek különbözőek – mentegetőzött Lao Er. Wu Lien hosszan tűnődött, majd feleségéhez fordult, aki tátott szájjal hallgatta a beszélgetést. – Te is csak asszony vagy, gyermekem anyja! – szólította meg a szatócs – Te mit olvasnál szívesen, ha tudnál olvasni? Az asszony elnevette magát ezen a képtelen ötleten, és kezét szája elé kapta, mint mindig, ha nevetett, hogy eltakarja rossz fogait.

– Még sohasem gondoltam ilyesmire – felelte könnyedén, de amint meglátta férje arcán a türelmetlenséget, elkomolyodott, és mégiscsak gondolkozni kezdett a dolgon. Végül így szólt: – Gyerekkoromban volt a faluban egy félszemű öregember, aki mindig rablókról mesélt, akik egy tó közelében éltek. Amikor mesélt, mindenki előrehajolva figyelt, férfiak, nők, gyerekek, és ha félbehagyta a mesét, éppen amikor valaki csapdába esett, vagy csatára készültek a rablók – mert mindig a legizgalmasabb részeknél tartott szünetet –, és körbeadta rongyos kosarát, úgy hullott bele a garas mint a záporosó nyáron a rizsföldekre. Wu Lien büszkén nézett az asszonyra. – Ez az! – kiáltotta lelkesen. – Éppen erre a könyvre van szükség! Az öregember az olvasmányait mesélte nektek. Ismerem azt a könyvet sógor. Minden van benne, ami kell. Vannak benne asszonyok, akik megcsalják férjüket, és megbűnhődnek, a jó győz, és elveszi jutalmát, a rosszak pedig elesnek a csatában. Mindenféle igazságos rablók is akadnak benne. Emlékszem jól: a könyvet úgy hívják: Sui Hu Csan, olvastam is, amikor kisfiú voltam, s szívesen olvasnám újra ma is. Mosolyogva húzogatta kövér alsóját, mint mindig, ha régi, kellemes emléket idézett föl. Lao Er fölkelt,

elismételte néhányszor a könyv címét, míg biztosan nem tudta, meghajolt, megköszönte rokonai segítségét, elbúcsúzott, és a boltban keresztül ismét az utca felé tartott, amikor veszekedés hangjait hallotta. Olyan hirtelen és hangosan csaptak fel a hangok, hogy a boltban minden vásárló felkapta a fejét, és a lárma irányába, az ajtó felé fordult. Valóságos kis hadsereg tódul be a boltba, botokkal és kődarabokkal felfegyverkezett fiatalember. Élükön vezérük, magas fiatal férfi, hajadonfőtt.

Hosszú haja szemébe hullott. Félresimította, és rákiáltott az egyik eladóra, hogy nyissa ki az üveges szekrényt, s amikor az nem igyekezett elég gyorsan teljesíteni a parancsot, a fiatalember a kezében tartott kődarabbal bezúzta a szekrény üveglapját.

– Az ellenség termékei! – rikácsolta. Két kézzel nyúlt a szekrénybe, órákat, tollakat, csecsebecséket markolt ki, és az utca kövére szórta őket. A többiek, mintegy vezényszóra estek a szekrényeknek és a vitrineknek, összetörték őket, és az árut mind az utcára hajigálták. A boltban tartózkodó vásárlók hangosan följajdultak ennyi pazarlás és barbárság láttán, bár akadtak közöttük olyanok is, akik megragadták az alkalmat, és a földről felmarkolva amit értek, elszaladtak zsákmányukkal. Az utca népe is élt a lehetőséggel, ami annyira felbőszítette a fiatalembereket, hogy kirohantak az utcára. Ütlegelni kezdték a zabráló népet, és köveikkel jónéhány koponyát betörték, míg a nép meg nem hátrált. Aztán néhány ifjú őrt állt, mások pedig halomba hordták a kidobált tárgyakat majd meggyújtották őket, és mindenféle más árucikket is a tűzbe dobáltak: ingeket, takarókat, kötött holmit és kalapokat meg cipőket. A tüzet körülállta a csőcselék, és jóllehet a tekintetükön jól látszott, mennyire sajnálják az értékes tárgyakat, szólni nem mertek egy szót sem. Lao Er is tátott szájjal bámulta a jelenetet, de persze ő sem mert ellenszegülni. A sógor nem volt sehol, az eladók is elmenekültek, és ki ő, hogy szót emeljen, ha ezek elszaladtak? Csak állt keserű szívvel, aztán sarkon fordult és elment. Félúton járt a városkapu felé, amikor eszébe jutott, hogy a könyvet elfelejtette megvenni, úgyhogy visszament a könyvárusok sorára, pont a gúnyos öregember szomszédjához, és kérte a könyvet, amit sógora javasolt. A kereskedő agyonolvasott, számfűles példányt vetett elé.

– Egy ilyen piszkos könyv biztosan nagyon olcsó – mondta Lao Er, a zsírpecséteket mustrálva.

– Néhány napja ez még igaz lehetett – felelte a kereskedő –, de az elmúlt napokban rengeteg diák járt erre, aki mind ezt a könyvet kereste, mert még

nem olvasták. Kérdezd meg nyugodtan, mi ennek az oka, válaszolni úgysem tudok rá. Ha belegondolok, a mai fiataloknak semmiféle cselekedetét nem tudom felfogni észsel. A férfiak mintha mindig részegek lennének, ami pedig a nőket illeti... Köpött.

– Mennyibe kerül?

– Három kis ezüst. Lao Er elszörnyedt.

– Három kis ezüst egy könyvért! – kiáltotta fölháborodottan

– Miért ne kerülhetne ennyibe egy könyv? Egy darab dísznóhúsért is kifizetsz ennyit, amit aztán megeszel – volt, nincs. De a könyv az eszedbe kerül, és ott megmarad. Lehet rá emlékezni, újra lehet olvasni, ha elfelejtetted, lehet rajta gondolkozni, igen, ki tudja, milyen gondolatokhoz el nem vezethet! Talán még vagyonos embert is faragnak belőled azok a gondolatok. Így hát Lao Er övébe nyúlt, és kiszámolta a három ezüstpénzt, de a szomszéd kereskedő hamar újra felbőszítette.

– Miért nem mondtad, hogy ezt a könyvet keresed? Nekem is megvan. S azzal előhúzott egy friss, tiszta példányt. Lao Er örült volna a tiszta példánynak, de haragudott nagyon, azért mentében csak annyit mondott:

– Inkább veszem meg ettől a becsületes embertől a használt könyvet, mint tőled az újat, te teknőstojás! Azzal elment. Még az utcából is alig ért ki, amikor eszébe jutott, hogy el kellene néznie sógora házához, mint vannak, s vajon a fiatal vandálok eltakarodtak-e. Ám mire odaért, a boltot bedeszkázták, az utcán pedig csak egy kupac hamu maradt. Koldusok és gyerekek guberáltak a hamuban, gombot és fémdarabokat kerestek, de a legtöbb ember már a rendes nappali kerékvágásban jött és ment. Állt a bolt előtt. Arra gondolt, be kellene mennie a házba, aztán hirtelen szülei jutottak eszébe. Mennyi aggodalmat okozna, ha valami bajba keverné magát. Ráadásul a deszkákról ismeretlen, krétával rótt írásjelek meredtek rá vadul. Soká bámulta a jeleket, de semmi sem jutott az eszébe. Végre egy arra haladó idősödő úrhoz fordult, akit tanult embernek nézett. Az úr hosszú, fekete talárt viselt.

– Uram – szólította meg Lao Er –, megmondanád nekem, mit jelent ez az írás? Az úr megállt.

Melle fölötti zsebéből szarukeretes pápaszemet húzott elő, ajkát összepréselve föltette a szemüveget az orrára, átfutotta a szöveget, aztán így felelt:

– Az írás azt mondja, hogy ugyanez történik minden más bolttal, ahol az

ellenség termékeit eladják vagy megveszik, mint ezzel a házzal, és szükség esetén ezeknek az embereknek akár az életét is elveszik.

– Köszönöm, uram! – válaszolta Lao Er riadtan.

Szüleivel szembeni kötelessége azt kívánta, hogy ebben a pillanatban távozzon erről a helyről, és siessen otthona biztonságába, anélkül, hogy bárkinek tudomására hozná rokoni kapcsolatát a kárvallottal. Ezt is tette. Elosont, hóna alatt Jáspis könyvével, amit abba a kék nyakkendőbe takart, amivel arcáról szokta törölni nagy melegben a verejtéket. Különös napokat élünk, gondolta, amikor egy délelőtt ennyi minden történik az emberrel. Sietve hagyta el a várost, és hazatérve örült a nyugodt égboltnak és a békés mezőknek. Otthon átadta a könyvet Jáspisnak, de a könyv most eltörpült az újság mellett. Az udvaron gyűlt össze a család, hogy meghallgassa Lao Er elbeszélést. Mindenki ott volt, még Pansziao, a legkisebb lány is odahagyta a szövőszéket. Mikor a fiú mindent elbeszél, Ling Tan darab ideig szótlanul szívogatta a vízipipa csutoráját. Aztán elvette szájától a pipát, és megszólalt:

– Megkérdezted, mi az ellenség neve? Lao Er arca elernyed.

– Ostoba voltam. Eszembe se jutott, hogy megkérdezzem. Egy pillanatra nem is tudta felfogni saját butaságát. ...Mindez azonban a várostól messze történt: A faluban leszállt az éj, az emberek vacsoráztak, elálmosodtak, aludni tértek, s a maga módján minden ember úgy érezte, a föld nem változik, bármilyen ostobaságok történnek is a városban. Ling Tan és felesége még beszélgettek egy kicsit. Már bánja, mondta a férfi, hogy a lányt nem magukhoz hasonló paraszthoz adta, bár az a kérő kevésbé gazdag ígéretekkkel jött, mint Wu Lien. Felesége nem értett egyet. A lány felnőtt, mondta, elkerült otthonról, már nem az ő házukból való, főleg mióta férjének két gyereket is szült. Sorsa már ura felelőssége. Ha bajban vannak, bizonyára megtalálják másnap a módját, hogy üzenjenek, s akkor majd meglátják, van-e ok aggodalomra. Ling Tan hallgatott. Aggodalma lassanként elcsitult. A házba, köpenyét kiterítve a széles mezőkre, mely annyi nemzedék óta táplálta megművelőit, lassan belopózott a csend. Akármilyen történések, a föld enni ad, hisz a sajátjuk. Lao Ta szobájában az ágyon fekvő felesége mellett, aki éppen szoptatott, kifejtette véleményét a sógorról kapott hírek felől.

– A sok tanulás – mondta az asszonynak. – Ezek a forrófe jű ifjak nem ismerik az ősi mértéket, így nincs mivel megmérniük magukat. Ma ez tűnik jónak nekik, holnap az, és nem tudják, hogy az egyik ember sohasem

tudhatja igazán, hogy a másoknak mi a jó. Az a kis tudásuk kevélyé teszi őket, azért művelnek ilyen gonosz dolgokat. Az asszony elszenderült, mellén a gyermekkel. Félálomban felelte:

– A mi gyerekeinket sohasem adjuk azokba az iskolákba. – Nem ám! Lao Ta feküdt, és tovább szötte gondolatait. Lassan, fáradságosan gondolkodott, szinte beleizzadt, mint amikor ugaron ment a bivaly után. Végre megállapodott egy gondolatnál, amit ki is mondott, hogy a felesége is hallja: – Az ember maradjon a házában, és tegye, amihez ért, és óvja övét. Ki pusztíthatja el akkor? Ha mindenki így cselekedne, ki állhatna ellen a nemzetnek?

Várt, felesége mit szól, de az asszony nem szólt semmit, álomba merült. Halkan hortyogott. Lao Ta először mérges lett, amiért bölcsessége kárba vész, de mérge hamar elpárolgott, mert alapjában véve igen jó ember volt, és nem ébresztette fel asszonyát, mint sokan tennék, ha az előbb alszik el férjénél. Hamarosan ő is elaludt. Pansziao el sem tudta képzelni a dolgot, mintha valami álomról lett volna szó. A városban sohasem járt. Ő volt a legkisebb gyermek, olyan késői jövevény, hogy anyja szégyellte. Negyvenévesen szülte, s a falubeli asszonyok megmosolyogták nagyra nőtt hasát. – A koca se vén, míg ellik! – kiáltozták neki az utcán. – Öreg koca, nem vén koca! Meg más efféléket. Ez a szégyen felhőként telepedett a gyermek kedélyére, mivel a faluban nem volt titok, s Pansziao tudta, hogy miatta anyja gúny tárgyává lett. Még nevében is benne volt a szégyen.

Pansziao félmosolyt jelent. Szép név, bár parasztlánynak kicsit könyvízünek számított. De Ling Tang öreg rokona, a harmadik unokatestvér választotta ezt a nevet, s olyan büszke volt rá, hogy Ling Tan beleegyezett: nevezik így a gyereket, úgyse nagyon számított, minek hívják, lévén nem gyerek, hanem lány. Pansziao félig mosolygós, félig szomorkás lánnyá serdült, aki sohasem érezte magát teljesen otthon sehol és aki mindig készséggel tett azért, hogy szívesen lássák. Gyakran erőt vett rajta a fáradtság, mert nem volt olyan erős, mint testvérei, és ma este is azonnal elaludt, amint a párnára tette fejét, annyira kimerítették a csodálatos hírek, melyeket bátyja hozott a városból. Lao Er és J spis hamar elfeledkeztek az egésztől, mert Jáspis az asztalra fektette, és kinyitotta a könyvet, és babolajlámpa fényénél lassan, fennhangon olvasni kezdte a szöveget. Lao Er hallgatta, és közben nézte felesége szép ajkát, amint a hangokat formálja. Varázslatosnak tűnt számára, hogy az asszony szeme felfogja az írásjelek

értelmét, és átadja a hangjának, hogy ő is megérthesse. Értette a szavakat, de öröme főleg olvasó felesége látványában telt. Élvezte, ahogyan mozog a szeme, gyönyörködött kisujjában, amivel a jeleket követte a papíron. Halkan, éneklő hanglejtéssel olvasott, ahogyan a mesemondók. Lao Er úgy érezte, pattanásig feszül benne a büszkeség és a szerelem, s kipukkad, ha ki nem tudja magából mondani.

– Remélem, nem tartogat semmi rosszat a sors – mondta –, de én jobban szeretlek téged még a szüleimnél is, annyira, hogyha csak annyi étel lenne a házban, ami egynek elég, én neked adnám, és hagynám őket éhezni. Bocsássanak nekem meg ezért az égiek, ha tudnak, mert ez a színtiszta igazság. Jáspis fölneézett az olvasásból, elvörösödött, aztán elsápadt, végül letette a könyvet:

– Nem tudok úgy olvasni, ha nézel közben – mondta, és szája szögletében mosoly jelent meg.

– Ha egyszer nem tudok olvasni, mi mást nézhetnék, mint téged, ahogy olvasol?

Jáspis el akarta terelni a szót, mert férje vallomása zavarba hozta.

– Hiszen én meg akarlak tanítani téged is olvasni! – kiáltotta. Azzal maga mellé ültette férjét, egymás után mutatta a betűket, hangosan kimondta őket, és megisméltette a férfival. Lao Er engedelmesen utána mondta a hangokat, de nem jegyzett meg semmit, mert közben tele volt felesége iránti érzéseivel. Mikor végre lefeküdtek, már annyira betöltötte szerelme, hogy nemcsak az aznapi eseményeket felejtette el, de mindent, ami vele születése óta ebben a házban történt. A házbeliek közül csak a legkisebb fiú, Lao Szán gondolkodott a városból kapott híreken. Saját szobája nem volt, a nappaliban aludt, egy bambuszheverőn, bár apja megígérte, amint megházasodik, még egy szobát tapasztanak a házhoz, ami csak az övék lesz. Lao Szán most a bambuszágyon forgolódva újra meg újra elképzelt, amint a fiatal emberek kiszórják és elégetik a sógor portékáját. Kik voltak? És ki az ellenség, akire annyira haragszanak? Felötlött benne, nem először, hogy mennyi minden van a nagyvilágban, amiről ő nem tud, s vajon megismerheti-e őket, ha apja házában éli le életét? Végre belefáradt a hánykolódásba és felkelt, mint máskor, ha nem tudott aludni. Kiment az istállóba, a bivalyhoz. Az állat éjszakára a földre feküdt. Lao Szán kiráncigált alóla egy kevés szalmát, és mellé telepedett. A nagy, meleg test megnyugtatta. Lassan elaludt. Mire a késő alkony éjszakává nőtt, a nagy ház

olyan csöndben aludt a mezők között, mint sírboltjukban az ősök. Az égbolton bujkáló újhold gyöngé fényében megcsillantak a vizes mezők, és derengő fénybe borult a néma ház.

III.

Ling Tan olyan ember volt, aki értette az életet, bár ritkán hagyta el saját földjét. Nem volt szüksége arra, hogy vándoroljon: akadt otthon is mindenből elég. Így például, a föld felszíne alatt, melyet apái után ő is megművelt, ott volt a föld teste. Ling Tan nem csak a föld színét mondta magáénak, mint sokan, hanem mindazt, ami alatta van. Ezen gyakorta tűnődött. Mikor hosszú napokon át egyedül szántott, vagy még hosszabb napokon át egyedül gyomlált, kapált, gyakran gondolkozott ezen. Mi van a föld gyomrában, mélyen a felső réteg alatt, melybe gabonája ereszti szétágazó gyökerét? Fiatal korában egyszer kutat ásott, s akkor módjában állt tanulmányozni a föld rétegeit. Először ott volt a termékeny, laza talaj, amit a család nemzedékek óta művelt, s amit a felesleges anyaggal évről-évre trágyáztak. Ez a réteg olyan gazdag, olyan termékeny volt, szinte magától termett, s tavasszal éhesen, vágyakozva feküdt, mint a magra váró asszonyszemély. Ezt a földet már ismerte. Alatta azonban újabb réteget talált, sárga, kemény agyagot, olyan keményet, mint a serpenyő fekeke. Hogy került oda? Nem tudta, de már apja sem tudta őelőtte. Mindenesetre ott volt, fölfogta a gyökerek számára szükséges vizet. A sárga agyag alatt pedig köveket talált, sziklaágyat, bár a kemény kődarabok nem alkottak összefüggő réteget, szilánkosan szótték át a szürke homokot. Ezalatt pedig újabb rétegre lelt, s ez volt mind közül a legkülönösebb, mert cserép- és edénydarabokat talált, meg még egy régi ezüstpénzt is, amilyent még sohasem látott, valamint egy törött fehér porcelánt, végre pedig barna köcsögöt, égetett agyagból, ami nem is volt eltörve, ellenben tele volt a szürke homokkal. Mindezeket a csodálatos holmikat megmutatta apjának, akivel hosszan nézegették őket.

– Azok használták, akik régen apáink voltak – mondta az öreg. – Vigyük el ezeket a holmikat az ősök sírboltjába, és hagyjuk ott, mert nyilvánvaló, hogy hozzájuk tartoznak. Így is tettek, s Ling Tan folytatta az ásást, mígnem egy napon tiszta víz tört föl a föld mélyéből. A kút azóta sem apadt ki soha. De

Ling Tan esze nem állt meg ezen a ponton. Úgy gondolta, a víz rétege alatt még mindig tart a föld. Most az övé, korábban másoké volt, akik egyggyé lettek vele, amikor megtértek őseikhez. A faluban az a mondás járta, hogy ha az ember elég mélyre ás a földben, hatalmas egykori paloták, templomok és városok romjait fogja megtalálni. Ling Tan apai nagyapja egy ízben elhalt apjának ásott sírt, igen mélyre, és apró aranysárkányt talált, olyan értékeset, ami valaha akár a császár palotáját is díszíthette, s amikor eladta, annyi pénzt kapott érte, amiből megvehette magának az ágyast, akire fájt a foga. De vásárlását balszerencse kísérte, mert az ágyas rossz, gonosz nő volt, aki elrabolta a ház békéjét, és tetejébe a ház értéktárgyait is. A dédnagypapa nem tehetett ellene semmit, mert szerelmes volt, s végre a nő mindent elherdált volna, ha a dédnagymama idejekorán meg nem mérgezi, hogy elejét vegye a teljes szerencsétlenségnek. Még így is csőstül jött a baj, mert a boldogtalan férfi öngyilkos lett, de legalább a föld a családban maradt. Azóta mindig úgy mesélték a történetet, hogy az ágyas nem is igazi nő volt, hanem gonosz tündér, a sárkányban pedig nem is sárkány, hanem egy róka lelke lakozott, ami aztán a csinos lány testébe költözött, hogy a boldogtalan férfiú szerelmét és romlását okozza. Akár igaz volt ez a történet, akár nem, a föld megmaradt Ling Tan tulajdonának, a felszín és a mély egyaránt, s őutána fiai birtokolják majd. Különben úgy tudta, hogy az egész föld kerek vagy méginkább: gömbölyű. Ilyesmikről az a fiatalember beszélt, aki egy nyári napon jött a faluba, és sok különös dolgot mondott. Azért jött, mondta, hogy tanítsa az egyszerű embereket. A falubeliek szívesen látták, és udvariasan meghallgatták mondanivalóját, különösen, hogy ünnep idején érkezett, amikor nem dolgozott senki, és volt idejük a városi embert szavait hallgatni. Az ifjú beszélt arról, hogy a föld kerek, meg arról is, hogy más vidékeken a legyek akkorára nőnek, mint a tigrisek és igen veszélyesek. Erről képeket is mutatott. Az asszonyok egészen odalettek, és sipítoztak, míg végre Ling Tan megelégette a hangzavart, és megnyugtatta őket, mondván, hogy a tigris nagyságú legyek más vidékeken élnek, amiért is nincsen semmi ok a jajveszékelésre, hiszen látnivaló, hogy saját legyeik apró, ártalmatlan állatok, amelyeket bárki agyonüthet, de minek tenné, amikor olyan aprók és ártalmatlanok. Hogy a föld gömbölyű lenne, mint a dinnye? Az ilyesmit nehéz elképzelni. Ling Tan számára valószínűbbnek tűnt a feltevés, hogy a fiatalember zarándok, aki valami nagy bűnt követett el, és vezeklésképpen róttta magára, hogy faluról falura járjon, és a földet mindenütt gömbölyűnek

mondja. Ha dinnyét látott, gyakran gondolta: ilyen a föld. Az ám! De akkor hogyan járnak alul az emberek? Egy ízben felvetette a kérdést a teaházban, amikor harmadik unokatestvérével üldögéltek, és a rokon úgy vélekedett, hogy a dolog nem lehetetlen, mert maga is hallotta, hogy a föld túlsó felén az emberek mindent fordítva csinálnak; a gyerekek ott fehér hajjal születnek, és hajuk öregkorukra egészen megsötétedik, a fűrészt tolják és nem maguk felé vonják, ahogy kell, a földre tesznek szövetet, nem az ágyra, és általában esztelenségeket cselekszenek, így aztán az sem lehetetlen, vélte a rokon, hogy fejjel lefelé járnak, és ebben még kedvüket is lelik. Efféle dolgokon tűnődött Ling Tan földművelés közben. Valahol, földje alsó felén idegenek éltek, és talán ők is művelték az ő földjét: voltaképpen bért kellene fizetniük. Még azt hiszik a végén, hogy a magukét művelik.

Amikor idáig ért tűnődésében, rendesen vigyorogni kezdett, s ha fiai a vidámság okát kérdezték, őszintén elmondta nekik; valahol a földjükön idegenek aratnak, és törvény elé vihetné őket, ha ezt meg tudná mondani nekik valahogyan. Ezen aztán együtt mulattak. Soha sem ismertek közlelől külföldit, bár a városban élt néhány. Ling Tan egyszer szóba elegyedett egy emberrel, aki friss tojásért járt vidéken, de egyébkor a városban élt, és külföldi, idegen ember házában szolgált. A szolga azt állította, hogy gazdája is fejjel felfelé jár, mint ők maguk. Ling Tanban tisztelet ébredt az idegen iránt, aki ilyen hamar átvette az ő szokásaikat. A föld túloldalán élő idegen az idők során egyfajta manóvá vált, akin nevetni is lehet, bosszankodni is. Ling Tan gyakran, tettetett bosszankodással állapította meg, hogy az idegen kiszívta mind a vizet a túloldalon, azért van aszály, ha pedig a tök nem nőtt meg eléggé, biztos az idegen rángatja a gyökereket. Mindennek eredményeképpen a házban vidám és barátságos dolog volt az idegen, noha a valóságban egyet sem ismertek közelebből. A háziszellem, a manó alapján kedves volt és vidám, ezért aztán, ha egy napon idegen állt volna meg a kapuban, aki külföldi idegen, másféle ember, Ling Tan behívta volna a házba, hogy egyen és teázzon velük. Ling Tan nem csupán a földet tudta magáénak, hanem a levegőet is. Feje fölött övé voltak éjjel a csillagok, és minden, ami azokon túl még lehetett. Az égről semmit sem tudott. A csillagokat fényeknek, legfeljebb lámpásoknak látta, olykor ékszernek, játéknak, dísznek talán, inkább szépnek, mint hasznosnak, akár a nők fülbevalóját. Ártani nem ártottak, inkább jó, hogy voltak, mert nélkülük sokszor vaksötét lett volna az éjszaka. Ilyenformán még hasznosnak is

lehetett nevezni őket. Néha arra gondolt: a Holdat követik. Néha úgy tűnt, a Naptól szakadtak ki apró darabkák. Azt mindenki tudta, hogy a Nap és a Hold ellenségek. Ling Tan életében két vagy három ízben történt, hogy találkoztak pályájukon, és ellenségességük csatáig fajulván az egyik megpróbálta bekebelezni a másikat. Az emberek rémületükben hangosan kiabáltak, és minden tőlük telhető egyéb módon zajt csaptak; fazékkal, üres üsttel, dobbal, gonggal. Amikor a hangzavar már eléggé megnőtt, a Hold és a Nap lassan elengedték egymást, és mindkettő tovább róttá pályáját. Mert ha még a Nap eszi meg a Holdat! De fordítva is történhetett volna! Márpedig, ha nincs a földi zaj, harcolnak tovább, míg csak egyikük marad az égen. De a csillagok, a csillagok – bármik legyenek is – mind az övé, mindahány, amit csak a feje fölött lát. Vajon egy másik életben felnyúlhat-e az égre egy csillagért? Tenyerében tarthatja-e? S vajon megégetné-e tenyerét? A Nap és a csillagok mellett Ling Tan éppígy gondolkodott a mag árán és az aratáson, vagy azon, hogyan ossza föl örökét fiai között. Ossa egyenlő részekre? Vagy hagyja a legidősebbre, és a középső segítsen neki? Marad-e akkor elég a legkisebb fiúnak, ha majd megházasodik? Lesz-e mindenkinek elég elesége? Eltart-e ennyi embert a föld? Vagy viszály támad, mert nincsen tele a gyomruk? Mert Ling Tan ösztönös bölcsességgel tudta, hogy jóllakott emberek között nincs olyan vita, melyre ne lenne elég egyet aludni, de ha a föld a viszály tárgya, az emberek ölni fognak. Egy napon fölvetette a dolgot elsőszülött fiának. Nem mintha öregnek érezte volna magát, túl öregnek a munkához. Ellenkezőleg. Éppen úgy érezte, most kell megfontolnia ezt a kérdést, amikor még erős és jól tud dolgozni. Azt kérdezte fiától: – Ez a föld eltart három embert családotul, ha én már nem leszek? Lao Ta éppen vizet húzott a kútból. Ezért először felhúzta a vödröt a kötélre, ivott, megtörölte száját, a maradék vizet meztelen karjára és hátára loccsantotta, és csak azután válaszolt: – Énszerintem igen – felelte –, ha azt kérded, én is így akarom-e? Inkább kevesebbet eszem, ha testvéreimmel békében élhetek.

Ling Tan nem kérdezett többet. Kielégítette a válasz. Fiát becsületesnek látta. Nyugodtan örökölni hagyhat neki mindent, igazságosan fogja elosztani. Ha pedig valakinek ez nem tetszik, mehet amerre lát. Ling Tan nyugodtan alhat sírjában.... Ling Szao nem gondolkodott olyan dolgok felől, mint a Nap, a Hold és a csillagok. Mi gondja velük? Tele van a ház ezernyi bajjal, amivel gondolnia kell, elintéznie, megjavítania. Legkisebb unokája néhány hónapos korában nem tudta, melyik asszony az anyja; akinek mellén szopott, vagy az

a másik, erős alak, aki gyakran karján lovagoltatva vitte magával mindenhová és saját szájából édes rizsszemekkel etette. Anyját és nagyanyját egyként anyának látta. Ami pedig fiait illeti, bár Ling Szao remélte, hogy hamar megnősülnek, tudta azt is, egyetlen nő nem fogja őket úgy szeretni, mint ő. – Jövök kicsinyem! – válaszolta mindig, és senki sem csodálkozott rajta, ha így válaszolt akár elsőszülött fia hívására is – aki már maga is apa volt –, ha az egy elvásott szandálpánt, vagy egy leszakadt gomb miatt kereste... Mert Orchidea egyike volt azoknak a nőknek, akik mikor gyermeket szülnek, lila felhőben élnek, semmire sem tudnak gondolni, csak a gyermekekre. Órákig ülnek és bámulják, hallgatják alvó lélegzetét, miközben nem marad idejük arra, hogy kitakarítsák a szobát, megvarrják férjük kabátján a fesslést vagy cipőtalpat készítsenek. Ling Szao sokat átkozta ezért menyét, és becsmérelte férje előtt.

– Ez a lány – morogta egy éjjel az ágyban –, mióta szült semmire sincs ideje, még a másik gyerekekre sem. Ha én nem lennék itt, a fiam éhezne és rongyokban járna, mint a koldus. Orchidea egész nap ül és a gyereket bámulja. Mit lehet egy ilyen gyereken bámulni? Még olyan kicsi, bárhová leteszi, ott marad. Mi lesz, ha majd mászik, ha majd jár, ha majd hárman vagy négyen lesznek? Egy gyerek nem gyerek. Emlékszel-e, a második gyerekünket aratás idején szültem, letettem őket együtt és folytattam a munkát. Nem lett semmi bajuk. De ez a lány! Egyfolytában a gyerek lélegzetét lesi, mint aki az életéért aggódik, attól fél a napsugárban táncoló porszemek is megárhathatnak neki.

– Nincs is több olyan asszony, mint te – felelte Ling Tan félálomban.

– Hát még a Jáspis! – méltatlankodott tovább Ling Szao. – Mi hasznom belőle? Egész nap csak a könyvet olvassa, amit a férjétől kapott. És ha megjön a gyerek.... – Ling Tan felébredt. – Jáspis is várandós. – Az asszony ajka lebiggyedt a sötétben. – A vérzése tíz napot késik – mondta ünnepélyesen, mert jó anya lévén kötelességének tartotta menyéit az ilyesmiről kikérdezni.

– Mi lesz, ha a gyerek megszületéséig még nem olvassa ki a könyvet, el nem tudom képzelni. Lehet, hogy szülés közben is olvasni fog. Én mondom rossz nap, gonosz nap volt, amikor könyv került ebbe a házba. Asszonynak semmi se rosszabb az olvasásnál. Akkor már inkább szívjon ópiumot.

– Ópiumról szó sem lehet! – jelentette ki Ling Tan. – Anyám ópiumot szívott, és azt az átkot soha nem engedem be a házba.

– Akkor valami mást – válaszolta az asszony, aki ismerte a történetet.

Ling Tan édesanyja negyvenhat éves korában kezdett ópiumot szívni, hogy enyhítse a fájdalmat, amit méhében érzett. Nem törődött ruhával, étellel, de az ópiumnak meg kellett lennie. Fél nap és fél éjjel feküdt leeresztett szempillákkal, álmodott és csak olyankor ébredt föl, amikor meg akarták vonni tőle a mákonyt. Ám nem is igyekeztek túlságosan, mert a fájdalom növekedett, erősödött és már csak ópiummal lehetett elviselni. Hét évig tartott ez az állapot. Ebben a hét évben több pénzt költöttek ópiumra, mint ételre és ruhára. Még tetézte a bajt, hogy abban az évben a bírák betiltották az ópiumot, és az életével játszott, aki ilyesmit vett vagy eladott. Ling Tan apja megtiltotta fiának, hogy ópiumot vegyen, ő maga járt el titkos helyekre, amelyekről senkinek sem beszélt. Hónapról hónapra veszélyesebbnek bizonyult ez a vállalkozás. Végre Ling Tan atyja csak úgy ment ópiumot venni, hogy minden hátralévő ügyét elrendezte, és figyelmeztette fiát, ha nem jönne vissza ne keresse, börtönben van, megmenteni nem lehet. Viselkedjék pontosan úgy, mintha ő halott lenne és emlékezzen: az a kötelessége, hogy éljen. Újra és újra megisméltődött ez a jelenet. Mindketten tudták, talán utoljára találkoznak. Ling Tan sohasem fogja elfelejteni apja bátor, ráncos arcát, amint ismét elindul, kockára téve életét, hogy feleségének ópiumot szerezzen. Szinte megkönnyebbült, mikor végre elvitte őket a kolera. Először anyja halt meg, aztán apja. Békében, mert tudta, halála után fiának már nem kell kockáztatnia helyette életét az ópiumért. Ling Tan számára tehát az ópium a béke ellensége volt, és örömmel vette, hogy egyre inkább kiszorult a piacról, mígnem már hallani is alig lehetett róla. Nagyon gazdagnak kellett lenni ahhoz, hogy valaki az ópium élvezetére áldozhasson. Ling Szao azonban, ha egyszer elkezdett gyermekein morfondírozni, nehezen hagyta abba. A békés, sötét hálószerobában gondolatai tovább zakatoltak.

– És a kislányunk? Ki fog nekünk szőni, ha férjhez megy? Már tizenöt éves, maholnap eladó. Jáspisnak kell megtanulnia a szövőszék meg a rokka kezelését. Az pedig a te feladatod, hogy beszélj a középső fiaddal. Mondd meg neki, hogy az első fiú és a felesége nekem segít többet a házban, mert ő fogja vezetni a házat, mikor én nem leszek, ezért Jáspisnak kell megtanulni a szövést! Mikor pedig a legkisebb fiunknak keresünk feleséget, erős lány kell választanunk, aki vele tud dolgozni a földön, így aztán mindenki kiveszi a részét a munkából, ha mi már nem leszünk is.

Ling Tan nem felelt, mélyen aludt. Semmi sem ringatta álomba olyan gyorsan és biztosan, mint mikor felesége a ház és a gyerekek apró-cseprő gondjairól beszélt. Az asszonyt viszont éppen a csönd lelkesítette:

– És bár igaz, hogy azt mondtam, nem kell a legnagyobb lányunkkal törődni, hiszen már férjhez ment, elment a házból, azért én mégis aggódom, hiszen végtére is én szültem és szoptattam és persze, hogy szeretném tudni, mi van velük meg az üzlettel. A nemjóját, hogy még ettől az aggodalomtól sem szabadulhatok! Ling Tan horkolni kezdett. Az asszony megértette, hiába vár választ, elhallgatott. Úgy érezte, megint csak mindent neki kell intéznie, úgy érezte, sohasem fogja megérteni miért kell a férfiaknak egész életükben gyerekeknek maradniuk. Ha az asszony kiteszi a házból a lábát, minden összeomlik. Gyors elhatározásra jutott: holnap, még ha éhezni fognak is távollétében, begyalogol a városba, fölkeresi lányát meg a két unokát.

– És ha találkozom azokkal a forrófejű diákokkal, akik összetörték a sógor boltját – gondolta – majd jól orrba ütöm őket. Mit csinálhatnak velem? Mit csinálhatnak egy öregasszonnyal?

Így lassan elaltatván aggályait maga is álomba merült. ... Amikor felébredt, rögtön eszébe jutott esti fogadalma. Fölkelt és nekilátott, hogy előkészítse a házat egy újabb napra, olyan napra, melyben ő nincsen jelen. Éjszaka volt még. A csillagok ragyogtak a puha fekete égen, akár éjjél lehetett volna, de Ling Szao pontosan érezte, hogy mire felöltözik, kisöpör és megmossa a rizst, kukorékolni fog a kakas. Így is történt. Az első kakaskukorékolást akkor hallotta, mikor harmadszor is megmosta a rizst, az üstbe tette és felöntötte vízzel. Ling Tan ilyenkor megmozdul álmában, bár nem ébred fel, álma mégis könnyebbé válik, érezni kezdi, hogy hamarosan föl kell kelnie. Tüzet rakni még korán volt. Ling Szao beosont a hálószobába és visszajött az udvarba kezében azzal a kis dobozzal, melyben fésűit tartotta. Az asztalra tükröt, tükör mellé gyertyát állított és a gyér fényben fésülte, majd olajjal kente haját, hogy tiszteletre méltó külsővel léphessen be leánya házába. Alig volt szüksége tükörre, hiszen egész életében ugyanúgy fésülködött, bár kislány korában copfban hordta, később kontyba tekerte haját, melyet édesanyja engedett le az esküvője napján. Ma már haja sima és egyenes, alig van szüksége olajra. Mégis bekente azzal az olajjal, amit ő maga készített a szikomor vízbe áztatott darabkáiból. Végre újra kontyba rakta és középre tűzte a hosszú ezüst tűt, melynek két végét kék zománc díszítette. A tű hozományának részét képezte, két gyűrűvel, egy pár fülbevalóval, egy fül- és

egy fogpiszkálóval, mely utóbbit mindig kontyába tűzte, hogy kéznél legyen. Mikor hajával végzett, megmosta arcát, száját is kimosta vízzel. Akkor már elfújhatta a gyertyát. Nekilátott a reggeli elkészítésének. Rizst főzött, sós vízben répát és egy kevés halat.

A házban ébredezni kezdtek. Mint rendesen most is Jáspis és újszülött gyermeke ébredtek utoljára. Ling Szao ezt helytelenítette, de szemet hunyt, mert a lány még kevesebb, mint egy éve élt a házban. De eltökélte, hogy az év leteltével megmondja a lánynak kereken: keljen fel a többiekkel együtt, és lásson ő is munkához. Mindenki gyorsan észrevette, hogy Ling Szao készül valamire. Új ruhát, új cipőt viselt, fülébe arany függőt illesztett. Ling Tan csak állt és bámult.

– Hát te mire készülsz?

– Az éjjel gondolkodtam. Aztán arra gondoltam, ma bemegyek a városba megnézem, hogy van a legnagyobb lányunk meg a férje és a gyerekek.

– Hogyan mehetsz a városba egyedül? – kérdezte Ling Tan.

Ling Szao fölvetett a fejét.

– Nem félek én senkitől! Megreggelizett, lányának és menyének utasításokat adott, mit tegyenek távollétében. – Orchidea, a gyereket kösd a hátadra, hogy a kezed végre egyszer szabad legyen, és te készítsd az ételt, te pedig Jáspis vigyázz, ki ne aludjon a tűz, és hogy a füst bele ne menjen a gyerekek szemébe. Pansziao, te dolgozz a szövőszéknél, mint mindig, hanem ha apátok akarna valamit akkor is neked kell ugranod, mert a két nővérednek férje van. Te pedig, legkisebb fiam, ha bármit akarsz, eredj a nővéredhez. A teát forrón kell tartani, nekem ételt ne tegyetek félre, mert a lányomnál eszem majd eleget. Úgyis mindig traktál, ha nála vagyok, külön hús, édesség, miegymás. Két napra eleget fogok enni. Ling Tan bement szobájába, pénzt hozott elő, hogy feleségének adja. Az asszony azonban soká tiltakozott. – Miért pazaroljam én az ezüstöt? Már hogy vinném el! Tartsd meg és vegyél rajta vetőmagot ősszel. Különben sincsen szükségem semmire. Végre aztán mégis elfogadta, hiszen az egész csak játék volt. Ha Ling Tan nem ajánlja föl a pénzt, az asszony maga kérte volna, de mert magától ajánlotta föl, úgy érezte helyén való egy kis udvarias húzódozás. Végre elindult. Mindenki az ajtóig kísérte. Ling Szao vidám léptekkel indult a város felé. Kezében fehér kendőbe kötve vitte a lányának szánt ajándékot: hat tyúktojást, néhány érett barackot és egy kevés száraz datolyaszilvát. A nap már magasan járt a hegyek fölött mikor elindult, de még elég

alacsonyan ahhoz, hogy ne legyen túl meleg. Bár forró nap lesz, gondolta Ling Szao, mert az égen nem látszik felhő, a rizsföldeken a víz tükrét nem borzolja szél. Mindazonáltal vidáman gyalogolt. Örült, hogy ez a nap más lesz, mint a többi, örült, hogy meglátogatja leányát, megtudja mi az újság, előre örült a háziszolgák hajbókolásának. Az úton egy-egy szomszéddal találkozott, akik zöldséget vagy szénát vittek a piacra, és odakiáltottak neki, tudakolva, mi újság, hogy van az öreg. Ling Szao jókedvűen felelt mindenkinek, maga is érdeklődött a kérdező háza tája iránt, így gyorsan telt az idő. Azért a nap mégis forrón perzselt, mikor megérkezett a városkapu árnyékába. Itt hűvös volt. Ling Szao leült egy dinnyeárus székére, és megevett egy zsenge dinnyét. Később megbánta, mert a dinnye zölden, nehezen emészthetően ült gyomrában. A nyomasztó érzés azonban elmúlt, mikor Ling Szao útközben ismét megállt és forró teát ivott. Mikor megérkezett a sógor házához, már jól érezte magát. A bolt nyitva tartott, ott volt a két eladó, de a vitrinek félig üresen álltak, az üveget se mindenütt csinálták meg. Ling Szao körülnézett, látta mennyi minden hiányzik a régi árukészletből. Főleg olyan ruhákat és árucikkeket látott, amit minden falusi boltban kapni. Eltűntek a csodás külföldi holmik, a lámpák, a játékok, a szalmakalapok, a gumicipők. A csészék és tányérok – külföldi színekkel festett virágmintájukkal együtt – eltűntek. Ling Szao megértette, hogy leánya férjét nagy veszteség érte, és valószínűleg még nagyobb veszteségtől tart. Homlokát ráncolva vágott át a bolton és lépett ki az udvarba. Rosszabb látvány tárult elébe, mint amire számított. Leánya férje önmagába roskadva ült székében. Lefogyott, s most ez az egykor kövér ember olybá tűnt, mintha bőre túl nagy lenne rá. Arca lötyögött, egykor hordónyi hasa búsan lelottyadt. Éppen aludt. Feleség mellette ült és legyezte. Mikor meglátta édesanyját, csak kézmozdulattal jelezte, hogy maradjon csöndben, aztán folytatta a legyezést. Ling Szao lehajolva súgta lánya fülébe:

– Beteg?

– Belebetegedett a szerencsétlenségbe – súgta a másik –, nem tud semmit sem enni.

Ling Szao nagyon jól tudta, hogyha valaki nem eszik, legyen férfi, nő vagy állat, elindul a sír felé. Megrémisztette a gondolat, hogy leánya ilyen korán özvegységre juthat, ezért bement a házba, ügyet sem vetett unokáira, még veje anyját sem üdvözölte, hanem egyenest a konyhába sietett, felgyúrte ruhaujját és félretolta a tűzhelynél serénykedő cselédet.

– Rakjál tüzet! – parancsolta a cselédnek olyan határozott hangon, hogy az szótlanul engedelmeskedett. – Kis tüzet rakjál előbb, és amikor szólok, akkor tegyél rá, hogy száz lélegzetvétel hosszan élénken lobogjon, aztán ismét lohaszd le gyorsan!

Tojásból, húsból, kevés hagymából olyan illatos, ínycsiklandó ételt készített, hogy Wu Lien fölébredt, elhessegetett orráról egy legyet, és kinyitotta szemét.

– Mi ez a kellemes illat? – kérdezte.

– Anyám tojást hozott otthonról – felelte felesége.

– Ennék belőle – mondta Wu Lien.

Felesége beszaladt a konyhába, éppen abban a pillanatban, amikor Ling Szao az ételt csészébe tette. Lánya elragadta a csészét kezéből.

– Enni szeretne belőle! – kiáltotta. Gyorsan elővett két evőpálcikát, aztán szaladt az étellel férjéhez. Wu Lien szinte semmit nem evett, amióta boltját tönkretették, de annak előtte naponta háromszor tömte meg bendőjét, így éhsége fokozatosan növekedett, még ha nem is tudta, még ha úgy is képzelte, még mindig oly kevésbé kívánja az ételt, mint koplalása első napján. Amikor megszagolta a jó vidéki tojás illatát, amilyenhez városi embernek ritkán van szerencséje, nem tétovázott. Megragadta a pálcikákat, a csészét szájához emelte, el sem vette onnan, míg volt benne valami. Az asszonyok nézték ahogy táplálkozik, örömteli pillantást váltottak, ismét a férfit nézték. Nevettek, mikor Wu Lien üresen engedte le a csészét, még nagyobbat nevettek, mikor nagyot böffentett. Ling Szao így szólt:

– Értem már, miért éreztem úgy, hogy ide kell ma jönnöm. A fekete tyúk négy napon át minden nap tojt, pedig amúgy hetente egy vagy két tojást ad csak, és a sárga is két tojást adott. Így teljesül az Istenek akarata. Örülök, hogy jobban vagy. Te meg lányom, csinálj neki teát, olyan forrót, amelyet csak meg tud inni, és meglátod, jobban lesz, mint új korában. Míg leánya a teát készítette, Ling Szao leült és az unokákért kiáltott, mert Ling Szao olyan asszony volt, aki nem érezte magát teljesnek, ha nem lovagolt gyerek a térdén. Legkisebb unokája hamarosan ott ficáncolt a nagymama ölében. Wu Lien a forró teát szürcsölte. Ling Szao figyelte, aztán így beszélt hozzá:

– Akármilyen bajod van, soha ne hagyd abba a táplálkozást. Nem szabad elfelejtened, szüleid és fiaid vannak. Az ember nem önmagához tartozik, hanem azokhoz, akik előtte és utána járnak. Ha hagyja, hogy elpusztuljon, vagy elpusztítja magát, megromlanak a megfelelő kapcsolatok, és a nemzet

elbukik. Wu Lien felnyitotta szemét, és szomorúan mondta:

– Lehet, hogy mindenképpen elbukik. Ling Szao lányára pillantott. Nem értette a dolgot.

– Folyton ezen rágja magát – mondta a nő. – Állandóan azt mondja, hogy a nemzet elbukik.

– A nemzet az semmi – jelentette ki Ling Szao határozottan. – A nemzet a nép, és a nép mi vagyunk. Neked, Wu Lien, nem kellene úgy gondolnod, hogy egy szerencsétlen nap legyőzhet. Vegyél új árut és rakd ki a kirakatba megint a külföldi portékát, és kérj a várostól védelmet. De Wu Lien csak nyögött

– Rossz híreim vannak – mondta. – Már három napja tartogatom őket magamban, holnap lesz a negyedik napja. Ling Szao közbevágott:

– Elég rosszul tetted! Aki magában tartja a rossz hírt, tönkreteszi a máját és kiszárítja az epéjét. A rossz hírnek, a bánatnak, a haragnak mind ki kell jönnie, hogy a test egészséges maradjon.

– Ez nem az én saját szerencsétlenségem – felelte Wu Lien. – Az egész nemzetet érinti. A kelet-óceáni ellenség hajókat küldött a hozzánk közel eső partokhoz, katonái földünkre léptek, és erősebbek a mi harcosainknál.

No már most, Wu Lien tudta, hogy a két nő nem értheti meg szavait. Sohasem jártak másutt, mint saját falujukban és ebben a városban. Az a kétszáz mérföld, ami elválasztja őket a parttól, nekik annyinak tűnhet, mint másnak kétezer. Sohasem ültek vonaton, külföldi önjáró kocsiban, még a hét mérföldre fekvő kikötőben sem jártak soha. Ők csak annyira emlékezhetek, hogy évekkel ezelőtt az idegen hajók tűz alá vették a várost, ahol néhány külföldit fogva tartottak. Akkoriban Ling Tan házában sokat beszéltek a távoli ágyúdörgésről, míg el nem felejtették.

– Emlékeztek-e az ágyúk hangjára? – kérdezte Wu Lien. – Olyan ágyúk vannak most a parton, és rommá lövik a parti városokat.

– Emlékszem – felelte Ling Szao. – Éppen az üstöt súroltam. Homokkal súroltam és az üst csikorgott és visszhangozta a dörgést. Először azt hittem, földrengés van, de végül nem lett semmi baj.

– Ebből lesz – nyögte Wu Lien.

Wu Lien kereskedő volt. Évente kétszer a partmenti városban vásárolta portékáját. Tudta mi fog történni. A forrófejű diákok, akik tönkretették üzletét csak jelezték az eljövendő időket. Nem mert több külföldi árut venni, de ha merne is ilyesmit árulni, ugyan hol vehetné meg őket a jövőben?

– Nyugodj meg – mondta Ling Szao. – A tenger nagyon távol van, még a folyó is elég messze. Mit tehetnek velünk?

– Repülő hajók vannak – felelte a férfi. Bosszantotta, hogy a két nő nem mutatja jelét a félelemnek, nem hajlandó osztozni vele szorongásaiban. Igyekezett minél jobban megrémiszteni őket: – A repülő hajók egy óra alatt itt vannak a tengertől, ledobják tojásaikat, házunkból csak por marad és hamu, és mit tehetünk ellenük?

– Velem jöttök mindannyian a faluba – jelentette ki Ling Szao. – Mindig mondtam, hogy a város veszedelmekkel van tele. Ha velem jöttök, a kisunokámat is minden nap láthatom... Ó Istenem! Ez a felkiáltás a kisfiúnak szólt, aki váratlanul bepisilt, rá nagymamája ünneplő kabátjára. A gyermek anyja felpattant, el akarta venni a kicsit, de a nagymama nem engedte. – A fene essen belém! – mondta Ling Szao nevetve. – Mit számít egy kis víz, nem ez az első gyerek, akivel így járok. Mindeközben szobájában felébredt Wu Lien édesanyja, és kijött az udvarba. Ling Szao fölállt, mert a férj anyja előbbrevaló a házban, és ennek megfelelően üdvözölte.

– Már megint házadat zavarom – mondta hangosan, de hallottam, hogy tönkrement a bolt, és eljöttem, hogy a saját szememmel lássam. Éppen azt mondom a fiadnak, ne keseredjen úgy el. A férfi egyen a szülei kedvéért, és ha neki már nincs apja, gondoljon rád, tiszteletreméltó nővérem, mert az élete nem az övé, hanem a tiéd meg a gyerekeké.

Wu Lien édesanyja annyira kövér volt, hogy három-négy lépésnél többet sehogy sem tudott megtenni, és kövérsége hangját is elvette; keveset és csak suttogva beszélt. Most csak mosolygott, bólított és leült. Amint leült köhögni kezdett. Rázta a köhögés, szeme kigúvadt, arca bíborszínt öltött. Ling Szao leánya szaladt a vörös cukorért, Wu Lien felpattant és teát töltött anyjának, a cselédlány kiszaladt a konyhából és a kövér asszony nyakát és hátát dörgölte. Mikor édesanyja megnyugodott, többet nem hozta föl a rossz híreket. Ehelyett elnézést kért és távozott. Úgy érezte, e pillanatban nem tudja elviselni a nők társaságát, egyedül akart maradni aggodalmával. Wu Lien nem volt ostoba ember. Egy hónapban többször is újságot olvasott, és a város legnagyobb teaházába járt, ahol mindenféléről lehetett hallani. Ezért tudta mi történhet, ha a hírek igaznak bizonyulnak. Leginkább azért félt, mert úgy érezte nem gyűlöli eléggé az ellenséget. Ami őt illeti, gondolta, inkább a háborút gyűlöli, amelyben tönkremegy ő is és még sok más üzletember. Az emberek csak békében gyarapodtak, a háborúban minden

elveszett. Az ő hazája nem olyan volt, mint más országok, amelyekről azt hallotta, hogy csak háború idején tudnak elég munkát adni az embereknek. Sokat beszélgetett világot látott emberekkel a teaházban, és úgy gondolta, ez egy fontos különbség hazája és más országok között. Más országokban a háború, mintha üzlet lenne, itt pedig sohasem volt az. Most, hogy belefáradt az asszonyok társaságába, belefáradt a saját házába, úgy gondolta elmegy a teaházba, ahova azóta nem ment, hogy boltját tönkretették. Nem engedte a szégyen. Fölment a szobájába, hogy fölöltözzön. Szomorúan kötötte meg nadrágja korcát; milyen lengén lengett az anyag egykor hatalmas lábain! Aztán kiment, elkerülve az asszonynépet. A teaházat mellékutcán közelítette meg, nem a főútcán, és amikor megérkezett oldalvást ült le, nem a középső asztalnál, ahol barátaival üldögélni szokott. Tudta, mindenki hallott róla, mi történt a boltban, de mert egyik barátja sem kereste föl, nem tudta hányadán áll velük, nem tudta, még mindig jó kereskedőnek, vagy már árulónak számít. Ült az asztalkánál, várt, hátha kiderül. Nem kellett soká várnia. Egy darabig jól érezte magát itt, férfiak között, mert a teaházban nem voltak asszonyok és gyerekek. Ma azonban a szokásostól elütött a hangulat. A teaház tele volt vendéggel, de alig beszéltek. Mindenki némán itta teáját, ha beszéltek is, csak néhány szót váltottak, aztán csendben maradtak újra. Alig ettek. Hiányoztak az ételektől roskadozó asztalok, melyek mellett ingujjra vetkezett izzadó férfiak lakmároztak, egymásra üritve a borral telt csészéket. A vendégek mintha ünneplőt öltöttek volna, ráadásul a nagy meleg ellenére sem vették le a kabátjukat. Úgy tűnt, fáznak a félelemtől. Wu Lien ült, várta, hogy valaki üdvözlí. Zöld teát rendelt és amikor a pincér kihozta, és piszkos fekete ronggyal törölte ki a csészét, nem volt bátorsága megróni érte. Inkább kimosta a forró teával, aztán újra töltött, lassan kortyolgatott, nézegette a vendégeket, hátha találkozik valamelyikkel a tekintetük. Ha üdvözlí, minden rendben van. Ha nem, biztos árulónak nyilvánították, mert ezek a diákok nemcsak a bolt elpusztításában állhatnak bosszút, de kiírhatják a nevét az újságokban, kiírhatják a városkapura mindazoknak a nevét, akiknek idegen áruit elpusztították, és akiket árulónak neveznek. Mikor újra megtöltötte a teáscsészét, észrevett egy férfit, akit ismert. Szintén kereskedő, egy céhből való, akivel itt is gyakorta teázott, és sokszor együtt is vacsoráltak. Ha minden rendben lenne, a férfi most hangosan üdvözlíné, Wu Lien pedig meghívná asztalához. De a férfi tekintete elsuhant fölötte.

Áruló vagyok, gondolta Wu Lien. Olyan gyorsan változott meg körülötte a világ: ma árulásnak számított, ami tegnap jó üzlet volt. Szájában a tea íze megváltozott, keserű lett, majd sós, mint a könny. Néhány rézpetákot tett az asztalra, fölállt és elment. Elhaladt a piacon át, ott ahol Lao Er vásárolta a könyvet. Wu Lien újságot vett, megállt, olvasásába merült. Az újság szerint a tengerparti városok lángban álltak, és a lángok között a hadsereg harcolt a betolakodó ellenséggel. Wu Lien hangosan felnyögött, ahogy a tönkrement és elpusztult üzletek lajstromát olvasta. Fogalma sem volt, miért van erre szükség. Alig egy hónapja volt valami baj északon. A diákok évek óta szamárságokat beszéltek a kelet-óceáni emberekről, de egy jó üzletember sem figyelt rájuk. Az üzlet virágzott. Wu Lien évente egyszer-kétszer maga is találkozott kelet-óceáni kereskedőkkel. Előzékeny, kellemes emberek voltak, bár nehezen beszéltek az ő nyelvét. Előzékenységük azonban arra készítette Wu Lient, hogy maga is megtanuljon néhány szót az ő nyelvükből, így aztán megértették egymást. Soha nem volt velük semmi baja. Oly értetlenül és rémülten állt kezében az újsággal, hogy egy öreg könyvárus megkérdezte, fájdalmat érez-e gyomrában, vagy beleiben. Wu Lien megrázta fejét, és összehajtogatva újságját kacskaringós, kerülő úton ment vissza a házba. Az ablakon még mindig kiszűrődött az asszonyok hangja. Wu Lien a szobájába ment és feleségéért kiáltott. Amikor az asszony futva érkezett, megkérte hozná be az ételt, hogy magában ehessen, békében, mert étkezés után a boltba megy, és leltárt csinál. Nem veszek új árut, gondolta szomorúan. Tönkrementem én is, házam is, és soha életemben nem fogom megtudni miért, milyen bűnt követtem el, vagy miért bűn hirtelen mindaz, amit eddig tisztességben csináltam. Ling Szao mit sem sejtett mindebből. Jó étvággal evett lánya asztalánál, a gyerekeket megvizsgálta a fejük búbjától a sarkukig és amikor nászasszonya ismét aludni ment, és kettesben maradt lányával, jól kikérdezte minden ügye felől, hogy lássa mennyire boldog és sikeres ebben az életben.

– Még ma is szeret a férjed? – kérdezte lányát.

– Jobban mint valaha. Ha bármire szüksége van, engem hív, én szolgálom elsőként. Kaptam tőle egy ruhára való selymet, mielőtt még a boltot kifosztották. Azt mondja, bárcsak többet adott volna nekem a boltból. Azt mondja, pontosan ilyen asszonyt kért volna a sorstól, ha módjában állt volna kérni.

– Elkujtorog-e éjszakánként? – kérdezte Ling Szao.

Bölcs asszony volt és tudta, ha a férfi túl jó a feleségéhez, vigyázni kell, hátha a rossz lelkiismeret mozgatja.

– Soha – felelte lánya büszkén.

Ling Szao megnyugodott. Jól tudta, a városban másféle asszonyok is élnek, mint az ő leánya. Ez a leány, becsületes, jószívű asszony, aki még az arcát sem tudja kifesteni, aki most második gyermeke után kezd elterebélyesedni, és melle duzzad a tejtől. Ling Szao tudta, hogy a városi asszonyok olyan karcsúnak szeretik magukat, mint a kígyó, nincsen mellük, és olyan ügyesen festik arcukat, hogy szinte igazinak látszik, ha ugyan ez lehetséges lenne. Így telt el ez a kellemes nap, ideje volt hazasétálni. Még egy korty teát ivott, megsimogatta a gyerekek arcát, s kezében a süteménnyel, melyet lánya küldött haza ajándékba, még benézett veje anyjához, hogy elköszönjön. Wu Szao fejbólintással köszönt el. Egész nap csak kétszer szólalt meg: egyszer ételt kért, egyszer pedig teát. Ling Szao távozott. Útközben, a boltban elhaladt Wu Lien mellett, de mert veje más férfiak társaságában volt, csak bólintott udvariasan, és kiment az utcára. Még sohasem tűnt a város olyan gazdagnak és vidámnak, mint ezen az estén. A boltokban nyüzsögtek a vevők, az utcán kiabáltak az árusok, az emberek nevetve és beszélgetve sétáltak. A szél elült, és az éjszaka melegebb volt a nappalnál.

Sokan már most kivitték a házból az ágyukat, hogy odakinn aludjanak, most vacsorájukat költötték el olyan helyen, ahonnan mindent szemmel tudtak tartani. Boldog-boldogtalan szóba elegyedett egymással. Ling Szao úgy érezte, olyan vidámak, mintha egy családhoz tartoznának. Egy vérből való vagyunk, gondolta. Lehet, hogy a városi embereknek más a szaga, mint nekünk vidékieknek, de azért mégiscsak egy nép vagyunk mindannyian. Jókedvűen sétált haza, mosolyra fakasztotta az a gondolat, hogy állítólag külföldön mindenféle színű hajjal és szemmel születnek emberek. Sajnálom őket, gondolta, hiszen hogyan szülhetnék gyereket, ha nem lennék biztos benne, hogy fekete lesz a haja és a szeme, ahogy kell. Ha ebben nem lehetnék biztos, bizonyosan elvetélnék. Hazafelé elhaladt a termékeny mezők mellett. A rizsföldeket már lecsapolták, és a friss kalászkok jó termést ígértek. A földben nem volt semmi hiba, ennél fogva minden egyébnek is rendben kell lennie. Otthon már várták. Mindenki eleget tett utasításainak. Ling Szao örömmel tért haza, és boldogan járatta tekintetét házanépén. Még Jáspis is jobban tetszett neki, mint valaha, és azt gondolta, hogyan hibáztathatom fiamat, amiért annyira szereti? Orchideáról pedig ezt

gondolta: jó lélek, puha, mint a párna, nekem sem kellene olyan keményen bánnom vele. Aztán kezébe vette legkisebb lánya kezét, látta milyen kidolgozott, hány helyen megvágta a fonál, és azt mondta: – Holnap hagyd a szövőszéket, és kend be a kezedet olajjal! Ha Ling Szao jókedvében volt, kedves és megértő lett, hirtelen, mintha az egész házat megtöltötte volna az egészség, mindenki úgy érezte, mintha enyhe, kellemes meleg áradna szét a szobákban, vagy mintha gyöngéd simogató szél susogna. Mindannyian együtt ültek az udvaron, megvacsoráztak. Béke telepedett rájuk. Ling Szao beszámolt élményeiről, de kifelejtette Wu Lien sötét félelmeit.

Hamarosan mindannyian aludni tértek, a nappaliban fölállították a legkisebb fiú ágát is, a bivalyt kikötötték, a kutya a kapuban őrizte a házat. Ling Tan és felesége is lefeküdtek. Csönd volt, csak a békák brekegése hallatszott a tavak felől. Ling Tan egész nap hiányolta a feleségét, s most a viszontlátás öröme meleg érzésként áradt szét gyomrában. Kitárta karját.

– Te vagy a legjobb asszony a világon – suttogta, így aztán Ling Szao neki is elfelejtett beszámolni a háborús hírekről.

IV.

Ilyen körülmények között hogyan lehetett volna Ling Tan elkészülve a eseményekre? A nap ugyanúgy kezdődött, mint máskor. Reggel kicsit elaludt, s amikor erre rájött, gyorsan kiugrott az ágyból. Felesége már fönn volt, a legnagyobb fiú az udvaron mosakodott, a többiek is éppen kászálódtak. Olyannak tűnt, mint bármelyik más nap, amint reggelihez ültek, és Ling Tan elmondta fiainak, ki milyen munkát fog aznap végezni. Ebben sem volt sok újdonság, éppen csak annyi, hogy ma a bivalyt eke elé fogják és nem csapják ki a fűre, mint általában. Ling Tan legkisebb fiához fordult:

– Ha befejezted a reggelit, fogd az állatot az eke elé. Hamarosan másodszor is elvetjük a zöld káposztát.

Más tekintetben nem volt újdonság. A nap tiszta, az égen semmi felhő. Három napja esett utoljára. Ma szántani fognak, holnap ültetni, holnapután talán ismét jön az eső. A férfiak munkába mentek a mezőre, a nők bementek a házba, ott foglalatoskodtak. Ling Szao bevitte Jáspist a szövőszékhez, leültette és megmutatta neki, hogy kell befűzni a szálát, hogy kell kezelni a vetélőt. Pansziao az unokákra vigyázott. Ennyiben különbözött ez a nap a

többtől. A bivalyt befogták az eke elé, s míg a nap kapaszkodott az égbolton Ling Tan fogta az eke szarvát, legkisebb fia pedig a kötőféknél fogva húzta maga után a lomha állatot. Így dolgoztak. A szomszédos földön a másik két fiú a rizsben gyomlált és kapált. Köröskörül a mezőkön hozzájuk hasonló apák és fiúk dolgoztak, szomszédok, barátok. Az eső és a napsütés abban az évben kellő arányban érkezett a földre. Gazdag aratást ígérkezett. Ling Tannak mindene megvolt, amire csak szüksége lehetett, és ennél többre nem vágyakozott. Hogy lehetett akkor elkészülve arra, amit látott? Már magasan járt a nap, amikor meghallotta a repülő hajók hangját.

A hang nem volt ismeretlen, hallott ilyesmit egyszer-kétszer, bár sohasem ilyen hangosan. Fölnézett. A napsugarak csillogtak az ezüstös testeken, melyek oly kecsesen, oly szépen és oly sokan repültek, hogy azt hihette volna az ember: vadlibák raja száll délre az őszi égbolton. De ezek nem voltak vadlibák és nem volt ősz, túl gyorsan repültek, és keletről tartottak nyugatnak. Egy pillanat alatt a feje fölé értek. Ling Tan abbahagyta a munkát, amint meglátta őket. Így tett mindenki más is a környező földeken. A férfiak mind a repülőgépeket nézték. Nem félelemmel, de csodálattal a sebesség és a szépség láttán. Valamennyien tudták, hogy a repülő hajókat külföldiek készítették, hiszen csak külföldieknek juthat eszébe ilyesmi. Ling Tan és szomszédai őszinte csodálattal, minden irigység nélkül bámulták a csodálatos, ezüst madarakat. Aztán látták, ahogy az egyik madárból kiválik egy apró darabka és a föld felé zuhan, míg a gépmadarak tovább repülnek. A darabka odébb egy rizsföldre esett, és a föld szökőkútként lövellt fel egy pillanatra a becsapódás helyén. Ezt is félelem nélkül látták. Mohó, gyerekes kíváncsisággal szaladtak arrafelé mindannyian, köztük Ling Tan és fiai, hogy megnézzék azt a valamint, ami lepottyant az égből. De nem találták meg. Néhány fémdarabot találtak csak és egy nagy gödröt a földben. A föld gazdája nevetve nézett a gödörbe.

– Tíz éve szeretnék egy tavat a földemen, de soha nem volt időm, hogy kiássam. Most meg itt van – jelentette ki boldogan.

A férfiaknak úgy tűnt, talán erre szolgálnak a gépmadarak, hogy tavakat és vízi utakat ássanak, ahol szükség van rájuk. A gödör harminc lépés volt széltében és hosszában valamivel több. Mindenki gondosan lemérte és közösen, jólelkűen irigykedtek a gazda szerencséjére.

Első örömükben nem is gondoltak a repülőgépekkel, de aztán meghallották újra a süvítő, füttyülő hangot a város felől. A szerencsés gazda

nézett fel először, aztán a többiek és látták, hogy a három mérföldre lévő városfal mögött füstoszlopok emelkednek, mintha nagy tűz ütött volna ki. Egymás után emelkedtek a füstoszlopok és a szélcsendben nagy fekete felhővé görbültek a város fölött, mintha vihar közeledne. Szótlanul álltak, senki sem értette, mi történik. Hasonlítottak egymásra az emberek, egyforma kék kabátjukban, nagy kalapban. Néha egymásra néztek, aztán ismét a városra. Nyolc nagy füstoszlopot számoltak meg és egy kisebbet távolabb. Azt hitték a gépmadarak is odalettek, elpusztultak a lángokban, de aztán hirtelen meglátták őket, amint kirepültek a sötét felhőből, ezúttal magasan, egészen magasan, mintha apró csillagok lennének a napsütésben. Aztán eltűntek. A füstoszlopokat sehogy sem értették, csodálkozva és értetlenül tértek vissza munkájukhoz. Különösen aztán nem is foglalkoztak a dologgal. Az időjárás jó volt, a káposztát száraz időben kellett elvetni, dolog volt tehát elég, senkinek sem jutott eszébe, hogy bemenjen a városba és utánanézzon, mi történt ott. A füstfelhő is halványult, majd eloszlott. Az emberek dolgoztak, mint rendesen, aztán hazamentek, hogy étellel és pihenéssel frissítsék fel magukat.

– Ha valami történt biztosan időben hallunk majd róla, ezért nem érdemes bemenni a városba – mondta fiainak Ling Tan hazafelé. Ezen mindannyian nagyot nevettek, vacsora közben pedig újra fölemlegették a szerencsés flótást, aki tíz éve akart tavat a földjén, és akinek kívánsága ilyen csodálatosan teljesült. Hajnal előtt, amikor elbújik az újhold és teljes a sötétség, Ling Tan fölébredt. A kertben a kutya morgott. Ling Tan mindig fölébredt a kutya morgására, mert az állatot úgy nevelték, hogy figyelmeztesse a háziakat, ha valaki megközelíti a kaput. A kutya néhányszor vakkantott is, aztán elhallgatott, és a beálló csöndben Ling Tan tisztán hallotta, hogy egy kéz megveri a kapu deszkáját. Egy pillanatig nem mozdult, gondolkodott, mit jelenthet ez. Ha idegen volna a kapuban a kutya még mindig ugatna. Ennélfogva vagy ismerős kopogtat, vagy megölték a kutyát. No már most, nincs olyan épeszű ember, aki az éjszaka kellős közepén kaput nyit, ha nem tudja, kicsoda áll kívül. Ling Tan felkeltette a feleségét, aztán nehezen tartotta vissza, mert az asszony büszke volt bátorságára és azonnal ki akart sietni a kapuhoz. Ling Tan azonban nem engedte.

– Az efféle sietség sok jó ember halálát okozta már.

Egy darabig ezen vitakoztak, közben a kopogtatás erősödött. A házban mindenki fölébredt. Végül Ling Tan és három fia együtt ment a kapuhoz. Ling

Tan olajlámpást tartott magasra a kezében, és azon gondolkozott megszólítsa-e a látogatót vagy sem. Úgy döntött, hogy nem szól hozzá, csak meghallgatja. De ekkor már látható volt, hogy a kutya örömmel csóválja a farkát, mint aki jó ismerőst szagol.

– Talán csak valami jóféle húst dobtak be neki – vélte Lao Ta.

Ekkor, legnagyobb meglepetésükre a kapun kívülről női hang szólalt meg:

– Vajon meghalt apám és anyám, hogy nem hallanak semmit?

A szavak tisztán csengtek az éjszakában, s ettől a pillanattól fogva mindenki tudta, ki kér bebocsáttatást. Ling Szao előre szaladt és nekilátott, hogy kinyissa a kaput.

– A legnagyobb lányunk – kiáltotta –, de miért nincs ilyenkor az ágyában?

Kinyitotta a kaput. Ott állt legidősebb leányuk és ott állt Wu Lien, a férje. Mindketten egy-egy gyereket tartottak karjukon. És ott volt az öreg Wu Szao, a rettenetesen kövér asszony, aki mozogni alig tudott, most a saját lábán állt, bár úgy tűnt, nem érti mi történik vele. Mellettük a földön pedig néhány batyu, egy teáskanna, kevés ágynemű, kosárban edény, egy pár gyertya és a háziisten.

Mikor a legidősebb leány meglátta apját és anyját, hangosan sírva fakadt.

– Alig kerültük el a halált – zokogta. – Ha három méterrel közelebb vagyunk az utcához, már nem élünk. A cselédeket és az eladókat betemették a romok. A bolt is összedőlt. Semmink sem maradt, csak a puszta életünk.

Közben valamennyien bejöttek az udvarra és Ling Tan gyorsan bezárta mögöttük a kaput. Banditák, gondolta, banditák törtek be a városba. Ilyesmi száz éve nem fordult elő, de a régi időkben megesett, hogy a rablók lejöttek a hegyekből és betörtek a városba.

– Miért nem zárták be a város kapuit? – kérdezte.

– Hogyan lehet az ég ellen bezárni a kaput? – kérdezett vissza Wu Lien.

Letette kisebbik gyermekét és végignézett magán. A hosszú séta alatt a gyermek többször is bepisilt, Wu Lien úgy nézett ki, mintha az eresz alá állt volna. Rémesen érezte magát, mert rendes körülmények között a térdére is csak akkor vette föl gyermekeit, ha már tudtak vigyázni.

– Hogy érted ezt? – kérdezte Ling Tan magasra emelve az olajlámpást.

– A várost megbombázták. Te nem hallottál semmit?

– Megbombázták? – ismételte Ling Tan.

Még sohasem hallotta ezt a fogalmat. Lányából ömleni kezdett a szó:

– Ma reggel jelentek meg a repülő hajók a város fölött. Nemigen

törődünk velük, mert mindannyian el voltunk foglalva, de emlékszem, az egyik eladó beszólt a házba, hogy érdemes kijönni és megnézni őket, olyan sokan vannak. Az ég azonban vigyázott rám, mert éppen szoptattam a gyermeket és nem szaladtam ki, ahogy egyébként tettem volna. A férjem pedig még mindig aludt, és az anyja is, a nagyobbik gyerek pedig lábamnál játszott. De a két cselédlány kiszaladt, és aztán szörnyű robajt hallottam, ijedtemben fölugrottam, kiteptem mellbimbómat a gyerek szájából. Rengett a föld a lábam alatt, mindenhol sikoltozást hallottam, én is sikoltottam, a falakról hullott a vakolat, egy gerenda leszakadt és az asztalra zuhant. De ez még mind semmi. Ó, apám és anyám! Az üzlet összeroskadt, és maga alá temette minden vagyonunkat és a két eladót is, és az egyik nemrég nősült, és olyan becsületes fiatalember volt, hol találunk most hozzá hasonlót?

– Minek nekünk becsületes eladó, ha nincsen üzletünk? – nyögte Wu Lien.

Ling Szao igyekezett, hogy feldolgozza az eseményeket, de sikertelenül. Egyelőre annyit tudott felfogni, hogy az éjszaka közepén megjelent legnagyobb lánya, két unokája, az apjuk és a kába, kövér öregasszony, és mindannyian kimerültek, éhesek és rémültek. Ennyi megértése elégnek tűnt számára, így szólt:

– Megágyazunk mindnyájatoknak. Jáspis, gyújts tüzet, hogy teát főzzünk, Orchidea, tegyél föl tésztát, ti pedig egyetek, aludjátok ki magatokat, reggel majd megértjük, mi a baj.

Magában azt gondolta, azok a forrófejű diákok jöhettek vissza, akik egyszer már annyi bosszúságot okoztak. Azt hitte, Wu Lien üzlete az egyetlen ami ilyen különös sorsra jutott a gépmadarak jóvoltából. Jáspis azonban tudta, miről van szó. Nem szólt egy szót sem, de bement a szobába és amikor férje, Lao Er utána ment, a tűzhelynél szembefordult vele és fölemelt szemöldökkel kérdezte:

– Ők azok? – Csak ők lehetnek. Később, mikor mindenki jóllakott és a gyerekek is elcsöndesedtek, Jáspis és férje folytatták a beszélgetést. – Ez azt jelenti, hogy elveszett a földünk, és elfoglalták a városokat – mondta Jáspis.

– Lehet, hogy mindannyian meghalunk – felelte Lao Er.

Átölelte feleségét, mert hirtelen rémület járta át arra gondolatra, hogy talán elveszíti. Feküdtek egymás mellett. Nem éreztek szenvedélyt, helyette félelmet és gyűlöletet és tehetetlen haragot, mert úgy érezték semmit sem tehetnek a háború ellen.

– Miért nincsen nekünk, ami mindenki másnak van? – kérdezte Jáspis. –

Miért nincsen nekünk fegyverünk és repülő hajónk és erődítményünk?

– Nekünk mindez csak játék volt mindig – felelte Lao Er. – Ezek a dolgok semmiféle értéket nem képviselnek számunkra, akik csak élni szeretünk.

Jáspis nem válaszolt, arra gondolt szomorúan, milyen édes számára az élet, most, amikor már biztos benne, hogy várandós. Jó élni, gyerekeket szülni, élvezni minden napot, figyelni, ahogy felnő az új élet. Micsoda szamárság elpusztítani az életet!

– De ha az egész világ ilyen gonosz játékokkal játszik, nekünk is meg kell tanulnunk – mondta végül.

– Ha az egész világ csinálja is, attól az még szamárság marad – felelte férje határozottan.

Sokáig feküdtek ébren és azon gondolkodtak, mit tehetnének. ... Reggel nem gondoltak a munkával. Különben is délelőtt volt már, mire mindenki megreggelizett. Egész nap a házban maradtak és hallgatták Wu Lien beszámolóját. Még az öreg Wu Szao is megszólalt:

– Milyen nagy zaj, óriási zaj volt! – mondta szemét törölgetve.

Végre Ling Szao is megértette, mi történt a városban. Nemcsak egy üzlet ment tönkre. Ahová a gépmadarak ledobták ezüst tojásukat, minden felrobbant, összedőlt és rommá lett.

– És az emberek? – kérdezte Ling Tan.

– Darabokra szakadtak – felelte Wu Lien –, mintha ők is agyagból lennének. Itt egy kar, ott egy fej, amott egy lábfej, egy láb, belek, egy szív, vér és csontok.

Csönd volt. Egymásra néztek. Senki sem tudta teljesen elhinni amit hallott.

– De miért? – kiáltott fel végre Jáspis.

– Ki tudja? – felelte Wu Lien. – Mindannyiunk fölött ott van az ég.

A nők sírva fakadtak, arcukon csorogtak a könnyek. Nem értették, honnan jött a halál. A halált ismerték, fölismerték saját végüket, de az ő haláluk gyöngéd volt és kedves, mely álomként szállt az aggokra, vagy gyógyírként a betegre, elvitte az életet, és otthagya a testet, hogy fölravatalozzák, tiszteletet tanúsítsanak iránta, eltemessék. Ez az új halál szörnyűnek tűnt, az emberi elme képességeit meghaladó pusztításnak. Lassacskán mindenki ment a dolgára. A nők főztek a konyhában, a gyerekekkel foglalkoztak, a férfiak kimentek a földekre. Csak Wu Lien ült egyedül, a földekhez nem értett, nem tudott szántani, nem értett az állatokhoz. Kereskedő volt és ha nem volt mivel kereskednie, ült tétlenül. Tétlensége meggyötörte, annál is

inkább, mert kilátástalannak tűnt.... Lao Er és Jáspis gyakran találkoztak a nagy szomorúfűz alatt, ami a tó túlsó partján állt. Erre a búvóhelyre véletlenül akadtak rá aznap, amikor Lao Er felesége után ment a teaházba, és azóta is gyakran jöttek ide. Reggeltől estig persze nem tehették, a házban pedig saját hálószobájukat kivéve sohasem lehettek egyedül, oda viszont napközben nem mertek bemenni, hátha a többiek ezt szégyenletesnek tartják, hátha híre kel a faluban, hátha kinevetik őket, amiért nem bírják ki egymás nélkül estig. Így ha tehették, itt találkoztak a függönyként lehulló ágak rejtekében, leültek egymás mellé, beszélgettek, vagy csak hallgattak, olykor egymásra néztek és mosolyogtak, fogták egymás kezét. Ahogy Lao Er munkába indult apjával, biccentett Jáspisnak, aki ebből megértette, hogy délben találkoznak a szomorúfűz alatt. A lány ért oda először, leült a mohára és várakozni kezdett. Körös-körül csönd, nyugalom, csak egy béka ugrott a vízbe, csak a tücskök ciripeltek. Nehéz volt elképzelni, hogy az élet időközben megváltozott, de Jáspis tudta, hogy így van. A könyvből, amit férje hozott neki a városból, sok mindent megtanult Jáspis, megtanulta azt is, hogy a békét elveszíthetik az emberek, azt is, mit tesznek ilyenkor. Olvasott történeteket arról, hogy ilyenkor harcolnak és gyilkolnak a férfiak, még kínozzák is egymást, előfordul, hogy embert esznek. Ilyen vadállati dolgok történnek a háborúban. Hogyan menekülünk meg ettől? gondolta, és hogyan mentjük meg gyermekünket? Hirtelen eszébe jutott a fiatalember a teaházban, aki azt kérdezte az összeverődött emberektől, képesek lennének-e felégetni házukat és a termést, hogy ne kerüljön az ellenség kezére. Azon a napon Jáspis felállt, és igent kiáltott. De akkor még nem voltam várandós, gondolta. Ült és tűnődött. Az élet mindig szépnek tűnt, de most különösen nagy értéket képviselt, mert nő volt, aki új életet teremtett. Ez a feladata mindennél fontosabb és mindennél előbbre való. E pillanatban a szomorúfűz ágai szétnyíltak, Lao Er lépett be a rejtekhelyre, leült felesége mellé, arcáról és testéről letörölte az izzadságot.

– Különös, hogy mennyire megváltoztam – mondta Jáspis –, semmi másra nem tudok gondolni, mint a gyerekünk életére.

– Ha nem így lenne – felelte férje – vége lenne a világnak. Munka közben gondolkodtam és most már tudom mit kell tennem. Nem maradunk itt, elmegyünk valahová, ahova az ellenség nem tud utánunk jönni, és ott várjuk meg, míg megszüli a gyereket.

– Elhagyjuk apád házát? De mit fog ehhez szólni?

– Csak akkor mondom meg neki, ha már minden kérdésére tudom a választ – felelte Lao Er.

Megfogta felesége kezét. Arra gondolt, milyen kedves és gyöngéd az asszony, amióta várandós. Jáspis belekapaszkodott férje kezébe és boldogan érezte, hogy a férfi vigyázni fog rá és gondoskodik a biztonságáról. Régi akaratosságát e percben mintha a szél fújta volna el.

– Azt fogom tenni, amit te helyesnek tartasz – mondta a lány.

– Együtt fogjuk tenni – felelte Lao Er.

Ez a pillanat elég volt nekik. Lao Er visszament dolgozni a mezőre, Jáspis pedig visszatért a szövőszékhez, melynek használatát most tanulta éppen. Talán feleslegesen, ha úgy is elmennek, bár egyszer még hasznos lehet, ha tud szőni.

– Hol jártál? – kérdezte Ling Szao, amikor a lány hazaérkezett.

– A férjemmel találkoztam – válaszolta Jáspis nyugodtan, nem törődve azzal, hogy anyósa esetleg szégyentelennek tartja ezért, és visszaült a szövőszék mellé.

Úgy esett, hogy Ling Tan maga is a városban tartózkodott, amikor a repülő hajók újra megjelentek. Fiaival együtt annyira tudatlan volt, mindannyian azt hitték, a repülő hajók egyszer jöttek és többet nem, de így hitte sok városi ember is, mert nekiláttak, hogy fölépítsék az összedőlt házakat, és megjavítsák, amit meg tudnak javítani. Nem sokan gondoltak arra, hogy újra megbombázzák a várost, mint ahogy arra sem számítottak volna, hogy egy földrengés vagy hatalmas szélvihar, amit az ég küldött rájuk belátható időn belül visszatér. Aznap reggel Ling Tan a városba ment, hogy megnézzze a látnivalókat, és meghagyta fiainak, hogy nélküle dolgozzanak. Egyedül indult el, de amint kilépett a házból szaladó léptek zaját hallotta maga mögött, és megfordulván legkisebb fiával találta magát szemben.

– Mi van? – kiáltott rá Ling Tan.

– Hadd jöjjek veled, apám! – lihegte a fiú.

– Miért jönnél? Nincs ünnep. Fia lábujjával kört írt a homokba és azt bámulta zavarában.

– Szeretnék jönni – mondta makacs hangon. Ling Tan végignézte a fiút és arra gondolt, vajon érdemes-e összevesznie ezzel a félig nőtt gyerekkel. De olyan szép nap volt, hogy elvetette ezt a gondolatot, különben is utálta a veszekedést és mindig elkerülte, hogyha tehetné. – Hát akkor gyere! – mondta nevetve.

Egymás mellett indultak el a város felé, háncsbocskoruk vidáman csattogott az út kövein. Előző nap szürke volt az ég és bár nem esett az eső, a felhők hasa a pagodák és templomok csúcsát súrolta. Ma azonban az időjárás és a levegő inkább ősze, mint nyár közepére emlékeztetett. Apa és fia jókedvűen bandukolt a kék ég alatt és örömmel nézegették a dús mezőket. Mikor beléptek a városkapun először nem láttak semmi különösét, csak annyit vettek észre, hogy a városlakók mind nagyon komorak. Márpedig ez a város híres volt lakói vidámságáról. Nagyon régen állt itt, századokon át királyok és császárok lakták, és mindenféle népek, akik nem szeretnek dolgozni, ám szeretnek jól enni, és szeretik szórni a pénzt. Igaz, az egyszerű emberek pénzét elvették adóba, de mulatozásaikon keresztül a pénz visszaáramlott. A városban mindig lehetett zenét hallani és nevetést, éjjel csakúgy, mint nappal, a gazdag lakosoknak gyönyörű asszonyaik voltak, még a szegényeknek is elég jók jutottak, a városi tavon faragott hajók úsztak, nagy templomok emelkedtek az égbe és remek pagodák. Ezek már mind régen épültek. A forradalom óta nem voltak királyok és császárok, de uralkodók azért még igen, és ezek is építettek nagy palotákat és díszes házakat, ahol a falakban csőben ment a víz és elég volt egy gombot megnyomni, ha az ember éjszaka világosságot akart. Ezek az uralkodók is elvették az emberek pénzét, majd lakomákon és mulatságokon visszaadták nekik, így aztán még mindig sok volt a városban a vidámságból, jó volt az élet, új, nagy üzletek nyíltak mindenfelé és olyan portékákat árultak, melyekről néhány évvel korábban még csak nem is hallott senki. Szegény emberek, akik egész nap riksával rohangáltak, megengedhették maguknak, hogy elektromos lámpát vegyenek és ezeket a lámpákat nem tudta a szél kioltani úgy, mint a gyertyát.

Az emberek örültek az ilyesminek. Mind tudták, hogy az újdonságok a tengerentúlról származnak, csodálták az idegeneket, akik ilyen ügyes dolgokat csinálnak, úgy gondolták, jó emberek lehetnek, de ez még azelőtt volt, hogy a repülő hajók megjelentek a város fölött. Ma Ling Tan más beszédet hallott. Az emberek csüggedten ültek az utcán és a teaházban, és azt mondogatták, inkább meglettek volna a külföldi portéka nélkül, ha tudják, hogy romba dől a város.

– Hol a rom? – kérdezte Ling Tan a pincértől, aztán meglepődött, mert a pincér hangos óbégatásba kezdett.

– Volt egy kis házam, agyagból és szalmából tapasztottam, az Északi

Kapunál állt – mondta – Egy gazdag ember házához támaszkodott, de most mindkét ház romokban hever. Nem tudom ki él az ő házában, de az enyémben mindenki meghalt. És én is meghaltam volna, ha velük vagyok. Bárcsak én is meghaltam volna! Két kisfiam volt.

Ling Tan még egy pénzdarabot nyújtott át a szerencsétlen embernek, aztán fiával együtt felkereste az utcát, hogy a saját szemükkel lássák mi történt. Semmilyen rossz hír, zokogás, óbégatás nem készítette föl kellően a látványra. Ha húsz ember száz napig együtt dolgozna, nem vihetne végbe annyi pusztítást, mint amennyi itt történt annyi idő alatt, amíg egy ember lélegzetet vesz. Álltak az utcán, nézték a téglákat, a vakolatdarabokat, a gerendákat, a port és az embereket, akik ezeken a rettenetes hegyeken kézzel, vasdarabokkal, kapával ástak és kutattak. Egy asszony hangosan felzokogott, amikor meglátta férje lábát a romok között. Félőrülten ásott tovább, de csak a láb volt ott, a test többi része valahol a romok alatt maradt. Ling Tan szinte remegett a látványtól. Mellette álló fia háyni kezdett.

– Nem is lehet ezt elviselni – mondta Ling Tan –, ne is szégyelld magad, add csak ki magadból, mert ha magadban tartod, rosszat tesz neked. Megvárta, amíg a fiú mindent kihány, aztán visszavitte a teaházba, hogy kimoshassa száját és egy kevés forró teát igyon. Látta, hogy a fiú szégyelli gyengeségét, ezért gyöngéden így beszélt hozzá:

– Nem szégyen, ha rosszul lettél ettől a látványtól. Minden becsületes ember rosszulletet és haragot érez, ha ilyesmit lát. Csak a vadállatok nem lennének rosszul attól, ami itt ártatlan emberekkel történt.

Némán, nehézkesen ültek, Ling Tan egyfolytában azon gondolkozott mi lehet az oka ennek a pusztulásnak, és vajon mit jelenthet rá nézve? Míg ezzel gyötörte magát, a teaházba belépett egy fiatalember, egyike azoknak a diákoknak, akiket mindenfelé látni lehetett, és amikor látta, hogy a teaházban vannak vagy húszan, fölállt egy padra, és beszélni kezdett:

– Ti, akik szeretitek hazátokat – mondta –, hallgassatok meg engem! Tegnap az ellenség repülői megbombázták a várost, házak és üzletek dőltek össze, férfiak, nők és gyerekek haltak meg. Elkezdődött a háború. Föl kell rá készülnünk! Harcolnunk kell az ellenséggel! Harcolnunk kell, amíg csak élünk, és ha meghaltunk fiainknak kell harcolniuk miutánunk! Figyeljete, bátor férfiak! Az ellenség eleinte győz, de hamarosan fordul a kocka. Százmérföldnyi sávot foglaltak el országunkból, de nem engedhetjük, hogy

még száz mérföldet elfoglaljanak. Ha pedig azt is elfoglalják, a harmadik száz mérföldet fogjuk védeni. Harcoljatok, harcoljatok!

Ling Tan fia és más fiatalemberek éljeneztek, de Ling Tan üres kezére nézett.

– Hogyan harcoljak? – kérdezte.

A fiatalember azonban már leugrott a padról és elment. Ling Tan kérdésére senki nem tudott felelni. A többiek éppoly üres kézzel ültek ott, mint ő. Aztán, mintha csak a feleletet hoznák, keletről megint megjelentek a repülőgépek. – A repülő hajók... A repülő hajók! – kiáltották az emberek és egy pillanat alatt kiürült a teaház, csak a pincér maradt, Ling Tan és a fia.

– Jobban tenné, ha elrejtőzne, uram! – mondta a pincér.

– Hova rejtőzhetnek ezek elől! – kiáltotta Ling Tan. – És te miért nem rejtőzöl el?

– Nekem nem kell elrejtőznöm – felelte a pincér –, mivel én már mindent elvesztettem. És míg odafönt dübörögtek a repülőgépek, a pincér nyugodtan járkált az asztalok között, letörölte lapjukat, kiöntötte a csészékből a megmaradt teát, a székeket igazgatta. A motorok dübörgése annyira felerősödött, hogy Ling Tan a saját hangját sem hallotta. A fiához szeretett volna szólni, mert látta, hogy a gyerek arcán rémület ül. El akarata neki mondani, hogy ne féljen, mert senki sem halhat meg előbb, mint ahogy a sorsában meg van írva. De a dübörgéstől nem tudott beszélni. Így csak fia karjára fektette kezét, így ültek az asztalnál, amíg a pincér jelbeszéddel értésükre nem adta, hogy legalább az asztal alá húzódjanak be, hogy a lehulló cserepektől védve legyenek. Bebújtak az asztal alá, összekuporodtak. Közben a pincér tovább járkált a teaházban, hogy a légitámadás után visszatérő vendégek mindent szépen rendben találjanak. Ling Tan az asztal alatt azon gondolkodott, honnan van a pincérben ennyi bátorság és lelki nyugalom, amikor a tető bármelyik pillanatban leszakadhat, és maga alá temetheti az asztalokkal együtt. Tisztában volt vele, hogy ő maga fél, és azt kívánta, bárcsak otthon lehetne megint. Hatalmas robbanásokat hallottak. Ling Tan tenyerébe rejtette arcát, nemcsak azért, mert közel érezte magához a véget, hanem mert emlékezett a szomszéd földjére hulló bomba hangjára, és tudta, hogy minden robbanás azt jelenti, emberek hálnak meg. Fia fejét két térde közé szorította, karját összefonta feje körül. A légitámadás pillanatait így élték át. Egy örökkévalóság telt el, aztán ismét csend lett.

– Gyere – mondta Ling Tan a fiának –, menjünk el innen, menjünk haza.

Kéz a kézben másztak ki az asztal alól és elindultak hazafelé. De néhány lépés után Ling Tan meggondolta magát. Hogyan hagyhatja itt a várost, amikor lángokban áll, a sikoltozó embereket, akiket betemettek a romok és azokat, akiknek leégett a háza?

– Nem, nem, maradnunk kell, hátha tehetünk valamit – mondta.

Szembezállt az ősi bölcsességgel, amely azt tartja, hogy a bajt kerülni kell, magára hagyni, nehogy az ember maga is belekeveredjen. Egyenesen a tűz irányába tartott. De hát mit tehetett bárki halandó ilyen pusztulás közepette? Néhány férfi vödörrel érkezett, és a vizet a lángokra öntötte, de a tűz csak nevetett. Végre az emberek kétségbeesetten, tehetetlenül bámulták az egyre terjeszkedő lángokat. A tűz mindaddig terjedt, amíg útjában éghető anyagot talált, aztán elért egy széles utat és nem terjedt tovább. Recsegve, ropogva, sziszegve, pattogva lassan kialudt, füstöt és pernyét hagyva maga után. Annak idején a széles utak sok bosszúságot okoztak. A forradalom után építették az új uralkodók, szélesre, egyenesre tervezték őket, és lebontattak minden házat, ha útban volt, lebontatták akkor is, ha üzlet volt, akkor is, ha templom. Az is egyfajta pusztítás volt, és az emberek panaszkodtak is eleget, éppoly tehetetlenek voltak, mint most, mert nem volt fegyverük. Ma mégis örültek a széles utaknak, amelyek meggátolták a tűz elharapódzását és látták, hogy az ellenség nagyobb pusztulást okozott, mint az új urak a forradalom után. Végül Ling Tan fiával együtt csöndesen elment. Talán még életükben nem örültek ennyire a szabad mezőknek és a földnek, mint most.

Egy szót sem szóltak egymáshoz, egymás mögött sétáltak haza, elől az öreg, hátul a fiatal. Estére értek a faluba, s ahogy végigmentek az utcán, a szomszédok mind kiálltak a kapuba, érdeklődtek mit látott Ling Tan a városban. A férfi megállt, megvárta míg körébe gyűlnek, aztán beszámolt élményeiről. Amíg beszélt mindenki hallgatott, és utána is még egy darabig. Végre egy öregember szólalt meg, a falu legöregebb embere, aki már kilencvenedik évében járt:

– A régi idők voltak a legjobbak, amikor mi a saját országunkban éltünk, és az idegenek is megmaradtak a sajátjukban. Vannak, akik azt mondják, az idegenek jó emberek, de én azt mondom, hogy ez a sok gonoszság most tőlük jön, és gonoszságuk több, mint a jó amit adtak. Bárcsak sohasem láttunk volna semmit, ami külföldi, ami idegen. Bárcsak ott maradtak volna,

ahova az istenek tették őket, túl a tengereken. A tengerek nem vétetlenül vannak ott, és az idegenek megszegették az istenek parancsát, amikor áthajóztak rajtuk. Meghallgatták, mert kora tiszteletet parancsolt, aztán mindenki szomorúan hazament. Ling Tan házában aznap olyan volt a hangulat, mintha családtagot gyászolnának. Végre Ling Tan belátta, hogy ő a ház ura, és ráparancsolt mindenkire, hogy maradjon csöndben és hallgassa meg, amit mondani akar. Mindannyian együtt ültek az udvarban az asztal körül. Az ételhez alig nyúltak, senkinek sem volt étvágya. A forró, csöndes éjszakában nyugodtan borult rájuk a nyári égbolt, de erre nem tudtak figyelni. Gondolataikban a légitámadás és a rengeteg szörnyűség járt. Ling Tan szívében szeretettel nézett végig családja tagjain. Mit tehetnék, hogy megmentsem őket, kérdezte magában. Könnyebben mentette volna meg őket éhínség vagy árvíz idején, talán még betegségtől is, szegénységtől, uzsorától, kegyetlen bíraktól és minden, az emberi létben ismert gonosztól. Ám mit tehet most?

– Nem tudlak megmenteni benneteket – mondta hangosan –, mert magamat sem tudom. Ma saját szememmel láttam amiről Wu Lien már korábban beszélt. Most már én is tudom, hogy a repülő madarak holnap is el fognak jönni, és mi legföljebb pusztá testünkkel szállhatnánk szembe velük. Az Istenek az embert puhává és sebezhetővé tették, mert jónak, nem gonosznak álmodtak meg minket. Ha előre látják, mit tehetnek egymással az emberek, talán páncélt adnak nekünk, mint a teknősnek, amelybe vissza tudnánk húzni fejünket és más puha tagjainkat. De az Istenek nem adtak nekünk páncélt, és ezen nem változtathatunk. El kell viselnünk; ami jön, élünk, ha lehet, meghalunk, ha kell. – Végignézett újra minden arcon és így folytatta: – Te, Wu Lien és ti, idősebb fiaim beszéljétek először, ha beszélni akartok. A két fiú Wu Lienre nézett. Wu Lien köhintett, és azt mondta:

– Természetesen nem tudok mit tenni, csak elnézéseket kérem, amiért ide kellett jönnöm, családommal egyetemben. De én csak ahhoz értek, hogyan lehet más emberekkel üzletet kötni, és ebben az órában ugyan kivel üzleteljek? A magamfajta embernek háború idején úgy kell élnie, ahogy éppen tud, ahol tud, és várnia a békét.

Lao Ta így szólt:

– Ha a mennyekből tűz jön a földre, két dolgot cselekedhet az ember. Elfuthat, hogy megmeneküljön, vagy ott maradhat és elviselheti. Ebben,

apám, a te döntésedhez fogok igazodni.

– Én azonban elmegyek – mondta Lao Er, a középső fiú.

– Ha nem lenne földem – mondta Ling Tan –, én is mennék. Ha fiatal lennék, talán mennék még így is. Nem tartom vissza, aki menni akar. Ami azonban engem illet, itt maradok, ahol születtem és éltem. Itt maradok, ha elesik a város, akkor is itt maradok, ha az egész ország elbukik, ahogy ma azt a városban hallottam beszélni. Aki akar, maradjon velem. Aki menne, elengedem.

Lao Er felkiáltott:

– Korholsz, apám!

– Nem – válaszolt Ling Tan meleg, szeretetteljes hangon. – Nem, azt hiszem; jól teszed, hogy elmegy. Ha mindenki meghal, aki itt marad, általad valahol másutt fönmaradhat a nevünk. Csak arra kérlek, a háború után jöjj vissza, nézd meg, élünk-e vagy meghaltunk, és ha meghaltunk, gyűjts füstölőt, és követeld vissza a földedet.

– Megígérem – felelte Lao Er.

A nők közül nem szólalt meg senki, mert ebben a helyzetben illetlenség lett volna, de hallani hallottak mindent, és látták feladatukat az eljövendő időkben. Mikor mindenki visszavonult saját szobájába, az asszonyok egyenként jól megmondták véleményüket férjüknek. Wu Lien felesége magasztalta férjét, amiért szinte semmit sem mondott, és milyen jól mondta, mert örült, hogy otthon van, és a városon kívül biztonságban érezte magát. Jáspis éppen határozottságáért volt megelégedve férjével. Csak Orchidea sóhajtozott, és jegyezte meg, hogy ő is szívesen menne a gyerekekkel valahová, amerre nem járnak repülő hajók. Férje azonban így válaszolt:

– Ha mindenki nyugatra menne, azzal átadnánk a földet az ellenségnek. Apámnak igaza van: itt kell maradnunk a földünkön.

– De legalább Jáspis elmegy – mondta Orchidea.

Nem szerette Jáspist, aki nem szívesen pletykált vele, s valahányszor egy kis ideje volt, bement a szobájába, és olvasott. Ráadásul féltékeny is volt Jáspisra, amióta teherbe esett, mert titkon azt remélte, hogy Jáspis esetleg meddő, s így ő marad egyedül szülőanya a házban. Azok a nők, akik olvasnak, mondogatta, mindig meddők. Most csalódottnak érezte magát. Ling Szao az egekig magasztalta férjét, amiért ott marad, ahová való: saját földjén, a saját házában.

– Ki mindenki nem jönne ide, ha mi elmegyünk? – kérdezte – Talán a faluban is akad ellenség. Igen, igen, az a nőszemély a bűzlő férjével, a harmadik unokatestvéred, aki úgy lesi a plakátok írásjeleit, ahogy a tyúk szemezget az udvaron, az szívesen bejönne ide, ebbe a szép nagy házba, tetteve, hogy felügyel rá. Akkor már inkább rablók jöjjenek, csak a saját rokonom ne, akit nem állíthatok bíróság elé, akiről jót illik mondanom, és sohasem mondhatom ki, hogy valójában mennyire rühellem.

A legkisebb fiút senki sem kérdezte meg véleményéről, így nem is beszélt. Ha eszébe jutottak a városban látottak, hányingere lett, de nem félelmében, inkább a haragtól. Vad, ifjonti hévvel álmodozott arról, hogyan áll bosszút az ellenségen, míg álmatlanul forgolódott ágyán, sírt és körmét rágta, amiért olyan fiatal és tehetetlen. Mindezt nem látta senki. A legkisebb lány nem is gondolt semmit a dolgról, nem tudta, mit gondoljon, olyan keveset értett mindabból, ami elhangzott. Különben is úgy bántak vele, mint a kutyával, akit ugyan szintén szerettek, de nem adtak a véleményére.

Másnap újra visszajöttek a repülő hajók és harmadnap megint.

Aztán újra, minden nap és a várost halálra korbácsolták a lángok. De Ling Tan nem ment többet a városba, és a család más tagja sem. Maradtak otthon, művelték a földet, és félretették télire az elemózsiát, mint minden évben. Életük csak annyiban változott, hogy amikor megjelentek a repülő hajók, elrejtőztek a bambuszok közé, azt is csak attól fogva hogy egy napon az egyik repülő hajó hirtelen mélyre szállt, mint a fecske a tó fölött, és a szárnyán forgó ördögi kerék egy bábász parasztnak levágta a fejét. Aztán továbbrepült a gépmadár, mintha csak játszott volna.

V.

Amikor a városban látták, hogy a halál minden nap ellátogat hozzájuk, két dolgot tettek az emberek. Először a templomokba mentek, és esőért imádkoztak, mert megfigyelték, hogy a repülő hajók esős napokon nem jönnek. Egy idő után abbahagyták az imádkozást, nehogy árvíz legyen, és elhagyták a várost, hogy vidéken kvártélyozzák be magukat, ahova lehet, fogadóba vagy egy-egy paraszt házába. De aludtak temetőben, megszálltak fák alatt. Ling Tan még sohasem látott ennyi nyomorúságot, asszonyok, öregek, gyerekek akik gyalog, batyuban hurcolták szegényes holmijukat.

Ekkoriban csak a nagyon gazdag emberek jártak lovon. Ling Tan látott már vándorokat, akik éhínség idején északról húzódtak le, de ezek parasztok voltak, és ha a föld egy évben keveset termelt, a rákövetkező évben újra eltartotta őket. Most gazdag és szegény együtt menekült, és senki sem tudta visszatér-e még. Ling Tan időnként jobban sajnálta a gazdagokat, mert olyan tehetetlenek voltak, olyan kevésbé értettek ahhoz, hogyan lehet élelmet szerezni. Egész életükben kiszolgálták őket, sohasem kellett azt kérdezniük, hol van valami, vagy miből készül. A szegények jobban bírták a megpróbáltatást, megszokták, hogy kevéssel kell beérniük. De a legjobban azok a szegényemberek jártak, akik életük kockáztatásával a városban maradtak, és a gazdag emberek elhagyott házait fosztogatták. Mint megáradt folyó özönlött a nép a városból, és egyesült egy még nagyobb folyammal, amely keletről nyugatra tartott. Mert ahogyan az ellenség gyalogsága partraszállt és előrenyomult, az emberek hátráltak és hatalmas népvándorlás indult nyugat felé. Nem tudták, meddig mennek, csak abban voltak biztosak, hogy maradni halál. Eleinte Ling Tan nyitva tartotta házát mindenféle embereknek. Az asszonyok éjt nappallá téve főztek, etették a vándorokat, megsiratták veszteségeiket. A sebesülteket és az egészen kis gyermekeket hátra kellett hagyni, ahol csak lehetett. Közülük sokan meghaltak. Ettől a szörnyűségtől ugyan Ling Tan háza megmenekült, mert a vándorló népek úgy gondolták, nincsen elég messze az ellenségtől. Nem nyugodtak ezek az emberek, de folyón, tavon és hegyeken át el akartak jutni a nagy hegyekig, ahova az ellenség nem merészkedhet, hacsak nem akarja, hogy elvágják a visszavonulását. Lao Er és Jáspis még nem indultak el, vártak, míg olyan utazókkal találkoznak, akikkel szívesen mennének együtt, akik nem túl öregek, nem betegek és nem lassítja őket a mozgásban túl sok gyerek. Vártak nap, nap után és egy nap harminc-negyven férfiből és nőből álló csoport érkezett. A nők lába sohasem látott pólyát; azonnal nagyon rokonszenvesek voltak Jáspisnak. Hajukat is rövidere nyírva viselték és batyujukban mindenkinél akadt néhány könyv.

– Diákok vagyunk – mondták –, és a nagy hegyekbe tartunk. Tanáraink már várnak ott ránk, barlangokban fogjuk folytatni a tanulást, hogy mikor ennek a háborúnak vége van, visszajöjjünk, és alakíthassuk a békét.

Egyikük sem gondolt arra, hogy elpusztuljon a háborúban. Ling Tannak ez tetszett. Nem is szálltak meg a háznál, délben, kis időre maradtak csak, teát kértek, hogy megihassák a magukkal hozott kenyér mellé. Ling Tan örömmel

fogadta őket, és így beszélt:

– A tanulatlan embernek csak a teste van, és ezért a tanulatlan embereknek kell harcolniuk, ha harcolni kell. De nektek bölcsesség van a koponyátokban, ami nagy kincs, és nem szabad elfolytania, mint a vérnek, hanem meg kell maradnia arra a napra, amikor szükség lesz rá, hogy tudjuk, hogyan kell élnünk. Ezekben az időkben felesleges a bölcsesség, mert az Isteneken kívül nem menthet meg más minket. De a háború után ismét szükségünk lesz rá.

A kapu előtt álltak a fűzfák árnyékában, mert az udvar kicsi lett volna ennyi embernek. Ling Tan sok kérdést tett föl a diákoknak, nemcsak a fiúknak, de a lányoknak is, és legnagyobb bámulatára a lányok éppoly jól feleltek, mint a fiúk, egy idő után már nem is bánta, fiúnak vagy lánynak tesz fel kérdést. Tőlük tudta meg azt is, voltaképpen mi történt a tengerparton, miért támadta meg őket az ellenség. Hosszan beszélgettek. Ling Tan úgy élt ebben a völgyben, ahogy ősei hosszú időn át éltek előtte, de azért értelmes ember volt. Az élet, mondta gyakran fiainak, nem változik. Az emberek másféle eszközzel ettek régen, mint most, de az étel akkor is étel volt. Másféle ágyon aludtak más korokban, de ugyanaz volt az álom. Most úgy gondolta, az idők változtak, nem az emberek. Mikor végül megtudta, hogy az ellenség a földet irigylő népétől, úgy érezte, megértette a háború valódi okát.

– A föld – mondta, és körülnézett a fiatal arcokon, miközben megtömté vizipipáját. – A föld jön legelőbb a férfiak elméjében. Ha az egyiknek túl sok van belőle, a másiknak meg túl kevés, háború lesz, mert a föld adja az ételt és az építőanyagot, és amikor a föld kicsi, az étel kevés, kicsi a ház, és akkor az ember esze és szíve is kicsi marad.

Tisztelettel hallgatták, bár nem hittek neki. Az ő szemükben Ling Tan öreg paraszt volt, aki írni, olvasni sem tud, nemhogy tisztában lenne mindazzal, amit ők a könyvekből tanultak. De miután még nem vesztek el mindent abból a kötelező tiszteletből, amit szüleiktől tanultak, siettek egyetérteni. Ling Tan elégedett volt magával. Mindegy volt neki, elhiszik-e szavait vagy sem. Aznap délután elébe állt középső fia, és bejelentette, hogy Jásppal együtt ezzel a csapattal akarnak elmenni, mert fiatalok, erősek és bátrak. Apja gondolkodott egy percig, aztán szokása szerint megbeszélte a dolgot a feleségével, mielőtt döntött volna.

Nomármost, az asszony sohasem örült neki, hogy Jáspis és Lao Er elmennek, s ezért míg a ruhát mosta a tóban, jól megmondta férjének a

véleményét. Kiteregette a kezében lévő fakó kék nadrágot a sima kőre, jól bevizezte, aztán paskolni kezdte a kezében tartott sulykolóval, s míg beszélt, egyre csak püfölte a ruhát.

– Egyáltalán nem értem miért kell elmenniük. Ki vigyáz majd Jáspisra, amikor szül, és miért szülessen meg az unokánk valami távoli mezőn, mint a vadnyúl kölyke? Ha a fiunk menni akar, menjen, de én azt mondom, Jáspis maradjon itt és szüljön a házban.

– Talán jobb, ha megy – felelte Ling Tan komolyan. – Talán jobb, ha minél kevesebb fiatal nő van a házban, ráadásul Jáspis túlságosan is szép.

Korábban az egyik diák félrevonta és négy szemközt elmesélte neki, mit művel az ellenség az asszonyokkal. Így Lao Tan egyre inkább úgy érezte, ne maradjon nő egyáltalán a házban, csak felesége, akinek barna és ráncos arcában rajta kívül senki sem látja az egykori szép lányt. Ling Szao kezében megállt a sulykoló egy pillanatra. Férfjére nézett.

– Miket beszélsz? Semmi sem lehet biztonságosabb hely a fiatal asszony számára anyósa házánál, és ki viselhetne rá jobb gondot, mint én? Ha a fiunk elmegy, én Jáspist a szobából sem engedem ki. De hát én mondom neked, éppen a fiunk az, aki szítja Jáspisban az engedetlenség tüzét, és bátorítja, hogy a saját feje után menjen. Menjen csak el a fiú, és addig Jáspis ki nem dugja az orrát a kapun, amíg vissza nem tér.

– Lehet, hogy idegenek jönnek majd be a kapun – jegyezte meg Ling Tan. Az asszony folytatta a sulykolást. – Én nem félek senkitől – mondta hangosan. – Csak lépjén idegen a küszöbre, majd meglátjuk, ki ér oda előbb, a kutya vagy én!

– Az asszonynak akkor is az ura mellett a helye – vitatta Ling Tan – és ki vigyáz majd a fiunkra, ha nincs mellette a felesége?

– Senki sem értene egyet veled jobban nálam – felelte Ling Szao ha Jáspis nem lenne várandós a te unokáddal. Márpedig az irántad való kötelessége jön legelőbb.

– Én nem úgy gondolom – mondta Ling Tan, és gyorsan elment, mielőtt az asszony még lyukat beszél a hasába.

Ling Szao pontosan tudta miért hagyja ott az ura, és olyan hévvel verte a szerencsétlen nadrágot, hogy amikor végre fölemelte, tele volt szakadással meg fesslással, akkor fölemelte a nadrágot, és fennhangon kiáltott az Istenekhez, lássák, hogy mit cselekedett, tanúsítsák, hogy önhibáján kívül, hogy a kárért a háború felel. Ling Tan pedig bement a házba és csendesen

azt mondta fiának, hogy menjen, vigye magával Jáspist is, mert a fiatalemberektől megtudta, hogy az ellenség újabb száz mérföldet nyomult előre, és a harmadik százmérföldes sávba már az ő háza is beleesett.

– De valahogy tudasd, ha megszületik a gyerek – kérte. – Ha fiú, küldjél piros zsinórt, és legyen a zsinór kék, ha lányod született.

Talán életében először sajnálta, hogy fia nem tanult meg írni és olvasni. Ha tudna írni, és levelet írni, elvihetné a levelet harmadik unokatestvéréhez, és az elolvasná neki. De ki gondolta volna, hogy a fiú valaha is elhagyja az apai házat?

– Ennél van jobb megoldás is – felelt Lao Er büszkén. – Jápsis tud írni, majd ő megírja.

Ling Tan meglepődve kiáltott föl:

– Tud írni? De hiszen a házasságközvetítő ezt nem is említette.

– Talán attól tartott, hogy ez levon az értékéből – mondta Lao Er mosolyogva. – Én sem gondoltam volna soha, hogy egy nő hasznát láthatja, ha tud írni, olvasni, ez is csak azt mutatja milyen különös időket élünk.

Azzal Ling Tan kiült az udvarba, pipázott, gondolkodott. Lao Er bement Jáspishoz a szobába, hogy megvigye a hírt. Jápsis már becsomagolta a két batyut, hiszen ő volt, aki elsőként vetette föl, hogy a fiatalokkal tartsanak. Az ágy szélén ülve várta férjét, s amikor Lao Er belépett, Jápsis felemelte szemét.

– Megyünk – kérdezte.

– Igen – felelte Lao Er. Leült felesége mellé, karját az asszony vállára tette.

– Most, hogy megyünk, úgy érzem, nagyon nehéz lesz neked. Bárcsak én viselhetném a gyerek terhét.

– Egyszer talán még az is eljöhét – felelte Jápsis.

Beszéd közben fölemelkedett, és férje látta, hogy az asszony felkészült az útra. Szövetcipőjére még szandált is húzott, új, erős szalmából készült szandált, és legegyszerűbb, legerősebb ruháját vette föl, nadrágot és kabátot, nem az ünneplő hosszú köpenyt, amely városi divat szerint készült.

– Készen vagyok – mondta és fölvette a batyut.

– Sohasem gondoltam volna – mondta Lao Er –, hogy a gyermekem apám házán kívül fog megszületni.

– Meg fogja találni a helyet, ahol világra akar jönni – felelte Jápsis.

– Meg kell majd jelölnünk a helyet – vélte Lao Er. – Az embernek nagyon fontos, hol született, emlékeznünk kell majd, vajon hegyek között születik-e,

völgyben vagy városban, éjjel vagy nappal, van-e a közelben víz, vajon az ég tiszta-e vagy borús, melyik tartományban vagyunk, és hogy beszélnek ott az emberek, hogy egyszer mindezt elmesélhessük neki.

– Menjünk! – mondta Jáspis nyugtalanul. De Lao Er tovább fűzte gondolatait.

– Nekem úgy tűnik, emlékszem arra a percre, mikor megszülettem ebben a házban.

Valami nagy sötétségre emlékszem, aztán hirtelen világosságra, ami fájt és amitől felsírtam. Aztán karok fogtak föl.

– Jössz vagy nem? – kiáltotta Jáspis. – Ha azt mondtuk megyünk, menjünk!

Lao Er kihallotta felesége hangjából a gyermekét féltő asszony segélykérését. Fölemelkedett, kimentek, együtt meghajoltak apja előtt, bátyja előtt, aztán elbúcsúztak mind a többiektől. Csak anyját nem találta sehol Lao Er. A csapat azonban már indult volna, és úgy tűnt, anélkül kell elmenniük, hogy Lao Er elköszönhetne anyjától.

– Mondd meg anyámnak, mindenütt kerestük – mondta Lao Er apjának. – Mondd meg neki, mennyire sajnáljuk, hogy nem találkozhattunk.

– Megmondom – mondta Ling Tan.

Kikísérte őket a kapunk kívülre és egész háza népe vele tartott. Csöndes, nyári délután volt, a kék égen csak a távolban ült néhány ezüstös viharfelhő a hegyek zöld ormain. Gyakran ültek ott, s ebből néha lett vihar, néha nem. Minden olyan békés és nyugodt volt, mintha az országban nem is lenne háború, és Ling Tan hirtelen kétségbe esett: vajon nem bolondság-e mégis engedni, hogy fia elhagyja a ház biztonságát, és elvigye a feleségét, aki unokával várandós.

Eszébe jutott, hogy talán a fiatal emberek történetei nem mindenben felelnek meg a valóságnak. E pillanatban elképzelhetetlennek tűnt számára, hogy kevesebb, mint száz mérföld távolságban az ellenség éppen errefelé masíroz. A kapu mellett barackfa állt, a barackok éppen értek, egy ágon madár ült és énekelt, odébb a rizskalászok bókolnak a forró napsütésben. A zöld szemek hamarosan sárgulni kezdenek majd. Aratáskor hiányozni fog majd az erős fiú. Most úgy érezte, középső fiának vannak a legjobb képességei. Gyorsabb, mint a legidősebb, gondolatai élesebbek. Bölcsebben nevet, csak azon, ami valóban mulattatja, a nevetést nem pazarolja udvariasságból vagy békülékenységből, mint bátyja. Ami pedig a legkisebb fiút illeti, semmire se jó, csak hogy a bivallyal törődjön. Ling Tan azzal is

tisztában volt, bármit beszéljen is Ling Szao, hogy Jáspis a legkiválóbb a ház asszonyai közül. Ezért Ling Tan most másodszer is közvetlenül megszólította menyét, mert tudta, mi illik és tisztelte a hagyományokat. Először akkor szólt hozzá, amikor férje menyasszonyaként a házba érkezett, most másodjára a búcsúzásakor.

– Tedd a dolgotat, gyermekem! – mondta Ling Tan. – Ne felejtsd el, hogy a férjed az én fiam, gyermeked az én unokám, és minden rajtad áll. Ahol az asszony hűséges, a rossznak nincs tere. Az asszony a gyökér, a férfi a fa. Csak akkor nőhet a fa, ha erős a gyökér.

Jáspis nem válaszolt, de szép száján komoly, kedves mosoly jelent meg. Így engedte el őket Ling Tan. Még sokáig állt és kísérte őket szemével, mígnem belevesztek a vándorló tömegbe. Mikor visszatért a házba látta, hogy füstöl a kémény. Bement a konyhába és ott találta feleségét, amint épp a tüzet rakta.

– Hol voltál? – kérdezte. – Mindenütt kerestünk.

– Nem akartam látni, ahogy elmegy – felelte az asszony. – Ha mindenképpen el kell mennie, én nem akarom végignézni.

– Te sírtál! – bámult rá Ling Tan. Az asszony szeme vörös volt és barna arcán a könnyek ezüstös vonalakat hagytak.

– Nem sírtam – felelte Ling Szao. – A füsttől vörös a szemem.

Ling Tan nem mondott ellent, látta ahogy az asszony szeme ismét könnyel telik meg. Felesége ritkán sírt, de olyankor ő mindig ugyanazt érezte, megbénul, szinte kővé válik, tehetetlen, mozdulni sem tud... Szinte hihetetlen, mennyire hiányozhat két ember a házból. Hiszen maradtak elegendően, ugyanannyi gyerek szaladgált az udvaron, játszott a csirkékkel és a kacsákkal, rángatta a kutya farkát, míg a szerencsétlen állat valósággal üvöltött nyomorúságában. Még könnyebb is volt elhelyezni Wu Lient és legnagyobb lányukat, a gyerekek külön szobában alhattak. Wu Lien édesanyját a legkisebb fiú szobájába költöztették, ő pedig az udvarban aludt a bambuszágyon. Mégis hiányzott Jáspis és Lao Er. Mintha valamennyi erőt magukkal vittek volna a házból. A legnagyobb fiú most hirtelen túl engedelmesnek tűnt, mindennel azonnal egyetértett, amit apja vagy anyja mondott. Ling Tan érezte, hogy fia mindig el fogja végezni, amit rábíznak, a bajban is, de tehetetlen lesz, ha senki sem mondja meg neki mit csináljon. A felelősség egészen az ő vállára nehezedik. Most újra tisztán látta, hogy kisebbik fia milyen önálló, gondolkodó ember, fiatalsága ellenére, akárcsak

Jáspis, talán akaratos asszony, de mindig magától tudja, mit kell tennie. Még Ling Szaonak is jobban hiányzott Jáspis, mintsem bevallotta, bár néhány nappal később mégis csak elmondta férjének.

– Mindig azt mondtam, hogy csak akkor lesz béke a házban, hogy ha Jáspis elmegy innen, nem is kéne nekem vissza, ha nem a fiunk felesége lenne. De azért Orchidea is kifáraszt néha, magától nem csinál semmit, akár a legnagyobb lányunk, aki reggeltől estig béget, mint a bárány: mama, most mit csináljak? Mondom neki, eriggyél, nézd meg tiszta-e a padló, nem kell-e locsolni az udvaron, van-e elég tüzelő a konyhában, nézd meg, nem kell-e mosni, nem kell-e megforgatni a halat, vagy ha semmi más dolgod nincs, szeletelj répát, hogy besózzuk télire. Erre elmegy, visszajön és azt mondja: melyikkel kezdjem, mama?

Ling Tan szeme vidáman csillogott. Felesége a haját fésülte.

– A te lányod – mondta a férfi. – És ha még mindig tőled kérdi, mit tegyen, azért, mert melletted nőtt föl és te mindig megmondtad neki. Megszokta, hogy a te szemekkel lásson és ne a sajátjával.

– Hibáztam – kérdezte Ling Szao.

Kezében megállt a fésű. Olyan közel volt férjéhez, ennyi év után, mélyen érintette volna, ha a férfi valamiben hibát talál. Mástól föl se venné. Ha bárki más szidja, becsmérli vagy apját teknősbékának nevezi, csak nevetne, vagy mérges lenne és visszabeszélne. De ha férje talált valami kivetnivalót, ha egy-két rosszalló szót szólt hozzá, szavait napokig szívében hordta, mint a tört. Így aztán Ling Tan hacsak lehetett, kerülte a feddést, sok apróság fölött szemet hunyt, tudván milyen jólelkű, bárha önfejű az asszony, és titokban mennyire vágyik arra, hogy kedvére tegyen, bár hangosan persze tagadta volna, vagy megint kijelenti, mint annyiszor, hogy ő nem fél senkitől.

– Te vagy a legjobb anya a tartományban – jelentette ki Ling Tan –, és nem hiszem, hogy akár a tengereken túl akadna hozzád hasonló. Azt szeretem benned, hogy forrófejű vagy és azt is szeretem, hogy fölvtágták a nyelvedet, még ha néha rajtam köszörülöd is.

Ling Tan boldogan nevetett, az asszony elpirult és zavarában újra nekilátott, hogy kifésülje haját.

– Te vén tök – mondta férjének kedvesen. – Gyere ide öreg, hadd nézem azt a foltot az arcodon, hátha annyi év után újra egy kelés lesz ott. Férje fölé hajolt és arcát vizsgálta. Ujjával finoman megérintett bőrét.

– Bolha csípett meg – mondta Ling Tan.

– Nekem beszélhetsz – felelte az asszony –, nekem is van szemem. Láta, hogy férje arcán a csípés semmiség. – Nem tudod már megfogni a bolhát, hagyod, hogy megharapjon, mint egy gyereket? – kérdezte.

Mindketten nevettek. Ling Tan arra gondolt, ha az asszony őelőtte hal meg, nem visz új feleséget a házhoz, hiszen Ling Szao után minden asszony olyan lenne, mint a sótlanul eltett répa.

– Tudod-e, miért nem szívleled Jáspist? – kérdezte Ling Tan csipkelődve.

– Mindent tudok, amit akarok tudni – felelte Ling Szao csillogó szemmel, és tovább fésülte haját.

– Hanem ezt nem tudod. Azért nem kedveled, mert nagyon is hasonlít hozzád.

– Jáspis! – kiáltotta Ling Szao tettetett haraggal. Szíve mélyén örült, hogy a lány olyan szép, és maga is tudta, hogy nem mindennapi teremtés.

– Mindketten csökönnyös, akaratos fehérnép vagytok, de én már csak az ilyet szeretem – mondta Ling Tan.

Tenyerét felesége nyakára tette. Egy pillanatra megint fiataloknak érezték magukat, de az asszony tudta, hogy jóval negyven után szégyenletes dolog lenne, ha úgy viselkednének, mint két fiatal, ezért fejét hátravetve elhúzódott. Ling Tan tudta, mire gondol, és nagyot nevetett. Nevető fehér foga, vidám barna arca elfeledtette feleségével az eltelt éveket, magához ölelte, érezte szíve dobbanását, és úgy érezte, saját vére is ennek a szívnek az ütemére folyik testében.

– Nem kéne megértenünk jobban fiunkat és Jáspist? – kérdezte Ling Tan. – Olyanok, mint mi vagyunk.

– Én mindig mondtam, hogy a középső fiunk hasonlít rád a legjobban – felelte az asszony, azzal fölrakta a haját.

Ahogy nap múlt nap után, lassacskán hozzászoktak Jáspis és férje hiányához. Ling Tan mezei munkára fogta legkisebb fiát, és napi egy petákért fölvelt egy kisfiút, hogy a bivallyal törődjön, lovagoljon rajta, mikor nem kell dolgoznia. Orchidea örült, hogy Jáspis elment. Senki sem szidta meg, amiért keveset dolgozik, nem volt senkinek szép sima haja, amikor neki nem volt ideje kifésülnie a sajátját. Első helyen volt a házban a fiatal nők között, most, hogy elment Jáspis, aki mindig mindent jobban csinált. Pansziao azonban sajnálta, hogy Jáspis elment, mert az utolsó hetekben esténként egy kicsit olvasni tanult tőle. Ennek senki nem tulajdonított jelentőséget, de Jáspis tudta, mennyi mindent jelenthet a kislánynak, aki oly csöndesen mozog a

házban, hogy mindenki könnyen elfelejtkezik róla. Jáspis látta, milyen ritkán beszél a kislány. Ő maga is csendes gyerek volt annak idején. Apja gazdag embernek számított falujában, földje egy részét bérbe adta, más részét maga művelte és ágyast is tartott. Jáspis anyja és az ágyas gyerekeivel nőtt fel, összesen tizenheten voltak. De magányosnak érezte magát közöttük, inkább vonzódott a csöndességhez, mint a szószátyársághoz. Ebben a házban Ling Tan, Ling Szao szabadon könnyen beszéltek, Lao Er is, Orchidea meg éppenséggel éppoly könnyedén beszélt, ahogy lélegzett, a legkisebb fiú ritkán volt odahaza, és Jáspis gyakran gondolta, hogy Pansziao, ez a csendes lány, magányos lehet. Ezért egy napon megkérdezte tőle:

– Szeretnél megtanulni olvasni? Akkor olvashatnád a könyvemet, és nem kéne egyedül ülnöd.

– Ó, én nem tudok olvasni! – felelte gyorsan Pansziao. – Hogyan tarthatnám észben a betűket, amikor még azt is gyakran elfelejtem, amit anyám rám bíz.

– A betűket könnyű megjegyezni, ha olyasvalamit mondanak, ami érdekli az embert – felelte Jápis, és igaza lett, mert egynél többször sohasem kellett megmutatnia egy betűt ahhoz, hogy Pansziao megtanulja. De ennek vége, Jáspis elment, Pansziao nem tehetett mást, – újra meg újra nézegette az ismert írásjeleket. Tudásszomja egyre növekedett, végül egy napon megközelített egy átutazó diáklányt, és tőle tanult egy egészen keveset. Aztán egy másikat, attól is tanult egy keveset, majd a harmadiktól is. Egy napon könyvet bíztak rá.

– Vigyázz rá! – mondta a diák. – Manapság nagyobb érték még az ételnél is.

Pansziao köszönetet mondott, s bár a könyvet nem tudta elolvasni, úgy gondolta, egy napon majd eljut odáig is. Mindenesetre darabka faszénnel megjelölt minden olyan írásjelet a könyvben, amit már ismert. De a jelek nem álltak össze, nem beszéltek összefüggően, értelmes dolgokat... Ling Tan csak azon csodálkozott, milyen gyorsan hozzászoktak megváltozott életükhöz. A repülő hajók nap mint nap megjelentek, megszokták őket, eltökélték, maradnak ahol vannak, még ha az ellenség a várost elfoglalja is. A város fél lakossága elment, aztán még egy harmada. Csak azok maradtak, akiknek nem volt hova menniük, vagy semmi pénzük sem volt, meg azok, akik azt tartották, mindegy ki uralkodik a városban, csak béke legyen. Valaminek hamarosan végeszakad, ezt mindenki tudta, mert az ellenség

mérföldről mérföldre közeledett, és város város után esett el. Hogy mi történik az elesett városokban, arról nem jött hír. A menekülők erről már nem tudtak beszámolni, a megszállt városokra némaság borult. Senki sem tudta megmondani, milyen az ellenség, jó-e avagy kegyetlen. Mindenki várt. Ling Tan is várt, de várakozás közben dolgoznia kellett, nem rejtőzhetett folyton a bambuszosba, amikor megjelentek a repülő hajók, bár ahhoz sem igazán fűlt a foga, hogy ott maradjon a mezőn, ahol a repülő hajókból tisztán látszik. Esténként elnézett a falu teaházába. Szívesen gyűltek itt össze a férfiak egy kis időre, hogy együtt, békében üljenek, messze a zsémbelő asszonyoktól, a gyerekektől, akik sírnak, mert le kell feküdniük. Egy ilyen alkalommal fölállt a teaházban Ling Tan, és azt mondta:

– Fivéreim, ti meg én dolgozó emberek vagyunk. Akár háború van, akár nincs, a földet művelnünk kell, hogy ehessünk, és hogy tehetjük ezt, ha egész nap a bambusz-pagonyban csücsülünk, amikor nem is vagyunk fáradtak?

– Mi sem örülünk jobban a tétlenségnek, mint te! – felelte valaki, és az embereken moraj futott végig.

– De mit kellene tennünk? – kérdezte valaki. – Láttam egy embert, akit lelőttek a repülő hajóból, és a halálnál nincsen nagyobb tétlenség.

Az emberek nevettek ezen. Ling Tan is nevetett és így válaszolt:

– Én amondó vagyok, ne meneküljünk a bambusz közé. Maradjunk mindannyian a mezőn, dolgozzunk, és tegyünk úgy, mintha észre sem vennénk a repülő hajókat. Ha sokan vagyunk, azt fogják gondolni, túl hosszú idő lenne mindenkinek levágni a fejét, és így majd békén tovább mennek.

Ezzel mindenki egyetértett, és ettől fogva Ling Tan és a többiek nem néztek föl munkájukból, mikor az égen megjelentek a repülő hajók, de reggelenként a kalapjukra zöld ágakat kötöztek, és aki felülről nézte őket nem látott mást csak zöldet, mert a kalap takarta kék nadrágjukat, munkába meghajló hátuk barna bőrét.

A falu és a mezők szigetként álltak a vándorlók özönében. A városból szinte már mindenki elment, de távolabbról minden nap százával érkeztek a menekülők. Beszámoltak róla, hogy az ellenség napról napra közeledik, nap mint nap újabb és újabb városok elestéről jött hír, s Ling Tan megértette, hogy az ellenség közel van a győzelemhez.

– És a mi katonáink nem állnak ellent? – kérdezte mindig. – A hadsereg visszavonul, hogy később nagy csatában állítsa meg őket.

De, hogy hol lesz ez a nagy csata, senki sem tudta. Az hamar kiderült, hogy

az ő földjén túl kell lennie, már abból is kitűnt, hogy a menekülők meg sem akartak állni házána, hanem távoli helyek felé igyekeztek. Ling Tan úgy érezte, föl kell készítenie a házat, és föl kell készülnie magának is arra az időre, amikor az ellenség uralkodik. Az ő uralma alatt is élni kell valahogy. Jó az ellenség, vagy gonosz? Nem tudta eldönteni, mert a rengeteg szóbeszéd sehogy sem alkotott egyértelmű képet. Wu Lien gyakran beszélt a kelet-óceáni kereskedőről, akikkel a békében üzletelt és úgy emlékezett rájuk, mint előzékeny, kellemes emberekre. De hallott arról a vonatról is, amely menekülőkkel indult a partról nyugat felé, és bár fehér zászlót tűztek ki a kocsikra, ártatlanságuk jeléül és hogy kegyelmet kérjenek, a repülő hajók megtámadták őket és százával ölték az embereket. Ha ez igaz, gondolta, az ellenség csak gonosz lehet. Ilyesféle dolgokon gondolkodott órákon át, miközben a kalapjára erősített zöld lombos ágak alatt dolgozott a földön, és fölötté repültek a gépmadarak. Dolgozni fogok, mint mindig, gondolta, és úgy érezte, a legtöbb, amit az ember tehet ilyen időkből annyi, hogy él és életben tartja az övét... A nyár elmúlt, megjött az ősz, az aratás ideje. A termés gazdagabbnak ígérkezett, mint az elmúlt tíz esztendőben valaha. A parasztek mind az aratásra készültek, másra gondolni sem tudtak, és amikor a várost védő katonák közül a faluba jött néhány, ágynak való szalmát kértek, vagy segítséget, hogy a város körül árkot áshassanak, a parasztek elutasították őket, mondván, elégük van a katonákból, akik nem termelnek, és az ő ételüket eszik. Dolgozzanak, végezzék a saját munkájukat, ők pedig szintén végzik majd a magukét. Ling Tan mindenkit megvetett, aki bármilyen módon részt vett a háborúban. Csak egy alkalommal ütötte föl fejét, amikor az egyik katona sírva fakadt, amiért nem kap semmi segítséget, körülnézett a félig learatott rizstáblákon, a nyüzsgő, munkálkodó embereken, és azt mondta:

– Elgondolni sem tudom, mi lesz veletek, ha mi nem tudjuk megvédeni a várost, mert saját szememmel láttam, mit művelt az ellenség a parti városok lakosaival, miután elfoglalta őket.

A parasztek azonban továbbra sem figyeltek oda. Folytatták az aratást, a katonák pedig elmentek. Az aratás és a cséplés idején Ling Tan mindenkit munkára fogott a házban, kivételt csak Wu Lien képezett, aki egyszerűen nem tudta megérteni, hogyan kell tartani a kaszát. Felesége azonban jól emlékezett gyerekkorából a mezei munkára, amiért is nagy nevetve azt mondta:

– Maradjon az uram a házban, és segítsen a gyerekekre vigyázni. Én kimegyek a mezőre, és dolgozni fogok, mint régen.

Így is tett, s öröm volt látni, milyen jól bírta a munkát. Olyan rendet vágott, mint akármelyik férfi. Ebből azonban később baj lett. Estére Wu Lien nagyon rosszkedvűen fogadta feleségét, s amikor az asszony rosszkedvének oka felől érdeklődött, Wu Lien beküldte szobájukba, majd kisvártatva maga is utána ment.

– Az én feleségem vagy, vagy az öregember lánya? – kérdezte. – Én végezzem el a munkádat? Legközelebb a gyerekeket fogom szoptatni. Az asszony ezen nagyot nevetett, mert Wu Lien olyan kövér volt, nyáron szégyellt derékig meztelenül járni, mindenki kinevette, azt mondták olyan, mintha nő lenne, és valaki rendszerint megjegyezte, különös olyan férfit látni, aki akár szoptathatna is. Wu Lien ugyan megbánta szavait, amint kimondta őket, de felesége nevetése hallatán ismét föltámadt haragja és visszakézből pofon ütötte az asszonyt. Az asszonynak vérzett a szája, s ami még rosszabb, fogai megsebeztek Wu Lien kezefejét.

– Harapsz?! – kiáltotta, és ennyi igazságtalanság láttán egyébként mindig alázatos felesége hirtelen megharagudott, talán az is növelte bátorságát, hogy apja házában van, és teli torokból kiáltotta:

– Ki etet téged, ha nem az apám, és miért ne segítenék neki egy kicsit az aratásban? Azzal nekiesett mind a tíz körmével. Wu Lien rémülten hátrált. Hirtelen azonban kinyílt az ajtó, Ling Szao, akit a kiabálás csalt oda, berontott, közéjük ugrott, és elrángatta lányát.

– Te szégyentelen! – kiáltotta. – Kitől tanultad, hogy így viselkedjél az uraddal? Wu Lien, ez az asszony nem az én lányom, és ha eltaszítod magadtól, nem hibáztatlak. Úgy tűnik, olyan lányt adtam neked feleségül, aki nem méltó hozzád.

Így nyugtatta meg Ling Szao a rémült embert, így feddte meg leányát. Wu Lien-t kivezette a szobából, kezébe legyezőt adott, kitöltött neki egy csésze teát, Pansziaot pedig utasította, hogy vigyázzon a gyerekekre. Aztán visszament lányához a szobába, aki éppen vérző száját mosta, és kifaggatta a történetek felől. Amikor meghallotta mi történt, önkéntelenül elnevette magát, most hogy Wu Lien már nem volt ott és megtehetette.

– A te oldaladon állok – mondta leányának –, mert még sohasem láttam tehetetlenebb alakot a férjednél, bár igaz, hogy általában jókedélyű és ez is valami. Ugyanakkor városi ember, a városon kívül olyan, mint macska a

tóban, de ezért igazán nem hibáztathatjuk. Mindig jó volt hozzád a saját házában, és biztosan eljön a nap, amikor ismét saját háza lesz. A nőnek különben is bele kell törődnie, hogy olyan a férje, amilyen, és persze előre nem lehet tudni, milyen lesz. Ne felejtse el, milyen nehéz neki, hogy ebben a házában kell élnie, milyen szégyen számára. Jobban tennéd, ha a kedvében járnál. Vannak rosszabb férjek is.

Így taníttatta leányát, végül elküldte, menjen, kérje férje bocsánatát. Wu Lien meg is bocsátott, komolyan, de távolságtartóan, mintha az egésznek semmi köze sem lenne hozzá.

Ling Szao később elmondta az egész történetet férjének, minden részletével együtt, és jól nevettek rajta éjszaka, büszkék voltak leányukra, amiért férje arcán otthagya tíz körme nyomát. Nem utálták Wu Lien-t, egyáltalán nem, de nevetségesnek találták, és örültek, hogy ezekben az időkben is van min nevetniük. Mindazonáltal Ling Tan tudta, hogy férj és feleség között alapjában egyetértésnek kell lennie, ezért megtiltotta legidősebb lányának, hogy a mezőn dolgozzon. Wu Lien megbékélt. Ling Szao némi ürüzsírt adott neki, hogy bekenje vele a karmolás helyét, és kövér, fehér arca egy hét múlva be is gyógyult. Addig azonban nem mozdult ki az udvarból. A faluban reggeltől estig arattak, dongott a cséphadaró a földön, pergett a szem. Az ökrök és a bivalyok nagy köveket húztak át a cséplésre váró gabonán, és ha egy parasztnak nem volt sem ökre, sem bivalya, maga húzta a követ. Az asszonyok feldobálták a gabonát a levegőbe, hogy a szél elválassza a pelyvát. Minden nap megjöttek a repülő hajók, és a keleti hegyek felől a városba repültek. Csak esős napokon nem jöttek. Ritkán esett.

– Oly soká imádkoztunk az Istenekhez, hogy aratásra szép időt küldjenek – mondta a kilencvenéves öregember – most a kilencedig hónapra küldik csak meg, és ki hibáztathatná őket, ha nem tudják, mit tegyenek? Miért imádkozzon manapság az ember, ha a tiszta idő az ellenséget hozza meg, az eső pedig tönkreteszi az aratást?

Így beszélt az öregember, amikor egy napon kiballagott a mezőre, hogy megnézzék a munkát, bár ő maga már régen nem tudott dolgozni. Ling Tan így felelt neki:

– Én mindig imádkozni fogok, hogy aratás idején süssön a nap, hogy kicsépelhessem a gabonámat és eltehessem a télre.

– Jó azért fohászolni, amit jónak ismerünk – bólintott az öregember. Lin Tannak sok földje volt, akármennyit tett el a rizsből télire, mindig maradt

fölösleg, amit el kellett adni. Nem is beszélve arról, hogy a városban maradt embereknek nagy szüksége volt az ételre: közülük sokan vermet ástak, oda rejtették a gabonát, hogy ne pusztuljon el a tűzben. Ling Tan tehát fölkerekedett, nem szívesen bár, és a városba ment, hogy eladja a fölösleges rizst. Most még jobban hiányzott középső fia, aki elmehetett volna helyette, de nem volt itt, Ling Tan maga ment a városba. Megvárta az első esős napot, aztán bement a rizspiacra. Az úthoz vörös levelekből készült kabátját vette föl, melyről úgy pergett le az eső, mint a kacs tolláról. A szokásosnál hosszabb ideig tartott az út, hiszen sárban kellett caplatnia, de az élete megért egy kis fáradtságot. Nem sietett. Különben is szomorú nap volt ez, a város állapota rengeteget romlott, mióta nem látta, a gazdagok mind elmentek, s aki maradt, igen gyászos látványt nyújtott. De volt valami bátorság is a városban. Akik ott maradtak, nem panaszkodtak, és nem beszéltek menekülésről. A nagy rizspiacon a boltok felét bedeszkázták, de az ott maradt kereskedők megalkudtak vele, és csak annyit mondtak, ők mindenképpen maradnak, mert az embereknek enni kell, és mit egyenek, ha nem rizst? Amikor Ling Tan minden eddiginél magasabb árat kért, szó nélkül megadták. Minden rosszban van valami jó. Elégedetten ment haza, zsebében a csilingelő ezüstpénzekkel. Az is igaz, hogy rossz híreket hallott, s a legrosszabb közülük az volt, hogy a városban tartózkodó külföldiek is elmentek. Ling Tan nem ismert személyesen egyet sem, de látott már rossz időket, és tudta, hogy ha a külföldiek elmennek a városból, az annyi, mint mikor a patkányok elhagyják a süllyedő hajót. Így amikor többfelől is hallotta, hogy a külföldiek elmennek, tudta, hogy valami nagyon rossz jön.

– Nem fognak mind elmenni – jelentette ki Wu Lien aznap este, amikor meghallotta a hírt – Két, három, akár tíz idegen mindig marad, mert nincs hova menniük, de a többiek elmennek, és ez valóban rossz hír, mert az idegenek tudják, mi történik a nagyvilágban, akkor is, ha mi semmit sem tudunk.

– Hogyan? – kérdezte Orchidea.

– A levegőből kapják a híreket, és dróton küldik tovább őket – felelte Wu Lien.

Orchidea tátott szájjal hallgatta.

– Remélem sohasem látok idegent – kiáltotta –, mert ha látnék, biztosan meghalnék félelmemben. Wu Lien megvetette a tudatlanságot.

– Jártak néhányszor a boltomban, kétszer vagy háromszor – mondta. – Ugyanúgy vásároltak, mint más, ugyanúgy fizettek, két lábuk volt, az arcukon arcvonások, mint nekünk, csak a színük és a szaguk idegen.

– Tudtak beszélni? – kérdezte Orchidea.

– Igen, de törték a nyelvet, mint a gyerekek – felelte Wu Lien.

– Akkor is inkább nem találkoznék velük – vélte Orchidea.

– Lehet, hogy nem is kell találkoznod velük – felelte Wu Lien, és Ling Tanhoz fordult. – Akármi is jön, én azt mondom, jöjjön minél hamarabb. Ha a város elesik, szerintem nem jönnek többet a repülő hajók, akkor visszamehetek és megint kinyithatom az üzletet. Ling Tan arra gondolt, sokan nyitva tartják a városban üzletüket, Wu Lien is nyugodtan visszamehetne. De tudta, vannak bátor és kevésbé bátor emberek, Wu Lien az utóbbiakhoz tartozik. Az ilyesmi csak akkor derül ki valakiről, ha veszélybe kerül. Ezért udvariasan így válaszolt:

– Most már nem tart soká. Maradj itt addig. Azokban a napokban Ling Tan mindenkit megszólított, aki elment a háza mellett. – Van nekem egy fiam és egy menyem arrafelé, amerre ti igyekeztek – mondta. – A fiam fiatal és magas, meg fogjátok ismerni arról, hogy a szeme nagyon fekete és fényes. A felesége majdnem olyan magas, mint ő és hamarosan szülni fog. Ha látjátok őket, mondjátok meg nekik, hogy még élünk és minden úgy van, mint régen.

Sokan megígérték, hogy nyitva tartják szemüket és átadják az üzenetet, ha tehetik. Ling Tan pedig várta, hogy egy nap valaki jön és üzenetet hoz. De senki nem jött vissza.... Eljött az év tizedik hónapja, ki tudta volna megmondani, a tizedik vagy a kilencedik volt a jobb? A fehér libák leszálltak a mezőkre, hogy az aratás után ottmaradt szemeket keresgéljék, az ég kék volt fejük fölött, a hegyoldalban a fű vörös lett, kiszáradt, megérett a kaszára. Ling Tan és háza népe nap mint nap a hegyoldalban vágta a füvet télire. Mindenki vele tartott, kivéve Wu Lien-t, aki nem tudott kaszálni és feleségét, aki Ling Tan utasítására otthon maradt, és átmenetileg átvette anyja szerepét, mert Ling Szao éppoly jól bánt a kaszával, mint férje. Nap mint nap vágta a füvet, esténként pedig a nagy kévét levitték a faluba és a ház falához támasztották őket. Most már volt télire étel és tüzelő. A tizedik hónap tizedik napján ünnepnap volt: akkor megpihentek. Néhány diák jött a

faluba, de csak néhány, amin Ling Tan nagyon elcsodálkozott, mert ezen az ünnepnapon a diákok olyan tömegben szokták ellepni a vidéket, mint a sáskák, és az utcákon és a teaházakban prédikáltak a parasztnak arról, hogy tanuljanak meg írni és olvasni, tisztálkodjanak minden nap, pusztítsák a legyeket és a szúnyogokat, s ha valaki bárányhimlőt kap, a többiek ne menjenek a közelébe. Csak úgy hagyjuk meghalni? – kérdezte ilyenkor Ling Szao.

A parasztnak meghallgatták és kinevették a diákokat, nemigen hitték el amit beszélnek, mert a diákok nagyon fiatalok voltak és tudásukat nem tette próbára több nemzedék. Ebben az évben azonban a tizedik hónap tizedik napján csak néhány diák jött vidékre, Ling faluba csak kettő, és az előző évekhez képest egészen mást tanítottak. Csenevész fiatal emberek voltak, aki belesárgultak az olvasásban, hajukat hosszan viselték, külföldi szemüveget hordtak, kék diákruhát, és nagyon igyekeztek valahová.

– Falubeliek! – mondták. – Idősebb testvéreink! Hallgassatok meg minket! Az ellenség közeledik, és tudnotok kell, mi történik, ha itt lesz. Ne várjatok békét, nem lesz béke. Uralkodni fognak fölöttetek, rabszolgává tesznek benneteket, ópiummal gyöngítenek meg, és mindeneteket elveszik. Amerre járnak kifosztják a házakat, kirabolják az üzleteket és sok asszonyt meggyaláznak. Ünnepnap lévén Ling Tan dologtalanul ódöngött az utcán. A nap sütött, de a levegő hűvös volt. Ling Tan a teaház felé sétált, hátha vándorszínészek vagy effélék jöttek a faluba, ahogy ez az ünnepen szokásban volt. De csak a két sápadt, sovány diákot találta, amint az összegyűlt embereknek prédikáltak. Leült ő is a többiek közé és hallgatta a diákokat. Mikor befejezték, azt mondta:

– A katonák mindig megteszik ezeket a dolgokat. Ami pedig az ópiumot illeti, a nagyapám idejében a városi bírák kötelezték a parasztnak, hogy ópiumot termesszenek, mert nagyon jól lehetett adóztatni.

A fiatal ember mérgesen felelt:

– Rosszabb, ha az ellenség teszi ezt velünk.

Ling Tan harmadik unokatestvére szólalt most meg:

– Egyszer régen láttam egy idegent, egy ellenséget. Olyan volt a haja és a szeme, mint a miénk, a bőre is olyan volt, igaz, hogy alacsony volt és karikalábú, de mégis hasonlított hozzánk. Annyira hasonlított, hogy ha beszélte volna a nyelvünket, észre sem vettük volna a különbséget. Mindenesetre sokkal jobban hasonlított, mint a fehér idegenek, akik

leginkább úgy néznek ki, mint az ördögök.

Valamilyen oknál fogva, amit senki sem értett, a két diák ezen még jobban megmérgezt. Egymásra néztek.

– Minek pazaroljuk az időt ilyen tökfejekre? – kérdezte az egyik a másiktól.
– Nem tudják, mi a hazaszeretet. Ha ehetnek és alhatnak, mindegy nekik, ki az úr.

Ezen azonban a falubeliek háborodtak föl. Ling Tan beszélt először.

– Mintha a saját uraink olyan jól bántak volna velünk! – kiáltotta. – Ők is mindent elvittek adóba, s nem mindegy, hogy az embert a tigris vagy az oroszlán eszi meg?

Azzal nagy göröngyöt kapott fel a földről, és a fiatalemberek felé dobta. Erre a többiek is göröngyökkel hajigálták meg a két diákot, akik elszaladtak, ahogy csak bírta a lábuk. Este Ling Szao kacsát vágott az ünnepi vacsorára, vérért kifolyatta, és hagyta megalvadni, hogy pudingot csináljon belőle. A gyerekek jól belaktak, éjszaka ketten is gyomorrontást kaptak, másnap reggel pedig Ling Tan örült, hogy vége van az ünnepnek, és mehet megint dolgozni. Egész nap motoszkált fejében amit a diákok mondtak: hogy ő nem szereti a hazáját. Éppen az őszi vetéshez szántott és szántás közben merőn nézte a sötét barázdákat. Vajon nem szeretném ezt a földet? Vajon ez a föld nem az én hazám? A fiatalok elmentek, hogy mentsék a bőrüket, elment a fiam is, elment Jáspis, de én túlságosan szeretem a hazámat ahhoz, hogy elhagyjam. Ha meghalok, akkor is itt maradok. Szeretheti-e ember ennél jobban a hazáját? Ezekről a gondolatairól nem beszélt senkinek, mert még felesége sem értette volna meg őket. Az asszonnyal sok mindent, majdnem mindent meg tudott beszélni, de időnként voltak mély gondolatai, melyeket magának tartott meg. Valahányszor esett az eső, Ling Tan rizst vitt a városi piacra, és az egyik napon két fia is vele tartott, hogy többet bírjanak. Akkor hallották a rossz hírt, hogy az ellenség minden ellenállást legyőzött, és egyenesen feléjük tart. A hírt a rizskereskedők mondták el a piacon. A kereskedők hatan voltak, hat fivér, akik apjuktól és nagybátyjuktól örökölték az üzletet. Jó emberek voltak, komoly emberek, akik nem beszéltek a levegőbe.

– Nem tudom, ki eszik majd ebből a rizsből – mondta a legidősebb, míg a mérleget figyelte. – Lehet, hogy ideér az ellenség, mielőtt még eladhatnánk. A tengerparton teljes győzelmet arattak, most már nem kerülhetjük el a sorsunkat.

A városból elmentek a vezetők, a kormányzat nyugatra költözött. Maguk a kereskedők is dilemmában voltak, mert úgy gondolták nem kellene mindannyiuknak a városban maradniuk. Az ősök iránti tisztelet úgy kívánta, gondoskodjanak róla, hogy maradjon közülük aki tovább viszi a család nevét. Ezért sorsot húztak. Ketten nyugat felé indultak, ketten délre mentek és csak a legfiatalabb és a legidősebb maradt a városban. Éppen készülődtek az utazáshoz, a ház tele volt batyuval, csomaggal, aggályoskodó asszonyok és gyerekek szaladgáltak mindenfelé, a férfiak pedig szomorúan tették a dolgukat, mert nem tudták, látják-e még egymást valaha. Senki sem tudhatta, ilyen időkből mi lesz a sorsa. Ling Tan állt fiaival az üzletben, nézte, ahogy mérik ki a gabonát, eltette a pénzt. De ahogy nézte a készülődést, szívükben minden eddiginél nagyobb félelem ébredt. Valóban, miféle lehet az ellenség, mi lesz azokkal, akik itt maradnak? Mi jobb, maradni vagy menekülni? Egy szót sem szóltak, míg az üzletet nyélbe nem ütötték, s amikor a pénzt is megkapták, Ling Tan megkérdezte:

– Mikor ér ide az ellenség?

– Egy hónapon belül itt lesz, ha valahogy nem állítják meg őket – felelte a legidősebb kereskedő.

– És a kormányzat nem tesz semmit ellenük? – kérdezte Ling Tan.

– Az ellenségnek nagy ágyúi vannak, amik nekünk nincsenek – felelte a kereskedő. – Amíg mi új iskolákat és utakat építettünk, az ellenség fegyvereket készített, úszó és repülő hajókat, míg nekünk nincs egyebünk a pusztán kezünkönél, amivel harcolhatnánk. Hazamenet, az őszi, hűvös időben a kereskedő szavain gondolkodtak. A régiek azt tanították, hogy jó ember sohasem lesz katona, és a harcias ember ér a legkevesebbet mindenki közül, nem érdemel tiszteletet. Így is hitték mindig. Jobb élni, mint meghalni, gondolta Ling Tan, jobb a béke a háborúnál, és az igazság ez, akkor is, ha sokan tagadják, mint például rablók és hasonló emberek. Azért aznap megerősítette a kaput, a zsanérokat is, befoltozta a kerítést, ahol lyukas volt, bedeszkázta a konyhaablakot, ami az utcára nézett, és elhatározta, ha jön az ellenség, ő egyedül megy majd a kapuhoz, ha valakinek a kapuhoz kell mennie. Gyomrában félelmet érzett. Soha nem tűnt számára az idő oly értékesnek, mint ezekben a napokban, míg az ellenséget várták. Számolta az órákat, ahogyan az ember az élet utolsó óráit számolgatja, minden eddiginél szebbnek látta a mezőt és a hegyeket. Még családtagjai is kedvesebbnek tűntek, mint eddig. Pansziao-nak új kabátot vett, kék selyemből, Ling Szao

három méter fehér szövetet kapott, olyan finomat, amelyet az ő szövőszékükön nem lehetett csinálni, minden fiának adott tíz ezüst tallért, unokáinak egy-egy ezüstöt és legidősebb leányának egy vég ruhára való anyagot. Senki sem értette, mire való ez a nagy ajándékozgatás, de Ling Tan azt akarta, a béke utolsó napjaiban mindenki érezze, mennyi jóindulattal van irántuk.

– Most még adhatok – felelte, amikor látta meglepetésüket. – Nem tudom, meddig adhatok majd nektek. Elfogadták az ajándékokat, de zavarban voltak, mintha úgy éreznék, Ling Tan a halálra készül.

– Valami bajod van? – kérdezte éjszaka aggódva Ling Szao. – Mintha nem ennél olyan jó étvágygal, mint máskor és egyebekben is, mintha megváltoztál volna.

– Nem változtam meg – felelte Ling Tan komolyan. – Sohasem fogok megváltozni. Halálom napjáig az leszek, aki vagyok, és halálom napja még messze van.

De olyan különösen mondta mindezt, hogy felesége csak bámult, majdnem mondott valamit, aztán meggondolta magát. Tudta, hogy Ling Tan olyan férfi, aki tudja, mit miért tesz, és egy ilyen férfi mellett az asszony jobban teszi, ha hallgat, és reménykedik.

VI.

A tizenegyedik hónap elején az ellenség megközelítette a várost. Ahogy Ling Tan dolgozott a mezőn, ha felemelte a fejét és figyelt, hallotta távolról a csatazajt. Mély dörgés jött keletről, találgatták, minek a hangja lehet, mígnem valaki arra járt a városból, és elmondta, hogy az ellenség ágyúinak hangja az. A menekülők áradata már korábban elapadt. Aki el akart menni, elment, csak azok maradtak, akik tudták, hogy minden körülmények között maradni fognak. Ling Tan egész nap serényen dolgozott, esténként pedig a rizs szalmájából erős bocskorokat készített. Egyszer hó esett, de hamar elolvadt, múltak a napok, jöttek a rossz hírek. Annak a hónapnak a hetedik napján a kormányzat utolsó tagja is távozott a városból. Ott maradt a helyőrség, hogy feltartóztassa az ellenséget, de mit tehet egy hadsereg, ha a parancsnokok elmenekülnek? A parasztok késekkel és rozsdás, régi kardokkal fegyverezték fel magukat, amit még apáik hagytak nekik örökül,

vasvillákkal és ócska puskákkal, amit régen tolvajoktól vettek, hogy a banditák ellen harcolhassanak. Először arra készültek, hogy saját visszavonuló katonáik ellen védekezzenek, mert tudták, hogy a visszavonuló katonák, függetlenül attól, milyen zászló alatt vonulnak vissza, mindent elvesznek, amit csak látnak, mert tudják, hogy úgyse jönnek erre többet, és megtehetik. Ling Tan elővette a disznóbőrrel bevont ládából azt a pалlost, ami két nemzedéken át pihent ott, felesége kifényesítette, Ling Tan megpörgette néhányszor, úgy találta, igen hasonlóan kell használni a kaszához, végre a kapu közelében egy szög-re akasztotta, hogy kéz-re essen. Így telt el egy hónap. Mindenki érezte, az új nap, amely megvirrad, a szabadság utolsó napja is lehet és tudták, hogy közeledik az ellenség, mert az ágyúk hangja egyre tisztábban hallatszott. Néha olyan erős volt, hogy a polcon táncoltak az edények és a gyerekek sírva fakadtak. Az utolsó napokban a legrosszabb hírek a szomszéd faluból érkeztek, mely a városhoz közelebb esett. Ling Tan szerencsés volt, az ő faluja több, mint három mérföld-re volt a várostól, ezért sértetlen maradt, míg a többi falut a visszavonuló katonák felégették, hogy az ellenségnek ne legyen mit fosztogatnia. Ezekből a falvakból a parasztok vándorútra keltek, mintha csak éhínség hajtaná őket. Családjukkal együtt az ország belseje felé igyekeztek, kisgyerekeiket kosarakban vitték magukkal. A kosarak a hátukra vett póznák végéről csüngtek alá.

Azt mondták Ling Tannak:

– Lángoké lett a házunk és a gabona. A föld színe is megégett, fekete hamu, miért maradjunk? Hogy megöljön minket az ellenség? Azzal siettek tovább. Aznap Ling Tan kiment a földjére és hosszan nézte a barázdákat, míg a levegő tele volt csatazajjal. Vajon ő is égesse föl a földet? De hova menne utána egész háza népével, mikor annyi közöttük az asszony és a kisgyerek, és ki eteti őket, ha elégeti a rizst és a tüzelőt? Sehogy sem akarta otthagyni a földet.

– Ha magammal vihetném a földet – mondta aznap éjjel a feleségének –, akkor elmehetnék, de a földem mélyre megy, le a föld gyomrába, és nem vihetem magammal. Ezért mindenképpen ittmaradok azon, ami az enyém.

– Én pedig veled maradok – válaszolta Ling Szao.

Múltak a napok. Mióta a kormányzat elment, az emberek tudták, hogy csak magukra számíthatnak, és mindenki a maga kezében tartja sorsát. Nem először fordult ez elő, mert veszély idején a kormányzat mindig elmenekül,

és az emberek, akik hátramaradnak, maguk gondoskodnak saját magukról. A csatazaj pedig most már óráról órára erősödött.

Annak a hónapnak a tizedik napján szélként süvített át a hír a vidéken, hogy az ellenség három napon belül megérkezik. Ling Tan ismét szerencsésnek érezte magát, amennyiben a város faluja és az ellenség között feküdt, amiért is úgy gondolta, hogy az ellenség először a városba megy majd. De szerencsétlenség is volt a szerencséiben, mert a helyőrség föladta a harcot, és minden rend vagy fegyelem nélkül menekült, útközben két kézzel rabolva. Vad, ijedt katonák lepték el a vidéket, akik csak minél távolabbra akartak kerülni az ellenségtől, s most, hogy parancsnokaik elhagyták őket, nem törődtek már a szégyennel, csak azzal, hogy életüket mentsék. Ling Tan bezárta háza kapuját. Sokan döngettek a kapun, de Ling Tan annyira megerősítette, hogy sajnálták az időt, amit betörésére kellett volna szánniuk. Amikor látták, hogy nem nyílik ki az erős kapu, továbbmentek, könnyebb prédát keresve. Ling Tan háza biztonságosnak bizonyult. Hanem a visszavonuló katonák szégyenletes pusztítást hagytak maguk mögött a falvakban, elannyira, sokan már úgy gondolták, legfőbb ideje, hogy az ellenség rendet csináljon. Mert a pusztulás nyomán rablók és útonállóak jelentek meg mindenütt, mint vetésben a gyom. Ha egy paraszt valahol gabonát adott el, és némi kézpénzhez jutott, a gazemberek szinte megszagolták, eljöttek éjjel, és elvették. Úgyhogy a sok szomorúság mellett föltámadt a rablóktól való félelem ősi szomorúsága is. Wu Lien békét akart minden áron. Amikor a visszavonuló katonák végleg eltűntek, végigsétált a falu utcáján és szomorúan látta, hogy a néhány apró boltocskát teljesen kifosztották, a pékségből elvitték az utolsó kenyeret is.

– Mi lehet még rosszabb, mint amit a mieink tettek velünk? – kérdezte, amikor visszaért a házba. – Ha az ellenség elfoglalja a várost, visszamegyek és újra kinyitom az üzletet, mert azt hiszem ennél már csak jobb lehet nekünk.

– Majd meglátjuk, mi lesz, ha ideérnek, majd meglátjuk, igazad lesz-e – felelte Ling Tan.

Amíg a katonák az ország belseje felé menekültek, Ling Tan fölmászott háza tetejére, ahol elrejtve láthatta a katonákat. Végtelen haraggal szemlélte ezeket a vad, kegyetlen arcú embereket, és minden önfegyelmére szüksége volt, hogy ne essen nekik, bár tudta, amikor egy férfi katonának áll, nem férfi többé, hanem vadállattá változik újra, ahogyan előző életében az

lehetett. Végre elvonultak a megvert seregek. A rövid csöndben az elvonuló és az érkező sereg között Ling Tan összehívta a falubelieket a teaházba, hogy megtanácskozzák, hogyan fogadják az ellenséget.

– Bizonyára látni fogják, hogy védtelen falu vagyunk – mondta Ling Tan –, és még az ellenség sem fog harcolni azokkal, akik nem tanúsítanak ellenállást. Ezért gondoljuk ki, hogyan fogadhatnánk őket előzékenyen, nem mint akik nagyon örülnek nekik, de mint értelmes emberek, akik el tudják fogadni azt, amit hoz az élet.

Ezzel mindenki egyetértett, és valaki azt kérdezte:

– Mikor jön az ellenség? És melyik úton? És hogyan fogadjuk őket?

A parasztok közül egy sem látott még megszálló katonát, nem tudták, hogyan kell viselkedni a legyőzötteknek. Végre a kilencvenéves öreg paraszt szólalt meg:

– Mi mást tehetnénk, mint amit mindig is teszünk? Fogadjuk őket úgy, ahogyan bármilyen más új urat fogadnánk.

Szavait korának kijáró tisztelettel hallgatták. Úgy döntöttek, testületileg vonulnak ki az ellenség elé a faluból, élükön a legidősebbel, utána a többiek, teát főznek, süteményt és gyümölcsöt visznek, hogy méltósággal és ünnepélyesen fogadhassák a hódítókat. Néhányan még abban is reménykedtek, ki is mondták hangosan, hogy béke lesz és rend, hiszen a hódítóknak nem kerülne sokba, hogy jobban bánjanak velük, mint saját uraik. Miután mindezt megbeszélték, a teaház tulajdonosa vállalta a tea és a sütemények elkészítését, és mindenki hazament.

Néhányan a városba mentek, apró zászlókat vásároltak az ellenség színeivel, hogy kezükben tartsák őket, mikor üdvözlük a hódító sereget. Ezek olyan híreket hoztak a városból, hogy az idegenek jobbak saját uraiknál és külföldön általában több a rend és a béke, mint itt. Így várták az ellenséget, hánykolódva félelem és remény között.... Fölvirradt a tizenegyedik hónap tizenharmadik napja. Mikor Ling Tan hajnalban fölébredt tudta, hogy eljött a várva várt nap, mert a csatazaj elült. A levegőben csönd honolt, mint régen, amikor az ellenség még meg sem közelítette a partokat. Csöndes, téli reggel volt, a zúzvara megülte a földet. Alatta zöldült a téli gabona, és Ling Tan azt gondolta: vajon én aratom-e le azokat a kalászkat, vagy valaki más? A házak zsúpfedelén lassan olvadni kezdett a dér, ahogy a konyhákban az asszonyok meggyújtották a tüzet. Ling Tan még mindig iménti kérdésén tűnődve ment be a konyhába feleségéhez. Ott találta, ahol reggelenként mindig, éppen

tüzet gyújtott.

– Ettől a naptól féltünk – mondta Ling Tan.

– Igen – felelte az asszony, fölemelve tekintetét. – De én nem félek senkitől. Ling Tan érezte, hogy a sokszor elismételt szavak most új értelemmel csengenek.

– Én sem félek – mondta csöndesen.

Csöndben megmosakodott. A szobákból kijöttek a többiek, mindenki csendesen elfoglalta helyét az asztalnál. Még a gyerekek is érezték, hogy különleges nap van, nem nevettek, nem veszekedtek, ők is csöndesen ültek. Mikor befejezték a reggelit, Ling Tan mint a család feje szólt hozzájuk:

– A csöndből tudható, hogy a csatának vége. A mi katonáink meghátráltak, az ellenség e pillanatban talán már megszállta a várost. Nekünk itt kell maradnunk saját falaink között. Senki sem mehet ki a házból az engedélyem nélkül, és az asszonyok és a gyerekek egyáltalán nem, semmilyen okból sem mehetnek ki. Én egyedül fogok kijárni dolgozni, és ha idegen jön a házhoz, én beszélek egyedül, és egyikőtök sem mutathatja meg az arcát, kivéve legidősebb fiamat és ő is csak akkor, ha azt látja, hogy bajban vagyok. Az asszonynép pedig egyáltalán nem jöhet elő. Mindenki némán bólintott. Így kezdődött el ez a hosszú, csöndes nap. Az asszonyok munkához láttak, Wu Lien visszavonult szobájába, Ling Tan fiai pedig bocskort és kötelet fontak. Maga Ling Tan ült és pipázott. Közben hallgatózott, egyre hallgatózott, de nem hallott semmit. Hosszú ideig várakozott, végre úgy érezte, meg kell tudnia, mi az oka a nagy csöndnek. A kapuhoz lépett, résnyire kinyitotta. Délelőtt volt. A dér már fölszáradt, a nap melegen sütött. Farkcsóválva szaladt hozzá a kutya, melyet éjszaka kitett a házból, hogy ugatásával idejekorán figyelmeztesse, ha jön valaki. Egyébként a faluban egy lelket sem lehetett látni. Mindenki bezárkózott saját házába, a városból pedig nem jött senki. Ameddig a szem ellátott, üresek voltak az utak. Ling Tan pipával a kezében állt háza előtt. A város felé nézett, de nem látott tüzet, csak a magas falakat, amelyek eltakartak mindent, ami mögöttük történhetett. Ahogy állt a ház előtt, mások is kinyitották kapujukat és kióvakodtak, mígnem tucatnyi férfi álldogált az utcán. Ling Tan felé közeledtek.

– Hallottatok valamit? – kérdezte.

– Semmit – válaszolták, és fejüket rázták.

– Nem kéne kiderítenünk, hogy mi történt? – kérdezte Ling Tan harmadik unokatestvérének a fia.

– Hogyan? Talán elég bátor vagy, hogy bemenj a városba? Te vagy közöttünk az egyetlen, akinek nincsen felesége és nincsenek gyerekei.

– Bemegyek – mondta a fiatalember. – Én nem félek – tette még hozzá, és hátravetette hosszú, fekete haját, ami a szemébe lógott.

– Előbb kérdezd meg az apádat – mondta Ling Tan. – Nem akarok én lenni a felelős, ha valami bajod esik.

– Az apám megengedi, hogy azt csináljak, amit akarok – mondta a fiatalember vadul, és azonmód el is indult az úton a város felé. A többiek csak szemmel követték.

– Örülök, hogy nem az én fiam – mondta valaki, és mindenki egyetértett vele.

Több megbeszélni valójuk nem volt, mindenki visszament a házába és ismét bezárta kapuját. Így telt el a dél és a délután. Egész nap csönd volt, csak néha szólalt meg távolról egy ágyú. Délutánra Ling Szao belefáradt az ostromállapotba, úgyszintén a gyerekek, akik egész nap jók voltak, de most már elfogyott a türelmük, szerettek volna kimenni az udvarra játszani. Mikor Wu Lien hallotta, hogy a fiatalember a városba ment, ő is ki akart menni a kapun, de Ling Tan félt elengedni, mert Wu Lien gazdag embernek látszott, s ha ellenséggel találkozik, azt hihetnék, étel és értékes tárgyak vannak abban a házban, ahonnan jön.

– Még néhány ilyen nap és belülről esik szét a ház – vélte Ling Szao. Ling Tan tehát kinyitotta a kaput. Más házak kapuja is megnyílt a faluban, az utcán néhány gyerek játszott. Mikor Ling Tan látta ezt a békés képet, beszólt a házba:

– Aki akar jöjjön ki az udvarra, de ha szólok, azonnal menjen be a házba, hogy bezárhassam a kaput. Kijöttek, meglepetten látták, hogy semmi sem változott.

– Én azt hittem, még a föld színe is megváltozik – mondta Orchidea nevetve. Ling Tan gondosan körülnézett, de semmi veszélyeset nem látott. Úgy döntött, elsétál unokatestvére házába, megkérdi van-e valami hír a fiúról. Útközben kinyílt néhány kapu, egy-két paraszt kinézett, és nevetve mondta:

– Ha ilyen az ellenséges támadás, ezt még el lehet viselni – Meg azt mondták: – Ez az ellenség békén hagy minket!

Ling Tan bólogatott, ment tovább. Amikor azonban megérkezett unokatestvére házába, aggodalmaskodó arcokat talált, mert a fiú még

mindig nem érkezett haza. Unokatestvére felesége a tűzön tartotta fia vacsoráját, hogy ne húljön ki, bár ezzel pazarolta a tüzelőt, de mi más tehetett volna? Látszólag a tüzelőért aggódott leginkább. Ling Tan igyekezett megnyugtani, úgy gondolta, talán a fia éjszaka akar hazajönni. Unokatestvére már evett, most fogát piszkálta és egy régi újságot olvasott.

– Azt írja ez az újság, hogy az ellenség röplapokat dobált le a repülő hajókból, melyek szerint nem kell félnünk tőlük, mert békét hoznak.

– Az nagyon jó lenne – felelte Ling Tan.

– A mai nap valóban elég békés volt.

Ezek a szavak valahogy megnyugtatták. Hirtelen ásított, fáradtnak érezte magát, eszébe jutott, milyen keveset és rosszul aludt az éjjel. A nap, amitől annyira félt, lassan végét ér, mindannyian életben vannak, ellenségnek még árnyékát sem látta. Megkönnyebbülést érzett.

– Azt hiszem tudnék aludni – mondta unokatestvérének. – Hazamegyek, de ha megjön a fiad, értesíts.

– Rendben van – ígérte meg unokatestvére, és udvariasan fölemelkedett, amíg Ling Tan kiment, bár az újságot kezében tartotta, mert olyan ember volt, aki a nyomtatott betűt minden élőszónál többre becsülte. Ling Tan legközelebb alkonyatkor dugta ki a fejét. Már mindenki megvacsorázott, a gyerekek ágyban voltak, maga is lefeküdni készült, de kinézett még egyszer. Amikor kinyitotta a kaput nyögést hallott. Megremegett a félelemtől. Éppen be akarta csapni a kaput és jó lelakatolni, mert nem tudta, ember vagy szellem nyögött-e odakinn, amikor gyöngye hang szólalt meg:

– Testvér! Ling Tan kinyitotta a kaput, és bekiáltott feleségének, hogy jöjjön, hozzon magával lámpást is. Együtt mentek ki az utcára és megtalálták harmadik unokatestvérük fiát, aki a földön feküdt és nyögött. Ling Tan meg sem ismerte volna, ha a fiatalember nem viseli vörös bársony bekecsét, ami csak neki volt a faluban. Egy évvel ezelőtt vette a városban az ócskás boltjában. Ling Tan látta a bársonyt, de mintha színe megváltozott volna.

– Ó, anyám, hiszen vérzik! – kiáltotta Ling Szao. Átnyújtotta a lámpát férjének, és már-már letérdelt a fiatalember mellé, amikor a férfi megállította.

– Ne nyúlj hozzá – mondta –, vagy a szülei azt mondhatják, rosszat tettünk vele. Tartsd a lámpát, én elszaladok értük.

Visszaadta feleségének a lámpát, elfutott unokatestvére házához és két kézzel verte a bezárt kaput. Odabent a kutya ugatott. Unokatestvérének

felesége hamarosan kijött az udvarba és megkérdezte ki akar bejönni.

– Én vagyok az, Ling Tan. A fiatok sebesülten jött vissza, nem tudjuk, hogyan sebesült meg, de összeesett a mi kapunk előtt, és most ott fekszik. Nem nyúltunk hozzá. Az asszony sikoltott és férjét hívta. A férfi botorkálva jött ki a házból, és kinyitotta a kaput. Mindannyian rohantak vissza az utcán, mögöttük a kutya. Ling Szao még mindig állt a sebesült mellett, kezében a lámpással. A zajra felébredtek Ling Tan fiai is, más házakból is előjöttek a parasztok, egy perc múlva valóságos tömeg vette körül a sebesültet, de senki sem nyúlt hozzá. Odaérkeztek szülei. Az apa rémülten nézte fiát, anyja letérdelt és a hátára fordította. Első pillanatban azt hitte meghalt, és nagyot sikoltott. A fiatalember sápadtan, csöndesen feküdt a lámpafényben.

– Mi sebesített meg, fiam? Ó, a vörös bársonykabát tönkrement! – azzal kezével a kutyára ütött, mert követte őket és bele akart kóstolni a sebből kifolyó vérbe. A fiú apja nagyot rúgott a kutyaába.

– Én etetlek téged – kiáltotta az állatnak –, te pedig a fiam vérét innád! A fiú azonban mindettől nem tért magához. Végre Ling Tan így szólt:

– Ágyba kéne fektetni és orvost hívni, mert nem tudjuk, milyen súlyos a seb. Ling Tan gyöngéden és kedvesen mondta ezt, de az asszony felé fordult, és átkozódni kezdett:

– Te küldted be ma reggel a városba! Hallottam! Magától nem ment volna, amikor reggel elment a házból, eszébe nem jutott ilyesmi, de te azt mondtad neki...

Ling Tan megharagudott, körülnézett a többiekre, mint aki tanúként hívja őket:

– Nem megmondtam-e unokatestvérem fiának, hogy ne menjen be a városba apja engedélye nélkül?

– De igen – felelték többen is.

Az asszony elhallgatott. Ling Tan azonban nem soká haragudott rá, mert tudta, hogy a félelem beszélt belőle. Lehajolt, fölemelte a fiatalember fejét, unokatestvére a lábát emelte, anyja a derekát fogta, bevitték házba, ágyába fektették és betakarták. De hol található ilyenkor orvos? Orvos csak a városban van, ha ugyan el nem menekült valamennyi, és ki meri oda betenni a lábát ezek után? Senki. Mindenki hazament, kivéve Ling Tant, aki unokatestvérel és annak feleségével a fiatalember ágya mellett maradt. Ling Tan úgy gondolta, a fiatalember nem halt meg, csak megsebesült és elájult a vérvesztéségtől, mert bár keze és lába hideg volt, teste meleg.

Unokatestvérétől egy kevés forró bort kért, amit a fiatalember szájába öntött. Nem látta, hogy a fiú nyelne, de egy idő után a boros csésze mégiscsak kiürült; akkor még egy csészével öntött utána. Közben unokafivére felesége egyfolytában nyögött, jajveszékelt, önmagát kárhóztatta, és szívéből csak úgy ömlött a keserűség.

– A fiam nem volt önmaga, amióta csak megfizettél minket, hogy Jáspis a te fiadhoz menjen feleségül – jajveszékelt az asszony. – Azóta nem érdekelte, él-e, hal-e. Nem kellett volna hallgatnunk rád, amikor kísértésbe hoztál az ezüstöddel. Mi szegényebbek vagyunk, mint te, nem könnyű nekünk nemet mondani, ha valaki ezüstöt kínál.

Ling Tan ismét mérges lett, mert számtalanszor fordult elő, hogy támogatta unokafivérét, aki inkább könyveit olvasta, mintsem dolgozzon a megélhetésért. Telente Ling Tan gyakran küldte át valamelyik fiát egy köteg tüzelővel, véka rizzsel, vagy néhány káposztával. Most tehát letette a boroscsészét az asztalra, és így szólt:

– Verjen meg engem az Isten, ha valaha bármit bárkinek adok, mert úgy tűnik nekem, a legbiztosabban akkor gyűlöltetem meg magamat, ha etetem az éhezőket, és kölcsönadok azoknak, akik szegényebbek nálam. Nem is kérdezem, hogyan lehetsz ilyen házsártos velem, csak azért, mert segítettem nektek.

A veszekedés zavarta Ling Tan unokatestvérét, akit nem érdekelt különösebben honnan jön az étel és a tüzelő, ha békén hagyták a könyvével.

– Miért haragítod meg ezt a jóembert? – kérdezte feleségétől, de az asszony rázúdította haragját. Sikított, hogy férje nem férfi, bárcsak megözvegyülhetne, egész nap legyezné a sírt, hogy a föld hamarabb kiszáradjon, és végre feleségül mehessen másvalakihez, aki derekabb ember. A hangra fölébredt a sebesült, kinyitotta szemét és megszólalt:

– Apám! A veszekedés egy pillanat alatt abbamaradt, és mindenkiből elszállt a harag, mint a szél.

– Ó, fiam, hol sebesültél meg? – kérdezte anyja az ágyhoz szaladva. A fiatalember megpróbálta elmondani, de mindenkinek közel kellett hajolnia, hogy valahogy kihámozzák az értelmet szófoszlányaiból. Az történt, hogy a fiút többedmagával falhoz állították, lelőtték, és otthagyták, mert halottnak hitték. De nem volt halott. Mikor leszállt az éj, elmászott az utcáig, ahol egy gazdag buddhista, aki az utolsó pillanatban menekült el a városból, megkönyörült rajta, fölvette kocsijára, és a falu közelében tette ki. Innen a

fiatalember valahogy elkészott Ling Tan házáig, ahol elvesztette újra eszméletét. Többre nem emlékezett.

– Miért akartak megölni? – kérdezte Ling Tan döbbenetben.

– Elszaladtunk – felelte a fiatalember. – Olyan félelmetesek voltak a katonák, hogy elszaladtunk, és aki elszalad, az meghal...

A felnőttek egymásra néztek, nem értették a dolgot. Miért kellett ártatlan embereknek meghalniuk azért, mert félnek? E pillanatban a hajnal első fénysugara besütött a kis szobába. A fiatalember nyögött. Mellkasát fájlalta, de amikor megérintették, valósággal üvöltött a fájdalomtól, és ismét elvesztette eszméletét. Így aztán betakarták és békén hagyták. Így jött meg a hajnal. Ling Tan fölkel, visszament a saját házába. Különös, szürke hajnal volt és még különösebb lett attól, amit Ling Tan hazafelé látott. Mert ahogy a város felé tekintett, úgy tűnt, mintha maga a szürke föld mozogna. Megállt és bámult, aztán látta, hogy rengeteg gyalogos közeledik a faluhoz. Még egy pillanatig nézte őket a távolból, aztán bement a házába, belülről bezárta a kaput. Feleségeért kiáltott. Ling Szao kiszaladt a házból az udvarra. Fésülködött éppen, az egyik hajfonatot a szájában tartotta és kezében piros zsinór volt, amellyel megkötni szokta haját.

Ling Tan kivette a hajfonatot felesége szájából.

– Jön az ellenség – mondta. – Keltsél föl mindenkit, öltözzenek föl, és készüljenek föl arra, ami jön.

Ő maga kiszaladt a házból, bár még nem tudta pontosan, mit akar tenni. A korábban megbeszéltek értelmében fölverte a falubeli férfiakat, megkérte a kilencven éves öregembert, vegye föl legjobb ruháját, unokatestvérét, hogy öltse föl tudós köpönyegét, aztán fölkelte a teaház tulajdonosát, forraljon vizet, tegyen süteményt az asztalokra. Néhány perccel később mindannyian az utcán álltak. A téli reggelben hidegtől és félelemtől reszkettek. Ling Tan szeme megtelt könnyel, maga sem értette miért, ahogy nézte ezt a néhány férfit, akik mind legjobb ruhájukat viselték, élükön a hajlott hátú öregemberrel, kezükben a kis ellenséges zászlókkal, készen rá, hogy elinduljanak üdvözölni a hódítókat, akiket sohasem láttak. Mi mást tehetne, mint hogy velük tart?

Az úton a ködből különös, nagy formák bontakoztak ki.

– Menjünk – mondta. Elindultak. Ling Tan az öregember mellett ment, végig vonultak a kikövezett utcán, és amikor kiértek a faluból, magasra emelt zászlócskákkal mentek tovább. De a nagy, különös formák, hatalmas vas- és

acélszörnyetegek szenvtelenül haladtak el az úton, félre kellett állniuk, hogy el ne tapossák őket, mint a hangyákat. A parasztok most már látták, hogy ezek gépek, amelyeket hiába próbálnának üdvözölni. Félreálltak, vártak. A masinák átdübörögtek a falun és továbbmentek. Senki sem látott ilyen gépeket még, melyek saját erejükből, saját kerekeken gördültek előre. Vártak a hideg ködben, tanakodtak, vajon visszatérjenek-e házukba, amikor meghallották a közeledő emberi léptek zaját, valamivel később meglátták a menetelő katonákat, és tudták, hogy végre szemben állnak az ellenséggel. Ösztönösen közelebb húzódtak egymáshoz, és amikor a katonák odaértek, mindannyian meghajoltak, az öregember levette sapkáját és hajadonfőtt állva a hideg téli szélben néhány üdvözlő szót szólt vékony hangján:

– Barátok és hódítók! – kezdte, de rögtön el is akadt. A katonák arca semmi jót nem ígért. Vad, kegyetlen arcok voltak, melyeken különös mosoly játszott. Ling Tan gyorsan az öregember segítségére sietett, előre lépett.

– Urak! – mondta. – Mi egyszerű parasztok vagyunk és még egy-két kereskedő él velünk a faluban, és itt van unokafivérem, aki tudós. Békés emberek vagyunk, akik üdvözljük a rendet és a törvényt. Urak, nincsen fegyverünk, de készítettünk némi süteményt és teát... Az egyik katona azt kiáltotta:

– Hol? Ling Tan alig értette az ellenség szavát, annyira torkából jött a hang.

– A falu utcájának a közepén – felelte –, szegény falu ez és mi szegény emberek vagyunk.

– Vezess minket oda! – parancsolta a katona.

Ling Tan félt, és nem tetszett neki a katonák arca, de mi mást tehetett volna, minthogy engedelmeskedik? Megfordult, vezetni kezdte őket. Mellette a kilencvenéves öregember iparkodott, ahogy csak bírta a lába, de mert nem volt elég fürge, az egyik ellenséges katona hátba bökte a szuronnal. Az öregember felkiáltott, majd sírt fájdalmában és meglepetésében, mert a faluban még soha senki nem ártott neki. Ling Tanhoz fordult.

– Megsebesültem! – jajongta.

Ling Tan megfordult, hogy tiltakozzon, de amikor meglátta a katonák arcát, szája kiszáradt, szó nélkül visszafordult, ment tovább, csak átkarolta a síró öregembert, segített neki, míg saját házához nem értek, ahol utasította fiát, vigye be az öreget és fektesse le. A többiekkel tovább mentek a teaház

felé, ahol már ott állt a tulajdonos, az asztalokon sütemény és forró tea, arcán és fiai arcán megfagyott mosoly. Az ellenség beözönlött a teaházba, mint valami csorda, és leült az asztalokhoz. Most már mindenki érezte, hogy a dolgok nem jól mennek, hogy hódítók nem jó emberek, ezért igyekeztek a hátsó ajtó közelében maradni, míg a tulajdonos és két fia teát töltött. De egyszerre morgás futott végig az ellenség sorain, amiből Ling Tan és társai nem értettek semmit, míg meg nem szólalt az a katona, aki beszélt valamit a nyelvükön.

– Bort! Bort akarunk, nem teát!

Ling Tan és társai egymásra néztek. Honnan kerítsenek ennyi bort? A faluban ritkán ittak a parasztok. Újévkor, vagy ha eladták a termést, a városban ittak néha áldomást, de itt nem volt bor.

– Sajnos nincsen borunk – dadogta Ling Tan, és még közelebb húzódott a hátsó ajtóhoz. A katona ezt lefordította a többieknek. Fölerősödött a morgás, melyet egy perccel később így tolmácsolt:

– Milyenek a nők a faluban? Ling Tan nem hitt a fülének, egy pillanatig bután nézett, azt hitte, félreért valamit.

– Nők? – kérdezte. A férfi nem beszélt, csak egy trágár kézmozdulatot tett, amiből Ling Tan megértette, hogy valóban a nők után kérdezett. Rémülten lesett társaira, majd megpróbált egy ha-zugsággal megmenteni mindenkit. – Megyünk, keresünk nektek nőket – mondta, azzal mindannyian kiszaladtak a kiskapun, és hazarohantak. Csak futtában kiáltották oda a teaház konyhájában serénykedő nőknek:

– Fussatok! Rejtőzettek el! Nőket akarnak!

Mikor Ling Tan hazaért, bezárta a kaput és kiabálva csődítette össze házanépét. A szögről levette a régi pallost. Ling Szao ez egyszer egy szót sem szólt, szaladt és az udvarra terelte a többieket, míg Ling Tan a kapunál várakozott. Várakozás közben sok szaladó ember léptét hallotta. Résnyire kinyitotta a kaput, és kikukucskált. Jobban tette volna, ha nem nyitja ki a kaput egyáltalán, mert amint kikukucskált rögtön meglátta a katonák arcát és szemét, melyek tele voltak haraggal és kéjsóvár kegyetlenséggel. Mintha részegek lettek volna, arcuk vöröslött, és amikor meglátták Ling Tan-t, felé vetették magukat nagy kurjantások közepette. Ling Tan hirtelen becsapta a kaput, abban a pillanatban, amikor a katonák puskájára szerelt szurony a kapu fájába ütközött. Hallotta, hogy kutyája fenyegetően morog, ugat, majd

kétségbeesetten üvölt, végül elhallgat. Vége, gondolta, de nem segíthetett az állaton. Jól tudta, hogy még a nehéz kapu sem fog sokáig ellenállni, fel kell készülni a pillanatra, amikor betörnek. Gondolatban megköszönte sorsának, hogy látott már háborút, és tudja mivé válnak a férfiak a csatában. Tudta, hogy a csatázó ember, már nem ember, amennyiben elméje odavan, csak testi vágyai élnek. Ezért először az asszonyokat akarta megmenteni. Befutott a házba, ahol a nagyszobában összegyűlt a család. A nők gyermekeiket fogták, a férfiak arca zöld volt.

– Elvesztünk! – kiáltott a legidősebb fiú, de Ling Tan fehéremeltekézzel csendet parancsolt.

– Mindenki menjen a kis hátsó kapuhoz, ami annyi éven át zárva volt, és befutotta a vadszőlő. Idegen nem könnyen veszi észre. Menjetek ki a kapun, rejtőzzetek el a bambuszban és a dombok mögött. Minden férfi csak saját feleségével és gyermekeivel törődjön, mással ne, illetve legkisebb fiam vigyázzon hűgára és anyjára.

– Én veled maradok! – mondta Ling Szao.

– Nem maradhatsz. Én fölmászom a gerendákon, és elbújok a zsúp közé.

– Én is – felelte az asszony.

Nem volt idő vitatkozni. Ling Tan a hátsó falhoz szaladt, a vadszőlő indái alatt megtalálta a kaput, félrehajtotta az indákat, kirántotta rozsdás kampót. Nagyon keskeny volt a hátsó kapu, és Wu Lien rögtön látta, hogy édesanyja sohasem fog átférni rajta. Mikor már mindenki kimenekült, megpróbálták az öregasszonyt is kimenekíteni. Wu Lien húzta és Ling Tan tolt, de az öregasszony túl kövér volt, sehogy se fért át. Végül Ling Tan visszahúzta, és azt mondta Wu Lien-nek, hagyja ott és segítsen a többieknek. Az öregasszony a falnak támaszkodva ült, Ling Tan ráengedte a vadszőlő indáit és leveleit, és remélte, hogy biztonságban lesz, de tovább nem maradhatott, hiszen nem a saját anyjáról volt szó. A nagykapu recsegett, ropogott, kívül a katonák diadalmasan üvöltöttek, nyilvánvaló volt, hogy mindjárt betörnek. Ling Tan visszaszaladt a szobába, fölmászott az asztalra, onnan a mestergerendára, mögötte felesége kúszott, mint valami öreg macska. Ling Tan lehajolt, fölsegítette az asszonyt, így jutottak föl a tetőre, és elrejtöztek a zsúp kötegei közé. A zsúpfedelet még Ling Tan ősei verték föl a tetőre, tíz évben egyszer kellett javítani. Az egyik oldalgerenda mellett, apró üregbe rejtőzött Ling Tan és felesége. A por fojtogatta őket, de legalább életben voltak. Alig helyezték magukat biztonságba, amikor a kapu nagy nyögéssel

beszakadt, és dühödt emberek özönlöttek az udvarba, majd a házba. Mindezt hallották, de nem látták a tetőről. Kapaszkodtak egymásba, alig vettek levegőt. Ling Tan őseihez imádkozott segítségért, hogy ne köhögjön vagy tüszentsen a vastag portól. Az üreg teljesen elrejtette őket, de moccanni sem mertek nehogy a leszálló por, vagy néhány szalmaszál elárulja hollétüket. A katonák csak egy pillanatig tartózkodtak a szobában. Amikor látták, hogy üres, üvöltve kirohantak, berontottak a többi szobába és a konyhába. Ling Tan és Ling Szao hallotta a tetőről az edények csörömpölését, a bútor recsegését, s attól féltek leginkább, a katonák felgyújtják a házat, és ők megégnek a tetőn. Úgy gondolták, ha a ház ég, leugranak és megpróbálnak elszaladni. De a lángok ropogása helyett valami mást hallottak, hosszú sikolyt, mintha a két disznó egyikét mészárolnák, de aztán néhány elfúló szót, hörgést, egy hosszú sóhajt, és akkor már tudták miről van szó. Az ellenség megtalálta Wu Lien édesanyját a vadszőlő indái alatt. Ling Tan segítségére akart sietni, de felesége hihetetlen erővel ölelte magához.

– Ne! – súgta az asszony alig hallhatóan. – Ne! Halott! Nem segíthetsz rajta. Öreg volt, és a fiatalokon kell most már segítenünk.

Ling Tan tudta, hogy az asszonynak igaza van, és maradt. Végre az ellenség elment. Csönd lett, de Ling Tan és felesége még sokáig nem mert moccanni, beszélni sem. Vártak, míg végtagjaik már annyira fájtak, tüdejük annyira megtelt porral, és a téli hideg ellenére testük annyira izzadt, hogy nem várhattak tovább. Ling Tan felesége fülébe súgta:

– Lemegyek, hátha a gyerekek közül hazajön valaki, és azt hiszi meghaltunk.

Ling Szao nem engedte volna le férjét, ha nem a gyerekekről van szó. Így azonban lemásztak, és körülnéztek ott, amit egykor otthonuknak neveztek. A nagyszoba cserép-padlóján álltak. Semmi sem maradt épen. A bambuszasztal összeroskadt súlyuk alatt, ahogy lemásztak a gerendáról, a katonák darabokra törték a székeket és az ágyakat. Kéz a kézben jártak szobáról szobára, szótlánul szemlélve a pusztítást. Mikor mindent láttak, Ling Tan azt mondta:

– Csak a rizst vitték el. Látod, semmi sem kellett nekik, mérgekben törtek össze mindent, amire nem volt szükségük.

Valóban ezt tette az ellenség. A ruhákat és az ágyneműt mind összeszabdalták, Ling Tan csak azt nem értette, miért nem gyújtották föl a

házat.

– Ó az én vörös disznóbőrös ládám, amiben a kelengyémet hoztam ebbe a házba! – jajveszékelt Ling Szao, amikor a hálósobába mentek és látták az összetört ládákat. A szétszórt tárgyak között feltűnt egy hosszú fekete hajfonat. Ling Tan lehajolt, fölemelte.

– Mi ez? – kérdezte. Ling Szao elvette tőle, nézegette.

– Ez Jáspis levágott haja – felelte. Kimentek a házból, lassan, teli félelemmel óvakodtak a hátsó kiskapu felé.

– Nekünk kell először látnunk – súgta Ling Tan. – Nem engedhetjük, hogy a gyerekek előbb lássák, mint mi.

A tönkretett konyhán keresztül lopakodtak ki az apró hátsó udvarra. Ott feküdt az öregasszony holtteste. De nem csak halott volt, mezítelen is, teste összevissza szurkálva, látható volt, hogy a feldühödött katonák úgy használták, mintha fiatal és szép lett volna. Ling Tan felnyögött fájdalomában.

Ha ilyesmi történhet egy idős, jámbor, félig elbutult asszonnyal, mi lesz a fiatal nőekkel, és mi lesz saját feleségével? Falfehéren fordult Ling Szao felé.

– Először azt kell eldöntennem, hol rejthetem el a nőket. Én el tudok bújni, és a többi férfi is elszalad, de ha ilyen az ellenség, mi lesz a nőekkel?

Ling Szao semmit sem tudott válaszolni. Maga is látta, mi történt az öregasszonnyal, és megértette, hogy vele is ez történt volna. Szégyenkezve sütötte le szemét, lehajolt és a szétszórt ruhadarabokat a holttestre helyezve elfedte annak pőreségét. Ketten nem tudták fölemelni, három, négy erős férfi bírta volna csak el a kövér öregasszony súlyát. Nem tehettek mást, otthagyták. Ling Tan a kiskapuhoz lépett és kinézett. Senkit sem látott, csak a nap sütött, éppen úgy, mint máskor, mintha mi sem történt volna. Ling Tan szívében megátkozta az égiet, amiért ilyen könnyörtelenek. Egész nap ültek a házban, nem gondoltak sem ételre, sem tűzre. Csak ültek, hallgatóztak, várták az éjszakát, amikor valamelyik gyerek visszatér, és elmondja hogy vannak a többiek. Föltételezték, hogy a falubeliek legalább olyan rosszul jártak, mint ők, de nem mertek kimenni, hogy érdeklődjenek. Ezekben az időkben mindenkinek a saját házával kellett törődnie. Végre megjött az éjszaka, életük leghosszabb napja után. A sötétben hamarosan hazaóvakodott legidősebb és legkisebb fiuk. Ahogy Ling Tan ült a sötétben, hallotta lépteik zaját, és hallotta, amint legidősebb fia azt súgja:

– Elmentek!

– Nem mentünk el – felelte a sötétben Ling Tan, azzal kinyújtotta kezét, és

megérintette fiát. Lámpát nem mertek gyújtani.

– Hol vannak a kicsinyek? – kérdezte Ling Szao, aki egész nap unokáiért aggódott, nem esnek-e a kegyetlen emberek áldozatául.

– A városban vannak – súgta a legidősebb fiú.

– A városban!?! Ling Tannak úgy tűnt, a város a lehető legrosszabb hely a gyerekek számára. Fia azonban sietett megnyugtatni.

– Nagy kört írtunk le a város körül – mondta –, és a Vízikapunál emberekkel találkoztunk, akik azt mondták, bár a város tele van halállal és gyásszal, van egy biztonságos hely nőknek és gyerekeknek. Ó apám, eleget hallottunk arról, hogy az ellenség az asszonyokkal bánik a legkomiszabbul, és nem mertük őket ide visszahozni, mert pusztá kézzel hogy védhetnénk meg őket? Ez a biztonságos hely a Vízikapunál van, ahova az ellenség nem jött el, mert látta, hogy nincs mit elvinni. Ezért egész nap bújtunk, és amikor leszállt az éj, kinyitották nekünk a Vízikaput, bemásztunk, és ezen a biztonságos helyen hagytuk az asszonyokat és a gyerekeket. Egy külföldi iskola van ott, apám, és külföldi, fehér asszony. Láttam közlről, olyan arca van, mint a jó embereké, bár a vallása nem a mi vallásunk. De az iskolát magas kőfal övezi, a kapuja nagy és erős, és amikor kopogtattunk, a fehér asszony kinézett, és amikor meglátta a gyerekeket és az asszonyokat, kinyitotta a kaput és befogadta őket.

– Miért nem maradtatok ott ti is? – kérdezte Ling Tan.

– Csak asszonyoknak és gyerekeknek van ott hely – felelte fia. Ling Tan elhatározásra jutott.

– A következő parancsom van számotokra. Ha ott a nők biztonságban vannak, oda kell vinnetek anyátokat, most rögtön, amíg még tart a sötétség. A két fiatalember csodálkozva nézett anyjára. Ling Szao lehajtotta fejét. Annyi év után most először nem tudta azt mondani: én nem félek senkitől. Hallgatott.

– De... – dadogta a legidősebb fiú. Apjuk akkor elmondta, mit műveltek a katonák Wu Lien édesanyjával. A fiúk hallgattak, végül a legidősebb azt mondta:

– Jöjj, anyám elviszlek abba a házba, legkisebb öcsém pedig itt maradhat apámmal. Ha te már biztonságban vagy, én is visszajövök ide, hárman együtt csak megleszünk valahogy.

A fiatalember elfordult, hogy ne lássák szüleik búcsúzkodását. Ling Szao tizenhét éves korában jött ebbe a házba, azóta egyetlen éjszakát sem

töltött távol férjétől. A fiúk háttal álltak, az öregek oly szorosan ölelték egymást, ahogy azt máskor sohasem merték volna nyilvánosan megtenni.

– El kell, hogy hagyjalak? – kérdezte Ling Szao.

– Igen – felelte a férfi. – És olyan okból, amiről nem hittem volna, hogy a te korodban még veszélyt jelent.

Ling Tan látott már háborút, látott kéjsóvár katonákat, bár azok is a saját népéből kerültek ki, de olyat még nem látott, aki idős asszonyt bántalmazott volna. Hogy az ellenség képes volt erre, mindennél világosabban bizonyította, hogy nem emberek, hanem állatok, vadállatok. Ling Tan még egy pillanatig fogta felesége kezét, aztán elengedte, és fiához fordult:

– Vidd, és vigyázz rá!

– Vigyázni fogok – válaszolta a fiú.

Így küldte el Ling Tan feleségét saját házából, aztán leült, és ült a sötétben, amíg fia vissza nem érkezett. Várakozás közben tucatszor gondolt arra, neki is velük kellett volna mennie. De mi haszna lenne? Legkisebb fiát úgysem hagyhatja egyedül, és négy embernek jóval nehezebb feltűnés nélkül a városba jutnia, mint kettőnek.

– Feküdj le, és aludjál – mondta legkisebb fiának, aki elég fiatal volt ahhoz, hogy bevackolja magát egy sarokba, és minden szomorúsága ellenére elnyomja az álmot.

De Ling Tan nem tudott aludni. Ült a sötétben, háza romjai között. Nagysokára visszajött a legidősebb fiú.

– Én magam kísértem el a kapuig anyámat – mondta –, és láttam, ahogy bemegy. A fehér nő beengedte, és azt mondta, ott biztonságban lesz, amennyire bárki biztonságban van.

Ling Tan nem felelt, csak sóhajtott. Most, hogy feleségét biztonságban tudta, hirtelen rátört a fáradtság. Legidősebb fia lefeküdt a földre, és elaludt. Ling Tan ült alvó fiai mellett, csak ült sokáig a sötétben. Egyszerre egy kakas kukorékolt. Ling Tan az első pillanatban nem értette a dolgot. Még mindig kukorékolnak a kakasok? Nem mozdult, ült, míg a hajnali fény beszivárgott az ablakon, megvilágítva alvó fiait és a romba dőlt házat.

VII.

Az éjszakai homályban Ling Szao a fehér nőt nézte. A kapu becsukódott

mögötte, fia elment. Itt állt bezárva ezen a különös helyen, az idegen nővel. A nő haja sárga volt, nem egyenes, mint az övé, hanem göndör, akár a bárány gyapja. Szeme is világossárga volt, vagy legalábbis annak tűnt a kézilámpás fényében.

– Gyere velem, és megmutatom hol vannak a leányaid – mondta a nő. Ling Szao megijedt. Nem értette, hogyan értheti egy idegen beszédét. – Varázslat van itt, hogy értelek téged? – kérdezte.

A fehér asszony nevetett.

– Húsz éve élek ebben a városban – mondta. – Minden nap gyakorolom a nyelvet, hogy az igaz hitet terjeszthessem köztetek. Olyan furcsa, hogy értesz engem? Végigvezette Ling Szao-t a téglafal mentén, át a kerten, ahol nagy fák bókoltak koronájukkal. Ling Szao még sohasem járt ilyen helyen. Az asszony bevezette a nagy ház halljába, mely telis-tele volt emberrel. A gyér fényben látszott ahogy körbe, a falak mentén szalmazsákokon fekszenek.

– Nők és gyermekek – mondta a fehér asszony. – A te leányaid és unokáid abban a sarokban vannak.

Ling Szao óvatosan lépkedett a szalmazsákok között, és a sarokban megtalálta Orchideát és a többieket. Az unokák nem ébredtek rögtön föl, de Pansziao ébren feküdt és sírt. Mikor meglátta édesanyját, fölült, mindkét kezét kinyújtotta.

– Eljöttél, mama? – súgta. –

Igen, itt vagyok kicsinyem – felelte Ling Szao, és leült a padlóra lánya mellé.

– És hol van apám? – kérdezte Pansziao, anyja kezét szorongatva.

– Otthon van a két bátyáddal – súgta Ling Szao. – Egyikőtök sem sérült meg?

– Nem – felelte a lány – de nem tudtam enni a félelemtől, és most gyengének érzem magam.

– Akkor feküdj le. Reggel majd keresek neked ennivalót.

– Itt etetnek minket – felelte a lány, de azért engedelmesen lefeküdt. Most a legidősebb lány emelte föl a fejét.

– Hol van a férjem anyja, mama? Nem jött veled?

A hagyománynak megfelelően helyesen tette, hogy férje anyja után kérdezett, mert ő már férje házához tartozott, és férje anyja előbbre valóbb volt sajátjánál is. Ling Szao tudta, hogy az érdeklődés helyénvaló, de most az egyszer azt kívánta, bárcsak lánya ne tette volna föl ezt a kérdést, mert

hogyan mondja el, mi történt szegény öreg lélekkel? Úgy döntött, hogy nem mondja meg az igazat.

– Ő már olyan öreg, biztonságban van otthon. És hol van a gyermekeid apja, kislányom?

– Idehozott minket. Aztán azt mondta, visszamegy az üzletbe. Azt mondta, most hogy a város elesett, most már biztosan béke jön, ezért bemegy a városba, körülnéz, s ha biztonságosnak találja, hazavisz minket.

A suttogás fölébresztette a közelben alvó embereket, egyik asszony a másik után ült fel, hogy megnézzék a jövevényt, és a hírek után tudakozódjon. A legidősebb lány mellett alvó nő olyan fiatal volt és olyan gyönyörű, hogy Ling Szao első pillanatra ellenszenvesnek találta. Nem létezik, hogy egy ilyen gyönyörű nő hűségese feleség és jó anya lehetne.

– Fölébresztettük a gyermekedet, jóasszony? – kérdezte Ling Szao. – Nekem nincsen gyermekem – felelte csöndesen a gyönyörű, fiatal nő.

– Egyedül vagy itt? – tette fel Ling Szao az újabb puhatolódzó kérdést.

– Hat társammal vagyok itt.

Ling Szao most már biztosan tudta, hogy kurtizánnal beszél, s mivel ő maga becsületes asszony volt, elhatározta, több szót nem vált a romlott teremtéssel, sőt közte és saját lányai között fekszik le, hogy ha valami gonosz betegséget terjeszt, először rajta kelljen keresztül mennie a kórnak, mielőtt elérje leányait és unokáit. De a gyönyörű nő még mindig nem feküdt le.

– Jóasszony – mondta csodálatosan édes hangon –, te utánunk érkeztél. Mi hír a városban?

– Nem a városon keresztül jöttem – válaszolt Ling Szao kurtán.

– Nem? – kérdezte a másik. – Akkor vidékről jöttél, jóanyám?

– Igen – mondta Ling Szao még kurtábban.

– Ó! – sóhajtott a nő. – Akkor te nem is tudod, milyen volt ez a nap a városban. – Fejét térdére hajtotta. – Ó, micsoda nap! De mielőtt Ling Szao válaszolhatott volna, vagy megkérdezhetne volna, hogy mit ért ezen, Orchidea fölébredt, és még álomittas szemekkel ismerte meg édesanyját.

– Te is itt vagy, anyám? – kiáltotta. – Hogy kerülsz ide, ki van a házban, és mi történt, miután elmentünk?

Orchidea olyan hangosan beszélt, többen rászóltak, hogy maradjon csöndben. A gyerekek fölébredtek és sírni kezdtek. Ling Szao a béke érdekében még hangosabban beszélt:

– Nézze meg az ember, micsoda neveletlen felesége van a legidősebb fiamnak, hogy az éjszaka kellős közepén kajabál, és mindenkinek annyi bajt okoz. Elhallgass, ostoba gyermek!

Így Orchidea ismét lefeküdt, ismét csend lett, és mindenki megpróbált aludni valamit. De Ling Szao csak két ágyban aludt egész életében, először a keskeny gyermekágyban, apja házában, később a nagy ágyban férje mellett. Nem tudott elaludni, így az egyik oldalán egy idegen feküdt, másik oldalán lánya szuszogott feléje, és mindenünnen alvó emberek sóhajtása hallatszott, horkolás és nyögés. Ébren feküdt és az elmúlt napon gondolkodott, azon, hány napnak kell még elmúlnia, míg ismét haza mehet, és vajon mit csinál most nélküle a férje? Többször arra gondolt, hajnalban porral csúfítja el arcát, megszaggatja ruháit, hogy öregnek és csúfnak tessenek, és hazamegy, de hajnalban mégsem tudta rászánni magát, tudta, akármit művel magával, nem lehet öregebb vagy csúnyább, mint Wu Sao volt. Korán kelt, és segített leányainak az unokák ellátásában. A teremben mindenütt ébredtek az asszonyok, kisgyerekek sírtak, és Ling Szao igyekezett mindenkinek segíteni, amit csak tudott. A gyönyörű fiatal nő nem kelt föl. Vörös selyem lepelbe burkolózva aludt, hat társával egyetemben. Hozzászótkak, hogy későn kelnek, gondolta Ling Szao megvetően. Sokat alszanak nappal, mert éjszaka végzik munkájukat. Mikor lányai fölébredtek, Ling Szao súgva hozta tudomásukra, mifélek ezek a nők, és megtiltotta, hogy beszéljenek velük, vagy megengedjék az unokáknak. Pansziaonak azt mondta:

– Ha ezek közül a nők közül egyik is a kezét nyújtja neked, ne érijél hozzá és nem válaszolj, ha kérdez. Beszéljess a becsületes asszonyokkal, és ne ezekkel. A legjobb, ha mellettem maradsz, és nem beszélsz senki idegennel. Így gyűjtötte maga köré övéit, és csak a szeme sarkából figyelte az alvó kurtizánokat.

Mikor már magasan járt a nap, néhány szolgáló vödrökben rizst hozott, szózott halat és zöldségeket, csészéket és evőpálcikákat. Ling Szao azt mondta:

– Hogyan ehetnék, amikor nincs pénzünk, hogy fizessünk érte? Eszébe jutott, hogy tegnap elfelejtett férjétől pénzt kérni, és nagy szégyennek tűnt, hogy ingyen egyen. De a szolgálólányok nevettek, és azt mondták, egyen nyugodtan a többiekkel, mert a rizs jó emberektől származik, akik jót akartak cselekedni, hogy így könnyebben a mennybe jussanak.

– Egyél, jó anyánk – mondták –, mert ezzel magad is jót cselekszel. A fehér

asszony könnyebben jut akkor az égbe.

Vajon ezért segít rajtunk? gondolta Ling Szao. Mindenesetre evett a többiekkel, és teli hassal jobban érezte magát. A hét kurtizán csak ekkor kelt föl. Hátrasimították illatos hajukat, megmosakodtak az asztalon álló lavórokban, s már abból, ahogy mosakodtak, már abból lehetett látni, hogy nem tisztességes nők, mert túlon túl tisztára mosták magukat. Aztán ők is kivették részüket a rizsből, de kissé félrevonulva fogyasztották el és nem néztek a többiekre. Azok becsületes anyák és feleségek voltak, s bár titokban mindegyik szemügyre vette az örömlányokat, mindegyik elrántotta gyermekét, ha túl közel merészkedett hozzájuk. A házban legalább száz asszony talált menedéket, a gyerekeket nem is számolva. Délelőtt kimentek a kertbe, sétáltak a fűvön, mely elvesztette nyári zöld színét, de megőrizte selymes puhaságát. Sok asszony szóba elegyedett Ling Szaoval, mert kedves arca volt, ragyogó szeme, fekete hajába ősz szálak vegyültek: az a fajta asszony volt, akit mások szívesen hívtak úgy: jó anyám. Ling Szao az asszonyoktól rettenetes dolgokat hallott, és minden szörnyű történettel nőtt benne a félelem. Úgy tűnt, a városban sokan remélték, hogy az ellenség, ha már jönnie kell, gyorsan jön, és aztán újra béke lesz, de az ellenség olyan tébolyultan, kegyetlenül, vadul, könyörtelenül jött, amire senki sem számított. Ez a nagy város, amely az ország szíve volt egykor, látta, hogy az ellenség vadállatként tör be, sőt, rosszabbak voltak a vadállatoknál, akik csak azért ölnek, hogy egyenek. Az ellenség nem ette meg a halottakat, de mindenkit megölt, ha férfi volt, és meggyalázta a nőket, az sem számított, öreg vagy fiatal nőről van szó. Először jöttek a fiatalok aztán az öregek.

– A nővérem csecsemője fölsírt – mondta egy lány, akinek szeme bedagadt a sírástól. – Öt hónapos volt csak, erős, hangosan sírt, mert letépték anyja melléről, de akkor az ellenség, aki kezében tartotta megdühödött, és megfojtotta a csecsemőt, és mire mind a harmincan végeztek, halott volt a húgom is.

– Te láttad ezt? – kérdezte Ling Szao sűgva.

– Nem, apám mondta el – felelte a lány. – Én még nem vagyok férjnél, engem korán idehoztak, de a nővérem már férjnél volt. Ki hitte volna, hogy így kell meghalnia?

Mindannyian tudták, mire képesek a katonák győzelmi mámorukban, ha elfoglalnak egy várost, mindenki tudta, hogy a fiatal nőket néhány napra el kell rejteni, amíg visszatér a nyugalom és a rend, főleg a szép, fiatal nőket

kell eldugni, de arra, ami történt, senki sem számított. A várost a múltban is megszállták katonák, de ezek nem idegenek voltak. Valamiért az emberek úgy képzelték, az idegen katonák jobbak lesznek, és ezért kevesebb óvintézkedést tettek. Sok ártatlan és ártalmatlan férfi meghalt, az asszonyok elmesélték Ling Szao-nak, mi mindent láttak saját szemükkel. Ha egy férfi megfordult, és elszaladt az ellenség láttán, hátulról lőtték le, és sok ezren haltak meg így. Ha valaki szembefordult, úgy ölték meg, és újabb ezrek estek el ebben a formában. Ha valaki túl lassú volt, mikor munkára szólították, túl fiatal, és nem elég erős a cipeléshez, ha öregember volt, vagy tudós, aki sohasem végzett fizikai munkát, azokat is megölték, és az ő számuk is sok ezret tett ki. Ling Szao egész délelőtt ezeket a történeteket hallgatta. Mikor délben ismét enni hoztak, alig bírt magához venni ételt, bár a rizst puhára főzték. Este pedig, amikor ismét rizst és káposztát hoztak, semmit sem tudott enni, bár a káposzta babolajjal készült, majdnem olyan jó volt, mintha ő maga főzte volna. Egyfolytában azon gondolkodott, amit délelőtt hallott. Úgy tűnt, saját veszteségeik eltörpültek ennyi szörnyűség mellett. Sok olyan asszonnal beszélt, akik saját szemükkel látták, ahogy legyilkolják, megerősokolják, összeverik szeretteiket, és sok asszony nem mesélt semmit, mert az átélt szörnyűségeket nem lehetett szavakba foglalni.

Így, mire leszállt az éjszaka Ling Szao szédült, fáradtnak és betegnek érezte magát, s ami még rosszabb, eleddig ismeretlen félelmet érzett. Mert mit hozhat a jövő, ha ilyen ellenség kezébe kerül a föld, és hogyan élhetnek olyan urak alatt, akik nem is emberek? Minden nép ismeri a gonosz uralkodókat, és olykor elszenvedi őket, de ezek több, mint gonoszak. Ezekben nincsen emberi szív. Leszállt az éjszaka, a második éjszaka, amit Ling Szao otthonától távol töltött, s csak most jutott eszébe, hogy egész nap alig gondolt férjére, olyan nagyon elfoglalta a sok szörnyű történet. Most azonban, amikor unokái már aludtak, lányai is lefeküdtek gyermekeik mellé, ő is lefeküdt családjá és a hét kurtizán közé. Napközben felötlött benne, hogy megváltoztatja alvóhelyüket, de kiment az eszéből, most pedig már késő volt. Azért csöndben feküdt, és amennyire lehetett elhúzta magát a hozzá legközelebb fekvő fiatal örömlánytól.

– Miért vagy te itt? – kérdezte a fiatal nőt egy idő után mérgesen. – A magadfajtának nincs itt keresnivalója. A fiatal nő szomorúan mosolygott.

– Mi is nők vagyunk – mondta csöndesen, szép hangján –, és mi is félünk a vadállatoktól. Elhúzódott, mintha tudná, miféle, és ennek megfelelően

viselkedne.

Nem szólt többet Ling Szao-hoz, csak társaival beszélt, amit Ling Szao nem értett, mert a lányok egy másik városból jöttek, és egymás között saját nyelvükön beszéltek. Biztosan több nyelven is tudtak, hogy mindenféle férfi meg legyen velük elégedve, talán még külföldi nyelveken is, hogy a külföldiekkel is beszélhessenek. Ezek a dolgok köztudomásúak voltak.

– Ti nem idevalósiak vagytok?

– Nem – felelte a kurtizán.

– Akkor miért vagytok ebben a városban? Ling Szao kérdése mögött hátsó gondolat rejlett. Ha a kurtizánok azért jöttek ide, hogy a megszállókból hasznot húzzanak, miért nincsenek odakinn, miért nem dolgoznak, hogy ezzel is biztonságosabbá tegyék a várost a becsületes anyák és feleségek számára?

– A mi városunk elesett – felelte a fiatal kurtizán.

– Házunkban huszonhárom kurtizán volt, és már csak heten vagyunk. Elmenekültünk, de nem sértetlenül, idemenekültünk, tovább nem mehettünk, mert nem volt pénzünk. Mikor hallottuk, hogy a fehér emberek befogadják a nőket az épületbe, mi is idejöttünk, mert gyűlöljük az ellenséget. Ezek nem férfiak.

Azzal elfordult, és nem beszélt többet. Egy kis idő után csöndesen sírni kezdett. Olyan halkán sírdogált, Ling Szao is csak egy idő után hallotta meg. Akkor azonban szívében szeretet ébredt a lányok iránt, s azt kérdezte magától, vajon nem kéne-e valahogy megvigasztalnia ezt a teremtet, aki olyan fiatal és gyönyörű. De nem tudta legyőzni ellenszenvét. Ling Tan soha életében rá sem nézett kurtizánra, Ling Szao a mai napig csak hallott róluk, látni egyet sem látott közülük soha. A kurtizán csöndesen sírdogált, míg végre kimerült, és elaludt. Az éjszaka közepén Ling Szao fölébredt, hangokat hallott. Hamarosan mindenki fölébredt a teremben. A kaput puskatussal dőngették, később lövések hangja hallatszott. A rémülettől mindenki némán feküdt a helyén. Hamarosan kiabálás hallatszott a kapun kívülről, férfiak beszéltek, valamilyen ismeretlen nyelven. Az asszonyok némán fölkeltek, felöltöztek, várakoztak. Senki sem beszélt. Ha egy gyerek fölsírt, gyorsan lecsöndesítették. Kisvártatva belépett a terembe a fehér nő. Kezében magasra tartott lámpásból esett a fény az asszonyokra.

– Rossz híreim vannak – mondta. – Az ellenség a kapuban áll. Száz fegyveres férfi áll ott, be akarnak jönni, és nem tudom megakadályozni őket.

Itt nincsenek fegyverek, csak a hit Istenben, és az én hazám híre. A katonák nem félik Istent, de az én hazámtól egy kicsit tartanak, mert igen nagy ország. Ezért nem jöttek be eddig. És sikerült velük alkut kötni.

Végignézett az asszonyokon, keskeny szája megremegett.

– Szégyellem elmondani, miről van szó, de el kell mondanom. A katonák azt mondják, nem jönnek be, ha néhány nő velük megy. Öt-hat nőt akarnak.

Elhallgatott, és a teremben senki más nem szólt egy szót sem. Senki nem tudott beszélni. Ugyan ki menne el önszántából a katonákkal? A fehér nő várakozott. Odakint a katonák ismét verni kezdték a kaput. A nő megfordult, kiment a katonákhoz. Még mindig nem beszélt senki a teremben, minden asszony és lány azt mondta magának: nem lehetek én, hogyan lehetnék én? Egy perccel később a fehér asszony visszajött, ismét ma⁻¹ gasra emelte lámpását, és izgatottan, gyorsan mondta:

– Nem tudom visszatartani őket. Azt mondják, ha nem kapnak azonnal néhány nőt, bejönnek. Egy pillanatra elhallgatott, lenézett a többiekre a magas küszöbön állva. – Ki vagyok én, hogy bárkit ilyen áldozatra bíztassak? Mégis, úgy érzem, talán Isten elrejthette közöttünk azokat, akik megmenthetik a becsületes nőket. Nem kérem, csak annyit mondok, ha vannak köztünk ilyenek, úgy érzik, meg tudják tenni, talán jobb lenne... Nem tudott tovább beszélni. Kezébe megremegett a lámpás. Ajkát harapdálta. A következő jelenetet Ling Szao soha életében nem tudta elfelejteni, haláláig a szívébe zárta mindazokat a nőket, akiket a világ rossznak nevez. Mert ekkor felemelkedett a gyönyörű fiatal kurtizán, lesimította fekete haját, és megigazította ruháját.

– Gyertek, húgocskáim – mondta szomorú, fáradt hangon –, gyertek, keljete fel, simítsátok le hajatokat, mosolyogjatok. Megyünk vissza dolgozni.

Senki sem beszélt, csak nézték, ahogy a hét lány fölkel, rendbe hozza magát, és az ajtó felé tart. A fehér nő előtt egy pillanatra megálltak.

– Készen vagyunk – mondta a szép kurtizán.

– Áldjon meg az Isten – felelte a fehér nő. – Fogadjon ezért benneteket a mennyországba!

De a szép kurtizán megrázta fejét.

– A te Istened nem ismer minket – mondta, azzal kihúzta magát, és a kapuhoz vezette társait. Mögöttük ment a fehér nő magasra emelt

lámpással. A teremben ismét sötét lett. Az anyák lefeküdtek gyermekeik mellé, így tett Ling Szao is. Fekvében úgy érezte, szívét összemorzsolja a szájalom.

Megeredtek könnyei, de hiába törülte le őket, mindig új cseppek jöttek. A kapuban megszűnt a zaj, a ház elcsendesedett. Később Ling Szao fölkel, lassan a többiek is. Kezdetét vette egy új nap. Mindenkinek a hét kurtizán járt az eszében, de nem beszélt róluk senki. A gyerekeket megetették, csöndesen tettek-vettek egész nap. A fehér nő nem mutatkozott. Eltelt a nap, megjött az éjszaka.

VIII.

Wu Lien egyedül dolgozott boltjában. Az első három napon nem tette ki lábát az utcára, de a deszkákat leszedte, és amennyire lehetett, rendet rakott a fölfordulásban. Azaz legelőször valami mást tett. A kéményből kormot kapart, aztán ecsetet keresett, s amikor sehol sem talált, egy darab rongyot pálcikára erősített, a kormot vízzel öntötte föl, és ezzel a hevenyészett tintával a bolt fehérre meszelt külső falára nagy fekete betűkkel fölírta a következőt: Kelet-óceáni áruk kaphatók. Most először érezte jól magát, amióta a diákok tönkretették a boltot. Hol vannak már azok a diákok! Egy fia diákot nem lehetett látni. Biztosan elmenekültek, vagy ha nem, hát meghaltak. Ő, Wu Lien, azonban él, kinyitotta újra az üzletét, néhány nap múlva, ha minden jól megy, visszahozza feleségét és gyermekeit is, és boltja újra virágzásnak indul. Hazaszeretet – gondolta. – Milyen hazaszeretet az, amikor becsületes kereskedőket teszünk tönkre!? Vajon így viselkednek ésszerű, békeszerető lények? Egyre inkább úgy tűnt neki, jobb hazafi, mint a diákok, hiszen él, nem pusztított el semmit, ami azt illeti, rövidesen ismét kenyeret keres. Ezért aztán – bár ilyet soha életében nem tett – most kimondott örömét lelte abban, hogy rendbe teszi az üzletet, sőt még az is fölmerült benne, talán a házat is rendbe tehetné, mielőtt visszahozza feleségét. Abban még nem volt biztos, jó lesz-e visszahozni, mert az utcán össze-vissza heverték a halottak, és éjszakánként, de néha nappal is hallani lehetett a környékbeli házakból a rémülten sikoltozó nőket. Wu Lien azonban sohasem ment ki az utcára, csak dolgozott, és azt gondolta, semmi köze mindehhez, hiszen nem az ő hibája, hogy ilyenek a katonák, jöjjön

akármi, neki egy a fontos: a béke. Egy idő után eszébe jutott, hogy a megszállóktól valamilyen papírt, vagy igazolást kellene kérnie, amely bizonyítja, hogy ő jó polgár, aki tudja, hogy az idők változnak, hogy az égiek egy nemzet fölébe új urakat tehetnek a régiek helyébe, aki minden körülmények között elfogadja az égiek rendelkezését, és folytatja a békés üzletelést. De nem tudta, hova menjen, kitől kérjen ilyen igazolást. Néhány nappal azután, hogy kiírta a mondatot az üzlet falára, arra jött egy tiszt három közkatonával, bejöttek a boltba, megkérdeznék van-e eladó étel. Ennyit megértett a tiszt beszédéből, aki elég jól fejezte ki magát nyelvén. Halat akart, szózott halat, de a raktáron nem volt más, csak dobozos, apró hal, amit nem sóban, hanem olajban tettek el. Wu Lien előhozta a raktárból a konzerveket, és megmutatta a tisztnek, aki biccentett és azt mondta, ez is megteszi.

– Mennyibe kerül? – kérdezte a tiszt. Wu Lien-t kellemes meglepetésként érte, hogy ez a kérdés egyáltalán fölmerül, hiszen annak előtte a katonák csak bejöttek, és elvitték, amit megkívántak, ezért föl vonta kövér vállát, mosolygott és azt mondta:

– Nem kerül semmibe. Ajándék.

Most az ellenséges tiszt lepődött meg, aztán ő is elmosolyodott, kivillantva erős, fehér fogait.

– Te nem gyűlölsz minket? – kérdezte.

Wu Lien újra mosolygott.

– Én senkit sem gyűlölök.

A tiszt meghajolt, valamit mondott katonáinak, mire azok is meghajoltak.

– Valamit el kell fogadnod az áruért!

– Nem tehetem – felelte Wu Lien. – A ti országotokból vásároltam, és most visszaadom nektek. És megint meghajolt.

Erre a tiszt leült egy apró székre, és kezét meglengette az utca irányában.

– Ezt az egészszet... nagyon sajnáljuk. Katonáink nagyon bátrak... haragosak. Wu Lien lehajtotta fejét.

– Nekünk is vannak katonáink. Tudjuk milyenek a katonák. Most reménykedünk a békében. Csak békében mehet az üzlet. Azzal elmesélte a tisztnek, mit műveltek a bolttal a diákok. Egyszerű szavakat használt, hogy a másik megértse, amit mond. – Az elmúlt években a város rossz időket látott – mondta Wu Lien.

– Talán most jobb idők jönnek. – Ezt megígérhetem – jelentette ki a tiszt. –

Ha sok hozzád hasonló ember van.

– Sokan vagyunk – felelte Wu Lien szerényen.

Egyre bátrabbnak érezte magát. Újonnan rendbe rakott polcairól levett néhány doboz édes süteményt, és mindegyik katonának adott egyet.

– Sajnálom, hogy nem főztem teát – mondta. – De a családom távol van, egyedül élek a házban.

– Miért? – érdeklődött a tiszt. Wu Lien tenyerével eltakarta száját, köhintett.

– Feleségem anyját látogatják. Néhány nap múlva visszatérnek.

A tiszt tökéletesen megértette, Wu Lien miért nem tartja itt a családját, de örült, hogy ezt nem mondja ki. Papírt és tollat kért. Wu Lien sietve teremtette elő a készséget, mire a tiszt fogta a tollat, a papírra néhány szót írt, amiket Wu Lien nem tudott elolvasni, aztán ráírta, most már olvasható jelekkel Wu Lien nevét és címét, és a papírt a kereskedőnek adta.

– Ha bárki bántani akar, mutasd meg nekik ezt az írást.

– Hogyan tudnám én ezt megköszönni? – felelte Wu Lien. – Mi mást mondhatnék, mint hogy bármit megteszek, amire kérsz?!

– Helyes – felelte a tiszt. Aztán azt mondta: – A főhadiszállásról majd küldök neked egy zászlót, hogy kitedd a boltodra, és egy őrt is, ha a zászló nem elég.

Wu Lien örült a zászlónak, de az őrnek már jóval kevésbé. Ki ne tudná, hogy egy őr tízszer annyit eszik és iszik, mint a többi ember, és mindent meg kell tenni, amit kér. Azért sietve így felelt:

– Ezer köszönet a zászlóért, tízszer ezerszer ezer, de túl kis ember vagyok én ahhoz, hogy őrizzenek. Az egész bolt nem ér meg egy őrt. Inkább legyen úgy, hogy fölkereshetek téged, ha kell. Ha szükséged van egy egyszerű, becsületes emberre, itt vagyok én, Wu Lien, a kereskedő, aki apjától örökölte üzletét, és nagyságod segítségével talán fiára hagyhatja.

– Természetesen – felelte a tiszt büszkén. – Mi nem bántjuk azokat, akik nem állnak ellent.

– Miért állnék ellent a jóságnak? – felelte Wu Lien. Barátságos hangulatban váltak el, de miután a katonák elmentek, Wu Lien leült, és az izzadságot törölte arcáról, bár az idő hűvös volt, mi több, nemcsak arca, de egész teste megizzadt, úgyhogy tudta, mennyire félt az ellenségtől, de azt is tudta, ennyire nem kell félnie soha többet, és a megkönnyebbüléstől újra izzadni kezdett. Csak nem kell ellenállnom, gondolta, ez pedig könnyen megy

a magamfajtnak. Hónapok óta nem volt ilyen jókedvű, és amikor délután megjelent egy katona és dobozban összehajtogatott ellenséges zászlót hozott, amiről még egy külön darab szövet is lógott, rajta valamilyen írással, úgy érezte, csatát nyert. Gyorsan pénzt adott a katonának, és amikor elment, a zászlót fölszegezte a szemöldökfára. Miközben ezzel foglalatostkodott, a szomszéd utcából egy nő sikoltását hallotta. Egy pillanatra megállt a keze. Tudta, mi történik ott. Csak nem az a katona, aki az imént a zászlót hozta?

Hallgatózott. Hamarosan újra csend lett. Nem ment oda megnézni, mi történt. Hogy is vádolhat valakit, aki néhány pillanattal korábban olyan jó volt hozzá? Ilyen a háború, tűnődött. Darabig rosszkedvű volt, de aztán teát főzött magának. Teaszürcsölés közben aztán tovább gondolkodott, és hirtelen dühös lett az ismeretlen lány apjára. Miért tartja ilyenkor a városban a lányát? És örült, hogy saját ügyeit olyan bölcs belátással intézi. Öröme azonban korainak bizonyult. Amikor napnyugtakor kiment a bolt elé, hogy éjszakára föltegye a deszkákat, a lobogó eltűnt. Először nem akart hinni a szemének, hiszen ő maga szögezte föl, mégis eltűnt, csak néhány foszlány maradt a szögek alatt. Ahogy nézte, megszállta a félelem. Talán mégis vannak a környéken diákok? Biztosan egy ellenség művelte, gondolta visszatérve a boltba, majd az ajtót belülről elrekeszelte egy lécdarabbal és lefeküdt. Nem tudott aludni.

– Egy ór – motyogta magának félálomban. – Talán mégiscsak jó lenne egy ór. ...

Néhány mérfölddel odébb Ling Tan és fiai koporsót készítettek Wu Lien anyjának. Ezekben a napokban az asztalosok és koporsókészítők éjjel-nappal dolgoztak. Olyan is akadt közöttük, aki már hónapok óta koporsókat készített, mert tudta, hogy háborúban nagy a kereslet, és a koporsókat házában, templomokban, vagy bármi más alkalmas helyen raktározta el. De még így is kevés volt a koporsó a sok halottnak és rengeteg embert közös sírba temettek. Az ellenség nagy gödröket ásott, beleszórta a hullákat, és földdel temette be őket, de olyan vékonyan, hogy az éhes kutyák ki tudták kaparni őket. Ha véletlenül nyár van és nem tél, a város bűze még az istenek orrát is facsarta volna. Ling Tan ezért bölcsen tudta, hogy reménytelen vállalkozás lenne koporsókészítőt keresni. Fiaival deszkákra szedtek szét egy ágyat, levették a két belső ajtót, így építették meg a koporsót. Aztán kötelekkel és rudakkal a ládába helyezték a hatalmas testet, leszögezték a

láda tetejét, befogták a bivalyt, és együttes erővel kivonszolták a koporsót a mezőre. Így temették el az öregasszonyt. Sírja fölé földhányást emeltek, hogy ha Wu Lien arra jár, megmutathassák neki és azt mondhassák: – Ott fekszik. Mi mindent megtettünk érte. Aztán visszamentek a házba, és nekiláttak, hogy valamennyire rendbe tegyék. Megjavították, amit lehetett, hogy ismét lakható legyen. Mindenki ezt csinálta a faluban, mert minden ház károkat szenvedett, kivéve Ling Tan unokatestvérének házát, amely oly szegény volt, hogy az ellenség nem tartotta érdemesnek elpusztítani. Az unokatestvér és felesége is megmenekültek, mert amíg itt volt az ellenség, a két öl mély trágyásgödörben rejtőzködtek, ahol öt ember is elfért volna. A gödröt a mező szélére ásták. Ide bújt a két ember, és csak az orrukat dugták ki a trágyából. Meg is menekültek, de a szag még sokáig bennük maradt, hiába mosdottak. Nevettek is rajtuk eleget a falubeliek, minden gyászuk ellenére. Fiuk is megmenekült, mert bár ájultan feküdt, amikor betört az ellenség, anyja beborította tüzelőnek való szalmával, és nem találtak rá. Egyedül ez a ház menekült meg sértetlenül, az unokatestvér felesége szerint azért, mert az Istenek kegyesek voltak hozzájuk. Hogy a fiatalember megmarad-e, vagy sem, azt még nem lehetett tudni. Egyelőre nem evett, és nem beszélt, ha magához tért, hamar új ájulásba esett, és vérzett, mikor megmozdították, de élt, és mivel anyja odaadóan ápolta, mindenki reménykedett, hogy életben marad. Ezt a házat kivéve azonban minden ház és minden család szenvedett a faluban, közülük sokan többet, mint Ling Tan, mert nem volt annyi eszük, és nem rejtették el idejében az asszonynépet. Az egész falucska nem számlált többet száz léleknél, de hét lány és négy asszony is meghalt, azt pedig senki sem tudta, még hányat gyaláztak meg, mert erről egyetlen férfi sem beszélt. Meghalt a kilencvenéves öregember is. Aznap, amikor a katona megbökte szuronyával, az öregember ágynak dőlt. A szörnyűségek közepette senki sem figyelt rá, és estére holtan találták. Ling Tan őszintén meggyászolta, és szomorúan gondolta: mélyre ment nagyon az a seb. Az öreg tudta, hogy a faluban vége a boldogságnak és a szabadságnak, és nem akart már tovább élni. A falubeli férfiak összegyűltek, felmérték egymás kárát, és úgy határoztak, hogy az asszonyokat biztonságba kell helyezni. Ling Tan elmondta nekik, saját családjának nőtagjai hol lettek menedékre, és a férfiak úgy döntöttek, ők is odaküldik a lányokat és az asszonyokat a gyerekekkel együtt. Így újabb és újabb nők kopogtattak a fehér nő missziójának kapuján, és a kapus mindenkit beengedett. Végre a

faluban csak férfiak maradtak, meg egy-két nagymama, valamint Ling Tan unokatestvérének felesége, aki a fia miatt nem mehetett el. – A trágyásgödör mindig ott van – mondta az asszony –, és ami egyszer megesett, megeshet újra. Hanem a gödörnek mégis akadt hátránya, mégpedig a következő: Ling Tan unokatestvére szakállt viselt, ahogy tudós férfiúhoz illik. Szakállát éveken át növesztette, mert egyébként ritkás szőrzetű ember volt, mint a tudósok gyakran, és mégis kellett neki a szakáll. Évek munkájával sikerült is tekintélyes tudósszakállt növesztenie, de most nem tudta belőle kimosni a trágyaszagot, felesége pedig panaszkodott: éveken át elviselte gyomrából felszivárgó rossz szájszagát, ám most legalább trágyaszagú szakállát levághatná. De a férfi ellenállt – ő nem érzi büdösnek – mondta. Ezen aztán sokat veszekedtek, a falubeliek nagy mulatságára. Más mulatság nemigen akadt. A férfiak egyedül éltek, mindenkinek hiányzott a felesége, ezért sokat élcelődtek az egy falubeli férfival, akinek felesége itt maradt.

– Kit szeretsz jobban, a feleségedet, vagy a szakálladat, vénember? – Reggelenként pedig nagyot nevettek, és azt mondták:

– Az öregnek még mindig megvan a szakálla, mégiscsak jobb, ha az ember felesége távol van és biztonságban, mintha odahaza van az ágyban, és nem engedi magához az urát.

Mert az unokatestvér felesége ennyire megszegényítette férjét; kerekpereg kijelentette, addig nem engedi magához, amíg le nem vágatja szakállát.

Úgyhogy a nevezetes szőrzeten mindenki jól mulatott a faluban, kivéve magát a tudós unokatestvért. Ling Tan nem ment a város közelébe, de szinte mindenkivel, aki arra járt, küldött valami ajándékot feleségének. A kis fekete tyúk hat tojást is tojt, ezeket zsebkendőbe kötve küldte el, máskor friss halat, amit a tóban fogott, száraz lótuuszlevélbe csavarva, vagy pár fej káposztát, amit az ember eldughat a köntöse alá. Szívesen írt volna, de egyrészt nem tudott írni, másrészt felesége nem tudta volna elolvasni a levelet, így kénytelen volt szóbeli üzeneteket küldeni.

– Mondd meg neki, hogy kitakarítottuk a házat, megvagyunk, bár nagyon hiányzik – üzente. – Mondd meg neki azt is, eltemettük Wu Lien anyját, mi magunk csináltuk a koporsóját. Mondd meg neki, ne legyen türelmetlen, maradjon még ahol van, mert az ellenség minden nap föltűnik valamelyik faluban, bár nem félünk tőlük, mert nálunk már nincsenek nők. Sohasem

gondolta volna, hogy ennyire hiányozni fog az asszony. Nem is nőként hiányzott, de mintha saját lényének egy része ment volna el, semmi sem esett jól nélküle.

Csodálta is, hogy testében nem hiányolja jobban, de semmiféle vágyat nem érzett, mintha csak eunuch lenne. Egy napon föl is vetette a dolgot legidősebb fiának, amikor kisebb fia nem hallotta, mit beszélnek. Kicsit szégyenkezve kérdezte:

– Nagyon nehéz neked gyermekeid anyja nélkül, fiam? A fiú meglepődött a kérdésem.

– Nem olyan nehéz – felelte. – Sokáig nem is értettem, miért van ez így, de most már azt hiszem, értem. Annyi szörnyűség történt mostanában a nőekkel, hogy az egyszerű, becsületes férfiakból kiveszett a vágy egy időre.

Ling Tan erre nem gondolt, de minél többet forgatta elméjében fia szavait, annál igazabbnak tűntek, s ahogy nézte a többieket a faluban, úgy találta, a férfiakat két fajtára oszthatta: vagy olyanok voltak, mint ő és a fia, vagy éppenséggel nőtt bennük a vágy a szörnyűségek hallatán. Ling Tan megértette, hogy az emberek szívükben lehetnek jók is és rosszak is, akármit gondolnak is róluk mások, és ilyenkor derül ki, mifélek. Még egy szörnyűség várt Ling Tan házára, újabb borzalom, amit nem hitt volna el, hogyha nem a saját szemével látja. A városban nem véletlenül nyugodtak meg lassacskán a dolgok. A rengeteg szörnyűség híre fölment az égbe, és onnan az egész világon elterjedt, míg végre minden országban fölháborodott a nép, hiszen ennyi vadállati durvaság nem történt, mióta az első embert megteremtették. Amikor pedig az ellenség vezérei híret vették a nagy felháborodásnak, elszégyellték magukat, és parancsot adtak, hogy ezeket a gonoszságokat legalábbis titokban kell tartani, különben szégyen éri őket az egész világ előtt; így a katonák a város helyett a falvakban próbálkoztak. Egy napon Ling Tan kapujába négy katona érkezett. A férfi éppen a vacsorának való rizst mosta, fiai pedig a szövőszéknél ültek. A szövőszéket nem pusztították el; sötét szobában állt, talán észre sem vették, talán nem is értették, mire való a sok zsinórral meg a vetélővel. Ling Tan letette a kosarat és a kapuhoz ment. Tudta, semmi értelme nem lenne úgy tenni, mintha üres lenne a ház, csak újra betörnék a kaput. Ezért kinyitotta, és a lemenő nap fényében négy férfi vörös, izzadó arcát pillantotta meg. A katonák kiabálni kezdtek vele. Ling Tan nem értette mit mondanak, hátra lépett és a rizzsel telt kosárra mutatott, mintha azt kérdezné, enni akarnak-e. De ettől csak még jobban kiabáltak,

dühödten rázták a fejüket, aztán magukra mutogattak, és Ling Tan látta, bogy nőket akarnak. Szívében megköszönte őseinek, hogy a házban egyetlen nő sincsen, aztán a saját nyelvén – miután más nyelven nem beszélt – azt mondta:

– Nincsenek nők a házamban. A katonák nem értették, mit mond. Félrelökték, berohantak a házba, kikutatták a szobákat. Nőt nem találtak, csak néhány hátrahagyott női ruhadarabot, ami még jobban felbőszítette őket. Ling Tan nem értette mit üvöltének, de a haragjukat igen. – Ha egyszer nincs a házban nő, Isten vagyok én, hogy teremtsék nektek egyet? Ebben a pillanatban a szövőszék hangja hallatszott. A katonák a szövőszoba felé rohantak, Ling Tan félénken követte őket. Mikor beléptek, mindkét fia a szövőszéknél ült, és a legkisebb fiú ijedtében elejtette a szálakat. A katonák látták, hogy a házban valóban nincs nő, de vágyuk nem ismert határokat. Ling Tan sohasem hitte volna, hogy valaha ilyet fog látni, mert a katonák megfogták kisebbik fiát és úgy használták, mintha nő lett volna. Ling Tan és fia nem nézhették, pusztá kézzel estek a katonáknak.

De mit tehet két fegyvertelen ember? A katonák egymáshoz kötözték apát és fiát, úgy, hogy végig kellett nézniük mindent, és ha valamelyik becsukta a szemét, szuronnyal bökdösték, míg ki nem nyitotta megint. Egy idő után elmentek, és Ling Tan legkisebb fia halottként hevert a földön. Ling Tan és fiai nem szóltak egy szót sem. Nagy nehezen lehántották magukról a köteleket – a nagyobbik fiú erős, egészséges fogaival elrágta őket. Mikor megszabadult, Ling Tan szó nélkül vette az edényt, melyben a rizst akarta megmosni és megmosdatta fiát. Aztán felöltöztette, és nagyobbik fiával együtt segített neki fölállni. A fiú élt, nem is kapott halálos sebet, de olyan volt, mintha halott lenne, mintha a szívét döfték volna keresztül, és apja attól félt, elmegy a gyerek esze.

– Kisfiam – mondta neki –, életben maradtál.

– Bár meghaltam volna! – sűgta a fiú.

– Nem szabad a halál után áhítoznod – felelte Ling Tan –, mert ez tiszteletlenség az ősök iránt. Nem, fiam, ha életben maradtál, azért történt így, mert az égiek még nem akarják, hogy meghalj! A fiú mintha nem is hallotta volna. Arca halványzöld volt, fekete szeme halott, fénytelen.

– Nem maradhatok itt! – mondta.

– Elmehetsz – felelte apja gyöngéden. – Elrejtettem egy kis pénzt a falban, amit nem találtak meg. Odaadom neked, oda mégy, ahova akarsz. Bárcsak

tudnánk, hol van a bátyád és Jáspis!

Félénken nézett fia arcába. Attól félt, a fiú fájdalmában talán beáll rablónak. Ezért így könyörgött:

– Ha a hegyek közé mész, ne csatlakozz azokhoz, akik saját népedet fosztogatják. A jó embereket keresd, akik az ellenséggel harcolnak.

A fiú nem válaszolt. Hagyta, hogy apja fölsegítse kabátját, megpróbált enni egy kevés kenyeret, de miután nem tudta lenyelni, egy darab ruhába kötötte, aztán elvette a pénzt és övébe rejtette. Végre fölállt, de álltában megszédült, és elesett volna, ha apja nem kapja el.

– Tudsz menni? – kérdezte Ling Tan aggódva.

– Igen – felelte a fiú, kifejezéstelen szemmel nézve apjára.

– Üzend meg, hogy merre jársz! – kérte Ling Tan. Most, hogy a fiú indulásra készen állt, olyan fiatalnak és betegnek látta.

– Igen – felelte a fiú. Megint megingott, és megkapaszkodott apja vállában.

– Apám! – kiáltotta. – Apám! Ajka megremegett. Ling Tan látta, hogy a fiú a sírást próbálja visszafojtani. Átkarolta.

– Maradj reggelig! – kérlelte. – Pihenj itt egy éjszakát. Forró rizslevest csinállok neked.

– Nem maradhatok – mondta a fiú. – Mennem kell.

Fölegyenesedett és az ajtó felé indult. Közben leszállt az éj, csak a hold világított, meg a csillagok. A fiú elindult a csöndes, hideg éjszakában a hegyek felé. Nem nézett vissza. Ling Tan és legidősebb fia álltak, amíg csak szemmel követhették a távolodó alakot.

– Történhet-e még ennél is rosszabb? – suttogta Ling Tan. Legidősebb fia nem válaszolt. Odafent ragyogott a tiszta, gyönyörű, csillagos ég, ugyanúgy, mint a béke idején.

– Ez az ég! – kiáltott fel Ling Tan. – Hát semmi sem változtatja meg? Lao Ta ijedten nézett föl, azt hitte, a bánat elvette apja esztét.

– Menjünk be, apám – mondta gyöngéden. – Hideg az éjszaka. Ling Tan hagyta, hogy fia bevigye a házba, és belülről bereteszelve a kaput. – Ha megcsinálom a rizst, tudnál enni? – kérdezte Lao Ta.

– Most úgy érzem, soha többet nem tudok enni – felelte Ling Tan.

– Én is úgy érzem – mondta Lao Ta. Szobájukba mentek, de egy idő után Ling Tan átment fiához.

– Ha becsukom a szemem, mindig ugyanazt látom. Nem tudok egyedül

lenni.

– Gyere apám, feküdj le mellettem! – mondta Lao Ta. Ruhástól feküdtek egymás mellé. Nem mertek levetkőzni, nem tudták mit hoz még a hosszú éjszaka. Feküdtek egymás mellett – két férfi, akik még a házban maradtak, mely egykor tele volt emberrel. Nem beszéltek, tudták mire gondol a másik. Egyikük sem aludt, gondolatban a legkisebb fiút követték magányos, sötét útján a hegyek felé.

IX.

Wu Lien jól látta, hogy védelmet kell kérnie a várost megszálló katonáktól, ezért néhány napi rettegés után úgy döntött, megkeresi az előzékeny tisztet, elmondja neki minden baját, elmondja, hogy ő nem áruló, csak egy kereskedő, akinek sok éhes szájat kell betömnie. Egész nap várt, és amikor eljött az este, felöltötte legrégebbi, legrosszabb ruháját és lámpás nélkül ment el arra címre, amit a tiszt a papírra írt. Mikor odaért, megzörgette a bezárt ajtót. Kis idő múlva megjelent egy rosszkedvű katona. Wu Lien térde remegni kezdett, de emlékeztette magát, az ellenséges katonák gyakran vágnak ilyen képet, és ebből bátorságot merítve megmutatta neki a papírt. A katona elolvasta a szöveget, majd kézmozdulattal értésére adta, hogy jöjjön be, és várjon. Aztán eltűnt. Wu Lien ismerte az épületet. Híresen gazdag emberé volt, aki elmenekült a megszállók elől. Két évvel korábban járt itt Wu Lien, amikor a házban lakó hölgyek érte küldtek, mutassa meg külföldi játékaikat és árucikkeiket, hátha valami megtetszik nekik. Aznap a ház vidám volt, tele nőkkal és gyerekekkel, akik itt ebben a kertben, ahol most ő várakozott, éppen vándor komédiások bábjátékát nézték. Mindenki, még a szolgálók és a szolgálólányok is kinn álltak a napsütésben és mulattak. Ő is végignézte az előadást. A bábok szebbek voltak a szokottnál, a bábos pedig rendkívül szellemes ember. Ez a kert most sötét volt a téli estében, a ház pedig hallgatott. Kisvártatva megjelent a katona, és intett, hogy kövesse. Így jutott Wu Lien a nappaliba, ahol néhány ellenséges tiszt iszogatózott az asztalnál. Olyan savanyúan méregették, már-már megbánta, hogy idejött. Még a máskor oly előzékeny tiszt is hidegen pillantott rá és Wu Lien rémülten gondolta: talán ezek az emberek annál hidegebbek, minél többet isznak, akkor pedig rosszkor érkezett. Akárhogy is, most itt volt, és a maga módján

rendelkezett valamiféle bátorsággal, ha a saját ügyéről volt szó, ezért így beszélt:

– Uram, beszélni szeretnék veled, és ha egyenesen beszélhetek, kevesebb idődet fogom elrabolni.

– Beszélj! – felelte a tiszt, de nem kínálta helytel. Wu Lien látta, úgy bánnak vele, mintha szolga volna, de okos ember volt, gyorsan lenyelte büszkeségét, és így folytatta mondókáját:

– Ennek a városnak polgára vagyok, az enyém az az üzlet, amit láttál már, uram. Régen kereskedem külföldi cikkekkel, melyek legnagyobb része tiszteletre méltó kelet-óceáni hazádból került ki. Csak békére vágyom, hogy folytathassam az üzletet. Uralkodjon, aki uralkodik, én nem szólok semmit, csak kereskedhessem. De vannak ebben a városban emberek, akik árulónak neveznek, és meg akarnak ölni emiatt. Azért jöttem hozzád, aki urunk vagy, hogy megkérdezzem, lehetnék-e valahogy nagyobb biztonságban? A tisztok meghallgatták, aztán az egyetlen, aki értette is a szavakat, lefordította a többieknek. Most egy darabig egymás között beszéltek, amiből Wu Lien egy szót sem értett. Végül az ismerős tiszt felé fordult és biccentett:

– Hasznos lehetsz nekünk, ha akarsz az lenni.

– Hogyne akarnék! – felelte Wu Lien.

– Helyi kormányzatot fogunk fölállítani, amelyik a mi nevünkben irányítja majd a várost. Milyen képességekkel rendelkezel?

– Sajnos gyöngék az én képességeim – kezdte Wu Lien, de a tiszt félbeszakította.

– Tudsz írni és olvasni?

– Természetesen! – felelte Wu Lien büszkén. – Ezenkívül járatos vagyok a számológép használatában, valamint tudom, hogyan kell kereskedni. Ezenfelül tanulmányoztam Konfuciusz műveit, ahogyan apám is tanulmányozta őket énelőttem.

– Az minket nem érdekel – mondta a tiszt. – Angolul tudsz?

– Sajnos nem tudok. Sohasem gondoltam volna, hogy szükségem lesz egy másik nyelvre, hiszen annyian vagyunk, ha minden órában másik emberrel beszélnek, akkor sem ismernék meg mindenkit nemzetemben mielőtt meghalok.

– De a saját nyelveden gyors vagy az ecsettel!

– Az vagyok, kérdés nélkül állíthatom – felelte Wu Lien szerényen. Az idegenek egymás között beszéltek valamit, aztán az ismerős tiszt újra Wu

Lien felé fordult:

– Költözz ebbe a házba azonnal! A béredet a képességeidhez mérjük. Kapsz valamilyen címet, azt is a képességeidnek megfelelőt. Költözz be holnap! Wu Lien szédülni kezdett, mintha fejében madarak köröznének.

– De nekem feleségem van, idős anyám, és két gyermekem.

– Ők is jöhetnek, itt mindannyian biztonságban lesztek. Kapnak ők is szobát.

Ennyi jószerecske egyszerre! Biztonságban élni a városban, ahol senki sincs biztonságban! Pénzt kapni, amikor szinte mindenki éhezik, együtt lenni a családjával, és tudni, nem verik agyon, nem lövik le őket. Wu Lien úgy érezte magát, mint aki forró, nyári napon véletlenül hűvös forrásra bukkan a hegyoldalon.

– Idehozhatnám mindjárt a holmimat? – kérdezte. – A legtöbb értékem odaveszett, ami megmaradt, kis helyen elfér.

A tiszték ismét összenéztek, néhány szót váltottak.

– Jöhetsz most rögtön – mondta az ismerős katonatiszt.

– És holnap elhozhatom gyermekeimet és anyjukat?

A tiszt elmosolyodott.

– Igen, hozhatod. – Azzal fölemelte kezét, hogy Wu Lien jobban figyeljen szavaira. – Láthatod, milyen könnyűvel vagyunk azokhoz, akik nem állnak ellent! – mondta olyan hangosan, ahogyan a templomban beszélnek ünnepnapkor a papok. – Mi békét akarunk, és minden békés polgár javát. Aki segít nekünk, megkapja jutalmát.

– Igen, nagyuram! Wu Lien háromszor meghajolt, mintha a tiszt a város bírása lenne, aztán gyorsan, boldogan távozott. A kapuban álló katonának egy pénzdarabot adott. Egész éjjel holmiját csomagolta, hajnal volt már, mikor kiment az utcára, fogott egy riksát, fölrakta cókókját, maga is felült. Így hajtott be az ellenség kapuján. Nagy volt öröme másnap, mikor fölvette legjobb ruháját, és két ellenséges őr kíséretében feleségéért, és gyermekeiért ment. Még jobb lett volna, ha egy olyan külföldi motoros szekérral mehet, de az öreg lovaskocsi sem festett rosszul, ahogy megálltak a kapu előtt.

– Szállj le – mondta Wu Lien a kocsisnak –, zörgess a kapun, mondd meg, Wu Lien jött a családjáért.

Azzal hátradőlt, mint a hivatalnok, aki szolgájához beszélt. A kocsis azonban azt kiáltotta:

– Nem hagyhatom itt a lovamat! Olyan ez a ló, ha nem érzi, hogy tartom a gyeplőt, leül mint a kutya, pihenni, és akkor négynél kevesebb ember nem állítja lábra.

Wu Lien félt őreitől, nem mertte volna arra kérni őket, segítsenek a ló felállításában, ezért nem tehetett mást, leszállt, bezörgetett a kapun, és amikor a kapuban kinyílt a kémlelőablak, és megjelent a kapus öreg arca, azt mondta:

– Wu Lien vagyok, és a családomért jöttem.

A kapus alaposan megbámulta a két ellenséges katonát, aztán kinyitotta a kaput, beengedte Wu Lient, a kaput pedig újra becsapta. Odakint katonák dühösen verték a kapu fáját a puskatussal. Odabent a kapus Wu Lien-hez fordult:

– Mit csinálsz avval a kettővel? – kérdezte komolyan.

– Kereskedő vagyok. A két katona őriz engem.

– Őriznek? – ismételte a kapus és nevetett.

– Jót állok értük – mondta Wu Lien méltóságteljesen.

– Akkor sem engedhetem be őket csak úgy, lévén ellenséges katonák. Meg kell kérdeznem a fehér nőt. Így aztán Wu Lien várakozhatott, míg a kapus elment a fehér nőért, s aztán magyarázhatta neki, miért kellene beengedni a két őrt, akik időközben egyre a kaput verték és kiabáltak. Wu Lien erősen verejtékezett, és azt kívánta, bárcsak örök nélkül jött volna. De a fehér asszony hűvösen és nyugodtan nézte, mint valami különös, idegen templom kőszentje, és azt kérdezte idegenes hanglejtéssel: Te áruló vagy? Wu Lien valósággal fürdött az izzadságban. Ingerülten felelt:

– Honnan tudjam, mit nevezel te árulónak? Saját szememben csak egy olyan ember vagyok, aki kereskedni akar, akinek családja van, és aki el akarja tartani a családját. Az asszony ugyanolyan hűvösen kérdezte:

– Te nem láttad, mi történt a városban?

– Ami megtörtént, megtörtént – felelte Wu Lien még ingerültebben. – Aligha meglepetés, hogy az idegen megszállók rosszabbak, mint saját uraink voltak. Én amondó vagyok, minél hamarabb elfelejtjük az egészet, annál hamarabb élhetünk békében.

– Látom, hogy áruló vagy – mondta a nő –, és minél hamarabb viszed el a családot, annál jobb! Azzal utasította a kapust, hogy engedje be a két katonát. A férfi vonakodott, de kinyitotta a kaput. A katonák berontottak, de meghunyászkodtak rögtön a fehér arcú, aranysárga hajú nő láttán.

– Csönd legyen! – mondta a fehér nő szigorúan, mintha rossz gyerekekhez beszélne. – Viselkedjétek jól, és maradjatok itt!

Wu Lien valósággal remegett a félelemtől, és köszönetet mondott az égieknek, hogy az örök nem értenek nyelvén, és nyilván azt sem értették, mit mondott nekik a nő. De a katonák, ha a szavakat nem is, értették a hűvös hanghordozást, és mérgesen bár, de békében álltak, mint két birka. A nő Wu Lien-hez fordult.

– Ilyen társasággal te sem jöhetsz beljebb a kapunál. Majd kihozom a családodat.

Azzal átsétált a parkon hosszú, fekete, idegen szabású szoknyájában. Wu Lien pedig állt a kapuban a két őrrrel, és attól félt, a katonák ellene fordulnak, talán azt hiszik, az ő hibája, hogy nem mehetnek beljebb. Úgy érezte magát, mint az az ember, aki két farkast vesz házőrzőnek, és most attól fél, fölfalják. A kapus csak vigyorgott és a fogát piszkálta. Néhány pillanattal később megérkezett Wu Lien felesége a gyerekekkel és Ling Szao-val. Orchidea is szívesen jött volna, de a fehér nő megtiltotta. Orchidea fiatal volt és kíváncsi: nem kell a katonákat ingerelni.

– Üdvözöllek! – mondta Wu Lien Ling Szao-nak.

– Én is téged – felelte Ling Szao. Kicsit csodálkozott az idegen katonák láttán, de nem tett megjegyzést, csak azt kérdezte:

– Hallottál-e valamit az uramról?

– Nem hallottam – felelte Wu Lien. – Semmit sem hallottam, amióta a családomat idehoztam.

– Én is aznap éjjel érkeztem – mondta Ling Szao. Eszébe jutott, hogy Wu Lien anyja sorsáról sem tud semmit, és elhatározta, nem mond el neki mindent, csak amennyit tudnia kell.

– Ha nem láttad az uramat, én mondom el neked. Rossz hírt fogsz hallani. Anyád már nem él. Ráesett egy gerenda, amikor az ellenség bejött a házukba. Férjem és fiaim temették el a mezőn, ők maguk készítették koporsóját is, és földhányást emeltek a sír fölé, legalábbis erről számolnak be azok, akik azóta jöttek.

Wu Lien felesége a szeméhez emelte ingujját, mert bár mindent tudott, az illendőség megkívánta, hogy a gyász jeleit mutassa, amikor férjével közlik a hírt. Wu Lien is törölgetni kezdte szemét. De az örök türelmetlenek voltak, puskájukkal Wu Lien-t lökdösték, mentek volna már, így a sírást el kellett halasztani. Még arra sem volt idő, hogy Wu Lien köszönetet mondjon Ling

Szao-nak, amiért anyja gondját viselte. Ling Szao veje után kiabált, amikor az kiment a kapun:

– Biztonságban van veled a lányom? Wu Lien éppen családját ültette a kocsiba. Visszakiáltott:

– Igen, védelmet élvezek én is, és a családom is. Azzal a kocsival elment, Ling Szao pedig ottmaradt a fehér nővel, aki nagy sárga szemekkel nézett rá.

– Sajnálak, szegény asszony – mondta és elment.

– Miért sajnál engem, mikor mások sokkal többet szenvedtek? – kérdezte Ling Szao a kapust.

– Azért – felelte a kapus –, mert a lányod férje beállt az ellenség kutyájának.

– Azért viselte a legjobb borvörös köntösét és fekete selyem mellényét? – kiáltotta Ling Szao.

– Azért – felelte a kapus vigyorogva és folytatta a fogpiszkálást. Ling Szao elgondolkodva sétált vissza a terembe. A nap hűvös volt ahhoz, hogy a kertbe menjenek. Korábban esett, most havazott, jólesett a terem melege. Nyugtalanak is érezte magát most, mikor legidősebb leánya elment. Leült, elmesélt mindent Orchideának és kislányának, és minél többet beszélgettek, annál többet vágyakoztak ők is a szabadságra.

– Még az étel is jobban ízlene, ha láthatnám az uramat – mondta Ling Szao. Szinte állandóan férjére és fiaira gondolt. Nélküle biztosan elveszettek érzik magukat otthon, gondolta, mert Ling Szao jó asszony volt, aki arra nevelte családjának férfi tagjait, hogy nélküle magányosnak érezzék magukat a házban. Ez a gondolat rosszkedvűvé tette; képzeletében látta a házat, az összegyűlt házimunkát, a férfiakat, akik hidegen és talán nyersen eszik az ételt; hiszen sohasem figyelték meg, hogyan főzi ő a rizst, hogyan párolja a káposztát, hogy a húsról vagy a halról már ne is beszéljünk.

Húst talán még nem is lehet kapni, tűnődött Ling Szao, de halat bármikor foghatnak a tóban, ha léket vágnak a jégen – már ha van jég de talán még ki se belezik; nem tudják mit csináljanak vele. A nyugalanság az egész teremben érezhető volt, miután Wu Lien felesége eltávozott férjével. Jobb idők jönnek, gondolta mindenki, hamarosan értem is eljön az uram. Mindenki szeretett volna már menni, és a szabadság vágya ingerültté tette az asszonyokat. Apróságokért is pofonütötték gyermekeiket, olyasm miatt, ami fölött máskor szemet hunytak volna. Estére a terem tele volt síró-rívó gyermekkel, Ling Szao pedig magában átkozódva arra gondolt, bárcsak elég

bátorsága lenne hozzá, hogy az éjjel egyedül hazamenjen. Ezen a helyzeten nem sokat javított az a levél, amely néhány nappal később jött Ling Szao legidősebb lányától, eldicsekedve a szép szobákkal, melyeket a gazdag ember házában kaptak, a nagy megbecsüléssel, ami férjének jár ki. Egyáltalán, úgy tűnt, jobban élnek, mint békeidőben valaha. Végül ezt írta: „Ami engem illet, azt hiszem az ellenség jobb, mint gondoltuk, velünk jól bánnak, és azt hiszem a város most már csendes és biztonságos.” Ling Szao jól tudta, hogy leánya nem tud sem írni, sem olvasni, mint ahogy ő maga sem tudott. Keresnie kellett egy tanítót, hogy fölolvassa neki a levelet. Végre talált is egyet, igazi vénkisasszonyt, az egyetlen aggszüzet, akit Ling Szao valaha látott, mert a templomi apácákról szóló meséket hitte is, nem is. Úgy gondolta, a levelet Wu Lien írta, és eszébe sem jutott kételkedni tartalmában, mert Ling Szao azok közé az emberek közé tartozott, akik vakon hisznek az írott szó igazságában. A vénkisasszony azonban azt mondta:

– Nem nagyon hinnék én ennek a levélnek. A hírek szerint még mindig sok férfit megölnek az utcán, és sok nőt meggyaláznak. A tanítónő fennhéjázva mondta ezt, és Ling Szao mosolygott. Mit tud egy ilyen kiszáradt csoroszlya a nők meggyalázásáról, gondolta, de fennhangon csak ennyit kérdezett kíváncsian:

– Te apáca vagy?

– Egyáltalán nem vagyok az! – felelte a másik, mintha bosszantaná a kérdés. – Sokszor férjhez mehettem volna, mert a házasságközvetítők számtalanszor megkörnyékeztek, de mindig a tudás és a könyv volt az első az életemben.

– Van egy menyem, aki hozzád hasonlít – mondta Ling Szao bár ő várandós.

– Aha – felelte az asszony, teljes közönyt mímelve. Ling Szao megköszönte, hogy elolvasta a levelet, és mindjárt faképnél hagyta. A levél tartalmát elmesélte Orchideának és a kislánynak.

Orchidea sietett a jó hírt elpletykálni, és az asszonyok körében ismét nőtt a nyugtalanság. De leginkább Orchideának volt elege, mert a menedékben túl nagy volt a béke, nyomasztotta a szürke épület, a sima fű téli barnasága, az állandó némaság, amit csak naponta kétszer tört meg a templomból hallható zsoltáréneklés. A templomba mindenki bemehetett, ha érdekelte az idegen vallás, Orchidea egyszer be is nézett, de mert a szavakat nem értette

és az ének is leginkább jajongásnak tűnt számára, többet nem ment. Aztán ott volt az étel. Minden nap ugyanazt ették, egy idő után már íze sem volt, és Orchidea édességre vágyott. A faluban mindig kiszaladt a házból, ha az utcán megszólalt a házaló árusok kis csöngettyűje, és szezámragos árparudacskát vásárolt tőlük, vagy szezámragot olvasztott cukorban, de legjobban a „tehénbőr” nevű édességet szerette, mert azt szinte egész nap rágni lehetett. A gyerekek is nyugtalanok voltak, szerettek volna játszani, de nem volt mivel, óbégáltak, követelték a törékeny, apró játékokat, melyeket egykor ugyancsak a házalóktól lehetett beszerezni a faluban; kis agyagkutyák, babák, apró szélmalomok, vagy cukorból készült férfi és női figurákat, vagy éppen az jutott a gyerekek eszébe, hogy régen nyúl- és hal- és pillangó alakú papírsárkányuk és lámpásuk volt, most pedig nincsen semmijük.

Orchidea egyre csak morfondírozott nővére szerencsésén, és így beszélt magához: – A városban ismét béke van. Vajon miért ne lopózhatnék ki valamelyik reggel innen, miért ne nézhetném meg, mi van a boltokban? Talán még nővéremet is meglátogathatnám, talán még gyermekeim apjának is üzenhetnék, talán még haza is mehetnék... Szólni azonban nem szólt senkinek, mert Orchidea az a fajta nő volt, aki látszólag hajlik mások akaratára, valójában azonban mindig pontosan azt teszi, amit ő maga akar. Ezért néhány nappal később, reggel, amikor legkisebb gyermeke aludt, a nagyobbik pedig játszott, nagyot ásított Ling Szao arcába, és így hazudott:

– Rosszul aludtam az éjjel, ezért most visszamennék a szalmazsákra, ha közben rajta tartanád a szemed a gyerekeken.

– Aludjál, ha nincs jobb dolgod – felelte Ling Szao, nem éppen szívélyesen. Ő maga talált valahol egy kevés gyapotot, meg egy rokkát, s most éppen szálát sodort. Ling Szao azt szerette, ha tele van a keze munkával, most pedig különösen szorgalmasan dolgozott, hogy ezzel is éreztesse rosszallását Orchidea léhasága fölött. Orchidea mosolygott, aztán bement az épületbe, kijött a másik ajtón és a fal mentén eljutott a kapuig. Már korábban megfigyelte, hogy a kapus ilyenkor visszamegy a házába, és eszik. Köröskörül senkit sem látott. Óvatosan elhúzta a reteszt, kilopózott az utcára, a kaput pedig behúzta maga után, mintha csukva lenne. Olyan jó volt odakinn, madárnak érezte magát, akit szabadon eresztettek, még egy kis pénz is volt nála. Boldogan sétált a még kihalt reggeli utcán. Hűvös, tiszta, napos idő volt, a levegőt szinte harapni lehetett. Minden olyan békésnek tűnt.

Mennyire meglepődik majd férjem anyja, mikor visszatérek, és elmesélem, milyen békés a város. De nem megyek messzebb az első üzletnél, ott visszafordulok.

Így ment tovább. Nem tudta, hogy az ellenség azóta figyel, amióta elhagyta a misszió területét. Időközben az ellenség katonái parancsba kapták, hogy a nyílt utcán tilos meggyilkolni a férfiakat, és megerősöskölni a nőket, ugyanakkor továbbra is szemet hunytak minden fölött, ami négy fal között történt. Ahogy Orchidea elhaladt egy nyilvános vizelde mellett, amelyet szinte minden főutcán találni, hirtelen öt ellenséges katona vette körül. A katonák éppen egy ilyen magányos nőre vadásztak, de manapság kevés sikerrel, mert ugyan melyik nő sétált egyedül az utcán? Mikor meglátták Orchideát, azt hitték kurtizán, olyan vidáman lépkedett, arca kerek volt, teste telt, és puhának látszott, ajka piros. A katonák megragadták, kedvtelve nézegették, még össze is veszték azon, ki tegye magáévá elsőnek. Orchidea az a fajta nő volt, aki sokáig él, ha körülötte minden rendben van, de a bajban hamar meghal. Fölnézett a kéjsóvár férfiak sötét arcába, és elveszítette minden bátorságát. Az egyik katona a másik után tette magáévá, és a kevés járókelő közül egy sem mert segítségére sietni, amikor meglátták a falnak támasztott öt fegyvert. Orchidea olyan tehetetlen volt, mint a nyúl, ha ebek közé vetik. Egyszer sikoltott, de utána megverték, és az egyik katona tenyerével befogta orrát és száját. Attól kezdve nem adott hangot, és olyan könnyen távozott belőle az élet, mint egy kis nyúlból. Az utolsó katona már halottat erőszakolt meg. Később a katonák elmentek és otthagyták. Csak ekkor óvakodott oda néhány járókelő, szájalommal nézték, majd betakarták a szegény asszony testét, tűnődtek, hova valósi, bámulták, ki lehet?

– Vidéki asszony – mondták. – Az arcán is látszik, meg abból is, hogy kontyába ezüst tűt tűzött, ahogy anyáink tették, a kabátja rövid és ódivatú, fekete selyemszoknyát hord. Falusi asszony, aki nem tudta, milyen veszélyek leselkednek rá a városban. A járókelők mind férfiak voltak. Ezekben a napokban a nők nem merészkedtek az utcára. A férfiak álltak, tanakodtak, mit tegyenek a holttesttel. Hazavinni egyik se merete, nehogy őt okolják a haláláért. Végre az egyik, aki bölcsebb volt társainál, azt mondta.

– Vigyük el a fehér nőhöz, őt senki sem fogja vádolni, és el is temetheti, ha más nem jön el ezért a szegény teremtésért.

Hívtak egy riksát. A kocsis először vonakodott, nem akart halottat

szállítani, de amikor meghallotta a fehér nő nevét, a szokottnál nagyobb fuvardíj reményében mégis hajlandónak mutatkozott. Hamarosan megérkeztek a kapuhoz, amin kevéssel korábban olyan boldogan surrant ki Orchidea. A kapu zárva volt. A kapus befejezte az étkezést, kis padon ült, és a fogát piszkálta, mint mindig, ha nem akadt egyéb tennivalója. Mikor meghallotta a kopogtatást, fölkelt, kinyitotta a kaput, aztán meglepetten kiáltott föl:

– Hiszen ez az asszony nálunk lakott!

– Miért engedted ki? – nyögték a férfiak.

– Nem engedtem én ki! – felelt a kapus. – Nem engedtem én ki senkit!

Aztán eszébe jutott, hogy kevéssel korábban a kaput nyitva találta. Most végre megértette, hogy történhetett, korábban már-már azt hitte, ő hagyta nyitva, sietett is becsukni, arra gondolt, öregszik, s csak annak örült, senki sem látta mulasztását.

– Akkor lopózhatott ki, amikor ettem – mondta, bezárta a kaput, és sietett a fehér nőért. Imádkozás közben találta. A hívó szóra fölemelkedett, a kapuhoz jött, és amikor meglátta Orchidea holttestét, sovány arca még szigorúbbá vált.

– Jól tettétek, hogy idehoztátok – mondta. – Hosszú ideig itt lakott férje anyjával, nővérével és két kisgyermekkel. Majd elküldök a férjéért.

A férfiak elmentek, levetve magukról a felelősség terhét. A riksa-kuli volt a legboldogabb, markában szorongatva bérét. Mikor mindannyian eltávoztak, a fehér nő utasította a kapust, hogy hívjon segítséget, és vigyék a szerencsétlent a templomba. Orchidea testét ott hosszú, alacsony asztalra fektették. A fehér nő egy darabig nézte a halottat, aztán lassan, elgondolkodva elindult, hogy megkeresse Ling Szao-t, s mikor megtalálta, néhány gyöngéd szóval elmondta, mit történt. Ling Szao először azt hitte, a fehér nő összekeveri valakivel Orchideát.

– Tévedsz, asszonyom – mondta. – Fiam felesége mélyen alszik ágyában, már gondoltam is rá, hogy fölébresztem, mert gyermeke fönn van, ő pedig átalussza a napot. A fehér nő arcát elöntötte a szomorúság.

– Gyere velem – mondta, megfogta Ling Szao kabátujját, és elvezette a templomba, az alacsony asztalhoz, ahol Orchidea feküdt kiterítve. Ling Szao zokogni kezdett, nem is értette, hogy történhetett mindez.

– Hiszen nincs két órája, hogy élve láttam! – kiáltotta sírva. A fehér nő ismét elmondta neki, amit a járókelők szavaiból kivett. Ling Szao némán

hallgatta.

– Így kellett történnie – zokogott –, micsoda ostoba, szánalmas vég. De hát a mosolya és az engedelmissége mögött mindig is titokzatos és csökönyös volt, és most így érte a halál. Küldess el férjemért és fiamért, mert egyedül már nem tudom, mit tegyek.

– Gondoltam, hogy szükséged lehet rájuk. Este elküldök valakit az üzenettel a Vízikapun át. Orchidea már halott, kár lenne a hírnök életét nappal kockáztatni. A fehér nő nem könnyezett, arcán nem változott egyetlen vonás sem. Utasította a sekrestyést, hozzon gyolcsot, takarja le Orchideát, és maradjon mellette estig. Ling Szao zokogását nem vette komolyabban a gyerekpityergésnél. Ling Szao végre így panaszkodott:

– Olyan borzasztó! Most már csak én vagyok a két kisgyerek mellett, és hogy találok a fiamnak másik feleséget ilyen időkben? Miért száraz a szemed?

– Túl sok szörnyűséget láttam – felelte a fehér nő, tiszta, halvány hangon.
– Azt hiszen sohasem fogok többé sem sírni, sem nevetni. Azt hiszem, csak akkor mozdul meg újra a szívem, amikor szemtől szembe állok az én Urammal.

A nő fölemelte sárga szemét, és elnézett valahová a messzeségbe. Ling Szao is arra nézett, de nem látott semmit. Viszont annyira meglepődött a fehér nő szavain, hogy még a sírást is abbahagyta.

– De hát én úgy tudtam, te sohasem mentél férjhez! – Földi értelemben nem – felelte a fehér nő. – Én Isten menyasszonya vagyok, az egy igaz Istené, és egy napon Ő magához szólít.

Ling Szao annyira megdöbbsent, hogy könnyei végképp fölszáradtak, és csak a régi varázsigt mormolta, hogy megvédje az idegen mágiától: „O-mi-to-fu!”

– És te – nézett a fehér asszony Ling Szao-ra –, Isten téged is akar. Talán azért tett ki ennyi borzalomnak, hogy meglágyítsa szívedet, és közelebb kerülhess Hozzá.

Ling Szao megijedt. Hátrálni kezdett.

– Mondd meg neki, nem tudok jönni! – felelte gyorsan. – Férjem van, vigyázni kell az unokákra, rengeteg a gondom, még a saját házamat sem hagytam el eddig soha.

– A saját házában is szolgálhatod az Urat – mondta a fehér nő és közeledett.

Ling Szao megrémült. A fehér nő, mintha valami varázslat révén egyre magasabbra nőtt volna, magasabbra és még magasabbra, mígnem Ling Szao nagyot sikoltva kirohant a templomból, át a kerten, vissza a terembe a többi asszony és gyerek közé, ahol lihegve számolt be arról, hogy a fehér nő istene okozta Orchidea halálát. Hamarosan sikerült mindenkit halálra rémítenie, senki sem akarta, hogy az idegen isten miatt kelljen meghalnia. Pánik tört ki a teremben. A cselédlányok mind berohantak a zajra, megjelent a vénkisasszony tanítónő is, és valahogy megnyugtatták az asszonyokat, elmagyarázták, hogy a fehér asszony azt nem úgy értette. Ezt azonban a többiek hitték is meg nem is. Legszívesebben mind elmenekültek volna innen, de visszatartotta őket Orchidea sorsa, ezért csak azt kérték, a fehér nő valahogy ne jöjjön többet a közelükbe. Közben beesteledett. Ling Szao lefektette a gyerekeket, akik még túl kicsik voltak ahhoz, hogy megértsék: meghalt az anyjuk. Ling Szao leült melléjük. Elgyengítette ez a nap, nem is evett. Csöndesen várta, hogy Ling Tan és fiuk megérkezzen. Éjfél előtt megjelent a teremben a kapus, és ujjával rámutatott. Ling Szao azonnal fölkel, és az alvó emberek között óvatosan lépkedve kiment. Odakünn a hideg, sötét éjszakában állt a két férfi, akit várt. Még soha életében nem öntötte el annyi nyugalom szívét, mint most. Megkönnyebbülésében ismét zokogni kezdett.

– Ó, férjem, mi történt velünk? Ó, fiam, mit tegyünk?

A férfiak tudták, mi történt, mert a fehér nő maga mondta el nekik. Most újra megjelent. Láttára Ling Szao könnyei ismét fölszáradtak, de férje közelében már nem félt annyira.

– Gyertek velem! – mondta a fehér nő. Követték abba a helyiségbe, ahol imádkozni szokott, és ahol szent könyveit tartotta. Hellyel kínálta őket. Leültek. – Ha úgy akarjátok, szerzek egy koporsót és eltemetjük itt – mondta a nő. – Aztán ha jobb idők jönnek, elvihetitek, és újra eltemethetitek saját földetekben. A többiek egymásra néztek, aztán Ling Tan szólalt meg:

– Lehetetlen most elvinnünk innen Orchidea holttestét, ezért köszönjük, és elfogadjuk ajánlatodat. A te jóságod érthetetlen számunkra, és úgy gondolom ritkaság lehet bárhol a négy tengereken.

– Az érdem nem az enyém – felelte a fehér nő. – Az egy igaz Isten nevében cselekszem, akit szolgállok.

Erre senki sem felelt, mert senki sem értette, Ling Szao pedig eltökélte magát, hogy még az éjjel elmegy férjével. Amikor Ling Tan indulásra készen

fölemelkedett, felesége is fölállt.

– Veled megyek haza.

– Dehogy jössz! – felelte Ling Tan.

– Még nincsen béke, és nem tudom milyen lesz az élet az új urak alatt.

– Veled megyek – ismételte Ling Szao csökönyösen. Ling Tan felesége arcába nézett, és látta, hiába vitatkozna.

– Mindig csökönyös voltál, mint az öszvér, gyermekeim anyja – mondta. – Én meg majd hibáztathatom magam, ha valami bajod esik.

– Bármi történik velem, csak én lehetek a hibás – felelte Ling Szao.

– És mi lesz a legkisebb lányunkkal – kérdezte Ling Tan. – Őt egyedül hagynád? A kérdéstől Ling Szao egy pillanatra zavarba jött, de ekkor megszólalt a fehér nő.

– Ha elmentek, hagyjátok itt a lányotokat. A háború előtt itt leányiskola működött, de a diákok mind elmentek, ezer mérföld messze, szabad földön vannak. Holnap pedig más diákokat külföldi hajó szállít el, amin két hazámfia és a feleségük vigyáznak majd rájuk, ott biztonságban lesz a lányotok is, és visszajön hozzátok, amikor akarjátok. Azok hárman egymásra néztek, az ajánlatot latolgatták, végül ismét Ling Tan beszélt mindannyiuk nevében:

– Békeidőben eszünkbe se jutna ilyesmi, magunk vigyáznánk saját lányunkra, és jó emberhez adnánk feleségül, de ki merne manapság házasodni? Legyen úgy, ahogy mondd. Itt hagyjuk őt neked, de szeretnénk, ha időnként valami hírt kapnánk felőle.

– A lányotok majd megtanul írni, és maga ír nektek levelet – mondta a fehér nő kedvesen. A többiek erre nem válaszoltak.

Nem olyan régen Ling Tan kinevette volna, aki azt mondja, a lánya írni és olvasni tanul, de ezekben az időkben, amikor a családtagok elszakadtak egymástól, már ő is kezdte látni értelmét a betűvetésnek. Lao Ta, a legidősebb fiú eddig mélyen hallgatott, szinte el is felejtették, hogy ott van. Most azonban megszólalt:

– Szeretném még egyszer megnézni őt, aki gyermekeim anyja volt – mondta sűgva.

Senki nem mondta el neki a teljes igazságot Orchidea haláláról, ő pedig nem kérdezősködött. Ling Szao hirtelen úgy érezte, meg kell óvni a fiát attól, hogy minden megtudjon.

– Hadd menjek először én, fiam – mondta, és még félni is elfelejtett, hiszen vele volt férje és fia.

– Megnézhetitek – jelentette ki a fehér nő, majd mintha érezné Ling Szao ki nem mondott gondolatát, hozzá tette:

– Megmostam, tiszta ruhát adtam rá, és most békében fekszik.

E szavakat már menet közben mondta. Kezében a lámpással vezette őket, Ling Szao követte, és szívében szégyellte magát, amiért ez a jószándékú, kedves nő félelmet ébresztett benne. Lám, miközben ő rossz hírért terjesztette a többiek között, a nő megmosdatta és tiszta ruhába öltöztette Orchideát. Csöndesen, alázattal követték a templomba, ahol a fehér nő fölemelte Orchidea arcáról a szemfedőt. Lao Ta csöndesen nézte halott feleségét.

Mintha aludna. Arcán semmi seb, telt ajkai összezárva mosolyogtak. Egészen úgy nézett ki, mintha férje ágyában aludna. Lao Ta torkát összeszorította a gyász, könnyei végigcsorogtak arcán. A többiek is mind sírva fakadtak, kivéve a fehér nőt, aki némán, mozdulatlanul állt, kezében a szemfedővel. Végül Lao Ta elfordult.

– Takarja le! – kérte. A fehér nő visszatette a szemfedőt Orchidea arcára. Kimentek a templomból. Ling Tan és fia a kapunál várakozott, míg Ling Szao a terembe ment, hogy fölébressze a gyerekeket. Lao Ta csöndesen sírdogált. Apja átérezte fia bánatát, kicsit odébb húzta, távolabb a fehér nőtől, és azt mondta neki:

– Sírjál fiam, sírd ki magad, de ne felejtsd el, minden sírásnak vége szakad egyszer. Fiatal vagy, és egy napon újabb anyát találsz gyermekeidnek.

– Ne beszélj még erről – mondta Lao Ta.

– Jól van. De te emlékezzél arra, amit mondtam.

A teremben Ling Szao a gyerekeket öltöztette, és munka közben elmondta Pansziao-nak, mi lesz a sorsa:

– Ne félj. Amikor délután féltem, tévedtem. A fehér nő megmosta és tiszta ruhába öltöztette Orchideát, saját kezével, most pedig azt mondja, biztonságos helyre megy innen, ahol megtanulsz írni és olvasni. Bátorította, de saját szavai közepette nem értette, miért nem fél a lány. Tulajdonképpen alig ismerte, nem is álmodott arról, hogy ez a csöndes, dolgos, béketűrő teremtés mindig arra vágyott, hogy iskolába járhasson.

– Nem fogok félni anyám.

– Írjál nekünk levelet, amint megtanulsz írni! – mondta Ling Szao. – Majd a harmadik unokafivéred felolvassa nekünk.

– Igen, anyám – felelte Pansziao, azzal fölnyalábolta a kisebbik gyereket,

míg Ling Szao a nagyobbat vette karjára, úgy mentek ki a teremből, csöndesen, az alvó emberek között.

Odakint Ling Tan szintén ellátta legkisebb leányát engedelmességre, és jó magaviseletre vonatkozó atyai intelmeivel, aztán a fehér nőhöz fordult:

– Könyörületességedre bízom ezt a haszontalan gyermeket. Ő a legkisebb lányunk, a mi testünk és vérünk, mert a mi házunkban a lányokat többre becsüljük, mint sok helyen szokás. Ha engedetlen lenne, küldd vissza hozzánk, és bocsáss meg nekünk.

A fehér nő egy pillanatra szinte mosolygott. Megfogta a fiatal lány kezét.

– Azt hiszem, engedelmes, jó lány lesz – mondta. Mindannyian meghajoltak, köszönetet mondtak, és elindultak. Lao Ta vitte nagyobbik fiát, Ling Tan kisebbik unokáját, így léptek ki a kapun.

De Ling Szao még egyszer megfordult, és látta legkisebb lányát a lámpás fényében, hallotta, ahogy a fehér asszony azt kérdezi tőle:

– Tudnál nálunk boldog lenni? Ling Szao látta, hogy Pansziao arcát előnti a legtisztább öröm, és hallotta, amint így válaszolt:

– Nagyon boldog leszek! Vaksötétben botorkáltak az úton, de nem mertek lámpást gyújtani, nehogy az ellenség meglássa a fényt, megállítsa őket, megkérdezze, hova mennek, és miért. Ling Szao mégis boldog volt, hogy hazamehet, gyomrában nagy nyugalmat érzett. Tudta, hogy a ház romokban áll, hiszen saját szemével látta, de arra gondolt, férje talán rendbe hozta, így titkon ugyanazt a házat remélte viszontlátni, amit békében ismert. Ling Tan pedig nem figyelmeztette a valóságra, mert nagyon letörte Orchidea halála. Még azt sem mondta el feleségének, hogy legkisebbik fiuk a hegyekbe vette be magát. Egész úton hazafelé azon gondolkodott, mennyit mondjon el a legkisebb fiú távozásának okáról, és mennyit tartson titokban. Ismerte feleségét, tudta, milyen ravasz asszony, valósággal megszagolja, ha valaki titkol előle valamit. Egyre csak tétovázott, mennyit mondjon el, és közben hazaérkeztek. Úgy tűnt, sohasem tette meg ilyen gyorsan az utat a városból a faluig, bár még egy alvó gyermeket is vitt a karjában. Ling Szao beszaladt az udvarra, és meggyújtotta a babolaj lámpást, ami szokott helyén állt az asztalon. Hanem az asztal már nem a régi volt, csak két deszkaszál, amit Ling Tan két földbe ásott oszlopra fektetett. Amikor Ling Szao meglátta ezt, hangos jajveszékeltésbe tört ki. Kétségbeesetten nézett körül a lámpa fényében.

– Hová tűnt minden? Hol vannak a székek, és hol a nagy, fekete asztal, és

hol vannak az ön gyertyatartók? Azt hittem, azt üzented, hogy mindent megjavítottál! Jajveszékelés közben szeme gyorsan járt jobbra, balra, fölmérte, mi hiányzik, mi tűnt el.

– Hol van a két kisasztal, amit még apám házából hoztam? Azok is elvesztek? És hol van a két támlátlan szék? A férfiak időközben megszokták a házat, nem is törődtek az elveszett bútorokkal, mert férfiak voltak, akik nem a házban dolgoztak reggeltől estig, nem porolták és takarították azokat a bútorokat, amiket Ling Szao annyira gyászolt, amelyekre valaha annyira büszke volt. Karjukban a két gyermekkel bután álltak, míg Ling Szao óbégatva rohant szobáról szobára, míg végre leült, és siratni kezdte elveszett bútorzatát. A férfiak lefektették az alvó gyermekeket, és igyekeztek megvigasztalni az asszonyt, mindegyik félretéve saját bánatát.

– Hogyan vezessem a háztartást? – nyögte Ling Szao. – Hiszen nincsen semmim! Hogyan emelhetem föl fejemet az asszonyok között? Minden volt ebben a házban, és mindenből a legjobb, most pedig semmi sincsen.

De Ling Szao csak látszólag siratta a bútorait, bútorain keresztül az elkeseredés sírt fel belőle, a gyász halott, vagy szétszóródott gyermekei miatt, a sejtelem, hogy a világ már sohasem lesz olyan többé, mint amilyenek régen ismerte és szerette. Csak sírt, zokogott, vigasztalhatatlanul, végül a két férfi nem is próbálkozott tovább megnyugtatóásával; Lao Ta bement szobájába, Ling Tan pedig haragjában átkozódni kezdett. Először az asszonyokat átkozta meg, amiért siratják a fát, az ónt és a cserepeket, aztán a háborút átkozta.

– Átkozottak legyenek, akik háborúval zavarják a földet! – kiáltotta. – Legyenek átkozottak, amiért tönkreteszik otthonunkat, meggyalázzák asszonyunkat, és az életet félelmetessé és üressé teszik. Legyenek átkozottak ezek a gyermeklelkű férfiak, akik nem tudtak gyerekkorukban betelni a veszekedéssel és verekedéssel, de felnőtt korban is civakodniuk kell, hogy tönkretegyék a hozzánk hasonló tisztességes népeket! Átkozottak legyenek az asszonyok, akik ilyen fiaknak adnak életet, legyen átkozott a nagyanyjuk, egész fajtájukkal együtt! Így átkozódott, míg egészen berekedt, és arca is elsötétedett. Akkor hirtelen ő is sírva fakadt. Tudta, felesége előbb, vagy utóbb rá fog kérdezni legkisebb fiukra. Amikor azonban Ling Szao meglátta férje szemében a könnyeket, kabátujjával rögtön szárazra törölte saját szemét, férjéhez lépett, egyik kezét vállára tette, és így szólt:

– Nyugodj meg, öreg! Tudom, hogy sokszor voltam veled házsártos, de

többé nem lesz így. Újra itthon vagyok, és bármi történjen, nem megyek el innen többet. Te meg én együtt maradunk házukban, együtt, akármit művel is az elenség!

Erre Ling Tan is abbahagyta a sírást. Megtörölte szemét, felesége felé fordult, Ling Szao pedig föltette a kérdést, amitől férje annyira tartott.

– Legkisebb fiunk olyan mélyen alszik, arra sem ébred föl, hogy hazajött az anyja?

Ling Tan megértette, hiábavaló lenne a titkolózás, jobb, ha mindent elmond. Különösen, ha mostantól valóban együtt maradnak a házban, együtt kell viselniük minden terhét, egyenlően. Nehezen forgó nyelvvel, sok szünettel, sok sóhajjal számolt be arról az éjszakáról, amikor legkisebb fiuk elment. Ling Szao egy szót sem szólt, míg férje be nem fejezte a történetet. Akkor azt mondta:

– Legalább él.

– Legalább él – ismételte Ling Tan. Bementek szobájukba, ruhástól feküdtek az ágyra, hogy aludjanak. Ling Tan azon tűnődött, vajon annyi magányos éjszaka után, miért nem kívánja most az asszonyt, akibe, tudta, ma is szerelmes. Nagyon fáradt vagyok, gondolta, de ennél többről van szó. Valahogy úgy érzem, annak ami férfi és nő között van, meg kell valahogyan tisztulnia, mielőtt ismét vágyat érezhet a becsületes ember. Hangosan azonban azt mondta:

– Kemények ezek a deszkák a nagy ágy után, de a katonák darabokra vágták az ágyunkat és még nem tudtam megjavítani.

– Mit törődöm én az ággal, vagy az asztallal, vagy a székekkel? – felelte Ling Szao.... A természet nem mutatott semmi változást. Gyászuk fölött éppúgy ragyogott a kék ég, éppen úgy sütött a nap, a hold megtelt és elfogyott, nem változtak a csillagok, a felhő, az eső, az évszakok ugyanúgy követték egymást, mint máskor. Jóval azután, hogy Orchidea meghalt, Pansziao elment, és Ling Szao hazajött, egy vándor járt a faluban. Nem állt meg pihenni, de Ling Tan-nak levelet hozott. Ling Tan kinyitotta a borítékot, de természetesen a levelet nem tudta elolvasni, el kellett vinnie harmadik unokatestvéréhez. Ennek ellenére az üzenet lényegét megértette, mert mikor kihajtogatta a papírt, skarlátvörös selyemzsinórt talált benne. Fölkiáltott örömeiben, és kezében a zsinórral beszaladt a házba, hogy megkeresse feleségét. A konyhában találta, a vályoggal tapasztott tűzhely mellett. Felmutatta a piros zsinórt. Ling Szao kiáltására Lao Ta is kijött

szobájából, ahol tejberizzsel etette kisebbik fiát. Még ő is fölkiáltott örömeiben, bár arca ezekben a napokban valósággal szürke volt a gyásztól. Hiába állt romokban a ház, hiába pusztította el az ellenség a fél falut, hiába tűnt reménytelennek a jövő, ez a három ember örült, mert a piros zsinór elárulta nekik, hogy Lao Er és Jáspis valahol életben vannak, és fiuk született.

X.

Annyi rossz között egy kicsi jó! Másnap, mikor megmosdottak és megreggeliztek, átmentek a harmadik unokatestvér házába, ahol Ling Tan előhúzza ingéből a levelet, és megkérte a rokont, olvassa föl. Nomármost, egy levél komoly eseménynek számított a faluban még békeidőben is, a háború óta pedig egyáltalán nem kapott senki levelet, úgyhogy mindenki tudatában volt az eset fontosságának. Helytelen lett volna, ha minden ceremónia nélkül csak úgy elolvassák. Az unokafivér először is megmosta arcát és kezét, aztán kimosta száját, végül leült. Felesége otthagya fia betegágyát, hogy ő is hallja, mi van a levélben, de beszólt egy szomszédnak, a szomszéd egy másik szomszédnak, s mire a harmadik unokafivér magában már elolvasta a levelet és készen állt annak hangos felolvasására, valami tíz, vagy tizenkét ember gyűlt össze, hogy meghallgassa. Végre minden együtt volt. Ling Tan és felesége türelmesen várakoztak, bár ez nem volt könnyű, mert a sebesült fiatalember sebe időközben elfertőződött, valósággal rohadt, és a rothadás szaga szinte elviselhetetlen volt a házban. Ennek ellenére türelmesen vártak, annyira szerették volna már tudni, mi hír fiukról, unokájukról és Jáspisról. A harmadik unokatestvér torkát köszörülte, köpött, aztán egy korty teát vett szájába, lenyelte, a levelet magasra tartotta, és szigorú pillantással végigmért mindenkit, mint aki tudatában van, hogy ő az egyetlen, aki olvasni tud és ezért jelen pillanatban nélkülözhetetlen. Végre magas, vékony kappanhangján tisztán, érthetően olvasni kezdett:

„Tisztelt apánk és anyánk! Reméljük jól vagytok, biztonságban, csakúgy mint rendesen. Küldjük ezúton jókívánságainkat, bátyánknak és családjának, és mindenki másnak, akiket egy napon láthatni remélünk.”...

Ling Szao szemét törölgette és így kiáltott:

– Sokat segít rajtunk a jókívánság! – de Ling Tan leintette, a harmadik unokafivér pedig folytatta a levél felolvasását.

„...Mióta jó otthonunkat elhagytuk, és utoljára láttuk arcotokat, több mint ezer mérföldet utaztunk és csak akkor álltunk meg, amikor Jáspis megszülte fiunkat, de rögtön tovább is indultunk, mert a hírek szerint az ellenség egyfolytában nyomul előre. Mégis, szívesen maradnánk itt, ha tiszteletreméltó apánk megüzenné nekünk, milyen az ellenség, mert ha nem túl rossz, talán maradunk. Itt, ahol most vagyunk, sok a munka, és én, középső fiatok, minden nap húzhatok egy riksát, amivel kétszer annyit keresek, mint otthon egy iskolai tanító, mert most a munkás ember kapja a magas bért.”

... A harmadik unokatestvér felesége így kiáltott férjének:

– Mindig mondtam, hogy semmi haszna a tanulásnak! Látod öreg, ha elég erős lettél volna, hogy elmenjél riksa-kulinak, ma másképp élnénk, de nem, neked tintával van tele a gyomrod, azért olyan rossz szagú a leheleted is! Az unokatestvér zokon vette, hogy méltóságába gázolnak, ezért így válaszolt:

– Ki olvasná nektek föl ezt a levelet, ha nem én? Körülnézett, és a falubeli parasztok siettek fejbőlintással biztosítani, hogy teljesen igaza van. Így folytatta:

...„Unokátok a tizenharmadik hónap utolsó napján született, egy kicsit korán, mert anyja olyan sokat gyalogolt vele. De a gyermek ép és egészséges, emiatt ne nyugtalankodjatok. Mikor az idők jobbra fordulnak, visszatérünk, és megmutatjuk nektek.”...

– Mikor lesz az? – kérdezte Ling Szao. Az unokafivér folytatta:

... „Ha az idők rosszabbra fordulnának, tovább megyünk a folyó mentén, és aztán újra írok. Ha választ küldötök, címezzétek Liunak, a nyolcadik fivérnek, a halpiac és Tű utca sarkán.” Az unokafivér abbahagyta az olvasást.

– Ennyi az egész? – kérdezte Ling Tan.

– Már csak a neve van ott, és az, hogy elbúcsúzik – felelte az unokafivér. Most, hogy a levél tartalmát ismerték és e tekintetben megkönnyebbültek, ismét elviselhetetlennek tűnt a rothadó seb szaga. Ling Szao megkérdezte unokafivére feleségét, hogy van a fia. Az asszony sóhajtott, és azt mondta, tele van nyúvel, nem sok jót remél. Mindenkit behívott a betegszobába, nézzék meg, adjanak tanácsot, ha tudnak. Be is mentek valahányan, de a fiatalember ágya mellett a bűz egyszerűen elviselhetetlen volt. Mindenki befogta az orrát. Senki sem tudott közel menni a szerencsétlenhez, aki olyan vékonyan és sárgán feküdt az ágyon, mintha egész életében ópiumot szívott volna. Megtört fényű, haldokló szemét feléjük fordította. Az emberek

sóhajtottak, és kimentek a szobából. Mikor anyja látta, hogy nincs remény, arccal a fal felé fordulva sírni kezdett. Vigasztalhatatlan volt, hiába kérte Ling Tan és felesége, legalább addig ne sirassa fiát, amíg nem halt meg, csak zokogott:

– Ha sírnom kell, sírok; a fiú már szinte halott, a gyomra tele van féreggel, a szívét is megeszik és mit tehetek én?

Ami pedig a fiatalembert illeti, ahogy ezeket a szavakat hallotta, a maradék életerő is elszállt belőle. Nem egészen egy órával később arcát a falnak fordította és kilehelte lelkét. Mikor anyja szobájába ment, fia testében már csak a férgek éltek. Mikor Ling Tan meghallotta a hírt, sóhajtott és azt mondta feleségének:

– Én azt hiszem, nem lett volna jó ember a fiúból, valószínűleg útonálló lett volna a többi szeméttel együtt, akik kirabolnak minket, ugyanakkor nem értem, miért pont neki kell meghalnia, mikor a többi gonosz ember él? Neki is volt élete, amit az ellenség elvett tőle, bennem pedig napról napra gyűlik a harag az ellenség iránt, és mindenki iránt, aki háborút hoz ránk, jó, ártatlan népekre. Valahogy ki kell adnom magamból ezt a gyűlöletet, mert nem bírom tovább bent tartani.

Ling Szao megijedt, és így kérlelte urát:

– Ne is tartsd magadban a gyűlöletet, mert megmérgezi a véredet, és ha megbetegszel, ki marad nekem?

Ling Tan tudta, hogy a feleségének igaza van, megígérte, inkább olyan dolgokkal foglalkozik majd, mint a tavaszi szántás. Így is tett. Örült, hogy még mindig megvan a föld, és munkát ad minden évszakban. Azt azonban nem tudta, hogy harmadik unokatestvérének felesége, fia haláláért nem az ellenséget gyűlölte, hanem őt, mert még mindig azt hitte, ha annak idején Jáspis az ő fiához megy feleségül, a fiú még ma is élne, ezért éjszaka így morgolódott férjének:

– Ha Jáspis lett volna a fiunk felesége, ő nem engedi aznap a városba menni, nem, otthonról sem engedte volna el, sőt ma már unokánk is lehetne. Jáspis gyermeke jog szerint a miénk, nem pedig Ling Tan-é. Az Istenek a tanúim, hogy a gyerek jog szerint a miénk, és Ling Tan kirabolt minket; a legrosszabb fajta rabló, mert saját vérünket rabolta el tőlünk! Ha meghalunk, nem marad utánunk senki, hogy megadja nekünk a halottnak kijáró tiszteletet. Így bánt el velünk Ling Tan örökre. Férje kényelmetlenül forgolódott erre az ágyban, mert lelke mélyén tudta, hogy az asszony

szamárságot beszél, de békés ember volt, aki nem akarta kihívni felesége haragját. Ezért csak sóhajtott, hogy fáj a feje és szeretne aludni, az asszony pedig hátba rúgta, mire a harmadik unokatestvér eleddig soha nem tapasztalt bátorságot érezvén magában, visszarúgta az asszonyt – ha nem is nagyon – és azt kérdezte:

– Vajon nem én vagyok-e az apja, és nem szomorkodom magam is? Nagyobb az én bánatom, mint a tiéd, mert ő volt az egyetlen gyerek, akit valaha szültél nekem, míg a sok eltékozott magommal akár száz gyerekem is lehetne. Felesége ezekre a szavakra teljesen méregbe gurult, szegény férje hátára valósággal záporoztak a rúgások, miután az asszony érezte, hogy a férfi voltaképpen igazat beszélt. Miután első gyermekét megszülte, lázas betegség vett rajta erőt, amiből felépült ugyan, de meddő maradt, és mivel irigy, gonosz természetű asszony volt, nem engedte volna meg férjének, hogy ágyast tartson, amire különben sem volt pénz. A férfi egy darabig bátortalanul harcolt az asszonnal az ágyban, aztán föladta, felkelt, átment a másik szobába, lefeküdt a padra és azon tűnődött, vajon miért olyanok az asszonyok, amilyenek, és mikor végre elaludt, visszatérő, régi álmot látott, melyben szerzetesnek áll. De még ez az álom is csak álom maradhatott, mert a legtöbb templomból elmenekültek a papok, helyükre katonák kvártélyozták be magukat, a katonáktól pedig ugyanannyira félt, mint a feleségétől, így csak feküdt a padon, azon gondolkodott, milyen gonosz az élet, amikor ő semmi mást nem kért tőle, csak egy kis békét, de béke nincs sehol, se neki, se másnak ebben a kis életben....

Ling Szao egyre üresebbnek érezte házát. Valamikor a szobákban nyüzsögtek a gyerekek és az unokák, sokan ülték körül étkezéskor az asztalt, ő maga folyton serénykedett, mindig tele volt a keze munkával. Most az egész házban csak két férfi meg két kisgyerek élt. Ráadásul a két kicsi is folyton hallgatott, és félt, alig mozdultak ki a házból. Naphosszat üdögéltek kéz a kézben, az idősebbik olybá tűnt, akár egy öregember. Soványak voltak, sárgák, és összerezzenek minden ismeretlen hangra. Apjuk, aki valamikor jókedvű, könnyed ember volt, most alig szólalt meg. Nem találta helyét ezekben a nehéz időkben. Békében, dolgozó élet után csöndes, szelíd emberré öregedett volna, akit a faluban tisztelnek bölcsességéért, akinek sok gyermeke van, akik szeretik kedves, megértő természetéért, de ezekben az időkben nem tudta mit tegyen. Végül olyan csöndességbe süppedt, néha úgy tűnt, mintha elment volna az esze. Orchidea helyét senki nem töltötte

be, ezen néha bánkódott, néha viszont éppenséggel örült, mert az újabb gyermekáldásban most inkább gondot látott volna. Dolgozott, mint a gép, mint a bivaly, tette, amit kellett, de semmi öröme nem volt benne. Ha Ling Tan fiára nézett, gyakran azt gondolta, ennek az embernek is tönkretette a háború az életét. Egy-egy ilyen gondolat aztán ismét előhozta Ling Tanból mostanában egyre gyakoribb dührohamát azok ellen, akik háborúskodnak a földön. Ette, rágta a düh, mikor szántás közben a falu félig lerombolt házait nézte, vagy saját házát, melyet nem mert teljesen újjáépíteni, hátha fölkelte az ellenséges katonák figyelmét, hiszen a falvak még mindig tele voltak katonákkal. Hallotta, bár nem látta, hogy a város túloldalán magát a földet is tönkretették, meddő lett, kiégett ugar a jó termőföldből, ami századokon át eltartotta az embereket. A belháborúk sohasem tették tönkre a földet, legföljebb a túl magas adók, de a föld meghozta évről-évre a gyümölcsét, ha gondozták, és trágyával gazdagították. Így telt el a tavasz. Ling Szao a házban tett-vett, nem találva helyét, míg Ling Tan szívében kikelt azok ellen, akik háborúskodnak. Hallott róla, hogy ilyen emberek más országokban is éltek, és fölmerült benne, hogy ezekben a más országokban ugyancsak élnek békeszerető emberek, akik talán éppen annyit szenvednek, mint ő. Azt kellene tennünk, gondolta Ling Tan, nekünk békeszerető és értelmes embereknek, akár itt élünk a föld tetején, akár fejjel lefelé lógunk az alján, igen, össze kéne gyűlnünk, szövetkeznünk kéne, hogy megtiltsuk a háborút. A háborúskodó embereket pedig lakat alá kellene tenni, ha nem akarnak jó útra térni. Minél többet morfondírozott ezen, annál biztosabb volt benne, hogy a háború egyféle ember műve, az ilyenekkel kell elbánni, hogy béke lehessen. Mégis, mit tehet ő, egyetlen ember? Ugyanakkor: nincsenek-e hozzá hasonlók?

Örömtelen tavasz volt ez. Jöttek az ünnepek és elmúltak, de Ling Szao nem készített ünnepi lakomát, mint ahogy mások sem, mert minek örüljenek, ha az ellenség igájában élnek? A nagy házban akkora csönd honolt, hogy Ling Szao valósággal viszkedett bele és esténként jobb híján vakarózott. Új szokása egy idő után föltűnt Ling Tannak, és ennek a szerencsétlen évnek harmadik hónapjában megkérdezte:

– Miért vakarózol annyit, és miért dörzsölöd állandóan az orrodát? Az asszonyból ömleni kezdett a szó: – Olyan ez a ház, mint a sír. Sohasem kellett volna elengedni Jáspist és a fiunkat. A legnagyobb fiunk teljesen

tehetetlen, és mit kezdenek majd magukkal ezek a gyerekek, ha velünk történik valami, vagy megöregsünk?

Ling Tan hallgatta feleségét, csodálkozott, hogy ennyi év után az asszony még mindig tud neki újat mondani.

– Örülnél, ha Jáspis és fiunk visszajönne? – kérdezte hitetlenkedve. – És hozzák vissza fiukat az ország szabad részéről ide, a megszállt területre?

– Ez a darab föld nem az ellenségé, hanem a miénk, amíg mi itt élünk – válaszolta az asszony. – Rosszul gondolkozol, öreg. Csak akkor nem lesz a miénk, ha föladjuk és elmegyünk innen, ezt azonban nem tesszük meg, és fiaink sem tehetik, mert akkor mi lesz a földdel?

Ennek volt valami értelme, és Ling Tan túlságosan igazságos ember volt ahhoz, hogy ezt ne ismerje el. – Beszélj csak, hadd halljak még többet! – bízta feleségét, és pipára gyújtott. A pipázás némiképpen megnyugtatta, bár manapság nagy fényűzésnek számított a dohányzás, amíg saját dohányja be nem érik.

– Én azt mondom, jöjjön vissza a fiunk, és éljen itt, mint azelőtt – mondta Ling Szao. – Nem szabad megadnunk magunkat az ellenségnek. Márpedig, ha fiainkat elengedjük, az is megadás, mert az ellenség azt fogja hinni, gyávaság, hogy a fiatalok elmennek, és csak az öregek maradnak otthon.

Ebben megint volt valami igazság. Ling Tan pipázott egy darabig, aztán azt mondta:

– De a jelek rosszak. Igaz, hogy a nők már nagyobb biztonságban vannak, mint azelőtt, mert a legrosszabb katonák tovább vonultak és a városban rengeteg a kurtizán, de még más rossz is jöhet.

– Miféle?

– Azt beszélnek, keserű, kegyetlen törvényeket szabnak a parasztoknak – felelt Ling Tan –, és hogyan mondhatunk nemet az ellenségnek, mikor nincsen fegyverünk?

– Ha valóban ilyen rosszakat rejt a jövő, annál inkább itt a helye a fiainknak, hogy segítsenek nekünk elviselni, és ha levelet küldesz középső fiunknak, legyen benne, hogy ez a véleményem.

Ling Tan erre nem felelt semmit, de aznap éjjel sokáig üldögélt és gondolkodott felesége szavain. Mintha az asszony a gondolat magját ültette volna el a maga akaratos, gyerekes módján, ahogy az asszonyok szokták. Talán csak arra vágyott, hogy unokáját láthassa. De a férfi gondolkodó eszében az ilyen mag kicsírázhatott, és gyümölcsöt hozhatott. Ha igaz, gondolta, hogy az ellenség járványként terjed a vidéken, vajon helyes-e, ha mind elmenekülünk, és lemondunk földünkéről? Sokan elmenekülnek, mert nincsen bátorságuk itt maradni, mások elég erősek hozzá, s vajon nem egy vagyok-e közülük? Az asszonymak abban nincsen igaza, hogy minden fiunknak itthon kellene lenni, abban viszont igen, hogy legidősebb fiunk nem élhet itt egyedül. A legkisebb fiú nem lehet itt, mert másutt jobb dolga van, de ott van középső fiam, aki leginkább hasonlít rám. Ha pedig ez így van, neki mellettem a helye, hogy együtt védjük meg a földet. Nekem, neki és hasonszőrűeknek itt kell maradnunk a helyünkön, hogy megtartsuk ami a miénk, és bolhaként zargassuk az ellenséget, hogy mint a kutya, ne tudjon előrehaladni, de folyton rágja magát. Ezen hirtelen fölnevetett.

– Hát te mit nevezsz magadban, mint valami kelekótya vénember? – kérdezte Ling Szao mérgesen.

– Most még nem mondom meg neked – felelte férje.

A nyár újabb borzalmat hozott, rosszabbat az adóknál, rosszabbat a rizs árát szabályozó rendelkezéseknél, és minden egyéb önkénynél, amit azelőtt Ling Tan nem is álmodott. A következő történt: abban az évben olyan sok volt a halott, hogy mindenkit nem lehetett eltemetni, ezért sok tetemet a csatornába és a folyókba dobtak. Amikor tavasszal ismét megáradt a folyó, megtöltötte a csatornákat és a víz színén megjelentek a hullák. Az emberek között járvány ütötte föl a fejét. A szegények kapták meg először, akik megették a folyami rákokat, amik viszont feltehetőleg a hullákból éltek. A vérhas Ling Tan házát is elérte. Két hétig mindenki beteg volt, de legsúlyosabban a két kisgyerek, és bár a három felnőtt minden tőle telhető megtett – miközben ők maguk is sugárban hánytak a kórtól –, a gyerekek meghaltak, és velük együtt a remény is. Ling Szao még sohasem zokogott annyira, mint most. A nagyszülők valósággal beleőrültek az unokák elvesztésébe.

– Mi maradt nekünk? – kérdezte Ling Szao. – Mi a ház gyerekek nélkül? A gyerekek apja nem sírt, nem nyögött, de úgy járt-kelt a házban, mint az árnyék, és amikor két gyermekét eltemették, a felnőttek pedig kilábalnak a vérhasból, egy napon szülei elébe járult, és engedélyt kért, hogy elmenjen a házból.

– Hová mennél? – kiáltott föl Ling Szao.

– Nem tudom, de mennem kell! – felelte rekedten a fiú.

Ling Tan gondolkodott. Valami olyan helyre kellene mennie legidősebb fiának, ahol nem vész el, ahonnan visszatérhet, ezért így beszélt hozzá:

– Ha menned kell, menjél a hegyekbe, keresd meg kisebbik öcsédet, és küldj róla hírt. Mindig attól félek, rablók közé állt, és nem a jó hegylakók társaságába került. Keresd meg, és ha rosszak között találsz, vezesd a jókhoz.

Ling Tan úgy gondolta, ezzel célt ad legnagyobb fia vándorlásainak, ami jobb, mint céltalanul tekeregni, s ugyanakkor esetleg hírt kaphat legkisebb fiáról is.

– Ezt parancsolod, apám? – kérdezte Lao Ta.

– Igen – felelte Ling Tan.

– Akkor engedelmeskednem kell.

Pár nap múlva útnak indult a legidősebb fiú. Ling Szao kimosta ruháját, kabátjába egy kevés pénzt varrt, és a fiú elindult, hátán egy összecsavart takaróval, kezében pár napi élelemmel, lábán új szandállal.

– Hogy fogod most elvégezni egyedül a munkát a földeken? – kérdezte Ling Szao.

– Nem tudom – felelte Ling Tan. – De nem volt szívem visszatartani. – Csak egy dolgot tehetünk. A menny megmutatta akaratát. Írjál középső fiunknak, hogy jöjjön haza.

Ling Tan mosolyogva fordult felesége felé.

– Biztos vagy benne, hogy ez a menny akarata? – kérdezte. – Legnagyobb fiunkat nem akartad itthon tartani.

– Vajon én akartam, hogy meghaljanak az unokák? – kérdezte az asszony.

A mosoly lehervadt Ling Tan arcáról.

– Jól tudom, hogy nem te akartad.

Közben nézték, ahogy fiuk távolodik az úton, és a hegyek irányába eltűnik szemük elől. Most aztán igazán egyedül maradtak. Bementek a csendes házba, amelyben sohasem voltak még ketten, mert Ling Tan első két fia már

megszületett, mielőtt öreg szülei meghaltak volna. Ling Szao úgy érezte, nem élhet ilyen üres házban, egyre rágta férje fülét, hogy küldjenek levelet a középső fiúnak, rögtön, még ma, hiszen legalább egy hónap, míg hazaér.

– Várjál! – felelte férje. – Várjál.

Így aztán Ling Szao várhatott, míg férje fejében teljesen megérett a gondolat. Mert minél többet gondolkodott a háború felől, annál biztosabban érezte, hogy a hozzá hasonló emberek akadályozhatják csak meg, akik minden körülmények között élni akarnak, és miután középső fia hasonlít rá leginkább, neki kell folytatnia ezt a harcot. Mert Ling Tan látta, hogy a háború nem lesz rövid. Az ellenség nem fogja egykönnyen föladni, amit megszerzett, a háború folytatódhat fia, még fia fiának életében is; és erejük abban áll, hogy minden körülmények között életben maradnak. Hét napig tanakodott Ling Tan, a nyolcadik nap reggelén így szólt feleségéhez:

– Ma levelet küldök középső fiunknak.

Az asszony örömeiben a konyhába ment, kivett egy tojást a kosárból, csészébe engedte, és megitta férjével még reggeli előtt, hogy erőt merítsen az előtte álló feladathoz. Ling Tan pedig megreggelizett, aztán elindult harmadik unokatestvére házába. Ahogy ült unokatestvére szobájában, tisztában volt vele, milyen terhet vesz magára. Ling Szao csak az orráig látott, csak arra gondolt, hogy visszajön a fia és az unokája, akit még sohasem látott, és aki még értékesebbnek tűnt számára most, hogy két másik unokáját elvitte a járvány. Ha esetleg mégis kételyei lettek volna, azzal nyugtatta magát, hogy a legrosszabb már elmúlt, a katonákat továbbvezényelték más városok meghódítására, s bár még mindig rossz időket éltek, aki fejet hajt, talán életben maradhat. Ling Tan azonban tisztában, és messzebb látott, ismerte saját természetét, ismerte középső fia természetét is, tudta, nem olyan emberek, akik rabszolgaként engedelmeskednek minden parancsnak. Márpedig rossz idők jártak a szabad emberekre, ezt is tudta. Ezért nehezen fogalmazta meg gondolatait, gyakran elhallgatott, orrát és fejét vakarta, miközben harmadik unokatestvére kezében az ecsettel várakozott, amin olykor egészen megszáradt a tinta. Ilyenkor az unokatestvér szájába vette az ecsetet, hogy megnedvesítse, és a sok töprengés következtében már az egész szája tele volt tintával.

– Írd meg a fiamnak – szólt végre Ling Tan –, meg kell értenie, nem a békébe jön vissza, mert nincsen béke. Rossz időket éltünk meg, de lehet, hogy még rosszabbak vannak előttünk. Ki mondhatná meg? Neki is, és

nekem is meg kell erősítenünk szívünket, hogy elviseljük, ami szinte elviselhetetlen. A harmadik unokatestvére mindezt leírta, aztán várt, később szájába vette újra az ecsetet. Kisvártatva Ling Tan folytatta:

– Írd meg neki, hogy anyja és én egyedül maradtunk, hogy legnagyobb és legkisebb fiam a hegyekbe ment, hogy a legnagyobb fiam gyermekei, és felesége meghaltak, és legkisebb lányunk elment a fehér nővel. De nem azért kell hazajönnie, mert mi egyedül vagyunk. Írd meg, anyja ugyan azért kívánja haza, mert üres a ház, én azonban úgy gondolom, csak akkor jöjjön, ha ő is úgy érez, ahogy én, hogy védeni fogjuk földünket amíg csak élünk, és ha én meghalok, ő lép a helyembe, őutána pedig a fia, amíg csak az ellenség el nem hagyja országunkat. Az unokatestvér kezében megállt az ecset:

– Ha ez a levél az ellenség kezébe kerül, idejönnek és mindannyiunkat elpusztítanak – mondta.

– Titkos küldönccel vitetem el a levelet – felelte Ling Tan, hogy bátorságot öntsön rokonába.

Voltak ilyen emberek, akik át- meg átkeltek a határon, ami elválasztotta a megszállt területet a szabad országrésztől. Rendszerint koldusnak, parasztnak vagy vak öregembernek öltöztek be, aki kis csengettyűjével botorkál az úton, és néhány garasért történeteket mesél, vagy énekel az embereknek. Egy ilyen ember hozta annak idején Lao Er levelét is. A harmadik unokatestvér fejét kétkedően rázogatva írt tovább. Mikor elkészültek, felolvasta a levelet, hogy Ling Tan hallhassa, mindent elmondott, amit kellett. Ling Tan nagy nehezen kihámozta saját gondolatait azokból a tudós szóvirágokból, melyeket unokatestvére jónak látott felhasználni. Stílusáról majd fia is fölismeri az unokatestvér klasszikus műveltségét, mert olyan ember volt ő, aki ha papírt és tollat vett kezébe, nem állhatta meg, hogy haszontalan, régi kifejezésekkel tele ne tűzdelje az irományt, idézetekkel és verssorokkal meg egyéb szamársággal, amivel értelmes ember nem foglalkozik. Majd kibogozza a levélből, mit akarok mondani, gondolta Ling Tan; igazán nem sérthetem meg unokatestvéremet, amiért szereti tanultságát fitogtatni. Így készült el a levél. Lepecsételték, aztán Ling Tan rögtön magával is vitte, mert ismerte unokatestvérét, és tudta, ha otthagyja a levelet, nemcsak idézetekkel és verssorokkal tűzdelné még jobban tele, de beleírná saját híreit is, hogy halt meg a fia, hogyan pusztult el félig a falu, a levél pedig már jelen állapotában is próbára fogja tenni fia értelmét. A levelet kendőbe takarva félretették, és vártak néhány

napot, míg találnak valakit, aki átmegy a határon. Ling Tan minden este elment a teaházba, mert ezek az emberek éjjel utaztak, nappal aludtak. A negyedik napon valóban találkozott is egy fiatalemberrel, és csöndesen így szólt hozzá:

– Ha átkelsz a határon, elvinnél egy levelet a fiamnak? A férfi biccentett. Ling Tan megmondta, hol lakik, és a kém az éjszaka beálltakor fölkereste házát. Ling Szao vacsorát készített, együtt fogyasztották el. Közben a fiatalember sok újdonságról mesélt. Ling Tan nem is tudta, hogy a szabad földön hatalmas hadsereget toboroznak, amely úgy állja majd útját az ellenségnek, mint annak idején a Nagy Fal, amit a régi császárok építettek, de ez a fal emberekből áll majd, kétezer mérföld hosszú lesz, és több mérföld mély. Arról is beszélt, hogy a szabad földön iskolák, bányák, malmok, gyárak működnek, és hogy a milliók, akik oda menekültek, elhatározták, hogy nem menekülnek tovább, hanem szembefordulnak az ellenséggel. Ling Tan és Ling Szao örültek a híreknek, bár maguk nem akartak elmenni innen.

– Örülünk annak, amit beszélsz – mondták.

– Ha az a hadsereg egy nap ideér, én is itt leszek a fiammal együtt, mert ez a föld a miénk, és sohasem adjuk föl.

Azzal odaadta a levelet a fiatalembernek, és igyekezett leírni fiát, hogy megismerje, ha látja, de Ling Szao közbevágott:

– Te nem ismered úgy, mint én – mondta. – Hiszen én hordtam a méhembem. Jobb szeme alatt anyajegy van, de nagyon apró, csak akkor venni észre, ha keresi az ember. A szeme nagyobb, és feketébb, mint más férfiaké, arca szögletes, mint apjáé, de szája olyan, mint az enyém. Nem magasabb középtermetűnél, de a válla széles, lábikrája erős. Jobb lába nagyujján mély vágás nyoma látszik, gyerekkorában egyszer véletlenül belelépett az ekébe. Akkor én letéptem egy darabot a kötényemből és bekötöztem a lábát. A kötény új volt, mégis letéptem belőle egy darabot, hiszen a fiamról volt szó. A fején pedig nőtt egyszer egy hólyag, aminek ma is megvan a nyoma, mert a helyén nem nőtt haj, bár ráfésüli a haját, úgyhogy azt a helyet is meg kell keresni.

Ling Tan kacagva mondta:

– Gondolod, hogy így fogja megkeresni a fiunkat, öregasszony? Ne hallgass rá, olyan, mint minden nő. Az ő fiai mások, különböznek mindenkitől. A fiam erős, fiatal férfi, kellemes kinézetű, bár nem olyan szép, mint a legkisebb

fiunk, aminek őszintén örülök.

Ling Szao arca elszomorodott. A beálló csendben a fiatalember fölállt, és azt mondta, indulnia kell.

– Mikor kapja kézhez a fiam ezt a levelet? – kérdezte Ling Tan.

– Nem tudom biztosan megmondani – felelte a fiatalember. – Ha szerencsém van, nem telik bele egy hónap, de nincsen mindig szerencsém.

Elbúcsúztak. Ling Tan egy kevés pénzt adott a kémnek, Ling Szao kenyeret és húst, és arra kérték, ne kerülje el a házukat, ha arra jár. A fiatalember köszönetét mondott, aztán elment anélkül, hogy a nevét megmondta volna.

De nem is kérdezték, mert ezekben az időkben jobb volt így, hiszen baj esetén az ember nyugodtan mondhatta az ellenségnek: még a nevét sem tudom.

A levelet elküldték, már csak várakozniuk kellett. Ling Tan feleségével kettesben művelte a földet. A rizst nyár elején elvetették, és a két öreg éjt nappallá téve dolgozott, irtotta a gyomot. A bivaly naphosszat az árnyékban hevert, nem volt aki kicsapja a fűre legelni. Ling Tan és Ling Szao csak késő este tértek vissza a házba, az asszony ilyenkor gyorsan valami ennivalót készített. Sokat beszélgettek arról, milyen lesz az élet, amikor idehaza van Jáspis és a kislánya, és Ling Szao úgy gondolta, valamilyen búvóhelyet kellene építeniük, hogy soha többet ne kelljen a fehér asszony házában keresniük menedéket.

– Az ám, de hol? – kérdezte Ling Tan. – Az ötlet jó, mint egy tojás, de ki kell költeni.

– Még ülök rajta egy kicsit – felelte felesége nevetve. Néhány napig gondolkodott, aztán így szólt: – Áshatnánk egy lyukat a konyhában, a tűzhely mögött, és aztán egy alagutat, ami az udvar alatt kivezet a házból. Az alagút végén pedig egy szobát építhetünk a felesleges ajtókeretek és deszkák segítségével. Aztán a konyhában betakarhatjuk a lyukat és szalmát szórhatunk rá.

Ling Tan kitörő lelkesedéssel üdvözölte ezt az elképzelést, elannyira, hogy az asszony szerénykedni kezdett.

– Nem olyan nagy gondolat – mondta.

– Dehogynem! – felelte Ling Tan. – Sok asszony egyáltalán nem gondolkodott volna miközben túrja a földet, de én mindig tudtam, hogy nem vagy olyan, mint a többi asszony, a te gondolataid nem henyélnek, te mindig

tudsz újat mondani, azért nem is unok rád soha. Az asszony mosolygott, de közben tenyerével eltakarta száját, mert szégyellte, hogy oldalt hiányzik két foga. Aznap éjjel nekiláttak az ásásnak. A nyár közepén jártak. A konyha földes padlóját nemzedékek döngölték keményre. Egész éjjel dolgoztak, de csak néhány arasznyi mélységben sikerült kiásniuk a lyukat.

– Majd a fiatalok segítenek nekünk – mondta Ling Tan zihálva.

– Addig is elég mélyre kell ásnunk, hogy el lehessen benne rejtőzni – felelte Ling Szao.

A nappali munka után minden éjjel folytatták az ásást, minden éjszaka mélyült egy keveset a gödör. Újra reménykedni kezdtek. A gödörben nemcsak maguk rejtőzhetnek el, de elrejtetik majd a gabonát is. Egy napon Ling Tan a mezőn dolgozott. Föltekintve rémülten látta, hogy a város felől katonák közelednek. Közülük többnek fegyvere volt, és Ling Tan már-már fölkészült a halálra, de nem ölték meg. Ehelyett beszélni kezdtek vele. Az egyik ellenség kis könyvecskét vett elő, abba jegyezgette Ling Tan válaszait. Mi a neve? Mióta él itt? Mennyi földje van?

Mennyi rizst takarít be? Ling Tan ijedtében többet árult el az igazságból, mint szeretett volna, de még így is jóval alábecsülte a termést, hisz találkozott már adószedővel. Az ellenség mindent följegyzett, aztán hangosan így szólt:

– Paraszt! Mi meghódítottuk ezt a földet, és mostantól azt vetsz, amit mi akarunk. A termést megvesszük, és az árat mi szabjuk meg. Nincs több szabad vásár. Törvényt hozunk, rendet, és mindennek a törvény szerint kell történnie!

Ling Tan okos ember volt, jó gazdálkodó, tudta, az árak minden évben változnak, függenek az időjárástól, az aratástól, a kereslettől, attól is, mennyi áru ment ki a tartományból, attól is, mennyi áru jött be, és előre sohasem lehetett eldönteni, mennyi lesz a rizs ára, mennyibe kerül majd a hús. Ezért csendesen és udvariasan felelt:

– Uram, hogyan lehet előre eldönteni mi lesz a gabona ára? Nálunk ezt az égiek döntik el.

Az ellenség – apró emberke – fölfújta magát, összeráncolta szemöldökét, száját lebiggyesztette és így kiáltott Ling Tan-ra:

– Most mi döntünk, paraszt, és aki ellenszegül, attól elveszük a földjét!

Ling Tan a földre szegezte szemét, és válaszolt a kérdésekre. Igen, van egy bivaly, van két disznaja, nyolc csirke, halastó, néhány kacska, és a házat

feleségével ketten lakják.

– Gyermekek nincsen? — kérdezte az ellenség. Ling Tan fölemelte fejét.

– Nincs gyermekünk – hazudta. A köpcös kis ellenség ezt is leírta, aztán összeszorította ajkát, úgy mondta:

– Mostantól fogva minden halat mi fogunk megenni. Ha a vizekben halat fogsz, paraszt, nem eheted meg, nekünk kell elhoznod!

– De a tó az enyém! – felelte Ling Tan önkéntelenül. Amióta az eszt tudta mindig a tóból fogott hal volt a legfőbb húsétek a házban.

– Semmi sem a tiéd! – üvöltötte az ellenség. – Hát sohasem hódolnak be a parasztok?

Ling Tan ismét felemelte fejét. Nem szólt egy szót sem, de mélyen a köpcös emberke szemébe nézett. Tekintete ezt mondta: nem. Sohasem hódolunk meg! Mindazonáltal egy hangot sem adott ki, mert tudta, ha meghal, csak annyi föld marad az övé, amennyiben fekszik.

– Mindent följegyeztem, paraszt. Tudunk rólad, feleségedről, állataidról, mindenről, ami a tiéd. Engedelmeskedj, és békében élhetsz!

Azzal a katonák elmentek. Ling Tan hosszan nézett utánuk, látta, hogy megállnak minden mezőn, minden háznál. Idén jóval kevesebben dolgoztak a földeken, a fiatalok elmentek, sokan meghaltak. A földeken azok munkálkodtak, akik hozzá hasonlóan hitték, hogy birtokukat minden áron meg kell tartaniuk. Amíg az ellenséges katonák a környéken voltak, nem akart hazamenni. Fogta a kapát, és nehéz szívvel folytatta munkáját. Amikor az ellenség eltakarodott a völgyből, Ling Tan látta, hogy a földekről mindenki a falu felé ballag, ő is vállára vette a kapát, beballagott. A félig összeomlott teaházban találkoztak, harminc-negyven férfi, hogy megbeszéljék az eseményeket. Az ellenség alacsony, szabott áron vásárolja föl a rizst, a halat nem ehetik meg, még ha kezükbe ugrik is a tóból. Ilyen önkényre nem számítottak.

– El kell viselnünk, ha lehet – mondta végül Ling Tan, mintegy kifejezve a közös gondolatot. – Ha nehéz, akkor is megtaláljuk a módját. Az első a föld.

Ezzel mindenki egyetértett.

Hazaszállingóztak. Egyformán gondolkodtak, nem volt közöttük áruló. Ling Tan is hazaindult, hogy megebédeljen. Boldogan gondolt arra, hogy hamarosan Lao Er is itthon lesz. Hogyan is viselhetné el egyedül ezeket az időket. A falubeliek, mintha vezetőjüket látnák benne, de hogyan vezesse őket, ha nem tudja, mit hoz a jövő? Inkább fiatal és erős vezetőre lenne

szükségük, aki jobban ki tudja gondolni, mi a teendő manapság, hisz hasonló időkre senki sem emlékezett. Kettesben ebédeltek az udvaron, és Ling Tan elmesélte a délelőtti eseményeket. Ezt hallván az asszony fölgyúrte inge ujját.

– Ebéd után – mondta –, menjél el egy nagyobb faluba és hozzál annyi sót, amennyit csak tudsz.

– Miért? – kérdezte Ling Tan csodálkozva.

– A disznókat le kell vágni – felelte Ling Szao. – Az aprójószág felét is levágjuk, és majd sózott halat eszünk friss helyett.

– Ha rájönnek, megölnék minket.

– Nem tehetünk róla, ha az állatok dögvőrsra kerülnek. Én majd elmegyek minden asszonyhoz a faluban, és megbeszélem velük, hogy az állatok között járvány van, te is ezt meséld a faluban, amikor sót veszel. Szájról szájra röppen majd a hír, de szerintem minden jóra való asszonynak amúgy is eszébe jut.

Ling Tan vigyorgott, és nem vitatkozott. Ebéd után elindult sóért, de a só akkoriban ritka madárnak számított, nem is tudta mind megvenni egy faluban, többet végig kellett járnia. Aztán éjszaka levágták a baromfit és besózták. Az emsét azonban nem bántotta Ling Tan, mert vemhes volt. A elléshez bevitte abba a szobába, ahol régen a szövőszék állt, hogy senki se lássa a malacokat. Őket legalább nem vették lajstromba, úgymond.

A következő napokban dolgoztak, és ha a környéken föltűnt egy ellenség, Ling Szao a húsokat a tűzhely mögötti gödörbe rejtette, amit napról napra mélyebbre ástak. Ling Tan még sohasem evett annyi húst életében, mint azon a nyáron, mert az apró darabokat nehéz volt besózni, a vért pedig meg kellett csinálni pudingnak. A környéken mindenki ezt csinálta és a falubeli kutyák kövérre híztak a sok belsőségen. Csak a só nem volt elég, ám egyszerre csak valahogy mindenütt megjelent, ismeretlen forrásból, ismeretlen kezek hozták a falvakba és az üzleteknél hagyták. Az emberek örültek a sónak, nem kérdezték honnan jön, hiszen tudták, hogy a hegyekből. Hosszú volt ez a nyár. Ling Tan és felesége a gödröt ásták, közben várták fiukat és unokájukat. Nappal gyakran nézték az utat, éjjel olykor fölbredtek és hallgatóztak. Az ellenség is gyakori vendég volt a faluban, néha katonákkal jött, néha katonák nélkül, utasításokat adott, a termést kémlelte, néha csak állt és nézelődött. Többféle ellenség látogatott el, és Ling Tan észrevette, hogy nem egyformák; gonoszok ugyan mind, de nem

egyenlőek a gonoszságban. Mindazonáltal továbbra is némán hallgatta őket. Megvárom, amíg hazaér a fiam, gondolta mindig. Addig nem beszélek. Az ellenség néha a házba is bejött. De Ling Szao ügyesen elrejtette a húst és a rizst a gödörben, vagy a tetőn, vagy egy poros sarokban. Ling Szao a rokkánál ült mindig, ha az ellenség a házba látogatott és egy pillanatra sem hagyta abba a munkát. Aki ránézett, csúf öregasszonyt látott. Ha beszéltek hozzá, fülére mutatott és megrázta fejét, mintha süket lenne, így aztán békén hagyták. Mostanában nem is fésülködött, arcát sem mosta tisztára, a mezei munkában pedig bőrét szinte feketére égette a nap. Úgy gondolta, mentől csúfabb, annál nagyobb biztonságban van, és annak örült leginkább, hogy a gödör mélyítése szépen halad, Jáspis és a gyerek már elbújhatnak benne. Ling Tan azt remélte, fia aratásra hazatér.

– El kell majd rejtenünk az ellenség szeme elől – mondta egy napon. – Mert az ellenség munkára kényszeríti, és ezt a fiunkat nem veszíthetjük el. Tervezték, hogyan vigyáznak majd a fiúra, hogyan tanítják meg éjjel dolgozni, nappal aludni. Egy éjjel eljött az óra, melyet vártak. Éjfél körül felébredtek, és kimentek az udvarra. A kaput megverte valaki. Ling Tan már ugrott volna, hogy kinyissa, de felesége, aki a lámpát tartotta kezében visszatartotta.

– Várj! Először nézzük meg, valóban ők-e, és van-e még valaki az utcán. A lámpa fényében két alak állt az ajtó előtt.

– Apám!

Lao Er hangját hallották. Milyen gyorsan nyitották ki a kaput! Milyen hamar rántották be őket! A konyhába mentek mert ott nem volt ablak. Magukra zárták az ajtót, Ling Szao ismét meggyújtotta a lámpát. Lao Er és Jáspis ült az asztalnál, de mintha két férfi ült volna ott, mert Jáspis levágatta haját egészen rövidre, férfiruhát hordott, meztelen lábán bocskort, arca pedig olyan vékony és barna volt, bárki parasztnak nézte volna az úton. De Ling Szao elsősorban unokájára volt kíváncsi.

– Hol az unokám? Hol a pici gyerek?

Jáspis mosolyogva oldotta le hátáról batyuját. Alatta, ügyesen elrejtett kosárban feküdt a kisfiú. Ling Szao remegve vette karjába, sírva csomagolta ki, aztán alaposan megvizsgálta.

– Egészen olyan, mint amilyennek képzeltem – súgta, azzal karjára emelve ringatni kezdte. – Ó, milyen jó, hogy itt van, és a karomban tarthatom!

A többiek nem szóltak semmit, de szemük megtelt könnyel, mert

örömükbe öröm is vegyült. Senki sem ismerheti az igazi örömet, aki az igazi bánatot nem ismeri meg. Jáspis eredetileg nem akart visszajönni, most először érezte, hogy érdemes volt. Távolabbra, nyugatabbra vágyott, és soká vitatkozott férjével, engedelmessé válnak-e a levélben foglaltaknak. A levél sok kézen át jutott el hozzájuk. A fiatalembert, aki Ling Tan-tól átvette, lelőtték, de haldokolva minden átadott valakinek, és nemcsak Ling Tan levele, de sok másnak szóló levél és titkos üzenet is céljához ért. Amikor Jáspis és Lao Er elolvasták a levelet, Jáspis a fejét rázta.

– Fiatalok vagyunk, ne menjünk vissza – mondta. – A gyerek miatt jöttünk el onnan, vigyük most vissza?

– Amikor eljöttünk – válaszolta Lao Er – otthon volt legidősebb bátyám, és az öcsém, törődhattunk elsősorban a magunk dolgával. De testvéreim talán meghaltak, egyedül vannak az öregek, és vajon mennyit törődik majd a fiunk mivelünk öregségünkben, ha mi elhagyjuk szüleinket? Nem várhatunk jót a magunk idejében, ha most rosszat cselekszünk.

Ez akkor meggyőzte Jáspist, és elindultak a hosszú úton hazafelé, de most érezte először, hogy jól döntött, először érezte magát a család részének, rokonának nemcsak a jelenlevőket, de mindenkit, aki valaha ebben a házban élt. Nem is kapta el a gyereket féltékenyen, mint sok anya tette volna, de hagyta, hogy Ling Szao kiörülje magát, sőt osztozott örömeiben. Ami a kisfiút illeti, születése óta annyiféle arcot látott, és egyiktől se félt, ez a ráncos barna arc meg éppen különösen kedves volt neki. Napközben főleg aludt anyja hátán a kosárban, gyomra tele tejjel, mert Jáspis gyakran szoptatta. Amikor Ling Szao térdére ültette végre, és a lámpást Ling Tan kezébe nyomta, a gyerek nevetett és nagyanyja kabátján a gombokat rángatta. Ling Szao úgy kacagott, szinte megfulladt, Ling Tan meg is ijedt, a lámpát gyorsan fiának adta, és így szólt:

– Őrizkedj! Örömed elszakadt horgonyától, és hamarosan eszedet veszi. A féktelen öröm éppoly rossz, mint a féktelen bánat.

Azzal ki is vette a gyereket az asszony kezéből, és megkérte Jáspist, töltsön teát férje anyjának. Jáspis teát töltött, Ling Szao megitta, megtörölte szemét, és szíve ismét rendesen dobogott. Ling Tan csak ekkor adta kezébe újra a gyereket, bár az igazsághoz tartozik, hogy neki is jólesett unokáját a kezében tartania, mert a kisfiú erős volt, kemény, combja kövér, kis mellkasa széles, amint a válla is.

– Ez a gyerek nem olyan, mint a többi – mondta fiának. – Nézd az arcát

milyen széles, milyen erős a szája!

Látta, hogy Jáspis és fia büszke pillantást váltanak.

– Mit tehet az ellenség, ha ilyen unokánk van!

És valóban, a kisfiú születése, egészsége mindannyiukba mintha új lelket öntött volna. Hamarosan serénykedni kezdtek. Ling Szao fölállt, és karján a gyermekkel ételt melegített, Ling Tan pipára gyújtott, leült fiával beszélgetni. Aztán ettek és teáztak, Ling Szao még mindig karján tartotta a gyermeket, a férfiak pedig meséltek egymásnak. Csak egy jelenet vetett árnyékot boldogságukra. Ling Szao, mint szokása volt, puhára rágott egy kevés rizst, és a gyerek felé hajolt, hogy a szájába tegye. De Jáspis megszólalt:

– Ne haragudj rám, anyám – mondta. –, de ne tegyél ételt a szájadból a gyerek szájába!

Kedvesen és tisztelettel beszélt, Ling Szao mégis megdöbbsent; egyrészt, hogy így mer beszélni az idősebbel, másrészt, mert nem értette, mi baja lehet ettől a gyereknek.

– Így ettem a fiaimat is – mondta mérgesen –, és semmi bajuk nem lett tőle!

– Mostanában másképp gondolják – felelte Jáspis bátran. – A folyó felső folyásánál van egy város, vettem ott egy kis könyvet, ami a gyerekek gondozásáról szól, és a könyv azt mondja, ahogy egyik szájból nem jó a másik szájba vinni az ételt.

– Valami rossz van az én szájamban? – kérdezte Ling Szao még dühösebben.

– Nem, dehogy – könyörgött Jáspis. – De én magam sem teszem ezt, anyám, könyörgöm neked, hadd gondozzuk a gyereket úgy, ahogy az a legjobb.

Ling Szao erre nem válaszolt, és a férfiak sem szóltak, mert ez nem az ő nézeteltérésük volt. Csönd támadt, melyet Ling Szao tört meg végül.

– Vedd vissza tőlem a gyereket! – mondta Jáspisnak. – Mert megfertőzöm, ha a karomban tartom.

– Ó, anyám! – kiáltotta Jáspis. – Hiszen a te kedvedért hoztuk haza.

– Fékezd a haragodat! – szólalt meg hirtelen Ling Tan. – Éppen ezen az éjszakán kell veszekedni?

Ling Szao hagyta, hogy elpárologjon mérge, de ezt a jelenetet sohasem felejtette el, és attól kezdve nem etette a gyereket rizzsel a szájából. Magában azonban megvetően azt gondolta: vajon könyvekből kell ezentúl

nevelni a gyerekeket? Én nem könyvből tanultam, hogyan tápláljam a gyermekeimet, mégis mind megmaradt. De ezeket a gondolatokat magában tartotta, és hamarosan el is felejtette az egészet, amikor fia és Jáspis elmesélték, mi minden történt velük az ország szabad részében. Mikor érezték, hogy megjött a hajnal, Ling Tan megmutatta a tűzhely mögötti gödröt.

– Ide kell elbújnotok, hajón az ellenség – mondta. – Benneteket nem tartanak számon, azt sem tudják, hogy éltek. Hazudtam nekik, azt mondtam, nincsen gyermekünk.

– Ennek örülök – mondta Lao Er. – Míg a hegyeken keltünk át, sok minden elterveltünk, jobb, ha a nevemet nem tudja senki. Ling Tan nem értette, mit akar ezzel mondani. Az éjszaka nagyon elfárasztotta, feje tele volt a hallottakkal, úgy gondolta, a többi kérdezősködést másnapra hagyja. Így mindannyian aludni tértek, bár Ling Szao boldogan ült volna másnap délig ölében a kisfiúval, ha Ling Tan azt nem mondja:

– Neked is kell aludnod, öreg, vagy én sem tudok pihenni.

Lefeküdtek a gyér hajnali fényben. Ling Tan fektében kellemes fáradtsággal gondolt mindarra, amiről fiával beszélgetett. Újra reményt érzett magában, most először az ellenség jövele óta ismét férfinak érezte magát, és felesége felé fordult. Később elaludtak. Lao Er és Jáspis egymás mellett feküdtek szobájukban. Túl fáradtak voltak ahhoz, hogy elaludjanak. Hazafelé kétszer olyan hosszúnak tűnt az út, mert a szabadságot kellett maguk mögött hagyniuk – talán soha életükben nem lesznek többé szabadok.

– Meg kell tanulnunk, hogyan élhetünk belül szabadon – vélte Lao Er.

De nem volt sok kedve a beszélgetéshez. A hosszú úton sok gondot, sok halált látott az országban. Éjszakánként utaztak, nappal bújtak, mikor megszállt területre értek. Nehéz volt otthagyni a hegyi embereket, a férfiakat és a nőket, akiket megismertek, nehezen is engedték el őket, de Lao Er elmondta, hogy szülei egyedül vannak, hozzájuk kell visszatérniük, hogy segítsenek nekik. Most, hogy megérkezett, már tudta, mi mindent művelt az ellenség a városban, és milyen könyörtelen törvényeket hozott. Nekem kell az okosabbnak lennem, gondolta, olyannak, aki nem fél a haláltól, és mégis élni akar. Hálával gondolt szüeleire, amiért eszükbe jutott gödröt ásni, mondta is Jáspisnak, mielőtt elaludt:

– Egész barlangot kell kiásnunk, gerendákkal és oszlopokkal

megerősíthetjük, valóságos kis föld alatti erődítményt csinálhatunk. Rajtunk kívül még másnak is el kell ott férnie.

– Ezen fogok dolgozni – felelte Jáspis.

– Ez most a legfontosabb – mondta Lao Er. – Ha készen van, hírt küldünk a hegyekbe, aztán majd meglátjuk, mit tudunk kitalálni.

Végre Jáspis is elaludt, mellén a gyermekkel. Lao Er azonban még mindig ébren volt. Újra hallotta apja hangját, amint a városról beszélt, a fosztogatásról, a gyújtogatásról, a rablásról, az asszonyok meggyalázásáról. Ereiben lázasan zakatolt a vér, gyúlt benne a harag, mígnem megesküdt magának, hogy élete hátralévő részét az ellenség elleni harcnak szenteli, és fiát is annak folytatására tanítja. Csak ezután tudott elaludni. ... Mindent egyetlen éjszaka nem lehetett elmondani, másnap Ling Tan tovább mesélt fiának. Lao Er akkor lett a legdühösebb, amikor hallotta, hogy Wu Lien átállt az ellenséghez.

– Ezek az emberek árulók. Amikor az ellenséget a tengerbe kergetjük, Wu Lien is menjen velük. Ha nem, akkor is meghal.

– Én nem gondolok rá úgy, mint árulóra – mondta Ling Tan. – Az ő fajtája gyakran csak önmagára és a hasznára gondol, amit olyan biztosan szagol meg, mint kutya a nyulat, és éppoly ész nélkül veti utána magát.

Fia nem fogadta el ezt a kifogást.

– Ma mindenki áruló, aki csak önmagára gondol.

Ling Tan erre nem válaszolt. A szokottnál szerényebben gondolt arra – mert alapjában nem volt alázatos ember –, hogy talán manapság a fiataloknak van igaza, miután ő maga nem tud mást tenni, minthogy a földhöz ragaszkodik, így az apai tekintélyt félretéve hallgatta fia szavait:

– Először a gödröt kell kiásni, apám. Miután a mezőre nem mehetek ki, ezen fogok dolgozni, és az udvar alatt nagy barlangot ások, ahova elbújhatunk, és szükség esetén mást is elbújtatunk.

– Ki mást? – kérdezte Ling Tan meglepetten.

– Szövetségben vagyunk az emberekkel a hegyekben – felelte Lao Er. – Lehet, hogy időnként néhányat el kell rejtenünk.

Ling Tan egy szót sem szólt, hogy szólt volna, amikor két fia is a hegyekbe ment. Azzal reggeli után Ling Tan egyedül ment ki a földre. Ling Szao még mindig nem telt be az unokával, később megy férje után. Jáspis és Lao Er pedig az ásáshoz láttak. Jáspis is ásott, csak olyankor hagyta abba, amikor tejét kezdte féltetni.

– A lábam elég erős – nevetett. – Hiszen szinte álmomban is tudok menni, most a karomnak kell megerősödni.

Az elmúlt nehéz hónapokban Jáspis csaknem olyan erős lett, mint egy férfi. Izmai megkeményedtek, megkeményedett arca. Bátran férfinak nézhette akárki. Teje azonban volt bőven.

– Bárcsak szegény Orchidea látná ezt! – ujjongott Ling Szao. – Milyen kövér volt, de ha szoptatott, minden táplálék benne maradt, teje meg alig volt.

– Annál inkább gyűlölné engem – jegyezte meg Jáspis szomorúan. – Milyen dühös lenne, ha látná, hogy szoptatok, és közben könyvemet olvasom.

A jelenség Ling Szaot is nyugtalanította.

– Biztos vagy benne, hogy jó szoptatás közben olvasni? – kérdezte. – Nekem úgy tűnik, veszélyes dolog egy nőnek, ha két ellentétes dolgot csinál egyszerre. Jáspis csak mosolygott.

– Várj csak, míg megszoptatom.

Amikor eljött a szopás ideje, Jáspis valóban olvasott míg melléhez tartotta a gyermeket, és a tej oly gazdagon ömlött, hogy a gyermek gégeje alig bírta nyelni. Ling Szao nem tett több megjegyzést az olvasásra, lenyűgözte, mennyi teje van fia feleségének. Milyen gyönyörű volt a gyerek reggel, milyen édes bőrének illata! Ling Szao nem is gondolt munkára, csak ülni akart, karjában tartani, bámulni, szagolni, ránevetni. Nem törődött mással, sem a mosogatással, sem a takarítással, sem az étellel.

– Hagyd békén anyádat! – mondta Ling Tan fiának még reggel. – Mondd meg Jáspisnak, engedje meg, hogy foglalkozzon a gyerekkel, amennyit csak jólesik neki. Ez minden sebét begyógyítja majd.

Odakint a mezőkön Ling Tan azon gondolkodott munka közben, sikerül-e fiát rejtve tartania. Hiszen a falubeliek előbb utóbb megtudhatják, tulajdonképpen jobb is, ha nem titkolja el előlük. Azért mikor ebédre hazament, fölvetette a dolgot fiának, aki egyetértett. Így munka után kettesben mentek a teaházba. Mikor mindenki mindenkit üdvözölt, Ling Tan fölemelkedett és azt mondta:

– A fiam sok mindent látott útjában. Ha akarjátok, mesél nektek róla, mert talán bátorságot meríthettek belőle.

Mindenki megkopogtatta az asztalt, annak jeléül, hogy szívesen hallgatja a fiút. Lao Er fölállt, csendes és tiszta hangján büszkeség és dicsekvés nélkül

mesélt a férfiaknak arról, hogyan utazott nyugat felé ezer mérföldet, ahol egy városban utolérte apja levele, hogyan fordult vissza. Beszélt arról, hogy az emberek mind úgy érzik, ellen kell állni, nyíltan az ország szabad részében, és titokban a megszállt területeken.

– Csak kétféle ember van, aki nem így gondolkodik – mondta. – Azok, akik a saját hasznukat nézik először, és a nagyon gyöngék, akiket megvesznek az ópiummal. Senkik, de veszélyesek lehetnek, mert elárulhatnak másokat. Ezek az árulók. A férfiak egymásra néztek, bólintottak. Lao Er végignézett a barnára égett arcokon, melyeket egész életében ismert, és szíve nagyot dobbant. – Bácsikáim és unokatestvéreim! – mondta. – Csatlakoznunk kell azokhoz, akik háborút viselnek az ellenséggel. De hogyan? Csak úgy, ha titokban együttműködünk a hegyekben élő kilencezer emberrel.

Miközben ezt mondta, tudta, hogy halálos veszélybe hívja a többieket, mert ha az ellenség megtudta, hogy egy falu lakói a hegyi emberekkel szövetkeztek, azt a falut porig égették. A teaházban a férfiak egyenként, egymás után emelték föl hüvelyk és mutatóujjukat, jelezve, hogy egyetértenek Lao Er szavaival. Csak Ling Tan harmadik unokatestvére tétovázott, de elszégyellte magát és ő is fölemelte kezét. Senki sem haragudott rá, mert tudták, mitől gyengül a jellem, tudták, hogy az írástudó ember sohase lehet olyan bátor, mint az írástudatlan. Lao Er várt, míg minden kéz a magasba emelkedett, aztán azt mondta:

– Mit jelent mindez? Azt jelenti, el kell rejtenünk a gabonát és a rizst, csak annyit adjunk az ellenségnek, hogy életben hagyjon minket. Azt is jelenti, hogy amilyen gyakran csak lehet, néhány ellenség láthatatlan fegyverek áldozatául esik. Néma csöndben hallgatták.

– De nekünk nincsen fegyverünk – mondta egy hang.

– Én tudom, hol lehet fegyvert kapni – mondta Lao Er –, minden embernek lesz saját fegyvere. A férfiak felsóhajtottak örömben. Most mindenki egyszerre beszélt. – Mi mindent meg nem tehetünk, ha fegyverünk van! Csak azért nem harcoltunk eddig, mert pusztá kézzel, vasvillával, öreg karddal nem lehet, amikor az ellenségnek lőfegyvere van.

Ling Tan valósággal szétrepedt a büszkeségtől, és erre gondolt: A legokosabb dolog volt hazahívni ezt a fiút, amit valaha tettem az életemben! Hazafelé menet aztán azt mondta fiának:

– Az lett volna a legjobb, ha el se engedlek.

– Nem, apám – felelte fia. – Örülök, hogy elmentem a szabad országba és

megismertem ott az embereket, mert most már tudom, hogy együtt kiúzzuk az ellenséget. De nekünk itt másképp kell harcolni, mint nekik. Ők csatázhatnak nyíltan, mi csak titkon. A mi harcunk nehezebb az övéknél, mert az ellenség között élünk, és sehova sem menekülhetünk.

A falubeliek várták, hogy Lao Er puskákat hozzon. Ő előbb megépítette a földalatti szobát, de nem egyedül. Kiválasztott néhány férfit a faluból, akit beavatott a titokba, és akik segítettek a munkában. Mennyivel gyorsabban haladtak így! Négy erős férfi egykettőre kivájta az agyagot. Oszlopokat, gerendákat állítottak fel, még egy kijáratot ástak. Mélyebbre ástak, mint tervezték, mert Lao Er látott olyan földbe ásott óvóhelyeket, amelyekbe a repülő hajók ellen bújtak az emberek. Csak azon imádkozott, nehogy valami földalatti folyót ássanak ki. Szerencséje volt, csak egy csermellyel találtak, amit bambuszból készített csővel vezettek el. Különös holmit viszont találtak eleget, néhány régi csészét, pár agyagedényt, tele porral, egy régen halott kisgyermek csontvázát, egy felnőtt férfi lábszárcsontját, végre pedig apró vörösréz dobozt. A réz régen megzöldült a földben, s amikor feltörték, néhány ékszerrel díszített tű, és egy pár nehéz, arany fülbevaló fordult ki belőle. – Ez az ősök tulajdona – mondta Ling Tan tisztelettel. – Nem vagyunk méltók rá, hogy megérintsük őket. Bezárta a dobozt, és újra elásta a fal tövében. A földalatti szoba nagyobb és mélyebb volt, mint Ling Tan lehetségesnek gondolta volna. A földet gerendák tartották, a gerendák alá még téglaszlopokat is emeltek, a téglákat pedig annak a szobának fömládozásával szerezték, amelyben régen a szövőszék állt, mert Ling Tan háza nem vályogból, hanem téglából épült. És néhányan a faluban is lebontottak egy-két belső falat, és a téglákat Ling Tan házába vitték. A titkos helyiség Lao Er hazaérkezése után két hónappal elkészült.

– Most már van hova tenni a puskákat – mondta Lao Er.

Másnap reggel felöltötte bocskorát, derekára kötött még két párat, kezébe ételt vett, és a hegyekbe indult.

XI.

Mikor elékezett az aratás ideje és a rizs kalásza sárgán bókolt a földeken, az ellenség mindenhol embereket küldött, hogy fölbecsüljék a termést és szabott áron átvegyék a parasztoktól. Az árat olyan alacsonyra szabták,

szinte nem volt érdemes eladni a gabonát. Ling Tan és a falubeliek szótlanul engedelmeskedtek, nem mutatták ki haragjukat, mert nem akartak meghalni, de bőrük valósággal megfeszült a gyűlölettől, amit a kis görbelábú emberek iránt éreztek. Mert a paraszt olyan ember, aki sok minden elvisel, míg csak nem földjéről vagy terméséről van szó. A termés az élet, ha azt elveszik tőle, miből él? Esténként találkoztak, megbeszélték, hogyan rejtik majd el a magot. Egyszerre arattak, olyan gyorsan, hogy az ellenség nem tudott mindenhova megfigyelőt küldeni, éjszaka titokban csépeltek, elsötétített ablakok mögött és a gabonát elrejtették. Volt, aki szintén gödröt ásott házában, volt akinek rokonai éltek a hegyek között, akik éjjel eljöttek, és elvitték a rizst. Sok szállítmány esett rablók zsákmányául, akik egyaránt rejtőztek ellenség és saját népük előtt, és az utóbbit fosztogatták. Nappal az emberek nyíltan csépeltek, és nem tanúsítottak ellenállást, ha az ellenség elvette a rizst. A karikalábú emberek nem értették a dolgot, nekik a termés kevésnek tűnt, de a parasztok megmagyarázták, volt már így máskor is, a kalász nagyra nőtt, de kicsi volt a mag, mit tehetnek ők, ha így rendelkezett az ég? És mit tehetett akkor az ellenség? Ha megölik a parasztokat, ki műveli meg a földet jövőre? Elvitték a rizsből, amit találtak.

Amitől Ling Tan epéje különösen forni kezdett, nem elég, hogy szabott áron vették át, de már a városban haszonnal árulták, háromszor, négyszer annyiért, mint amit a parasztoknak fizettek, ezzel is kirabolva a népet. Az ellenség a halat is mind magának akarta, amiért Ling Tan nappal a tónak közelébe se ment, hanem fenékhoroggal éjjel fogott halat, és ha megették, elásták a szálkákat, a pikkelyeket meg a bőrt. Mindenki evett a faluban halat, de csak éjjel, zárt ajtók mögött. A látszat kedvéért valaki időnként bement a városba, halat vitt az ellenségnek. Néha az ellenség kiküldött valakit, aki megparancsolta a parasztoknak, hogy halásszanak, akkor nem volt kibúvó, halat kellett fogni, ha nem akartak meghalni. A szárnyast, a lábasjószágot ugyancsak szabott áron vette meg az ellenség, míg a parasztok szinte alig ettek húst. Ling Tan házában az öreg bivaly olyan vékony volt, szinte zörögtek a csontjai. Így egyelőre nem kellett levágni. Miután Lao Er elment a hegyekbe, az ellenség emberei megjelentek Ling Tan házában, és a számba vett disznókat, és szárnyasokat követelték. Reggel már messziről látta a karikalábú embereket, de nem vett róluk tudomást, dolgozott földre szegezett tekintettel, míg meg nem látta az ellenség katonáinak lábát. Az ellenség lábán a nagyujj mindig eltartott a többi ujjtól. Amikor meglátta az

ellenség lábát, arca ostoba kifejezést öltött, szája lebiggyedt, mintha hülye lenne, üresen bámult rájuk. Az egyik ellenség így kiabált:

– Itt az áll, hogy két disznód van, néhány kacsád, nyolc tyúkod. Azért jöttünk, hogy eladd őket nekünk.

– Disznók – mondta Ling Tan bután –, nincsen nekem disznóm.

– Itt az áll, hogy két disznód is van! – üvöltötte az ellenség.

– Megdöglöttek – felelte Ling Tan.

– Ha megölted őket, te is meghalsz – mondta a kis ember komoran.

– Dög vész vitte el őket – mondta Ling Tan. – Nem mertem a városba vinni őket, félttem, azt hiszitek, én vágtam le őket.

– Hol vannak a csontok?

– A csontokat megrágta a kutya, ami megmaradt, megdaráltuk, és a földet trágyáztuk meg vele.

Az emse tizenegy malacot ellett, kettő kivételével mindet leölték, és Ling Szao beszózta őket. Kettőt tartott csak meg tenyészállatnak, ezt a kettőt pedig a falutól messze, cölöphöz kötve tartotta. Ha valaki megtalálja, vigye. Az ellenség dühöngött, de mit tehetett? Ha elviszik Ling Tant, ki műveli meg a földjét? Csak fenyegetni tudták: ha hazudik, rossz világ jön! Ling Tan ostobán hallgatott, mint aki nem is érti, mit beszélnek. Az ellenség emberei hazafelé arról beszéltek, hogy ezek a parasztok olyan buták, valóságos kínszenvedés a hódítóknak nagy butaságuk. Miután elmentek, Ling Tan mosolygott a nagy szalmakalap alatt, és örült, hogy a maga módján sikerült egy kis borsot törnie az ellenség orra alá. Mindenki más így tett a faluban, de talán egy se olyan ügyesen, mint ő. Ling Tan nyolcadik unokatestvére, aki hentes volt a faluban, mint ahogy apja is az volt őelőtte, és annak előtte az öregapja is, megölte magát. Az üzlet tönkrement. A férfi gyomrát bánat töltötte meg, étvágya odalett, csak fogyott, fonnyadt, hallgatott, aztán egy napon nem nyitott ki a bolt. Felesége és fiai már régebben a hegyek közé menekültek, a parasztok tudták, hogy egyedül él. Hívták Ling Tant, aki levette kívülről a deszkákat. Az üres hentesboltban egy vaskampóra akasztotta fel magát a nyolcadik unokatestvér, saját övével. Halála előtt még kitakarította a boltot, megmosakodott, tiszta ruhát öltött, és most ott lógott az a szegény ember.

– Ezt is megölték az ördögök – mondta Ling Tan szomorúan, azzal leemelte rokonát és éjszaka eltemette. A hegyekben rejtőzködő családból nem is mertek hazajönni a temetésre, csak fiai, azok is csak éjnek évadján

merészkedtek a faluba. Ling Tan házának rendje ahhoz igazodott, mikor jelennek meg az úton a karikalábú emberek, az ördögök, ahogy mostanában a faluban nevezgették őket. Ling Szao szinte egész nap leste az utat, ha tehetne, az ablak mellett dolgozott, vagy a ház körül, de mindig úgy, hogy lássa, ha jön valaki. Ilyenkor bement a házba, figyelmeztette Jáspist, aki azonnal a konyhába ment, és karjában a gyermekkel lemászott a pincébe. Ling Szao becsukta a deszkából ácsolt csapóajtót, földet és szalmát szórt rá. Senki sem gyaníthatta, hogy a konyha sötét sarkában a föld és a szalma alatt bármi rendellenes lehet. Amikor az ördögök elmentek, Jáspis ismét kijött, és folytatta munkáját, de sohasem ment ki a házból, és Ling Szao a gyereket is csak éjszaka vitte ki. A gyerek szépségének híre elterjedt a faluban, és szinte minden asszony eljött, hogy megcsodálja. A harmadik unokatestvér felesége is ellátogatott Ling Tan házába, de nem tudta szívből dicsérni a gyermek szépségét, mert szívében nem sok hely maradt az irigység mellett. Mikor először látta a kisfiút, gyomra összeszorult, mintha csak csomóra kötötték volna, és pár napig sem enni, sem aludni nem tudott. Úgy hozta a sors, hogy éppen szoptatás közben látta először, s amikor meglátta Jáspis tejtől duzzadó mellét, és az egészséges, erős kisfiút, amint mohón táplálkozott, elöntötte a sárga irigység. Alig tudta kimondani az elismerő szavakát, melyekre az udvariasság kötelezte, aztán rögtön károgni kezdett.

– Rossz jel, hogy ennyire egészséges a gyerek – mondta szomorúan. – Az ilyen gyerekek mindig fiatalon meghalnak. Az én fiam is ilyen volt kicsi korában.

– Hogy mondhatasz ilyet? – kérdezte Ling Szao haragosan. – Hiszen veled voltam, amikor megszülted a fiadat, olyan kicsi volt és zöld, azt hittem, nem vesz soha levegőt, még megmosni sem mertem, csak bebugyoláltam egy öreg nadrágba. És arra emlékszel-e, milyen beteges volt kiskorában? Vékony volt, mint a kiéhezett macska, csak tíz-tizenegy éves korára éreztem biztosan, hogy megmarad.

– Azt hiszem jobban emlékezem a saját fiamra, mint te! – felelte a harmadik unokatestvér felesége. – Te pedig, aki mindig szerettél ott lábatlankodni, ha valaki szült, biztosan összekevered a fiamat valaki más gyermekével!

Jáspishoz fordulva folytatta:

– Ugyanilyen volt az én fiam, és ha nem szegülünk ellen az Istenek akaratának – amiért különben bűnhődtünk azóta eleget –, ha az én fiam vett

volna el feleségül téged, most élne, és ő lenne apja gyermekednek. Mikor az asszony végre távozott, Ling Szao és Jáspis együtt mérgeződtek, és ez valahogy kapocs lett kettejük között. Megállapodtak, hogy az unokatestvér felesége nem veheti soha a karjára a kisfiút, nehogy gonosz leheletével megmérgezze. Ami a harmadik unokatestvér feleségét illeti, hazament, és mérgében urát becsmérelte, amiért fiuk annak idején nem vette el Jáspist feleségül, amiért nincs unokájuk, amiért fiuk meghalt, amiért nincsen több gyermekük, úgyhogy amikor meghalnak, nem marad utódjuk. Olyan dühvel zsémbelt szegény, öreg, tudós férjével, hogy az egy idő után kiment a házból, és fejét a külső falhoz ütögette. Ling Tan éppen arra járt, és megmentette rokonát attól, hogy szétverje a fejét, de amikor megtudta, mi történt, nagyot nevetett, olyan férfiként, akinek nincsen semmi baja a házában élő nőekkel. Elvitte unokatestvérét a teaházba, hogy kiönthesse szívét és megkönnyebbüljön. Teával és rizsből készült aprósüteménnyel traktálta, végül azt tanácsolta, szerezzen be magának egy ágycsészét.

– Gondolod? – nyögte a szegény tudós. – Hónapok óta nem próbáltam ki férfiúi erőmet.

Ling Tan nagyon dühös lett rokona feleségére.

– Lehetséges, hogy az asszony mindenét megvonja tőled?

– Nekem csak béke kell – morogta megkínzott szakállába a szegény rokon.

– A béke nem mindig jön magától – felelt Ling Tan. – Néha keresni kell, néha harcolni érte, néha erőszakkal kell megszerezni, akárcsak házában van rá szükség, akár az országban.

Az öreg tudós nagyot sóhajtott és alázattal nézett rokonára.

– Én mindig a könyveket szerettem – mondta. – Hogyan lehetnék olyan erős, mint egy asszony? A nő a legerősebb élőlény a földön, és Konfúcius apánk jól beszélt, amikor azt mondta: törvényt kellene hozni, hogy a nőknek ne legyen saját akaratuk. Én mondom neked, örülünk, hogy az ellenség férfiakból és nem nőkből áll, mert ha a nők győznek le minket, akkor aztán tényleg minden elveszett.

Ling Tan alig tudta visszafojtani kacagását.

– Biztosan igazad van rokon, de ha a te helyedbe lennék, addig verném azt az asszonyt, amíg a falnak nem kénytelen támaszkodni, hogy el ne essen.

– Megtennéd? – kérdezte a szegény harmadik unokatestvér sóváran. – Ó, ha valóban megtennéd, kedves rokon!

– Nem, nem! – hahotázta Ling Tan. – Két dolog van a világon, amit a férfi

csak saját maga tehet meg, személyesen kell aludnia a feleségével, és személyesen kell elnászpángolnia, ha szükség van rá.

Azzal föl is állt, a harmadik unokatestvér pedig csalódottan követte példáját. Ling Tan nézte, ahogy rokona lassan, fejét szomorúan rázogatva lépked hazafelé, látta, nemigen sikerült bele bátorságot csepegtetnie. ... Múlt az ősz. Ling Tan földjei ismét tarlóvá váltak, a pince pedig megtelt télire való gabonával. Ling Tan már-már aggódott középső fiáért, amikor egy éjjel, pontban éjfélkor kopogtattak kapuján. Megismerte a kopogást, mert fiával megbeszélték előre, hány koppanás jelzi majd, hogy megérkezett. Ling Tan fölkel, kiment, résnyire megnyitotta az ajtót, készen rá, hogy rögtön becsapja megint, ha tévedett volna. De odakintről hallotta középső fia hangját:

– Én vagyok az, apám.

Ling Tan kinyitotta a kaput, mire három férfi lépett az udvarra, és egymás után üdvözölték. Három fia állt előtte.

– Ó, milyen jót ad az ég! – súgta boldogan.

Bevezette fiait az ablaktalan konyhába, meggyújtotta a lámpát, és boldogan nézte őket sorra. Legkisebb fián rögtön látta, hogy félelmei alaptalanok voltak, nem lett belőle hegyi rabló.

– Mi mást kérhetek még az élettől, mint hogy látlak benneteket? – kérdezte Ling Tan.

Minden oka megvolt a büszkeségre, mert a hegyekben töltött hónapok alatt legnagyobb és legkisebb fia is előnyére változott. Bőrüket megbarnította a nap, erősek voltak, szemükben bátorság lobogott. Ez utóbbi volt a legnagyobb változás, hiszen mikor házát elhagyták, szinte görnyedtek a bánat és a gyász alatt.

– Látom, a jó hegyi emberekhez mentél – mondta Ling Tan legkisebb fiának.

– Azokkal vagyok, akik harcolnak az ördögökkel – felelte a fiú, és hozzátette: – Mondd meg anyámnak, hogy éhes vagyok és ennék valamit, mielőtt elmegyünk.

– Már is el kell mennetek? – kérdezte Ling Tan.

– Pirkadat előtt már a hegyek lábánál kell lennünk – felelte a legidősebb fiú.

– És ha elrejtünk benneteket? – kérdezte Ling Tan.

– Most el kell mennünk – ismételte meg a legidősebb fiú. – De a pincébe

lemennék egy percre.

Ling Tan vezetésével levonultak a pincébe, ahol a fiúk levették vállukról batyujukat, és mindegyikből tucatnyi rövid csövű ismétlőfegyvert csomagoltak ki. Az egyiket Ling Tan kezébe vette, forgatta, nézegette.

– Honnan valók ezek a fegyverek? – kérdezte.

Legkisebb fia felnevetett.

– Az ellenségtől vettük el őket.

Ling Tan szívesen nézegette volna még a fegyvereket, de eszébe jutott, hogy a fiú éhes, ezért letette a puskát, fölment, fölkelte feleségét. Ling Szao begyújtotta a tüzet, forró vízben tésztát főzött. Lao Er fölébresztette Jáspist, aki a kisfiúval együtt bejött a konyhába. Ling Szao hamar elkészült a tésztával, sózott disznóhúst is tett az asztalra, melyet mindnyájan körülültek, és falatozni kezdtek. Főleg Lao Er és a legkisebb fiú beszélgettek. Ling Szao unokája csodálatába merült. Ling Tan már korábban figyelmeztette feleségét, ne emlékeztesse fiait az átélt borzalmakra. Az asszony iparkodott is, azt azonban mégse állhatta meg, hogy legidősebb fiától meg ne kérdezze:

– Fiam, találtál-e már valakit, aki gyermekeid anyja lehetne?

Lao Ta mosolygott, és visszakérdezett:

– Most kell erre gondolni, anyám?

– Gyerekekre mindig kell gondolni – felelte Ling Szao határozottan. – Ki veszi föl a munkát utánad, ha nincsenek fiaid?

– Talán igazad van, anyám. Majd körülnézek.

Ling Tan mosolyogva mondta:

– Mi lenne velünk, ha az asszonyok nem gondoskodnának róla, hogy szaporodjunk?

Ling Szao bátorságra kapott:

– Az lenne veletek, hogy meg se születnétek.

– Ez így igaz – mondta Ling Tan. Felesége folytatta:

– Márpedig addig én nem leszek megelégedve, amíg mindannyian unokákkal nem ajándékoztok meg engem.

– Te sohasem vagy megelégedve – jelentette ki Ling Tan.

Később a legidősebb és a legkisebb fiú újra elindult a hegyek felé. Ling Tan bereteszelt mögöttük a kaput, és elégedetten tért vissza a házba. Wu Lienről és legidősebb leányukról hónapok óta nem jött semmi hír, ám egy napon váratlanul megjelentek. Éppen végeztek az ebéddel, Ling Szao már a csészéket és az evőpálcikákat mosogatta el, amikor a kapuból hangokat

hallottak. Lao Er és Jáspis ilyenkor rendszerint azonnal lementek a pincébe, de Ling Szao a hangok közül kihallotta legidősebb leánya hangját, és boldogan felkiáltott:

– Hiszen ez a nővéretek! – már-már elhúzta a reteszt, amikor Lao Er megragadta karját.

– Anyám! – súgta. – Ne áruld el, hogy itt vagyunk! Semmit sem mondjál rólunk!

Azzal lesietett a pincébe, mentében kivéve Jáspis karjából kisfiát, és úgy siettette feleségét, mintha ellenség érkezett volna. Ling Szao ostobán bámult utána.

– Nem hittem volna, hogy megérem azt a napot, amikor a testvérek elrejtőznek egymás elől – mondta férjének, aki végignézte a jelentet.

– Ilyen napokat élünk – felelte Ling Tan csöndesen.

Fölkelt és a kapuhoz ment. Odakint legidősebb lányuk kiabált:

– Alszanak az én szüleim? Én vagyok itt a gyerekeimmel és az apjukkal!

Ling Tan kinyitotta a kaput, és meglátta Wu Lien-t háza népével együtt. Nem csupán őket, de hozzájuk hasonlót sem látott hosszú hónapok óta. Csak most értette meg, mennyire megszokta a nyomorult, megfélemlített, éhes, sebesült, vagy menekülő embereket, amikor meglátta a kapuban a behódolt rokont. A kereskedő hájasabb volt, mint valaha, bőre színe és állaga leginkább a bárányszírra emlékeztetett. Az asszony is kövér volt, ráadásul várandós, de pufók a két gyerek is, akik egyébként vörös selyemkabátot viseltek. Ráadásul mindannyian riksával jöttek. Ling Tan még inkább elkomolyodott a két fegyveres ellenséges katona láttán, akik a család mögött álltak. Elhatározta, hogy a katonákat nem engedi be a házba. Ezért behajtotta a kaput, míg a résen csak saját arca látszott, és hűvösen annyit mondott:

– Örömmel látlak lányom, téged is, lányom férje és benneteket is gyerekek, de a többieket nem engedhetem be a házba. Wu Lien nagyot nevetett.

– Ne félj, feleségem atyja! Ezek a katonák csak azért jöttek, hogy rám vigyázzanak.

– Örökre van szükséged az én házamban? – kérdezte Ling Tan. Nem szívesen vallotta volna be, hogy fél, de a két fegyveres katona láttán remegett a gyomra, és azt kívánta, bárcsak ne ebédelt volna.

– Udvariatlanság kívül hagyni őket – jegyezte meg Wu Lien.

– Ki hallott már arról, hogy az ember örökkel udvariaskodjon? – kérdezte Ling Tan.

Nem is nyitotta ki jobban a kaput. Amikor Wu Lien látta, hogy apósa hajthatatlan, jókedvet mímelve fordult az örökhöz:

– A gazda öreg, meg kell neki bocsátani, ha fél a katonáktól.

– Én nem félek tőlük! – mondta Ling Tan hangosan. – De a házba nem jöhetnek be.

Az lett a vége, hogy Ling Tan kihozatott egy padot a házból, amire az örök leülhettek, aztán kihozott még két széket, és a kapu előtt ült le Wu Liennel. Az asszonyok és a gyerekek bementek a házba. Ling Tan egyre kevésbé örült lánya férjének, minél tovább nézte, annál kevésbé. Megtöltötte pipáját, szívogatta, szemét azonban egy percre sem vette le a kövér ember arcáról.

– Miért vagy ilyen kövér? – kérdezte.

– Jól megy az üzlet – felelte Wu Lien szerényen.

– Hogy mehet neked jól az üzlet, amikor mindenki másnak rosszul megy, akit csak ismerek? – kérdezte Ling Tan.

Wu Lien verejtékezni kezdett. Selyemkendőt vett elő, törölgette arcát, izzadó tenyerét, mosolyogni próbált, félszemmel az örökre sandított, előrehajolt és csöndesen mondta:

– Tudnod kell, hogy a legjobb szándék vezérel.

– Nem tudom, mit csinálsz – felelte Ling Tan jó hangosan. Wu Lien ismét törölgette magát a kendővel, nevetett, köhécselt.

– Az idők olyanok, amilyenek. A bölcs nem rúgdalózik kora ellen, de meghajlik előtte, mint szélben a vitorla. A városban új kormányt fognak föllállítani, aminek tagjai a mi sorainkból kerülnek ki, olyan emberek, mint jómagam, akik látjuk hogy egyelőre jobb meghajolni és kiegyezni. Előnyösebb, ha mi kormányozzuk magunkat, mintha idegenek kormányoznak minket. Érted-e, mit akarok mondani, feleségem atyja?

– Egyszerű ember vagyok én – mondta Ling Tan, a pipát egy pillanatra kivéve szájából. – Olyan buta vagyok, csak akkor értem a dolgokat, ha egyszerűen kimondják őket.

Elkerekedett szemmel bámult Wu Lien-re. A kereskedő megértette, hogy Ling Tan nem hajlandó fölfogni szavai értelmét. Hallgattak egy verset.

– Hol laktok most? – kérdezte Ling Tan kisvártatva.

– Az Északi-kapu utca tizedik házában.

– Szép házak vannak arrafelé – mondta Ling Tan. – Hogy kerültök ti oda?

- Azt az utasítást kaptam, hogy ott éljünk.
- És az üzlet?
- Üzemel, fölvettem két eladót.
- És mit árulsz?
- Ruhának való anyagot, és mindenféle külföldi terméket.
- És te... te mit csinálsz?
- Az új kormánynak dolgozom – felelte Wu Lien nyugodtan.
- Megfizetnek?
- Nagyon jól megfizetnek.
- Elégedett ember vagy – mondta Ling Tan keserűen. Wu Lien előrehajolt, és halk, kérlelő hangon beszélt:
 - Feleségem atyja, azért jöttem ide, hogy segítsék neked. Semmi más vágyam nincsen. Figyelmeztetni szeretnék, hogy a jövő nem túl biztató. Akinek barátai vannak, jobban él majd, mint akinek nincsenek. Ha azt teszed, amit mondok, könnyebb lesz a te életed is.
- Ling Tan szeretett volna veje torkának ugrani, de Ling Tan nem volt már gyerek, ha érdekei úgy kívánták, tudott uralkodni indulatain. Csak ült, arcán ostoba kifejezéssel, és pipáját szívogatta.
 - Mit kell tennem? – kérdezte.
 - Engedelmeskedned kell — felelte Wu Lien. – Én pedig mindent megteszek az érdekedben itt, és a városban is.
 - Tulajdonképpen mit csinálsz te a városban?
 - Én ellenőrzöm a beérkező árut – felelte Wu Lien. – Az én felelősségem, hogy kellő mennyiségben érkezzen rizs, gabona, ópium, hal és só, amit később újra eladunk, vagy elosztunk.
 - Ópium! – kiáltotta Ling Tan rettenetes hangon. Wu Lien ismét verejtékezni kezdett. Mostanában sokat foglalkozott ópiummal, ami északról jött erre a vidékre. Ez volt az egyetlen árucikk, amit az ellenség meghagyott a megszállt népnek. Dehogyan vitték volna haza! Ehelyett valósággal terjesztették a falvakban és a városokban, megtanították az embereket élvezetére. Ebben az országban sokáig használták az emberek az ópiumot, nagy nehézségek és szenvedések árán vetettek gátat ennek a szokásnak. Most az ellenség újra bevezette. Wu Lien ajkához emelte kövér, fehér kezét, köhintett.
 - Nem vagyok a magam ura – mondta csendesen.
 - Ling Tan kifogyott a béketúrásból. A földre köpött.

– Te disznó! – kiáltotta vejének. Wu Lien újra köhécsejt, arca elvörösödött. Szerette volna, ha apósa nem nézi olyan merőn, mert úgy érezte, nem áthatja tovább pillantását. A kapun belül Ling Szao faggatta leányát.

– És honnan kaptátok azt a sok húst és rizst?

– Rengeteg elemózsiánk van – felelte leánya ártatlanul. – Nagy bődönökben áll a rizs, a húst pedig hozzák, marhahúst, disznóhúst, halat, tojást és szárnyast.

– Én úgy hallottam, hogy alig van hús – mondta Ling Szao. – Az ellenség a falvakból mindent elvisz, nekünk már nincsen se kacsánk, se csirkénk, elvitték a disznókat és a teheneket, csak az öreg bivaly maradt még meg, mert olyan sovány, nem érdemes levágni. Azért az ellenség rajta tartja a szemét és apád szerint egy napon a bivalyt is el fogja vinni.

– Ha tudtam volna, hoztam volna nektek húst. Legközelebb hozok is. Ling Szao nem mondott köszönetet az ajánlatért, ehelyett rosszkedvűen így szólt:

– Nem örülök, hogy a családom egy tagja ilyen jóltáplált, mikor mindenki más éhezik. Éhínség idején nem jó ennyire kigömbölyödni.

– Én csak azt eszem, amit kapok – rebegte a leány.

– Ki adja neked?

– A férjem.

– És neki honnan van? A legidősebb leány sírni kezdett.

– Te nem érted, milyen jó ember a férjem – zokogta. – Kárhoztatod, amiért behódot. Én megmondtam neki, hogy így lesz, de ő is gyűlöli az ellenséget. Azt mondja, mindenkinek a maga módján kell ellenállnia, azt mondja, száz, meg száz módja van annak, hogy a magunk malmára hajtsuk a vizet. Még azt is mondja, mi értelme ellenállni? Az ellenség uralkodik, és nekünk az ő uralma alatt is élnünk kell.

– De nem kell meghíznunk – felelte Ling Szao.

– Még mindig jobb, ha mi híznak meg, mintha az ellenség – mondta a leány hirtelen haraggal. – Vagy az ellenségnek okozunk kárt azzal, ha éhezünk?

– Hát, ha van étvágyad, egyél – mondta Ling Szao keserűen. Ahogy a két kövér gyerekre nézett, legnagyobb meglepetésére úgy érezte, semmi öröme sincs bennük. Különös volt, mert Ling Szao szinte még sohasem látott gyereket úgy, hogy ne akarta volna rögtön karjára venni, babusgatni, de ez a két gyerek hirtelen idegennek tűnt. Az ellenség zsírján híztak. Anyjuk azonban csak azt látta, hogy Ling Szao a gyerekeket nézi, és büszkén

kérdezte:

– Ugye megnőttek?

– Igen – felelte Ling Szao. – Megnőttek.

Leánya szemébe nézett:

– És mi lesz majd, ha egy napon az ország újra szabad, és a gyerekek apját az árulók között tartják számon? Erre leánya ismét elsírta magát.

– Nem volt könnyű idejőnnünk. Csak azért jöttünk, hogy segítsünk, mert aggódtunk, vajon biztonságban vagytok-e. Akármit is gondoltok felőlünk, irántatok bennünk nem változott semmi, meglátjátok, egy napon talán az életeteket is megmentjük.

Ling Szao fölállt.

– Ha lenne a házban étel, elkészíteném nektek – mondta –, de sajnos semmink sincsen. Nekünk senki sem ad húst és rizst, csak annyi van, ami az éhezés ellen elég. Ezért nem tudlak benneteket vendégül látni.

Ez annyit jelentett, hogy Ling Szao befejezte a beszélgetést.

– Hogyan lehetsz ilyen kemény, amikor ketten maradtatok a házban öregségetekig és csak mi maradtunk meg nektek?

– Megvagyunk – felelte Ling Szao büszkén.

Ling Tan látta, hogy a kapu megnyílik, kijön leánya és az unokák. Feleségével együtt állva nézték, ahogy Wu Lien és családja eltakarodik. Újabb látogatásról nem esett szó. Mikor mind elmentek, ismét bereteszelték a kaput, és a pincéből feljöttek a többiek. Egy darabig a látogatásról beszélgettek, és a hallottak nagyon feldühítették Lao Ert. Elhatározta, hogy valahogy belopózik a városba, hogy a saját szemével nézze meg, valóban behódolt-e mindenki az ellenségnek. Jáspis olvasmányai alapján, ügyesen elmaszkírozta férjét. Lao Er koldus gúnyát öltött, felesége vörös agyagból nagy sebet mázolt arcára, amely szájától az egyik szeméig ért. Úgy nézett ki, mint aki fél szemére vak, a seb száját is elferdítette. Pár nappal később Lao Er nyomorult koldusként ment a városba. Elkerülte a főutakat. Járt itt, és járt ott, keveset beszélt, sokat látott. A városban mindenütt ópiumot árultak. A rombadőlt házakhoz és az éhes emberekhez már hozzászokott, mégsem tudta teljesen figyelmen kívül hagyni őket, hiszen nem olyan régen ez a város csodálatosan szép lakhelye volt az étellel és örömmel teli embereknek. Most hallgattak az utcák. Egykori lakói ezrével és ezrével pusztultak el. Sok ház üresen, kiégve állt. A legtöbb üzletet bedeszrázták, kivéve az olyanokat, mint Wu Lien üzlete, melyek valósággal virágoztak. De

nyíltak új boltok is, lepusztult vagy olcsó, ócska tapétával feldíszített helyiségek; bordély és ópiumbarlang valamennyi. Egy ilyen üzlet előtt Lao Er megállt, mintha be akarna menni, de bátorság híján tétovázna, amikor arra jött mankóján egy féllábú férfi. Soványságából és sárgaságából Lao Er kitalálta, hogy nem először keresi föl az ópiumbarlangot.

– Itt kapni ópiumot? – kérdezte Lao Er a cégérre mutatva, és amikor a féllábú ember biccentett, így folytatta: – Jó az, ha megvesszük, amit az ellenség árul?

A koldus ránézett.

– Mit számít az nekem? Semmi sem adhatja vissza azt, ami elveszett. Ha nincs ellenség, és visszajön a béke, vajon újra kinő a lábam? Vajon föltámad a feleségem és a gyerekeim? Mit törődöm én a győzelemmel? Mit adhat a győzelem nekem?

Lao Er nyögött. Ezek a legyőzöttek, gondolta. Az éjszaka leple alatt tért haza, és elmesélt mindent, amit látott. Mesélt az üres piacokról, mesélt arról, hogy az árak az egekbe szöknek, mert az ennivalót mind elviszik a városból, az emberek éhezenek, az ellenség pedig étel helyett olcsó ópiumot ad nekik, hogy elfelejtsék kínjaikat. Ilyen gyászt még nem látott Ling Tan háza, mert Ling Tan még saját anyja példáján tanulta meg, mit tesz az ópium az emberekkel, hogyan veszi el lelküket, hogyan változtatja meg őket.

– Hol találunk előle menedéket? – kérdezte. – A repülő hajók elől elbújhatunk, a leégett házat fölépíthetjük, de mit tehetünk, ha az emberek elveszítik a lelküket?

Ling Tan úgy érezte, ez a legnagyobb csapás, amit az ellenség eddig rájuk mért.

XII.

A partizánharc nehezebb a nyílt küzdelemnél. Ling Tan megszokta, hogy arckifejezése ostobaságról árulkodjék, szeme üres, kifejezéstelen legyen, miközben agya kattogva, pörögve vesz számba mindent, ami előnyére szolgálhat. Ha az ellenség látta, öreg, buta parasztnak vélte, hogyan is gondolta volna, hogy háza alatt a pince fegyverraktárként szolgál. Azon a tavaszon sok ellenség halt meg. Az öröket a városfal tetején lőtték agyon, ami érthetetlen volt, mert a városkaput éjszakára bezárták, a fal pedig majd

huszonöt méter magasan emelkedett, és megmászhatatlannak tűnt. Nem volt megmászhatatlan. Ling Tan legkisebb fia és más, hozzá hasonló férfiak többször is fölmásztak a fal külső felületén. Az öreg téglák között mindig akadtak rések, ahol megtámaszkodhattak, a falat borító indák jó búvóhelynek bizonyultak. Éjszaka fölmásztak a falon, lelőtték az őrt, aztán elbújtak az indák alatt, és csak amikor minden elcsendesedett, akkor másztak le, hogy még hajnal előtt visszaérjenek a hegyekbe. Amikor az ellenséges katonák a faluban jártak, látszólag öreg, gyenge, félénk parasztok vették őket körül, de ezek a látszólag ártalmatlan emberek hirtelen kést rántottak, és megölték a katonákat. A falubelieknek több eszük volt, mint hogy nagyobb alakulatot megtámadjanak, mindenütt vezért választottak maguknak, akinek jeladására csöndben és gyorsan gyilkoltak. A pincében mindenféle fegyvert tároltak ezekben a napokban. Voltak új lőfegyverek, fényes acélból, különös, idegen betűkkel, voltak régi, csodálatosan ősi fegyverek. Ez utóbbiak mindig a hegyekből jöttek, ahol a rablók nemzedékről nemzedékre őrizték a fegyvereket. Ezek közül Ling Tan különös, öreg puskát választott magának. A puskatus bunkó formájú volt, és a fegyver négy csőből állt. Hátra kellett megtölteni puskaporral vagy lőgyapottal; és tölténynek szinte bármilyen apró vas megfelelt, még a szög is. A fegyver rettenetes sebet ütött. Ebben a faluban a férfiak Ling Tant választották vezérüknek, az ő jelére vártak. A télen kétszer, tavasszal egyszer adta meg a jelt, és minden alkalommal sikerült megölni az ellenséget úgy, hogy hírmondó sem maradt belőlük, aki miatt a falut elpusztíthatták volna. Az ellenséges hadvezetés egyre dühösebben, egyre tehetetlenebből tapasztalta, hogyan tűnnek el katonái, különösen a várostól távol eső hegyi falvakban. Hogy uralkodhatnak a vidéken, ha nem mernek a falvakba menni? Nyár végén az ellenség dühében fölégette mindazokat a falvakat, ahol hegyi emberek laktak. Ling Tan faluja azonban megmenekült, mert amikor az ellenséges katonák átkutatták, nem találtak hegylakókat, mivel nem találták meg a pincét, ahová Ling Tan elrejtette őket. Fenyegetőztek, de végül békén hagyták a falut. A hegyi falvakban fölégették a házakat, és sokszor bennégtek az ártatlan emberek is. Ennyi kegyetlenség hatására az emberek megváltoztak. Régen, mikor szabadok voltak, arcuk nyílt volt, gyakran nevettek, hangosan beszéltek, nem titkoltak egymás előtt semmit. Most csöndesek lettek a falvak, az emberek arca komor lett és kemény, megviselte őket az ellenség

és saját gyűlöletük, melyet csak titokban tudtak kielégíteni. A titkolt harag és a titkos gyilkolás megváltoztatja az emberek szívét. Ling Tan maga is érezte a változást. Az ellenség mindig fával tüzelt, más tüzelőt nem is ismert. Egy idő után kivágták a fákat, a házakból elvitték a gerendákat, kivágták a hatalmas szomorúfűzt is, melynek indája alatt Lao Er és Jáspis annyiszor találkoztak házasságuk első évében. Mikor Lao Er látta a megmaradt tönköt, elszomorodott.

– Kivágták a fákat, szívem – mondta otthon Jáspisnak.

– Már nem is emlékszem azokra a békés napokra, amikor ott találkoztunk – felelte Jáspis szomorúan.

Egy nyári napon kilenc ellenséges katona jelent meg a faluban; tüzelőnek való fát kerestek. Ling Tan látta, hogy a kilencből csak ötnek van puskája. A parasztok kiálltak házuk kapujába, bámultak, mint a borjú, míg a kapun belül az asszonyok a fegyvereket tartották, készen arra, hogy Ling Tan jelére a férfiak kezébe adják őket. Ling Tan sokáig figyelte az ellenséget, aztán megadta a jelet. A falubeliek rájuk rontottak, a kilenc ellenség közül nyolc meghalt, a kilencediket pedig Ling Tan négycsövű puskája megsebesítette. A sebesült négykézláb mászott a bambuszok közé. Ling Tan utána ment. A sebesült ellenség nem tudott fölállni, négykézláb, mint a kutya, könyörögve nézett Ling Tan arcába és az életéért könyörgött. Olyan korú ember lehetett, mint Ling Tan, az ő nyelvét törve rimánkodott:

– Hagyd meg az életemet! Feleségem van és gyerekeim! Nézd! Valamit keresett inge alatt.

Ling Tan kihúzta a férfi övéből a kést, és markolatig döfte a sebesült gyomrába, mintha kígyót vagy rókát pusztítana el. Az ellenség összegörnyedt, arcán végtelen szomorúság ömlött el, és meghalt. Ling Tan immár negyedszer ölt. Nézte a halottat, és azt gondolta: ennek az ördögnek nincsen gonosz arca. Benyúlt a halott inge alá, és zsinóron függő, apró selyemzacskót húzott elő, amelyből egy csinos asszony, és négy gyerek fényképe került ki. A gyerekek nyolc és tizennégy év között lehettek. Ling Tan hosszan nézte a képeket, arra gondolt, ezek a gyerekek soha többé nem látják majd apjukat. Ebben a pillanatban értette meg, mennyire megváltozott maga is. Nem érzett sajnálatot. Örömet sem érzett. Azt tette, amit tennie kellett, holnap, ha megteheti, újra megteszi. Ugyanez az ember valamikor oly szelíd volt, hogy Ling Szao-nak a ház mögött kellett levágnia a csirkét meg a kacsát, hogy ő ne lássa. Nem szeretek gyilkolni, gondolta.

Hogyan lehetséges akkor, hogy mégis tudok ölni? Visszament a faluba, egy pillanatra megállt a többiek mellett, akik a hullákat temették el, szólt, hogy a bambusz között is fekszik egy holttest. A halott katonákat mindig olyan gyorsan el kellett temetni, amilyen gyorsan csak lehetett. Ling Tan bement a házba, szobájában letette a selyemzacskót. Igen, megváltozott. Ma éppolyan jó étvággyal fog vacsorázni, mint máskor; mit törődik azzal, hogy valahol egy asszony és négy gyerek hiába vár vissza valakit? A falubeliek gyakran tréfálkoztak azon, hogy a halott ellenség jó trágya lesz a földnek. Vajon milyen lesz a termés jövőre? Valamennyien megváltoztak. A háború előtt a faluban soha senkit nem öltek meg, legföljebb egy-egy leánygyermeket, ha a családban már túl sok volt a lány, de azt is rögtön születése után, még mielőtt lélegezni kezdett. Most úgy pusztították az ellenséget, mint télkabátjukban a tetvet, és nem is csináltak nagyobb ügyet belőle. Vajon leszünk-e újra olyan emberek, mint voltunk, ha kiűztük az ellenséget? Nem tudott Ling Tan válaszolni erre a kérdésre. Eszébe jutott felesége, aki a többiekkel együtt rohant eltemetni a halottakat, ásóval, kapával, aztán visszajött, főzni ment a konyhába vagy a gyerekekkel foglalkozott. Eszébe jutott Jáspis, aki az ajtóból tüzelt az ellenségre, ügyesen, fedezékből, mint a férje, aztán megszoftatta gyermekét. Vajon mit szívott magába ez a gyerek az anyatejjel együtt? De legjobban ő maga és három fia változtak meg. Ling Tan tudta, hogy az asszonyok még alkalmasabbak a gyilkolásra, mint a férfiak. Minden hónapban folyik a vérük, valósággal ömlik, ha szülnek. Nem félnek a vértől. Ha a férfi vérzik, úgy érzi, az élet folyik el belőle, ezért nehezebben tanulja meg más véréntantani. Ling Tan legidősebb fia egyszerű, szelíd ember volt, s amikor először gyilkolt, ez a cselekedet nem fért össze természetével. Így természete megváltozott. Aki egykor nevetett s gyerek maradt apának is, komor, csöndes férfivá vált, aki éppoly természetesen és könnyen gyilkolt, ahogy régen a földet művelte. Csapdákat ásott az úton, és olyan ügyesen rejtette el őket, hogy senki sem vette észre a gödröt a porban. Minden reggel és este fölkereste a csapdákat. Ha ártatlan ember esett bele, kihúzta és szabadon engedte, de ha ellenséget talált, olyan könnyedén taszította bele kését, mintha rókát pusztítana el. Nem is vesztegetett rá töltényt, a kést szívébe döfte, a hullát a bozótba hajította és újra álcázta a csapdát. Egy napon éppen evett apja házában, de hirtelen letette a pálcikát, fölállt és kiment. Odakint egy ellenség állt, aki egyedül jött,

hogy kis könyvecskéjébe följegyezzen valamit. Lao Ta ott helyben megölte, aztán visszatért az asztalhoz és tovább evett.

– Még a kezedet sem mosod meg? – kérdezte Ling Tan.

– Miért mosnám? – felelte fia egyszerűen. – Nem is értem hozzá, csak a lábammal löktem a bambuszok közé. Befejezte az étkezést, és csak utána temette el a bambuszok közé rejtett holttestet. Ling Tan azonban nem tudott enni. Nem az ellenség halála vette el az étvágyát, hanem a változás, amit fián észlelt. Vajon vissza tud-e változni? Ha újra béke lesz, tud-e majd újra gyöngéd, szelíd fiú lenni? A legnagyobb aggodalmat azonban legkisebb fia változása okozta. A fiú gyönyörű férfivá serdült, de szépségében volt valami rettenetes. Olyan volt, mint egy bosszúálló angyal. Magasabbra nőtt a legtöbb férfinál, a férfiak és a nők egyaránt utána fordultak, hogy másodszor is megnézzék. Homloka magas volt és széles, szemöldöke fekete, fekete szeme villogott. Orra hosszú és egyenes, ajka még mindig őrizte a gyermekkor frissességét. Nem ismert nőt, bár a nők mind vágyakozva néztek rá, ő elfordította fejét. Amit elszenvedett az ellenségtől, elfordította a természettől és mindaz a mély szenvedély, amivel más szeret, őbenne gyilkos szenvedéllyé vált. Örömét lelte a gyilkolásban, Ling Tan kétségbeesetten látta, mi vált fiából, olyan ember, akitől ő leginkább tart, akit ő legjobban utál, olyan ember, aki a háborúban leli örömét. Mindenki számára nyilvánvaló volt ez. A hegyi emberek is látták, és vezérüknek választották, pedig jóval fiatalabb volt náluk. Úgy tervezett hadműveleteket, mintha játszana. Mestere volt a kelepccének, a titkos támadásnak, bátrabb a hegylakóknál, és bár az ellenség nem tudta, kicsoda, megismerték a keze munkáját arról, ahogy meglepetésszerű támadásait tervezte és kivitelezte. Ritkán jött haza, de ha megtért, mindig valamilyen sikerről számolt be, nevetve, kevélyen. Lassan egyre büszkébb lett sikereire, már-már azt hitte, különös kegyeltje az égnek.

– Az ég választott ki engem erre a munkára – mondogatta. Vagy: az ég küldött engem arra a helyre. Vagy: az ég adott a kezembe hatalmat.

Egy napon Ling Tan nem bírta tovább és kifakadt:

– Sokat veszed a szájadra az égietek! Én mondom neked, ami ma a földön történik, nem az égietek akarata. Nem akarják az istenek, hogy az emberek egymást gyilkolják, mert mindenkit ők teremtettek. Gyilkolunk mindannyian, mert gyilkolnunk kell, de senki ne mondja, hogy így akarják az istenek.

A fiú szép arcát eltorzította a harag:

– Régi tanítás ez, ilyen régi tanok miatt hódították meg az országot. Amíg mi az ősök szellemében aludtunk, mások fegyverkeztek, és megtámadtak minket. Mi fiatalok jobban értünk ehhez!

Ling Tan szájon vágta tiszteletlen fiát, és így kiáltott:

– Ne merj így beszélni velem! Az ősök hagyományainak köszönhetjük, hogy sok ezer éve élünk itt, régebben, mint bármelyik nép a földön! Békében él az ember, háborúban meghal, és a nemzet akkor él, ha az egyes ember is életben tud maradni.

Ettől kezdve Ling Tan nem ismert fiára. Mert a fiú előre lépett, fölemelte kezét, mintha meg akarná ütni apját, és keserű hangon kiáltott:

– Ma más időket élünk! Nem üthetsz meg engem! Megölhetlek téged is, mint a többit!

Ling Tan szinte megbénult e szavak hallatára. Soká bámulta fia haragos arcát, aztán a sarokba ment, leült, és arcát tenyerébe rejtette.

– Megölhetsz engem! – súgta. – Azt hiszem, te már bárkit meg tudsz ölni.

A fiatalember nem válaszolt, arckifejezése sem változott, szó nélkül elhagyta a házat. Napokon keresztül nem mutatkozott. Ling Tan nappal rosszul érezte magát, éjjel álmatlanul forgolódott. Vajon, gondolta, nem mindennek a végét jelzi-e, amikor éppoly harcias nemzeté válunk, mint a többi? Jobb lenne a fiúnak, ha meghalna a háborúban. Aki azért gyilkol, mert szeret gyilkolni, haljon meg, még ha a saját fiam is. Az ilyen emberek mindig zsarnokok, és a nép mindig kénytelen a kegyüket keresni.

– Mintha meghalt volna a legkisebb fiunk – mondta egy éjjel Ling Szao-nak –, annyira megváltozott, mintha az a félénk, kedves fiú, aki rosszul lett, amikor az első halottat látta, mintha ez a fiú már nem lenne többé.

Arra számított, magyarázkodnia kell majd az asszonynak, de Ling Szao csak sóhajtott:

– Nem változtunk-e meg mindannyian?

– Te megváltoztál?

– Hogyne változtam volna? Hogyan lehetnék ismét a régi? Még mikor gyermekek lovagoltak a térdemen, akkor sem tudom elfelejteni, mi mindent tettünk, és mit kell tennünk.

– Tehetünk másként?

– Nem.

Ling Tan gondolkodott egy verset, aztán azt mondta:

– Még ezekben az időkben is emlékeznünk kell, hogy a béke jobb. A

fiatalok nem emlékeznek, nekünk azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy újra megtaníthassuk őket; az ember igazi tápláléka a béke.

– Ha ugyan tudnak még újat tanulni. Bár nehezebb lenne a gyilkolás! A fiaink megszokják, hogy mindent ilyen könnyedén és gyorsan intézzenek el. Néha arra gondolok, ha mi ellenszegülnénk nekik, éppoly könnyedén megölnének minket, mint az ellenséget. Vagy egymást.

Ling Tan erre nem tudott mit felelni.

Sokáig feküdtek ébren, és Ling Tan eltökélte magát, szíve mélyén sohase fogja megszeretni a harcot. Minden nap elkülönít egy kevés időt, amikor a békén elmélkedik, és visszaemlékszik rá, milyen volt egykor az élet ebben a házban. Idővel úgy érezte, ölni rossz.

– Nem ölök többet – gondolta. – Öljenek a többiek.

Attól fogva úgy érezte, fontos szolgálatot teljesít, amennyiben életben tartja a béke emlékét, a tudást, hogy a béke a jó. Ettől kezdve; ha arra tévedt egy ellenség, nem adta meg a jelet, ezzel szemben megmérgezte a halastavat, ezzel megfosztva az ellenséget a haltól, a rizst az udvaron belül csépelte ki, és több mint a felét elrejtette, ha pedig az ellenség kevesellte az adót, ostobán hallgatott. Lao Er sem ölt szívesen, bár megtette, ha kellett. A legidősebb fiú gyilkolt, mert gyilkolni könnyű. A legkisebb fiú azért ölt, mert ölni jó. De a középső, Lao Er, messzebbre tevezett, a célnak, nem a pillanatnak élt, amiben senki sem segíthette volna jobban Jáspisnál.

– Teljesen felesleges gyűlölni az olyan embereket, mint Wu Lien – mondta Jáspis egy napon. – Nem kell őket se szeretni, se gyűlölni, használni kell őket. Wu Lien révén kikémlélhetnénk az ellenséget.

– Bölcsen beszélsz – felelte Lao Er. Éppen a pincében tisztították a fegyvereket. A hegyekből parancsot kaptak, hogy a fegyverek készen álljanak, mert a következő három napon belül támadást intéznek egy megszállt, megerősített pont ellen.

– Valahogy barátkozni kellene velük – tűnődött Jáspis. Megtörte a závárt, bekukkantott a csőbe. Ezt a puskát nemrég az ellenségtől zsákmányolták. Jáspis a csövet a puskevesszővel tisztítani kezdte. A döngölt földpadlón a gyerek üres töltényhüvelyekkel játszott. Fogát próbálgatta rajtuk.

Később ráunt és a töltényhüvelyt kis dobozába rejtette, ahol első pár cipőjét is tartotta, a tigrisest és a sipkáját, amire sok kis Buddhát hímeztek. Nem is álmodták volna, hogy Wu Lien tud róluk. Mert Wu Lien már beépített

egy ügynököt a faluba. És ki más lehetne, mint aki legféltekenyebb Jáspisra és a gyerekre? A harmadik unokatestvér felesége éppúgy látta, mint mindenki más, amikor Wu Lien és felesége jóltápláltan, elégedetten keresték fel Ling Tan házát. Így egy napon fogott egy friss halat; és elindult a városba, hogy a rendelkezésnek megfelelően a halat adóba vigye az ellenségnek. A hallal egyenesen Wu Lien házához ment. Ott megmondta nevét az őrnök, aki beengedte, mint Wu Lien rokonát, így rögtön Wu Lien színe elé jutott, kezében a lótuszlevélbe csomagolt hallal. Wu Lien udvariasan üdvözölte, székkel kínálta, feleségéért küldött. Mikor az asszony megérkezett, az unokatestvér felesége tettetett barátsággal számolt be a falu híreiről.

– A fivérideid jól vannak – mondta Wu Lien feleségének. – A középsővel a minap találkoztam.

– Lao Er! – kiáltotta az asszony.

– Jáspissal is találkoztam, láttam a gyereket is. Azért nem örülnék, ha az én gyerekem lenne, mert nem fog sokáig élni. A halált látom ülni a homlokán, valahányszor csak ránézek. Azzal sóhajtott, az égre nézett, de közben azt is látta a szeme sarkából, hogy Wu Lien gyorsan összenéz feleségével. Folytatta:

– És két másik fivéred is jól van. Látom őket néha, amikor bejönnek a hegyekből.

– A hegyekben élnek?

– Igen, most ott élnek. Már majdnem elmondta, hogy Ling Tan háza alatt fegyverraktár van, de még idejekorán meggondolta magát. Nem kell rögtön mindent elmondani, gondolta. Legyen még valami a tarsolyomban. Ezért csak sóhajtott, mosolygott, így beszélt:

– Biztos tudjátok, hogy meghalt a fiam. Igen, az ellenség megölte. Nincsen már senkink. Nem is csinált a gyerek semmi rosszat, csak bejött a városba, hogy megnézzé, mi történik. Fegyvere sem volt. Mindig mondom, ha apád nem veszi rá, hogy bemenjen a városba, még ma is élne. Minden rossz akkor kezdődött, amikor a családok megvette tőlünk Jáspist. Mindent elvesztettünk, mert szegények vagyunk. De ez a szegénység. Szemét törölgette. Wu Lien köhécselt, aztán azt mondta:

– Fiad apja jól van-e?

– Hogyan lehetne jól, amikor éhezünk? – kérdezte az asszony. Könnyei hirtelen fölszáradtak, Wu Lien-hez fordult. – Wu Lien, te jó ember vagy. Igen jó ember. Valahányszor sima arcodba nézek, mindig látom ott a jóságot.

Csak olyan ember tud ennyire meghízni, akinek jó szíve van, jó a mája és az epéje is jó. Nem találhatnál a férjemnek valami kis munkát ezek között a falak között, hogy valami kis pénzecskehez jussunk?

Milyen jó lenne itt élni, gondolta, miközben beszélt. Milyen szép, biztonságos, nagy ház, karosszékben ülhet az ember, az ágyak is biztos jók, mindig van mit enni.

– De mit szól majd hozzá apám? – kérdezte Wu Lien felesége. – Már így is mérges ránk, még mérgesebb lesz, ha az unokatestvére is ideköltözik. A harmadik unokatestvér feleségét is éppen ezért ette leginkább a fene. Hiszen az ősi jog szerint a faluban férjének járt volna a hatalom, lévén férje idősebb, de erre valahogy senki se emlékezett szívesen. Ling Tan természetesen foglalta el a vezér helyét. Az unokatestvér apró, csenevész kis emberke volt, sípolva beszélt, közben remegett kis kecskeszakálla.

– Az apád nem parancsol mindenkinek – mondta az unokatestvér felesége. – Az én emberem úgy gondolkodik, ahogy én. Én pedig úgy gondolom, először is enni kell. Megint a nyelve hegyén volt, hogy elmondja:

Ling Tan termése felét titkos raktárba rejti el, az állatokat leöli és besózza. Aztán mégsem mondta el. Hiszen ilyesmit ő maga is csinált eleget. Közben Wu Lien is gondolkodott.

– Az lesz a legjobb – felelte jóságosan ha odahaza segítelek benneteket. Úgy értem, gyere be néha a városba, adunk majd ennivalót, meg egy kis pénzt, te meg elmeséled, mi újság a faluba. Minket mindig érdekelnek a családi hírek.

Wu Lien ártatlanul mondta mindezt, mindazon által célja napnál világosabb volt. A harmadik unokatestvér felesége elmosolyodott. Csevegtek még egy darabig, de csakhamar fölállt, mennie kell, mondta. Wu Lien kebeléből pénzt vett elő, átnyújtotta az asszonynak és azt mondta:

– Fogadd ezt el a halért, legközelebb pedig a halat egyétek meg magatok. Ha pedig vád érne benneteket, beszélni fogok azokkal, akik magasabban vannak nálam.

Az asszony meghajolt, Wu Lien kegyes kézmozdulattal legyintette el.

– Van egy kis hatalmam – mondta szerényen. – Mire használhatnám jobban, mint régi barátok megsegítésére?

Wu Lien felesége pedig büszkén bámulta férjét. Micsoda nemes férfiú, gondolta, ahogy ott ül borvörös selyem kabátjában.

– Rokon, tégy meg nekünk még valamit! – mondta a feleség. – Ha teheted,

szólj gyermekeim atyja érdekében szüleimnek. Nem jól látják őt. Nem látják bölcsességét, mellyel csak tetteti az egyetértést... Wu Lien felemelt kézzel kért csendet.

– Én egyetértek – mondta hangosan. – Abban hiszek, minden jó, amit az ég ad, ha jónak tudjuk látni.

– Micsoda bölcsesség! – kiáltotta az unokatestvér felesége. – Csak természetes, hogy mindig jót mondok rólatok, amikor csak tehetem. Hiszen én magam is így gondolom. Csak a vak nem látja, ami látnivaló, az uramat még ma meggyőzőm erről.

Újra meghajolt és elment. Az utcákon bevásárolt néhány apróságot, tút, cipőnek való bőrt, darabka húst. Sok boltot be kellett járnia, míg mindezt megszerezte, és az árak olyan magasak voltak, többször is meggondolta, mielőtt kiadta a pénzt. Végre mégis megvette, amire szüksége volt, amikor a sokadik üzletben a szomorú kereskedő azt mondta neki:

– Ha megveszi, jó, ha nem, nekem úgy is jó. Hiába járja be a várost, asszonyom! Sehol sem fog olcsóbb árat találni. Mindenki tönkrement. Az unokatestvér felesége a húst szagolta éppen.

– Milyen hús ez? – kérdezte. – Kutya? Ha kutya, nem veszem meg. Inkább levágom otthon a sajátomat.

– Nem kutya, hanem szamár – válaszolta a kereskedő. – A többi húst mind az ellenség eszi meg. Végül az asszony megvette. Hús, hús. Legalább nem kell levágni a kutyát. Hazafelé a csendes utcákon mindenfelé romokat látott. Kiéhezett emberek vonszolták magukat mindenfelé. Riksát alig lehetett látni, kiben volt elég erő ahhoz, hogy elhúzza? Igen, igen, gondolta az asszony, jó hasznát látjuk mi még Wu Lien barátságának. Közelebb kerülünk a húsos fazékhöz. Kinek használ, ha mi éhezünk? Így bandukolt hazafelé. Elhatározta, mindent megtesz, amit Wu Lien kér, és fülét alaposan nyitva tartja Ling Tan háza táján.

– Majd megmondom én az uramnak, mit csináljon! Eltervezte, este jó vacsorát főz, tán még kegyeiben is részesíti, amikor lefekszenek. Aztán, mikor az ember nagyon meg van elégedve, akkor mondja el, mit hozott nekik a jószerencse. Így is tett. A szegény ember értetlenül fogadta a jobbnál jobb dolgokat, és amikor az asszony végre kiöntötte szívét, nyögött egyet és így válaszolt:

– Tudhattam volna, hogy itt valami nincs rendben.

Úgy érezte magát, mint aki két malomkő közé szorult. Félt a feleségétől,

de félt Ling Tantól is, mi több, tisztelte rokonát, jóllehet fiatalabb volt nála. Szíve mélyén Ling Tant erősebb embernek látta, mint Wu Lient az ellenség asztalánál.

– Ha Ling Tan vagy a fiai rájönnek, hogy elárultam őket, azt gondolod, nem halunk meg rögtön? Azok úgy ölnek, mint ahogy más levegőt vesz, és ha bennünk is ellenséget látnak, mi is úgy halunk meg, mint azok.

– Ó miért vagyok én a leggyávább férfi felesége? Tedd azt, amit mondok!

– De mit mondasz? – kérdezte férje remegve.

– Ling Tan az ellenségem – jelentette ki az asszony. – Mindig is gyűlöltem.

– De én nem gyűlölöm – motyogta a férfi. – Jó volt hozzánk, gyakran adott enni, és anyagot is adott, ha nem kellett neki, abból csináltunk évente egyszer-kétszer köpenyt vagy kabátot. Mindezt nem könnyű elfelejteni.

– Én könnyebben elfelejtem – mondta az asszony. – Mit gondolsz, miért adott nekünk ételt, ruhát? Nagyobbnak látja magát ettől a saját szemében. Vagy mondjunk nekik köszönetet a saját hiúságáért?

A szegény férfi nyögdécselt, behunyta szemét, aludni próbált, de az asszony se volt rest, vállon ragadta, fölrázta. Végre a szegény ember nem bírta tovább:

– Jól van, jól! Csinálj, amit akarsz! Úgyis azt csinálnád! Gyenge vagyok én ahhoz, hogy szembeszálljak veled.

Így lett unokatestvér és feleség Wu Lien szeme és füle a faluban, bár a férfi sohasem kémkedett szívesen, és amit csak lehetett, megtartott magának. De mennyit tarthatott meg? Az asszony tudta, hogyan kell kihúzni belőle mindent, és a békét újra meg újra meg kellett vásárolni. Ha például Ling Tan összehívta a falubeli férfiakat, az unokatestvér felesége a városba ment, beszámolt Wu Lien-nek, és elvette jutalmát. Wu Lien azonban sohasem beszélt arról, amit megtudott, magában tartott mindent. Közben Jáspis kitervelte, hogyan fogja fölhasználni Wu Lien házát kapunak az ellenség táborába. Egy nap maga ment a városba, hogy ételt vigyen Wu Lien házába. Tervét senkinek sem említette, mert bátor volt, és hidegvérű, mint egy rabló. Egy napon, mikor férje a hegyekben járt, megvárta, amíg a gyerek elaludt, aztán szürke parókat tett fel, amit vándorszínészekről vásárolt. Arcát öregnek festette, fogát befeketítette, hátára púpot eszkábált, fiatal lábát öreg cipőbe rejtette, azzal kisurrant a hátsó ajtón. A bambusz közepén eldugott konyhakertben tíz szép fej téli káposztát szedett kosarába, és

gyalog ment be a városba. Tudta, hol lakik Wu Lien. A kapuban álló őrnagyon megörült a káposztának.

– Vidd a konyhába, öreganyám! – mondta a katona. – A szakács majd pénzt ad érte.

– Merre van a konyha? – kérdezte Jáspis öreg, cserépfazék hangon. Ebben a pillanatban még saját férje is törődött öregasszonynak nézte volna.

– Gyere velem! – mondta az őrnagy. Jáspis több belső udvaron át sántikált az őrnagy nyomában. Mikor a konyhához értek, a katona bekiáltott: – Káposztát hozott egy öregasszony. Többet ér, mint az arany, s csak azt kérem, én is kapjak belőle, ha megfőztétek! Nevetve ment vissza őrhelyére, és otthagytá Jáspist a konyhaajtóban. Kövér, rosszkedvű szakács jött ki. Nem ellenséges katona volt, vendéglős lehetett egykor, akinek lebombázták üzletét. Megnézte a káposztát, bajusza alatt káromkodott valamit, aztán hangosan azt mondta:

– Két ezüst. Jáspis a fejét rázta.

– Drága most a káposzta!

– Akkor legyen három ezüst. Nem az én pénzem, és nincs időm vitatkozni. Ma lakoma lesz. Folyton lakomáznak, hol szerezzek annyi ételt? Húst nem hoztál, asszony? Nem tudsz disznóhúst szerezni? Hal van, másom sincs, mint halam, de milyen egy lakoma disznóhús, vagy akár kacsa nélkül? Jáspis hosszan nézte a szakácsot. Vajon áruló-e?

– Ha hozok neked két kacsát, fizetsz értük tíz ezüstöt? – Hozd őket, és meglátjuk – felelte a szakács.

Odaadta a három ezüstöt, a káposzta árát. Jáspis megkérdezte:

– Mikor van a lakoma?

– Holnapután – felelte a szakács keserűen. – Holnapután lesz egy éve, hogy az első nagy győzelmüket aratták itt, ezért lakomát rendeltek, és minden fejes itt fog enni.

– Te hozzánk húzol – súgta Jáspis. A szakács gyorsan körülnézett. Senki nem volt a közelben, de így sem válaszolt. – Micsoda hatalmad van neked! – súgta Jáspis. – Hiszen te véletlenül bármit az ételbe tehetsz! Hány szakács dolgozik a konyhán?

– Három.

– Három – ismételte Jáspis. – Három szakács nem tud egy ilyen nagy lakomát elkészíteni. Nem kellene segítséget kérni? Tíz szakács kellene legalább. Mindent nektek kell csinálni, vagy egy vendéglős is részt vesz a

munkában?

– Nem bíznak senkiben – felelte a szakács. – Félnek.

– Vagy úgy! – mondta Jáspis.

– Elhozod holnap a kacsákat? – kérdezte a szakács.

– El. Ugyanebben az időben.

– A pénz már nálam lesz. Kiengedte Jáspist a hátsó kapun. Hazafelé megállt az utcán, csöndes sarkokon beszélgetett az emberekkel, akik súgva meséltek életükről. Egy használtruha kereskedő újra kinyitotta boltját, Jáspis bement és kabátvásárlás örvéen szóba elegyedett vele.

– Hogy megy a bolt?

– Nekem már sohasem fog jól menni – felelte az öregember. – Elveszítettem az egyetlen fiamat, a három lányom sorsa pedig rosszabb, mint a halál.

– Hogy vesztetted el a fiadat? – kérdezte Jáspis.

– Tizennégy éves volt, ő a legkisebb. Az istenek sokáig csak lányokat adtak nekünk, ő született utoljára, és ő volt a legjobb. Egy napon az ellenséges katonák az utcán meneteltek, a gyerekek tetszett a sok puska, egyenruha és szalutált nekik. Erre az egyik ellenséges katona kilépett a sorból, és agyonlőtte. Mellette álltam, én kaptam el.

– Lehetséges ez? – kérdezte Jáspis szomorúan.

– Így történt – sóhajtott a boltos. Jáspis kiment, folytatta útját. Félig leégett háznál állt meg ismét. A küszöbre ült pihenni, de a házból idős asszony lépett ki, és megkérdezte inna-e vizet, mert hogy teájuk nincsen. Jáspis azt felelte, csak pihenni vágyik, de az öregasszony látta, hogy a romokat nézegeti, ezért halkán így szólt:

– Ne nézegesd olyan szomorúan azokat a romokat, ki tudja, ki figyel minket? Még így is jobban jártunk, mint sokan a szomszédok közül.

– De hogy történt? – kérdezte Jáspis. – Bomba esett a házra? Az öregasszony megrázta a fejét.

– Nem, a bombázást átvészeltük – mondta. – Hanem azután az ellenséges katonákat bekvártélyozták a házakba, és a katonák sok házat felgyújtottak. Ha egy házban tűz ütött ki, csak átmentek egy másikba. Nálunk is így történt. Az egyik katona pipázás közben elaludt, és amikor az ágy meggyulladt, egyszerűen fölkelt, kísértált a házból, nem is szólt senkinek. Mikor észrevettük, már késő volt. A katonák meg álltak az utcán, és nevettek. Sok ház égett le így. Jáspis nem válaszolt, nehogy többet mondjon a kelleténél.

Pihent még egy percet, aztán fölállt, és szomorúan folytatta útját. Egy falon plakátot látott. A képen az ellenséges katonák süteményt és gyümölcsöt kínáltak mosolyogva a térdepelő legyőzötteknek, öregeknek, fiataloknak, nőknek és gyerekeknek, akik hálásan néztek fel rájuk. A plakátra pedig nagy betűkkel ezt írták:

A NÉP ÜDVÖZLI A JÓ SZOMSZÉDOT, AKI ÉTELT, BÉKÉT,
BIZTONSÁGOT HOZOTT.

Jáspist előntötte a düh. Megfordult, megkeresett egy boltocskát, ami előtt már egyszer elhaladt. Most bement, és az eladótól ősi mérget kért. Az eladó öreg ember volt, száraz, mint a gyökér. Szomorkásan mosolygott, miközben kimérte a fehér port.

– Sokan vásárolják ma ezt a szert – jegyezte meg. – És leginkább a nők.

– Ők is maguknak veszik? – kérdezte Jáspis.

– Hogyne. Természetesen mindenki magának veszi – felelte csöndesen az öregember. Olcsó árat számított, Jáspis eltette a mérget, és hazament. Odahaza elmondta, mi a terve. El kellett mondania, hiszen szükség volt a két kacsára. Ling Tan szó nélkül fölállt és a megmaradt két kacsát elhozta a rejtkehelyről. Az asszonyok levágták, megkopasztották, megmosták, aztán a húsba dörgölték a mérget, végre a madarakat éjszakára a gerendára akasztották. Ennek a méregnek éppoly kevés íze volt, mint a lisztnek, vagy majdnem annyira kevés. Másnap Jáspis bevitte a kacsákat a városba, és elvitte a kövér szakácsnak. Mikor megkapta értük a pénzt, halkan azt mondta:

– Gazdag mártást készítesz, sok borral és olajjal. A kacsák mostanában vad ételeket esznek, van valami mellékíze a húsuknak.

A szakács tágra nyílt szemmel bámulta Jáspist. A lány farkasszemet nézett vele. A szakács hirtelen észrevette, hogy fiatal nővel áll szemben, kinyitotta száját, majd ismét becsukta. Aztán kiengedte Jáspist, becsukta utána a kaput, és visszament a konyhába. Ha ez sikerül, gondolta Jáspis, újra meg újra meg fogom tenni. Így viselek majd háborút az ördögök ellen. Hosszú idő kellett hozzá, míg a városból eljutottak hozzá a hírek. A harmadik unokatestvér felesége hozta őket. Az asszony ártatlanul mesélte, hogy férje látta Wu Lien-t az utcán, sovány volt, mint egy öreg kecske, majdnem meghalt a lakoma után és az ellenség közül többen meg is haltak. Ling Szao

azt kérdezte tettetett tudatlansággal:

– Hányan haltak meg? És kik?

Az unokanővér sietett hetvenkedni ismereteivel, és ünnepélyesen válaszolt:

– Mind igen nagy fejesek voltak, öten meghaltak és a többiek nagyon megbetegedtek. Wu Lien azt mondta a férjemnek, több mint húszan betegedtek meg. Ő maga volt legmesszebb a haláltól, mert nagyon keveset evett a húsból. – Száját összecücsörítette, fejét rázogatta, aztán suttogva folytatta: – Persze a szakácsokat okolták, de melyik szakács lett volna? Az állandó szakácsok mellett még egy csomót megfizettek, hogy segítsen, és ezek persze mind eltűntek.

– És a szakácsok is megbetegedtek a maradéktól? – kérdezte Ling Szao.

– Az ellenség annyira mohó volt, még a csontokat is elropogtatták.

– Igen – mondta Ling Szao. – Szeretik a húst.

Az ellenség valóban szerette a húst, a nőket szerette, a bort, meg a húst. Ling Tan fiaitól hallotta, látták a hegyekben amikor az ellenség megtámadott egy kövér bivalyt. Az élő állatból vágták ki a húst és nyersen ették. Ilyesmiről senki sem hallott még, és mindenki így kiáltott: emberek ezek? Így aztán azt is elhitték, hogy az ellenség megette a kacsának még a csontját is. Aznap éjjel, mikor Ling Szao beszámolt róla, hogy Wu Lien is evett a méregből, egy darabig mindenki csöndben volt, aztán Lao Er szólalt meg:

– Bárcsak többet evett volna belőle, hogy ő is meghaljon.

Ling Szaonak ez nem tetszett, bár büszke volt Jáspisra, aki a mérget, az asszonyok fegyverét fordította az ellenség ellen.

– Mégis csak a nővéred férje.

Lao Er elfordult. Jáspis válaszolt helyette, csöndes, nyugodt hangon:

– Manapság anyám, erősebb kötelesség is létezik.

Erre nem válaszolt sem Ling Tan, sem Ling Szao. Mostanában gyakran fordult elő, hogy valamire nem válaszoltak, mert úgy érezték, megváltoztak az idők, már nem nekik van igazuk, hanem azoknak, akik őtánuk folytatják a harcot. De mikor éjszaka lefeküdtek, Ling Szao sírdogált egy kicsit.

– Azt hiszem soha többet nem lesz már a világ a régi, hiába lesz megint béke.

– Minden változik – felelte Ling Tan. – És a változás egyik jele, hogy a fiatalok elszakadnak az öregektől. El kell szakadniuk, hogy szabadon teljesíthessék kötelességüket, kiúzhassék az ellenséget. Sok manapság a

fiatal, aki megtagadja szüleit.

– Gonosz dolog ez nagyon! – felelte Ling Szao szenvedéllyel. – Hiszen sarkából fordul ki a világ, ha a gyerekek nem tisztelik szüleiket.

– Nem mondhatjuk, hogy gonosz dolog – jelentette ki Ling Tan határozottan. – Mi, akik idősebbek vagyunk, látjuk, hogy a fiatalok csak függetlenségüket akarják mutatni. Ling Szao azonban nem értett egyet. Ő csak annyit fogott föl az egészből, hogy semmi sem maradhat a régi, ha az idősebbek nem számíthatnak a fiatalabbak tiszteletére. Mi lesz akkor az élet rendje? Ling Tan messzebbre látott. Nem látott tisztán és élesen, mert nem volt tanult ember, de azt fölfogta, fiai nem azért nem engedelmeskednek neki többé, mert gyűlölik, hanem mert meg akarnak szabadulni a múlttól, hogy készek legyenek a jövőre. Fiai túlléptek rajta.

– Gyűlölsz? – kérdezte Jáspis sűgva férjétől. Most, hogy sikerrel járt, hirtelen félelmet érzett.

– Miért gyűlölnélek? – felelte Lao Er. Jáspis végignézett magán, ajkán halvány mosoly jelent meg. Éppen most fürdött, és anyaszült meztelen volt.

– Nem látok magamban semmi szépséget – mondta és két karjával átölelte mellkasát. – Olyan vékony vagyok, olyan inas. Ma, amikor mostam, a víz tükreben láttam az arcomat. Mintha nem is női arc lett volna. Fölkapott egy ruhát, és gyorsan magára tekerte. Lao Er az asztalnál ült. Egy kis teát ivott lefekvés előtt.

– Az igaz, nem így néztél ki, amikor összeházasodtunk. Jáspis gyors pillantást vetett férjére, miközben nadrágját húzta.

– Elvettél volna feleségül, ha akkor így nézek ki?

– Kétségtelen, hogy nem – felelte Lao Er mosolyogva –, de én magam is más voltam akkor, ami akkor kedvemre való volt, nem biztos, hogy ma tetszene. Jáspis megvidámodott, amikor meglátta férje arcán a mosolyt, és vígan válaszolt:

– Most, hogy jobban megnézek, látom, te sem vagy olyan szép, mint voltál. Milyen feketére égetett a nap!

– Nagyon feketére – mondta Lao Er.

– A hajad meg olyan, mint a rozsdás vas.

– Olyan.

Jáspis apró tükroét ragadott fel az asztról.

– Ugyanakkor mit számít, hogy néz ki egy férfi?

– Ha neked nem számít, akkor valóban nem számít – felelte férje nevetve.

Jáspis a tükörben nézegette magát.

– Lesz még idő, amikor újra festem magam és fülbevalót hordok? – kérdezte.

– Ki tudja?

– Végül sohasem vettél nekem fülbevalót — mondta Jáspis.

– A könyvet válaszottad.

– Talán rosszul választottam.

– Akkor egy napon majd veszek neked fülbevalót – felelte férje szívből nevetve. Melegséget éreztek újra egymás iránt. A sok fáradtság és veszély közepette nagyon közel kerültek egymáshoz, egymás iránt érzett szeretetük csak nőttön nőtt. Egy idő után azonban Jáspis elhúzódott.

– Mi baj? – kérdezte Lao Er. Jáspis férje hóna alá bújt, mint mindig, amikor szégyellte magát. Úgy kellett előhúzni, nézett mindenhova, csak férje arcába nem, végre kibökte:

– Biztos nem látsz kevésbé nőnek amiatt, amit csináltam?

– Mi miatt? Te mindig csinálsz valamit.

– A mérég – súgta Jáspis. – Néha fölélbredek, eszembe jut, és gyűlölöm magamat.

– De hiszen az ördögöket mérgezted meg!

– Tudom – felelte Jáspis. – De úgy gondolom... talán eljön a nap, amikor... már béke van... egyszer rám nézel, és azt gondolod: engem is megmérgezhetsz.

Lao Er úgy érezte, végre igazán megismerte Jáspist. Annyi bátorság van ebben a lányban, annyi erő, és mégis milyen gyöngéd szíve van. Jobban szerette e pillanatban feleségét, mint valaha, de tudta, mit kell mondania, ha kedvére akar tenni.

– Nagyon bátran cselekedtél. Nem is értem, hogy lehet nő olyan bátor, mint te.

XIII.

Wu Lien írt. Egy ellenség diktált neki. Wu Lien egyenesen ült, kezében a teveszőr ecsettel. Az ecsetet hüvelykujja, mutató- és középső ujja között tartotta, gyűrűsujja és kisujja pedig úgy álltak, mint a szöcske lába. Leírta, amit az ellenség diktált, a szöveget a város különböző pontjain nagy

transzparenszre festve tűzték ki a házak, templomok falára. A szoba tele volt a város gazdag házaiból összeharácsolt drága búttorral. Csak zongorából három volt, a padlón kék és arany szőnyegek heverték. Mindezt hamarosan dobozokba rakják és elszállítják az ellenség hazájába, túl az Óceánon. Wu Lien ennyi fényűzés közepette tökéletes némaságba burkolózva ült, míg az ellenség gondosan és lassan diktált. Minden néhány szó után megkérdezte:

– Leírtad, amit mondtam?

– Leírtam – felelte ilyenkor Wu Lien alázatosan.

– Akkor folytasd! A papír tetején fekete betűkkel a következő szavak álltak: „Üdv csillaga! Kelet-Ázsia új rendje!” Alatta kisebb betűkkel folytatódott a szöveg: „Polgártársak! Több, mint száz éve szenvedünk a fehér emberek jármában. Több, mint száz éve próbálunk ellenállni, keressük a lehetőséget, hogy kibújjunk ebből a járomból, hogy elmeneküljünk a fehér emberek rabságából, hiába!” Az ellenség megállt a diktálásban.

– Igaz-e, te kínai?

Apró termetű, haragos arcú ember volt, talán azért annyira haragos, mert az átlagos ellenségnél is alacsonyabb. Zsebében apró keféket hordott, s amikor egyedül volt, szemöldökét keféltette. Századosi egyenruhát hordott, bár egyetlen feladata abból állt, hogy a plakátokat megszóvegezze. A szövegeket így írta alá: Nagy Népi Tanács. Ezek a szavak azt akarták jelezni, hogy a plakátok nem az ellenségtől, hanem az általuk fölállított helyi kormányzattól származnak. Wu Lien meglepetten nézett föl, kezében megállt az ecset.

– Mi igaz-e, uram? – kérdezte béketűrő hangon.

– Amit írtál, te hülye! – kiabált a kistermetű ellenség.

– Nem figyeltem oda – mondta Wu Lien bocsánatkérőleg. – Meg kell nekem bocsátanod, a fejem még mindig fáj a méregtől, és nem tudok gondolkodni. Valóban, még mindig nagyon sápadt volt.

Mindazonáltal valahol örült is, hogy enyhén megmérgezték, mert urai ebben hűsége bizonyítékát látták. Mi lett volna, ha ő egyedül áll föl makkegészségesen az asztaltól? Vajon hogyan kerülte volna el akkor gyanakvásukat? Sohasem látott még ilyen gyanakvó embereket. Tudták, mennyien kívánják a halálukat; Wu Lien úgy érezte magát, mint kötéláncos a szakadék fölött.

– Folytasd az írást! – kiáltotta az ellenség hangosan. Wu Lien folytatta. „És miért? Azért nem tudtuk lerázni a fehér ember jármát, mert az ország túl gyenge volt.” A emberke szájából mennydörgésként görögtek elő ezek a

szavak, de Wu Lien szelíd arca meg se rezdült, csak írt és közben a leírt szavakat mormolta magában. Az ellenség üvöltve folytatta:

– De most, óriási szerencsénkre úgy alakultak az események, hogy egy baráti nemzet segítségünkre sietett, és vele karöltve elérhetjük régi vágyunkat, bosszút állhatunk a fehéreken! Ezután teljesen szabad emberek leszünk! És barátunk Japán, bármennyit küzdött és vérzett a mi érdekünkben, bármilyen áldozatokat hozott, nem kér mást cserébe, csak ezt: új rendet Kelet-Ázsiában. Az ellenség kidüllesztette mellét, rövid bajsztát pödörgette, köhögött. Wu Lien nézte, várta a folytatást. Magában azt gondolta: hogy lehet ennyire kopasz? Mindig azt hittem, hogy a vademberek szőrösek.

– Írd!

– Írom.

– Az új rend! – kiáltotta az ellenség és vigyázzba vágta magát, annyira örült a megfogalmazott gondolatnak. – Az új rend célja nem átmeneti, de örök üdv. Mostantól fogva valóban miénk lesz az örök szabadság! Polgártársak, a kelet-ázsiai új rend valóban az üdv csillaga lesz négyszázmillió ember számára! Az ellenség teljesen elvesztette fejét a lelkesedéstől.

– Banzáj, banzáj! – üvöltötte.

– Azt is leírom? – kérdezte Wu Lien szelíden. Az ellenség nem örült a szelídségnek.

– Mondjál te is banzájt e nemes szavakra! – kiáltotta.

– Banzáj – mondta Wu Lien szelíden. – Befejeztük? Az ellenség dühösen meredt rá. Valami nem stimmel, érezte, de nem tudta, mi.

– Azt ne írd le, hogy banzáj! – kiáltotta. – Teljesen elment az eszed? Wu Lien kihúzta az utolsó szót.

– Mit írjak a szöveg alá uram? – kérdezte, azzal fölemelte a papírt és fújni kezdte, hogy a tinta mihamarabb megszáradjon.

– A Nagy Népi Tanács. Wu Lien odaírta a nemlétező szervezet nevét.

– A szokott helyekre tegyük ki uram? – kérdezte és kezében a papírral fölemelkedett.

– Mindenhova ki kell tenni! – üvöltött az apró emberke. Wu Lien engedelmesen meghajolt, és nesztelen léptekkel távozott. Odakint méltóságteljesen osztotta ki parancsait beosztottjainak, aztán saját lakosztályába ment, mert úgy érezte, menten elájul. Felesége már várt rá. A mérgező lakoma óta igen féltette férjét, bár hozzá hasonlóan ő is örült, hogy

a méregből egy kevés Wu Liennek is jutott. Ma csirkelevest készített, amelybe valami mohaszerű növényt főzött. Ez a növény a gyomornak és a beleknek tett jót. Mikor látta férjét közeledni, a levest egy csészébe öntötte, átnyújtotta és mint jó feleség, egy szót sem szólt, amíg férje ki nem itta a csésze tartalmát. Akkor azonban ezt mondta:

– Jól tesszük, ha itt maradunk, ahol ilyen veszélyben van az életed?

– Van hely, ahol kevésbé lenne veszélyben? – kérdezett vissza Wu Lien. – Ezekben az időkben a tigris és az oroszlán barlangja között kell választanunk. Azzal Wu Lien ültében behunyta szemét és hátradőlt. Felesége magára hagyta. Odakünn a városban megjelentek a plakátragasztók. Nagy papírlapokat hoztak és vödört, amiben a lisztet vízzel keverték. Ezzel ragasztották föl Wu Lien kezevonásának sokszorosított példányait. Mindenfelé valóságos kis tömeg követte őket, látszólag, hogy a plakátokat olvassák. Valójában kevesen tudtak közülük olvasni, a legtöbb egyszerű, éhes ember volt, aki azért csapódott a plakátragasztókhoz, hogy adódó alkalommal a vödörhöz lopózzon, és megdézsmálja tartalmát. Kevés volt a liszt a városban, azt a keveset pedig nagyon drágán adták. A legtöbb embernek nem jutott. Ami pedig a plakátragasztókat illeti, ők mintha nem vették volna észre, milyen gyorsan fogy a vödör tartalma, inkább visszamentek a telephelyre, ha kiürültek a vödörök, hogy újabb lisztet és vizet igényeljenek. Hiszen annyi plakátot kellett fölragasztani. Valóban, föl is ragasztották szinte mind a plakátokat, kivéve egy kis hányadát, amit az emberek valahogy elcsentek és hazavittek tüzelőnek. Egy szép napon Ling Tan harmadik unokatestvére is jelen volt az egyik plakát felragasztásánál. Már távolról látta, hogy plakátot ragasztanak, s bár másfelé volt dolga, rögtön odament, mert olyan ember volt, aki ha betűt lát, el kell olvasnia. Nem is beszélve arról, hogy a sok írástudatlan ember milyen tisztelettel adózott neki, amikor hangosan fölolvasta a plakát szövegét. Ezért most is odafurakodott az első sorba, föltette rézkeretes szemüvegét, és a tőle telhető legnagyobb hangon, lassan, érthetően fölolvasta a szavakat, melyeket Wu Lien írt le. Ennyi tudomány láttán a csőcselék tátott szájjal hallgatott. A harmadik unokatestvér végigolvasta a szöveget, aztán újra levette a szemüvegét, annak jeléül, hogy a plakáton nincs több olvasnivaló. Most, hogy tudták mit jelentenek a szavak, az emberek még inkább hallgattak, így az unokatestvér sem beszélt. Senki sem merte őszintén elmondani, mint gondol, senki sem mert nevetni. Ezek az emberek egykor

szabadok voltak, szabadon nevettek vagy káromkodtak, adták ki haragjukat, gyűlöletüket, éppúgy, mint ahogy szabadon adtak hangot örömüknek is. Azóta megtanultak hallgatni, keserű csöndbe burkolózva lődörögni az utcákon. A harmadik unokatestvér elballagott. Már megbánta, hogy elolvasta a plakátot, hiszen ő csak felejteni akart. A felejtéshez megfelelő eszközre lelt: rászokott az ópiumra. Most is éppen abba az ópiumbarlangba tartott, ahol olcsón mérték a kábítószeret. Alacsony, szegényes ajtón lépett be. Sovány, sárga, kancsal lány üdvözölte; szótlanul mutatott egy üres szalmaágyra. A harmadik unokatestvér lefeküdt az ágyra, fejét a fapárnára fektette, és várt, amíg a lány kikeverte az adagot, a pipába tette, meggyújtotta, és a csutorát a harmadik unokatestvér fogai közé helyezte. A férfi boldogan szívta be az édes füstöt, aztán behunyta szemét. Ó, micsoda nyugalom, micsoda áldott, magános nyugalom! Mit számít, ki uralkodik a városban? Itt nem uralkodik rajta senki. Teste halottként hevert, lelke pedig messze barangolt, távol a gondoktól. Szabad volt. Hogy történt mindez? Mint mondtuk, az unokatestvér két tűz között élt, de jobb ember volt, mint amit körülményei megengedtek neki, és ennek megfelelően nyomorultnak érezte magát. Félt a feleségétől, amiért üzeneteket hordott Wu Lien házába, és onnan haza. Az üzenetek apróságok voltak, gyakran haszontalanok, például, hogy az asszony látott néhány embert, akik szerinte a hegyekből jöttek, és nyugat felé tűntek el. Néha azonban arról küldött hírt, hogy Ling Tan fiai hazajöttek, és apjuk házában rejtőznek. Az üzeneteket a férfi átadta Wu Liennek, elvette értük a pénzt. Gyakran tűnődött, nem tudná-e valahogy megváltoztatni érteimüket, északot mondani dél helyett, vagy megemlíteni mindent, de kihagyni a hírt Ling Tan fiairól, de eleinte nem volt ehhez bátorsága. Nem tudta, ezek az apró üzenetek milyen nagyobb összefüggések részeit képezik, félt, hogy letartóztatják és megkínózzák, mert az ellenség mostanában már kínozza a foglyokat; szemeket szúrt ki, beleket rángatott ki testükből, levágta fülüket, orrukat, vagy jobb kezüket, és egyéb vadállati kegyetlenségeket követett el.

– Az új rend! – mormogta a harmadik unokatestvér csöndes mámorában. A sovány lány fölé hajolt.

– Mit mondasz?

De a harmadik unokatestvér mélyre merült mámorában és nem válaszolt. A lány úgylátja fölébreszti majd három óra múlva, akkor fölkel, elbotorkál Wu Lien házába, és elmondja neki, amire emlékezik. Ezért két pénzdarabot fog kapni, az egyiket hazaviszi, a másikat pedig félreteszi ópiumra. Eleinte tartott tőle, hogy szenvedélye kitudódik, de most már túl volt mindenfajta félelmen, semmi mást nem akart, csak hogy visszatérhessen az ópiumbarlangba, s csak arra vágyott, lenne elég pénze, hogy elsőrendű ópiumot árusító barlangokba járjon, ne ide, ahol a jobb házakban használt pipákból kivakart maradékot adták neki. Nem is volt egyedül. Rengeteg ember tódult az ópiumbarlangokba, mert elvesztették a reményt, hogy még életükben szabadok lehetnek.

A faluban senki sem vette észre a harmadik unokatestvér változását, hiszen mindenképpen csak egy ostoba öregembernek látták. Ling Tan ugyan észrevette, hogy rokona napról napra soványabb és sárgább, de a faluban mindenki fogyott, kevés volt az étel és drága, és abban az évben az árvíz tönkretette a termést. Ling Tan mégsem átkozta meg az árvizet, mint egyébkor tette volna. Inkább koplalt, és örült, hogy kevesebb jut az ellenségnek.

– Mégiscsak segít nekünk az ég! – mondogatta.

A harmadik unokatestvér felesége pedig mindent kifürkészett, ami Ling Tan házában történt, és hűségesen beszámolt Wu Liennek, de Wu Lien még mindig hallgatott. Ült házában, teljesítette az ellenség parancsait, de nem beszélt. Az ellenség szelíd, engedékeny, ártalmatlan embernek látta. Jól megfizették. Wu Lien félretette a pénzt, mint ahogyan félretette mindazt, amit megtudott. Egyikből sem adott másnak, nem használta jóra, nem is költött többet sem magára sem családjára az óhatatlanul szükségesnél. Gyermekai is a palotában nőttek föl, együtt játszottak az ellenség gyerekeivel, eltanulták tőlük a nyelvüket. Wu Lien ezt is hagyta, nem küldte őket iskolába. Feleségét mértékletesen szerette, vigasztalta, ha az asszony búsult családjá miatt. Mindig azt mondta, lesznek jobb idők, amikor majd újra megértik egymást. Wu Lien tehát nem árulta el rokonait és külön vigyázott rá, nehogy viselkedéséből vagy hangjából kiderüljön, hogy titkokat őriz. Pedig voltak titkai bőven, tucatnyi férfi és nő hordta a híreket

mindenfelől. Tudott róla, hogy továbbra is felégetik a falvakat, kirabolják a házakat, de tudott arról is, mint csinálnak az emberek a hegyekben, és tudta, miben sántikálnak Ling Tan fiai, még mielőtt Ling Tan értesült volna róla. Wu Lien saját feje után ment az életben. Ha a város valaha újra szabad lesz, ismét elfordul az ellenségtől, de amíg a város meg volt szállva, a maga módján szorgalmasan dolgozott, tette, amit szerinte tennie kellett és azzal vigasztalta magát, eljön az idő, amikor megmutathatja, hogy alapjában neki volt igaza. Apróbb dolgokban amúgy is helyesen cselekedett. A pénz, amit kémeinek kifizetett, az ellenség pénze volt, amiért is időnként hosszú jelentéseket írt, amiből kihagyott minden lényeges információt. Ling Tan falujáról pedig semmit sem írt, még a nevét sem említette, ugyancsak nem tett említést a hegylakók tevékenységéről, kivéve olyan távoli falvak esetében, ahova Ling Tan fiai már nem vetődhettek. Minden tekintetben igyekezett védeni felesége rokonait, nemcsak az asszony kedvéért, de azért is, mert Ling Tan eltemette édesanyját, és menedéket nyújtott neki egy olyan napon, amikor sok ember hiába keresett menedéket. A város úgy állt, mint sziget a tenger közepén. A külvilágból nemigen érkeztek ide hírek. A városlakóknak fogalmuk sem volt róla, mit csinálnak az emberek az ország szabad részében. Nem tudták, szerveznek-e hadsereget. Akik annak idején annyit becsméreltek saját katonáikat, most egytől-egyig visszavágyták őket, mert az ellenséges katonák kegyetlenségéhez képest hirtelen nagyon jó embereknek tűntek. Az ellenség ugyan mostanában már nem fizetség nélkül vitte el a boltból, amit szemé-szája megkívánt, de a pénz, amit adtak, nem ért semmit. Néha külföldi pénzzel fizettek, olykor pedig föllángolt régi szokásuk, és nem fizettek semmit, néha még az asszonyokat is elvették, bár a városban rengeteg kurtizán élt. Wu Lien még egy barátira is szert tett, ráadásul az ellenség soraiból. Ez az ember nem katona volt, hanem képeket készített, és hazaküldte őket. Minden nap kiment a városba, és sok gonoszságot látott. Saját szemével látta, hogy honfitársai meggyalázzák az asszonyokat, látta őket részeg mámorukban állatként viselkedni, látta őket meghalni is. A sok gonoszság látványa annyira elgyötörte, hogy egy napon így beszélt Wu Lienhez:

– Másnak nem tudom elmondani, de legalább neked elmondom. Szégyellem magam a honfitársaim helyett is. Bárcsak császáruk tudhatná, hogy mi folyik itt, de senki sem merné neki megmondani. De miért kezdem rögtön a császárral? Hiszen az otthon maradottak sem hinnék el, ha valaki

beszámolna nekik róla, milyen kegyetlenségeket követnek el fiaik, férjeik, atyáik, fivéreik.

Wu Lien meghallgatta az ellenséget, és röviden, bölcsen válaszolt. Összebarátkoztak. Wu Lien mindig keveset beszélt, a másik annál többet. Így tudta meg, hogy nem csak az ő országában van háború, de sok más nemzet is háborúban áll, talán az egész világ.

– Honnan tudsz ennyi mindent? – kérdezte barátjától.

A másik erre bevitte Wu Lient saját szobájába, és apró, fekete dobozt mutatott, amiről a kereskedő hallott már ugyan, de látni még sohasem látott. A japán elcsavart egy gombot, aztán egy másikat, és a doboz mély hangon beszélni kezdett. Wu Lien hallgatta. A dobozból jövő hang rengeteg eseményről számolt be. Wu Lien most először hallotta saját fülével, hogy egy ország hadat üzent egy másik országnak, hogy a nagy nyugati városokra éppúgy hullanak a bombák, mint saját városára. Ezekhez a nagy eseményekhez képest a környék hírei apróságnak tűntek.

– Hol vehetnék én is egy ilyen dobozt? – kérdezte Wu Lien.

– Majd én szerzek neked egyet – felelte barátja. Hosszan beszélgettek. Wu Lien először fogta föl, milyen hatalmas háború dúl a világban. Újdonsült barátja arról is felvilágosította, az ő háborújuk csak része az egésznek, s talán eljön a nap, amikor a világ minden országa a háború részévé válik. – A többiek örülnek ennek – mondta Wu Liennek. – Azt hiszik, itt a lehetőség, hogy mindenki gazdag és hatalmas legyen. Én azonban nem vágyom ilyesmire. Szeretnék hazamenni a szülővárosomba. Csöndes, tengerparti kisvárosban élek családommal, gyerekeimmel és a szüleimmel. Ennél többet nem kérek az élettől.

– Ennyi elég is – felelte Wu Lien.

– Manapság még soknak is tűnik – mondta a japán szomorúan. Így lett Wu Liennek is rádiója. A szobájában tartotta, s ettől kezdve, amikor csak tehetett, hallgatta a doboz hangját. Gyakran értelmetlen szavak ömlöttek belőle, különös zene, de időnként újra a valóságról beszélt a doboz. Ilyenkor mohón fülelt, hallotta a más országokból érkező híreket az emberek szenvedéseiről, hallotta más népek haragját, uralkodóik dühét. Utána kábultan, remegve feküdt le aludni.

– Mennyi gonoszság – mormogta. – Mennyi gonoszság!

– Hát neked mi bajod van? – kérdezte egy éjszaka felesége. – Biztosan a leves tett rosszat. Mintha valami szaga lett volna.

Wu Lien csak nyögött. Hogyan mondhatná el az asszonynak, hogy az egész világ lángokban áll? Egyre jobban bezárkózott, megértette, a béke olyan messze van, mire eljön, az emberek már az emlékét is elfelejtik, mint ahogyan egy álmot felejtenek el. Azok pedig, akik nem éltek a béke idején, még álmukból sem fogják ismerni többé. Egy napon, mikor éppen a híreket hallgatta, Ling Tan harmadik unokatestvére érkezett, hogy jelentést tegyen. Látta a varázslatos dobozt, és megkérdezte, hogy mi az. Wu Lien felvilágosította, majd nem tudta megállni, hogy meg ne jegyezze: az egész világ harcban áll. Mikor a rokon megkérdezte, honnan tudja, megmutatta, hogyan működik a doboz, milyen gombot kell elforgatni ahhoz, hogy megszólaljon. Az adott pillanatban csak zene jött a dobozból, kellemes hangok. A harmadik unokatestvérnek pedig gonosz gondolata támadt. Ez az ember nem volt olyan ostoba, mint amilyennek látszott. Fiatal korában az anyja tartotta rémületben, később a felesége, míg a tudásvágy magányra kárhoztatta a tudatlan emberek között. Mindig akarategyenge ember volt. Az ópium megváltoztatta. Amióta ópiumot szívott, kétségbeesett bátorság költözött belé, a szenvedélybeteg ember bátorsága, aki mindent megtesz, hogy a mákonyhoz jusson. Ez az ember aki éjszaka a dunyha alá dugta fejét, ha a szobában patkány kapirgált, most napról napra merészebb lett. A boltokban lopott, mint a szarka, zsákmányát eladta, felesége jobb ruháit zálogba tette, s amikor az asszony rablót kiáltott, arcizma sem rezdült, hacsak nem meglepetésében. A befolyó pénzből ópiumot vásárolt. Erre a sorsra jutottak a Wu Lien-től kapott pénzek is, legfeljebb azt hazudta otthon, a hírekért nem kaptak semmit. Mindig Wu Lien felkeresése előtt szívott ópiumot, hogy a füst bátorságot adjon neki a hazudozáshoz. A látogatás után ismét szívott. Merészsége pedig egyenes arányban nőtt ópiuméhségével. Ahogy a rádiót hallgatta, felötlött benne, ha neki is lenne ilyen készüléke, fölállíthatná egy titkos szobában, a teaházban pedig pénz ellenében számolhatna be a hírekről. A pénzzel aztán bármit megtehet. Ilyen ötlet sohasem fogant volna meg csenevész koponyájában, amíg az élet veszélyeire olyan félenken tekintett. Aznap csak ült, ült, mint aki a rádiót hallgatja, miközben ügyesen kifundálta a szerkezet működtetését. Végre Wu Liennek mennie kellett.

– Nem szívesen hagylak itt – mondta Wu Lien mentében. – Az ellenség törvényt hozott, hogy a mi népünk nem hallgathatja a dobozt, én is csak azért tehetem, mert ebben a házban élek. Ha bárki megtudja, hogy egyedül

hagytalak itt a rádióval, mindketten bajba kerülhetünk.

– Csak még ezt meghallgatom, aztán elmegyek – kérlelte a rokon. Wu Lien beleegyezett és ment a dolgára.

De amint kitette lábát, a rokon fogta a dobozt, összetekerte drótjait, aztán az egész készséget köpenye alá rejtette, és hidegvérrel kilopózott a szobából. A házban mindenki ismerte, senki sem állította meg. Jól tudta, többet nem mer majd Wu Lien szemébe nézni, de nem is ragaszkodott hozzá. Most már tudta, mivel fog elég pénzt keresni. Hanem szüksége lesz egy bűntársra. Haza nem viheti a dobozt, hiszen feleségét abban a hitben kell tartania, hogy továbbra is be-bejár a városba, Wu Lienhez. Arról sem szerezhet az asszony tudomást, mennyi pénzt keres. De a városban nem ismert senkit. Mit tehetne? Ópiumba ferdült elméje azonban ezt a gondot is megoldotta: eszébe jutott a sárga, sovány lány az ópiumbarlangból. Neki is mindig pénz kellett. Alkalmas bűntárs lenne. Arra nem tanítaná meg, hogyan kell a gombokkal beindítani a dobozt, de ad neki valami pénzt, hogy nála tarthassa a rádiót. Ezért amikor ismét szalmazsákon feküdt, és a lány lehajolt, hogy szájába tegye a meggyújtott pipát, halk hangon megkérdezte:

– Szeretnél-e több pénzt keresni?

– Hogyan kereshetnék többet? – kérdezte a lány óvatosan. – Ágyasodnak akarsz?

– Nem, nem, már így is eggyel több asszony van a háznál a kelleténél – sietett a válasszal a férfi.

– Hát akkor?

– Adjál most nekem kevesebb ópiumot. Csak annyit, hogy éhséget ne érezzek, de ne aludjak el, aztán vezess valami biztonságos helyre, és megmondom neked.

Így aztán a harmadik unokatestvér egy eladdig ismeretlen helyen ébredt, szegényes szobában, ahol csak egy deszkaágy állt, egy törött lábú asztal és két pad. A szoba mindazonáltal tiszta volt, a sarokban bambusz kalickában kövér, sárga kismadár üldögélt. Ennek a madárnak a hangját hallotta először, amikor magához tért. Egy pillanatra azt hitte, a varázsdobozt hallja, de amikor megérintette köpenye alatt, megnyugodott. Arra ébredt föl teljesen, hogy a lány rázogatja:

– Ébredj! Ébredj! – kiabálta a fülébe. – Éjfél már régen elmúlt.

A harmadik unokatestvér fölébredt, megkérdezte, hol van. A lány szobájában voltak, amely az ópiumbarlang mögötti udvarról nyílt. A férfi erre

elővette köpenye alól a dobozt, és elmondta tervét a lánynak. A lány kifejezéstelen, keskeny arccal hallgatta. Arca mintha egyre keskenyedett volna, ahogy megértette a tervet.

– Jó ötleted támadt, vén könyvmoly! – mondta a lány. – És a szerencse hozott hozzám. Itt tarthatod a dobozt a szobámban, itt biztonságban lesz. Csak az jön ide, aki velem jön.

A harmadik unokatestvér feje időközben teljesen kitisztult. A rádiót az ágy alá tette, hogy rejtve maradjon. Az egyik drótot a lámpa helyére dugta be, aztán keresett valami olyan fémrudat, amilyen Wu Lien szobájában is látott. Ilyet nem talált. Ez kis időre elcsüggesztette, de aztán talált egy lyukat a vakolatban, és azon belül acélrudakat. Az egyik acélrúdhoz hozzákötötte a megfelelő drótot, aztán gondosan tekergetni kezdte a gombokat, és a doboz – megszólalt.

– A szabad ország hírei – mondta a hang aztán beszámolt az ellenséges bombázásokról, az emberekről, akik a hegyekben barlangokba rejtőznek, és így folyatta: – De nem vagyunk egyedül. Ma a nyugati országokban az emberek ugyanígy a föld gyomrába rejtőznek, és ugyanaz az ellenségünk. De mi nem adjuk meg magunkat!...

A harmadik unokatestvér hirtelen fölkapta fejét. Mellette a lány szájához emelt kézzel, döböntően állt. A férfi kikapcsolta a rádiót.

– Mi bajod?

– Még mindig ellenállnak? – kérdezte a lány sűgva. – Én azt hittem, már sehol sincsen ellenállás.

– Amit a doboz mond, az mind igaz! – jelentette ki az unokafivér büszkén.

– Akkor valóban kedvez nekünk a szerencse, hiszen ezt mindenki hallani akarja majd.

A következő napokban a harmadik unokatestvér úgy hazudott feleségének, akár könyvből olvasná. Wu Lien, úgymond, azt akarja, éjszaka járjon hozzá, ne nappal. Kétszer annyi pénzt adott az asszonynak, mint eddig, amiről azt állította, Wu Lientől kapta, ezért felesége egy darabig hitt neki. De a harmadik unokatestvér valósággal elveszett, mikor mindkét keze tele lett pénzzel. Most már nem a maradékot szívta, előkelő barlangba ment, ahol a tiszta, fekete, ragacsos ópiumot tették pipájába, s ettől különös álmokat álmodott. Hamarosan eljött a nap, amikor nem is ment többé haza, aztán több ilyen nap jött, míg végre azt gondolta, miért mennék haza többet? Miért hallgassam egy asszony zsörtölődését, amikor szabad is

lehetek? Csak azt nem értette, miért nem jutott eszébe ez az ötlet hamarabb. A városban maradt. Egész nap aludt, éjszaka kelt föl, hogy pénzért eladja híreit, amiket a dobozból szerzett. Senki sem tudta, hogy kicsoda, még a lány sem, mert a nevét nem árulta el senkinek. Csak egy öreg ópiumszívó volt, a rádió tulajdonosa. Az unokatestvér ismerőssel véletlenül sem találkozott. Végre valóban szabadnak mondhatta magát. Így használta föl az ég ezt a haszontalan embert mégis jó célra. A városi emberek végre híreket kaptak a külvilágról, mert a harmadik unokatestvér üzletfelei továbbadtak mindent, amit hallottak. Így tudódott ki az is, hogy az ország szabad részében még mindig harcoltak az ellenséggel, és föltartóztatták őket. Ellenállni! – Ez lett a jelszó az emberek között. És az emberekbe ismét bátorság költözött. Nem telt sok időbe, és mindenki tudta, hogy a városban híreket lehet hallani a külvilágból, bár azt nem sejtette senki, hogy a hírek forrása Ling Tan unokatestvére. A faluban Ling Tan középső fia hallotta először a hírt. Azért ő, mert ő ingázott a legtöbbet a hegyekben és a városban élő ellenállók között. Először azt tudta meg az emberek csöndes, alig kivehető, odavetett szavaiból, hogy rajtuk kívül még a fél világ is részt vesz a háborúban, és a többi nemzet is annyit szenved, mint ők. Miért volt mindez olyan vigasztaló? Vigasztalónak találták, hogy nem szenvednek egyedül, hogy saját bajuk egy sokszorta nagyobb bajnak része csupán. Mohón tartották számon az ellenséges és szövetséges országokat. Ezeknek az embereknek a nagy része eddig sohasem hallott a németekről, olaszokról, vagy franciákról, hitte is, nem is, hogy léteznek olyan országok, mint Kanada, vagy Brazília, sohasem látott amerikai, vagy angolt, most mégis annak alapján válogatta szét őket, barátok vagy ellenségek. Valahogy könnyebb volt viselni sanyarú sorsukat, jobban esett a kevés étel, ha tudták, hogy más országokban sincsen jobb dolguk az embereknek. Ilyen híreket hozott Lao Er egy napon apjának. Reggel zöldséget vitt a városba, amit gyorsan eladott, hiszen ezekben a napokban minden ehetőt valósággal kitéptek a parasztek kezéből. Utána egy teaházba ment. Apró asztalhoz ült, körbekémlelt, vigyázott, nehogy kinyújtsa az álruha alól a lábát, vagy véletlenül föltúrje ingujját. Ha észreveszik, hogy nem öregember, megfogják, és kényszermunkára küldik. Az ellenség minden fiatal férfit dolgozni kényszerített. Nemrég hallott egy öreg parasztról, aki retket hozott a városba, de az ellenség hazafelé elkapta, és kényszerítette, hogy egy nagy ágyú mozgásánál segítse. Mikor az öreg paraszt félelmében nem volt

elég serény, eltörték a jobb karját, úgy, hogy a törött csont átbökte a bőrt, és kényszerítették, hogy bal karjával tolja az ágyút. Lao Er ezért a szokottnál is nagyobb elővigyázatossággal járt el. A szomszéd asztalnál két öregember beszélgetett csöndesen a hírekről, de Lao Er hallása éles volt, akár a hiúzé. Egy idő után összeszedte bátorságát és átment a másik asztalhoz.

– Urak – mondta –, én csak paraszt vagyok, de oly rossz napokat élünk, ha van valami jó híretek, hadd halljam én is, hazaviszem a faluba, hogy erőt adjon nekünk elviselni a sorsunkat.

A két öregember bizalmatlanul méregette, végül annyit jegyeztek meg, eljöhet a nap, amikor nem egyedül kell harcolniuk az ellenséggel, amikor lerázhatják jármukat. Este, mikor a család vacsorához ült, Lao Er azt mondta:

– A városban azt beszélik, a háború már a fél világot lángba borította, és bár néhány gyenge nemzet megadta magát, az erős népek még mindig harcolnak, mint mi. Ling Tan kezében megállt az evőpálcika, az asszonyok fölnéztek.

– Azok is ugyanezekkel az ördögökkel harcolnak? – kérdezte Ling Tan.

– Szívükben ugyanolyan ördögök, de nem Japánból jönnek – felelte Lao Er.

– És az emberek ott is ellenállnak!

– Ezt hallottam – felelte Lao Er. – Többet nem.

– Ennyi elég – mondta Ling Tan. Ling Tan végtelenül örült a híreknek, úgy érezte, ilyen körülmények között a végsőkiig ki tud tartani. Kiment az őszi éjszakába, fölnézett az égre, érezte lába alatt a földet, és életében először azt gondolta, ez a völgy nem az egész világ, csak kis része a világnak. A dolog mély megalégedéssel töltötte el. Nincsen egyedül. Máshol is élnek emberek, akik a békét szeretik, és a jóra vágnak.

– Bárcsak megismerhetném őket! – gondolta. – Bárcsak láthatnám őket! Felötlött benne, hogy nem értenék meg egymás nyelvét. De mit számít, gondolta. Ha ugyanarra vágyunk, meg fogjuk egymást érteni. Aztán azokra gondolt, akik az ő földje alatt messze, a másik oldalon élnek. Talán, gondolta, talán nem olyan a házuk, mint az enyém, talán az arcuk is más, de a szenvedésük ugyanaz. Elképzelte, ahogy a másik oldalon a másik ember hasonló ellenséggel küzd, mint az övé, s hirtelen úgy érezte, mintha valami nagy szél kerekedne, amely egymás mellé sodorja őket. Jáspis mondta neki egyszer, hogy a földön csak egy Hold van, és egy Nap. Akkor csodálkozva és hitetlenkedve fogadta, de most úgy érezte, igaz lehet; amikor itt éjszaka van, akkor a többieké a Nap, amikor ott nappal, akkor az övé a Hold. Így kellene a

földet is megosztanunk, gondolta. Ezekről a gondolatokról senkinek sem számolt be, hiszen nem is gondolatok voltak, csak lelkének rezdülései, mégis milyen jól estek, mégis milyen elégedettséget ébresztettek szívében! Mostanáig minden gondja az volt, hogyan viselje el a nyomorúságot, hogyan maradjanak életben, rejtse el az ételt, kerülje el a halált. Nagyobb dolgokra nem maradt benne hely, s bár mindennapjaiban látszólag mi sem változott, éppoly kevés okot látott a reményre, mégis, örömmel érezte, hogy kiemelkedett saját völgyéből és a világ részévé vált.

XIV.

De hova tűnt a harmadik unokafivér? Ezen töprengett a falu. Az unokafivér felesége biztos volt benne, hogy férje eltűnésében valamilyen módon Ling Tan a ludas. Naponta fölkereste a rokon házát, sírt, zokogott, könyörgött, járna utána, vajon férje él-e, hal-e. Ling Tan sejtette, hogy unokabátyja nem akar többet hazajönni a feleségéhez, de hogy mondta volna ezt meg? Ezért hallgatott, fejét vakarta, és megígérte, hogy megtesz mindent, amit megtehet, bár ekkoriban gyakran tűntek el emberek, és hollétükről nemigen volt szokás kérdezősködni. Az unokatestvér felesége attól tartott, hogy férje az ellenség kezébe került. Ezért aztán ő maga sem merte fölkeresni Wu Lien házát, azt meg ugyan hogy mondta volna el Ling Tan-nak, hogy férje is és ő maga is Wu Lien kémje? Azért arra kérte, küldje be valamelyik fiát a városba Wu Lienhez, kérleljék meg, vesse latba befolyását a nála hatalmasabbaknál.

– Férjem korban előtted jár – mondta az asszony. – Minden családi törvény előírja, hogy tegyél valamit érte.

Ez igaz volt. Ling Tan megtanácskozta a dolgot középső fiával, aki azt mondta:

– Bemegyek én. Már régen akarok találkozni Wu Lien-nel, hátha valahogyan hasznunkra lehet.

– Aggódni fogunk érted – mondta Ling Tan. Ling Szao pedig egyszerűen nem akarta elengedni a fiút, de ilyesmi ma már nem volt lehetséges. Lao Er és Jáspis, bár mindig udvariasak maradtak, azt tették, amit jónak láttak.

Így történt, hogy azon az őszön, a kilencedik hónap egyik napján Lao Er bátran fölkereste Wu Lient, mégpedig mindenféle álruha nélkül. Egyszerűen

jelentkezett a kapuban, mint Wu Lien sógora. Beengedték, leültették. Várakozott. Elképedve nézegette a szoba gazdag berendezését. Szőnyeg a padlón, selyemmel bevont székek, de mi volt mindez magához Wu Lienhez képest, amikor végre megjelent, bársonnyal szegett selyem köpönyegben, haján illatos olaj, kövér mutatóujján arany gyűrű. Lao Er hűvösen mosolygott:

– Látom, jól vagy, sógor!

– Nagyon jól vagyok – felelte Wu Lien szokásos szelídségével, és úgy tett, mint aki nem veszi észre a szavak mögöttes tartalmát. Udvariasan érdeklődött a család iránt, aztán elhallgatott, várta, mit akarnak tőle. Lao Er pedig beszámolt apja öreg unokatestvére eltűnéséről, s az asszony folyton a nyakukra jár, tegyenek valamit. Wu Lien elmosolyodott, fölállt, kilesett az ajtón, nem hallgatódik-e valaki, aztán suttogva elmondott mindent. Elmondta, hogy az unokatestvér és felesége kémek, elbeszélte azt is, hogyan látogatta meg egy napon, és lopta el a rádiót.

– Hanem nekem a városban is vannak füleim – mondta Wu Lien mosolyogva –, és ezek meghallották ám, hol van az öreg. Azzal elmondta a történet hátralévő részét is. Lao Er csodálni kezdte Wu Lien okosságát, amivel ilyen magas polcra került az ellenség házában, ennyire megbíznak benne, és ő mégsem tartozik közéjük.

– Azt hittem, ellenünk vagy – mondta sógorának. – Volt idő, amikor a halálotat kívántam.

– Én nem vagyok senki ellen – felelte Wu Lien békés mosollyal.

– Velünk vagy? – kérdezte Lao Er.

– Amennyire ez ilyen időkből ésszerű – felelte Wu Lien. – Ha meg akarod találni harmadik unokatestvéreket, menjél a Fűzfához címzett teaházba, megtalálod a belső szobában. De később menj, ilyenkor mély ópiummámorban van.

Megkérte Lao Ert, várjon egy kicsit, míg behívja a családot. Kisvártatva Lao Er újra látta nővérét, aki időközben megszülte harmadik gyermekét, egészséges kislányt. Mindannyian olyan jóltápláltak tüntek, hogy Lao Er alig hitt a szemének.

– Valóban olyan jól vagytok, ahogy látom? – kérdezte nővérét, aki nevetve bólogatott, majd komoly arckifejezést vágott, és kijelentette, boldogságához csak annyi hiányzik, hogy néha láthassa szüleit.

– És te elégedett vagy? – kérdezte Lao Er kövér sógorát.

– Ki lehet teljesen elégedett ezen a világon? – kérdezte Wu Lien szomorú mosollyal. A gyerekek vidáman csiviteltek, félig saját, félig az idegenek nyelvén. Különös érzés volt Lao Er számára, hogy ők is az ő családjához tartoznak. Mielőtt azonban a teaházba ment volna, hazaballagott, eldugott mellékutcákon jutva ki a városból. Odahaza félrevonta apját, és négy szemközt mesélte el neki Wu Lien-nel folytatott beszélgetését. Ling Tan roppantul furcsállotta a dolgot, de amikor megtudta, hogy a harmadik unokatestvér és felesége Wu Lien besúgóiként működtek a faluban, nagyon elkomolyodott. Alsó ajkát két ujja közé csippentve ült sokáig, azon tűnődött, mit jelent mindez, mennyit tud Wu Lien, mennyit szabad tudnia. De hiába faggatta fiát.

– Hogy a sógor igaz vagy hamis ember – mondta Lao Er –, nem tudom megmondani. Lehetséges, hogy csak önmagával őszinte. Könnyen lehet, hogy biztonságban vagyunk, mert nem mond el az ellenségnek túl sokat, becsületes kémet játszik, hogy ezzel mentse magát, amikor majd kiűztük az ellenséget.

– És a pincéről tud? – kérdezte Ling Tan.

– Hogyan mondhatnám meg? És hogyan kérdezhetném meg tőle?

– Ha tud róla, életünk a kezében van. Ling Tan hirtelen nagy haragot érzett. Arra gondolt, megkeresi a harmadik unokatestvér feleségét, torkon ragadja, és kirázza belőle az igazságot. Aztán lecsillapodott, és elállt szándékától, hiszen hogyan tudhatná az asszony, mi mindent mondott el a férfi? Jobb lesz, ha nem mondok neki semmit, gondolta. Így hatalmamban lesz, mert nem tudja majd mennyit tudok az üzelmeiről. Ha az unokatestvérem meghalt, gondoskodnom kell az özvegyről, és nem árt, ha némi hatalmam van fölötte. Eddig is utálta az asszonyt, most már gyűlölte is. Ugyanakkor, gondolta, csak egy asszony. Végre kivetette gondolataiból és így szólt fiához:

– Holnap veled megyek az unokatestvéremhez. Másnap estefelé Ling Tan és középső fia együtt indultak a városba. Ling Szao-nak csak annyit kötöttek az orrára, hogy dolguk van. Beléptek a városkapun, és a teaház felé bandukoltak. Az utcákon megváltozott az élet. Az ellenség hirdette most mindenfelé különböző portékáit, kurtizánokat és kábítószeret főként, mintha kizárólag ezekkel a cikkekkel kereskedne. „Jóságos Pirulák”, „Egyetememes Gyógyír” – ilyesféle szereket reklámoztak, melyek minden betegségre jók. Rengeteg ópiumbarlangot és bordélyt láttak útközben. Az utcákban az

ellenség kis boltokat nyitott, ellenséges asszonyok és gyerekek sétáltak mindenfelé. Különös, gondolta Ling Tan, hogy ezeknek a vadembereknek is van felesége és gyermeke. Bizonyos értelemben őket még veszélyesebbnek látta a katonáknál, mert a katonákat könnyű gyűlölni, de ha az asszonyok és a gyerekek is idejönnek, és otthon teremtnek maguknak, hogy tartható fenn a gyűlölet? Abban az időben a teaházakban is nagy változások estek meg. A pincérek eltűntek, helyüket fiatal nők vették át. Ahogy Ling Tan és fia asztalt találtak maguknak, az egyik nő megjelent, hogy fölvegye rendelésüket. Ling Tan először nem is akart szóba elegyedni a nővel, de fia azt súgta neki, minden teaházban ez a helyzet, mire hangosan azt mondta:

– Akkor mondd meg neki, hogy csak teát kérünk.

A nő megvető mosollyal elment, kisvártatva visszatért két csészével és egy kanna teával. A teáért olyan nagy árat számított, hogy Ling Tan alig bírta meginni az italt.

– Ilyen árak mellett le fogok szokni a teáról – mondta. A nő megvonta vékony vállát, festett szája lebiggyedt.

– Ha ezt drágának találod, öreg, mit szólnál ehhez? Kebeléből apró ezüstszelencét vett elő. Kinyitotta; a szelencében valami fehér por volt. – Unciája háromszáz tallér – mondta a nő büszkén. – De amennyit egy tallérért kapsz, az is elúzi minden gondodat egy napra. A szelencét az asztalra tette. Ling Tan mintha észre sem vette volna a tárgyat, mintha nem is értette volna a nő szavait. Néhány pillanattal később a szelence újra eltűnt. A nő távozott.

– Gonosz szer! – súgta Lao Er.

– Azt mondják, rosszabb az ópiumnál.

– Nekem semmi sem rosszabb az ópiumnál! – felelte Ling Tan. Ostoba arckifejezéssel méregette a teaház vendégeit. Pedig pontosan tudta, miről van szó. Ki ne ismerte volna a fehér port? Még gyerekeknek is kínálták az utcán, édességbe rejtve, s aki egyszer belekóstolt, éhezett rá, mintha tűz rohangálna ereiben.

Ling Tan azonban nem törődött ezzel. Csak egy volt a sok szörnyűség közül. Itta a teát, melynek ízét leginkább az keserítette meg számára, hogy a felszolgáló nem ellenséges ördög volt, hanem egy ember az ő népéből, akit örökre tönkretett az ellenség. A teaház egykor híres volt szépségéről. Azóta az ellenség tönkretette a falon függő képeket, letépte magát a faburkolatot is, a falakat és a festett gerendákat tűz égette feketére. A meztelen falak maradtak, meg a padló, székek, asztalok. A régi időkben sohasem jutottak

volna el ebbe a teaházba. Ide nem jártak parasztok. A háború azonban mindenkit ugyanabba a szegénységbe taszított.

Kortyolták a teát, szemmel tartották a többieket. Egyszerre látták, ahogy néhányan lopva fölállnak az asztaltól, és eltűnnek egy ajtó mögött. Követték őket. Ablaktalan, szegényes szobában találták magukat, ami egykor konyha lehetett, mert a sarokban kemence maradványai látszottak, de a berendezés most csak néhány padból és egy székből állt. Ling Tan és fia elrejtőztek a többiek közé.

– Még nem tudom, fölfedem-e magamat az unokatestvéremnek – mondta Ling Tan. – Majd eldöntöm, ha látom.

Kisvártatva kinyílt egy tapéta ajtó, és belépett a harmadik unokatestvér. De hogy megváltozott! Valami zálogházban szilvaszín selyemköntöst vásárolt magának, orrán pedig nagy, szarukeretes pápaszem ült. A köntös túl nagy volt neki, mert időközben lefogyott, és sárga volt, mint a pergamen.

Ling Tan rögtön látta, hogy unokafivére rákapott az ópiumra, mert emlékezett, így nézett ki édesanyja is annak idején. Fia füléhez hajolva súgta:

– Tudom már, honnan jött meg a bátorsága! – kezével utánozta az ópiumpipa fogását.

Lao Er bólintott. Ennél többet nem mondtak, az unokatestvér pedig nem vette észre őket. Lobogó köntössel a székhez lépett, leült, mint a tanító, ha bejön az osztályba. Üdvözölte az egybegyűlteket, kicsit kotorászott gyér szakállában, aztán ünnepélyes hangon beszélni kezdett:

– Halljátok hát a híreket! Ma jó és rossz hír is van. A rossz hír, hogy a szabad fővárost egyfolytában bombázzák az ellenség repülő hajói, a lakosság ereje fogytán, a város lángokban áll. De nagy vezérünk rettenthetetlen. Osztozik a nép bánatában, de azt mondja, a végsőig ellen kell állni. Halk moraj futott végig az embereken, és valaki azt kérdezte:

– És hogyan fogunk ellenállni? Mi van a hadsereggel?

– Nem kétlem, hamarosan arról is tudomást szerzek – felelte a harmadik unokatestvér. Tágra nyílt szemmel, susogva folytatta: – Ami a tengerentúli híreket illeti, azok is jók is, rosszak is. A segítség még mindig nem egyértelmű, és barátaink még mindig nem egészen a barátaink. Támogatnak minket pénzzel, étellel és kötszerrel, de az ellenségnek közben olajat és üzemanyagot szállítanak. Nyugaton a nyugati ellenség Ying tartomány városait pusztítja. Az emberek minden éjszaka a földbe bújnak, míg az ellenség szétrombolja otthonukat és a halottak valósággal hegyekben

hevernek.

Némán, tátott szájjal hallgatták. Vajon honnan tudhat ennyi mindent? Mindenki úgy érezte, a hírek igazak lehetnek. Az öregember köhögött és így folytatta:

– A legrosszabb hírt hagytam a végére. Városunkban bábkormányt hoznak létre, amit úgy állítanak be, mintha mi választottuk volna meg, mintha a mi nevünkben parancsolna nekünk. Ki lesz ez az uralkodó? Lesz-e bátorsága, hogy megvédjen minket? Olyan ember, aki könnyen sír, de eljön a nap, amikor a nyugati hegyek összes köve sem száríthatja ki bánata tengerét. Újabb, erősebb moraj hallatszott. Az unokatestvér bólintott:

– Nagy baj, nagyon nagy baj. Holnap ugyanebben az időben többet is mondhatok. Ezek után az unokatestvér kebeléből apró csészét vett elő. Fölállt, a csészét a székre tette és háttal fordult hallgatóságának, hogy elkerülje a szégyent. A hallgatók tudták, ideje lemenniük és átadniuk helyüket másoknak. Mindenki a csészéhez járult, és lehetőségeihez mérten néhány pénzdarabbal adózott. Ling Tan és fia is így tettek. Hazafelé Ling Tan nem tudott betelni a csodálattal. Átkozta is, nevette is rokonát.

– Akár egy igazi mesemondó! Tudja mikor kell abbahagyni a mesét, hogy másnap mindenki visszajöjjön. Bár igaz, boldogabbnak látszott, mint valaha. Jól van ez így. Nem fogjuk elmondani senkinek, amit megtudtunk. Az égiek így használják még a haszontalant is. Aztán más irányt vettek gondolatai. Mindenki tudta, ki lesz az új kormány feje. Jól ismert figura volt, gyenge jellemű, bár jóképű ember, aki most elárulja népét. Vagy elárulja-e? Ki lát bele ma már az emberek szívébe? Ballagtak hazafelé. Jobbra és balra feküdtek a mezők. Leégett házakat láttak mindenfelé. Emberrel alig találkoztak. Egykor régen az út tele lett volna parasztokkal, akik a városba tartanak, mellettük szamaruk, az állatok hátán rizzsel telt zsákok; házalók, akik a városból a falvakba igyekeztek, hogy túladjanak portékájukon. Most azonban ritka látvány volt egy paraszt, aki teli kosárral ment a város felé. De a föld megmaradt, és meg is fog maradni, ha el nem árulják. Ling Tan lenézett az út porába, és azt mondta fiának:

– Nekünk nem szabad elárulnunk a földet. Árulják el a várost azok, akik nagyobbak nálunk, mi a földet nem áruljuk el.

Lao Er nem tudta, milyen gondolatoknak ad apja hangot, de látván komolyságát, jókedvűen felelt:

– De még mennyire nem!

Másnap reggel a harmadik unokatestvér felesége jelent meg Ling Tan házában, hogy férje sorsáról érdeklődjön. Ling Tan nyugodt a szemébe hazudott:

– Asszony! – mondta Ling Tan. – Félelmed igaznak bizonyult. Férjed halott, nem látod többet soha, magadat özvegynek tekintheted.

Az özvegy hangos óbégatásba fogott.

– Hogyan halt meg? És mi lett belőle?

– Ne kérdezd! – felelte Ling Tan. – Sohasem fogom megmondani. Ami a tetemet illeti, nem lehet megtalálni.

Az özvegy elhallgatott. Ling Tan most először látta, hogy az asszony őszintén fél, őszintén nyomorultnak érzi magát.

Egy idő után haza is ment, hogy gyászoljon, mert mi lehet nagyobb bánat egy asszonynak, ha egyedül marad házában, férfi nélkül? Ugyanakkor félt is. Ling Tan arról nem beszélt, tudja-e milyen szerepet játszottak a faluban. Ha tudja, élete a kezében van. Két napon át gyászolt félelemei közepette az özvegy, és két nap után porig alázva járult ismét Ling Tan elébe.

– Most már senkim sincs a világon rajtad kívül, és csak rád számíthatok. Ling Tan hidegen válaszolt:

– Megnyugodhatsz. Amíg nekem van mit ennem, te sem fogsz éhezni.

Ling Tan és fia megtartották titkukat, még Ling Szao-nak sem mondták el. Az özvegy eltartásának terhét Ling Tan magára vállalta, hiszen ezzel biztosította unokatestvérenek a szabadságot. Lao Er azonban mindent elmondott Jáspisnak, hiszen egyek voltak, éppúgy bíztak egymásban, mint magukban. Jápis jót nevetett az unokatestvér színeváltozásán, de a báburakodó hírére nagyon elkomorodott. Hosszú hallgatás után mondta:

– Ő és a hozzá hasonlók ami igazi ellenségeink, mert elárulnak minket. A külső ellenség olyan, mint a kór, de a belső ellenség gyengeség, és ha elgyengülünk, hogyan harcolhatunk a külső nyavalya ellen?

– Az erőseknek még erősebbnek kell lennie – felelte Lao Er.

XV.

Ki tudhatná megmondani, hogy az emberek valóban évekig ellent tudnak-e állni? Annyi bizonyos, eltökélték magukat, hogy sohasem adják föl a harcot, főleg mióta tudták, hogy a háború szinte az egész világon dúl. Nagy

csatát nem vívhattak, és minden tevékenységük elenyészőnek tűnhetett, ha azt nézzük, milyen kevés ellenség pusztult el és mennyi maradt. Mégsem volt kevés, amit tettek. Megtanulták, hogyan lehet ellenállva élni, ami több, mint ellenállva meghalni. Ling Tan gyakran elcsüggedt. Nehéz napokat élt, az ellenség kapzsisága és kegyetlensége nem csökkent. Kis emberek nyomták el őket, akik hatalmukat harácsolásra használták föl. Mikor ismét eljött az aratás ideje, a rizst újra szabott áron kellett eladni és az ellenség ismét tovább adta nagy haszonnal. A húst megint el kellett dugni. Ráadásul egy ízben felfedezték Ling Tan disznáját, éppen, mikor az emse megellett. Az állatokat mind elvitték. Ling Tan nem merte fölemelni szavát. Ehelyett inkább megpróbált újabb disznót keríteni. Az ellenség rengeteg adót vetett ki. Megadóztatták a földet, volt ópiumadó, vetőmagadó, aratásadó, míg végül Ling Tan már nem is értette, hogyan panaszkodhatott annyit az adóra régen. Haragját csak hevítette, hogy a sok adót az ellenségnek fizeti, olyan embereknek akiknek nincsen itt semmi keresnivalójuk. Még a hegyi rablókra is kevesebb gyűlölettel gondolt, hiszen ők legalább saját népéből származtak. Nem mintha a hegyi rablók nem adtak volna okot a gyűlöletre. Ezek a vad emberek csak önmagukkal törődtek. Az ellenséget elkerülték, de éjszaka lejöttek a hegyekből, és kifosztották azt, akinek volt valamije. Az emberek javaikat nem csak az ellenség, de saját fajtájuk elől is kénytelenek voltak elrejtteni. Jáspis ismét terhes lett. Lao Er továbbra is sokat járt a városba és a hegyekbe. Azon az őszön, valahányszor elbúcsúzott Jáspistól, és éjszaka útnak indult, mindig úgy érezték, talán most látják egymást utoljára.

– Mindig magaddal törődj elsősorban! – mondta neki ilyenkor Jáspis, és férje ezt meg is ígérte, de mindketten tudták, ha csak magával törődne, nem végezhetné jól a munkáját. Lao Er munkája pedig abban állt, hogy közvetítsen a hegyekben élő partizánok és a parasztok között, hogy közös csapást mérjenek az ellenségre. Nem egyszerű futár volt, hiszen mindenkiről mindent tudott, mindenki tőle függött. Továbbra is ügyesen változtatta el megjelenését Jáspis segítségével. Néha házalóként, néha koldusként, máskor öregemberként jött-ment. A hegyekben gyakran találkozott két testvérével, ami külön feladat terhét róta rá. Mert Ling Tan elhidegült legidősebb és legkisebb fiától azon a napon, amikor elhatározta, hogy nem gyilkol többet, még ellenséges katonát sem.

– Mi lesz belőlünk, ha mindenki így gondolkodik? – kérdezte mérgesen a legkisebb fiú. – Vagy talán hagyjuk, hogy az ellenség megöljön minket,

amikor mi nem védekezünk? Apánk, úgy látszik, kiöregszik a harcból.

A legkisebb fiú most már mindig egyenruhát hordott, és csak a halál és a háború foglalkoztatta. Olvasni még mindig nem tudott, gyűlölte a könyveket és a tanulást, mindent gyűlölt, csak karja erejét nem, amivel a puskát sütötte el, vagy a kardot forgatta. A hegyekben eldugott templomba vette be magát, melyet katonai célokra megerősített. Kétszázötven fiatalembernek parancsolt, őket vezette éjszakai portyákra, közülük küldött néhány szakaszt, hogy ennivalót szerezzenek. Kémei révén mindig értesült, ha egy ellenséges alakulat sebezhető távolságban tűnt fel a környéken, és ilyenkor nem lehetett visszatartani a harctól.

Az egykor szelíd fiú magas férfivá nőtt, izmai kemények voltak, mint a vas, bőre aranyszínű, nyugtalan szeme úgy járt körbe, mint a tigrisé. Nem rajta múlt, hogy nem volt húsz asszonya. Nem volt a környéken nő, aki valamilyen módon ne jelezte volna vágyait, még az erényes asszonyok is így tettek, bár nem is tudták magukról. De amit a legkisebb fiú elszenvedett, késleltette férfiúvá érését. Tizenkilenc éves korában érezte újra föltámadni természetes vágyait. Közben megszokta, hogy minden nő szerelmes belé, és bár olykor aludt is eggyel-eggyel, sohasem talált olyat, akit magához méltónak gondolt volna. Elméjében őrzött egy képet arról az asszonyról, akit igazán szeretne, aki több lenne alkalmi ágyasnál. De hol találja meg ezt a nőt? Olykor annyira vágyott egy nőre, hogy még saját emberei is megijedtek ingerültségétől. Ilyenkor csak az nyugtatta meg, ha támadást intézhetett az ellenség ellen. Ha szerencséje volt, és gyilkolt, egy darabig megint jókedvű volt. De nem mindig volt szerencséje, néha napokon át tétlenül ült, és ilyenkor rettenetes hangulatba került. A tizenegyedik hónap vége felé Lao Er ismét a hegyekben járt, öccse táborában. Az egyik tiszt félrevonta a templom egyik helyiségébe, ahol szinte senki sem járt, mert annak idején Kuan Jinnek szentelték, az irgalom istennőjének, akinek az asszonyok hódolnak. A szentélyben a tiszt parancsnokuk elviselhetetlen hangulatára panaszkodott.

– Nem magam miatt panaszlom – mondta a tiszt –, mert tudom, hogy nem a szíve rossz, csak a kedélye, és megtanultam, hogyan kerüljem el haragját. Ha fölemeli lábát, magasra ugrom a levegőbe, ha kezébe követ vesz föl, vagy kardja után nyúl, mélyen lehajolok.

– Ilyen gonosz az öcsém? – kérdezte Lao Er.

– Megesik – magyarázta türelmesen a tiszt. – Megbocsátunk neki, mert tudjuk, hogy asszonyra van szüksége. Ez a kétszázötven ember engem bízott

meg, hogy megkérjelek, uram, beszélj kapitányunk apjával, keressen a fiának jó feleséget, hogy teljes ember legyen. Így mindannyian jobban járunk majd. Lao Er alig tudta visszafojtani nevetését, de végül komoly képpel megígérte, hogy megteszi, amit megtehet. Aztán azt mondta:

– De nekem fogalmam sincs, milyen asszony kéne az öcsémnek.

– Nem is könnyű olyat találni! – felelte komolyan a tiszt. – Erősnek kell lennie, hiszen a kapitány is erős és olyan kedéllyel kell rendelkeznie, amely kiegészíti kapitányunk kedélyét, de mégsem ugyanolyan. Amikor a kapitány forró, az asszonynak hűsnek kell lennie. Amikor sötét, az asszony legyen könnyed, és világos, s amikor akaratos, a felesége legyen józan.

– Kevés ilyen bölcs nő él – mondta Lao Er, és Jáspis jutott eszébe. Talán még Jáspis sem ennyire bölcs.

– Tudom – felelte a tiszt szomorúan. Egy percre csöndben álltak, aztán a tiszt újra megszólalt: – Furcsa dolog, de a kapitány gyakran bejön ebbe a szentélybe, és az Istennő szobrát bámulja.

– Igen?

– Többször is láttuk. Ezért gondoljuk, hogy feleségre van szüksége.

– Akkor majd beszélek apámmal. Elmondok neki mindent, amiről beszéltünk. Majd meglátjuk; mit hoz a jövő. A tiszt meghajolt, távozott. Lao Er egyedül maradt. Hosszan bámulta az istennő szobrát. Most először nézte meg közelebbről. Sohasem volt templomjáró ember, mint ahogy apja sem; a férfiak az ilyesmit az asszonynépre hagyták. De Ling Szao is csak egy évben egyszer ment templomba, ellentétben más asszonyokkal, akiknek nagyobb szükségük volt az istenekre, mert nem volt annyi gyerekük, mint neki. Lao Er gyerekkorában néha elment a templomba anyjával, de nem hódoltak a termékenység és irgalom istennőjének, hiszen Ling Szao éppen elég termékeny volt. Inkább azt az istent imádták, aki a földet teszi termékenyvé. Lao Er állt a szobor előtt. Az istennő apró lába aranyos sárkányon nyugodott. Agyagból formálták, arannyal és festékekkel ékesítették. Olyan gyönyörű volt, szinte élt. A régen halott szobrász férfi lehetett, aki az istennő szobrát úgy alkotta meg, hogy nem csak az istenit, de a nőt is ábrázolta benne. Istent formázott, de titkon és ügyesen gyönyörű nőt is alkotott. Büszke, gyöngéd ajkat mintázott neki, mélytüzű tekintetet, és a ruha redői alatt sejteni lehetett a dús testet. Minél tovább nézte a szobrot Lao Er, annál inkább érezte az istenben a nőt. E pillanatban belépett öccse és ingerülten szólt:

– Már mindenütt kerestelek, és csak most hallom, hogy itt vagy. Mit

csinálsz te itt?

Lao Er fejével az istennő felé bökött.

– Még sohasem láttam ilyen közelről.

– Agyag – mondta öccse. – Agyag és festék, mint a többi nő.

– Valamivel több annál – felelte Lao Er ravasz hangon. – A szobrász szerelmes volt ebbe az istennőbe. Öccse is fölneézett a szoborra, aztán összeráncolta szemöldökét.

– Ilyen nők nem léteznek! – felelte végül.

– Talán minden nőt ismersz? – kérdezte Lao Er mosolyogva.

– Ilyet még sohasem láttam – felelte öccse.

– Ha találnál ilyet, akarnád asszonyodnak? – kérdezte Lao Er nevetve. – Kössünk alkut, öcsém. Ha ilyen nőt találsz, elveszed-e feleségül?

Ahogy ránézett öccse arcára, majdnem elnevette magát, látva hogyan harcolnak egymással a fiú érzelmei.

– Nekem nem kell feleség! – mondta Lao Szán. – Hova tegyem, mikor harcolok?

– Hagyd otthon. Ott a helye.

– Persze, majd sír, könnyörög, hogy ne menjek el.

– Ez az istennő nem sírna, és nem is könnyörögne – mondta Lao Er ismét a szoborra nézve.

– Nem szeretem az ilyen vicceket! – mondta Lao Szán mérgesen.

– Majd meglátjuk, mennyire vicc.

Kimentek a szentélyből, és a hátralévő időben csak a háborúról beszélgettek. De másnap, mikor Lao Er hazaért a faluba, mindenről beszámolt apjának. Ling Szao és Jáspis is ott voltak. Ling Tan azt mondta:

– Úgy beszélsz, mintha tréfa lenne a dolog, de szerintem nagyon is komoly. Engem annyira elkésérített, hogy legkisebb fiam csak a harcban és a háborúban leli örömét, annyira elkésérített... úgy gondoltam, meg se gyászolom, ha egy nap halálhírét hozza valaki, hiszen az ilyen ember nem való békére. Láttam már ilyen embereket, gonoszok az asszonyokkal, nem lesz belőlük sem jó férj, sem jó apa. De azt sem felejtettem el, hogy a fiamról van szó.

– De hol találunk ilyen asszonyt, olyat, mint az istennő? – kérdezte Ling Szao. – Sohasem láttam a valóságban nőt, aki fölért volna ehhez az istenséghez.

– Ilyen valószínűleg nincs is – mondta Jáspis.

– Olyat kell találnunk, akiről Lao Szán azt hiszi, hogy olyan. Összenevetett férjével, de Ling Szao nem nevetett velük. Ő mindig komolyan vette a fiúk házasságát.

– Manapság egyáltalán nem könnyű feleséget találni. Azok a fiatal nők, akiket a környéken ismerek, mind elveszítették ártatlanságukat, és tisztátalan asszony nem lehet a fiam felesége, akármilyen olcsó.

– Úgy van! – mondta Ling Tan szigorúan.

– Akkor az ország szabad részén kell keresnünk valakit – vélte Jáspis. Az ötlet mindenkinek tetszett, de hogyan lehet megvalósítani? Több, mint egy éve már, hogy utoljára hallottak Pansziao-ról, legkisebb lányukról. Ling Szao aggódott is eleget, amiért nem házasíthatja meg leányát.

– Jó, hogy biztonságban van – mondogatta de nem ülhet egész életében valami barlangban, ahol írni és olvasni tanul. Férjhez kell mennie, mint minden lánynak.

– Örüljünk, hogy nincsen veszélyben – válaszolta ilyenkor Ling Tan. – Vagy elfelejtetted Orchideát?

Ling Szao ilyenkor elhallgatott, de azért éppúgy vágyott rá, hogy kisebbik lányát férjhez adja. Talán, ha levelet írnának valakinek, megbízható embernek, aki férjet keresne a lánynak. Ha egy lány nem megy férjhez, akár meg is halhat, hiszen mire való akkor az élete. Folyton ilyesmiken ette magát, mert tudta, hogy ez kötelessége, nem halhat meg békében addig, míg minden gyermekét be nem terelgette a házasság révébe. Egy napon új ötlettel hozakodott elő:

– Ha írunk Pansziao-nak, megkérhetjük, hogy nézzen körül a szabad földön. Az iskola biztos telis-tele van szüzekkel, Pansziao ismeri fivérét, ki találhatna neki jobb feleséget? Mellesleg ettől ő maga is elkezdene gondolkozni a házasságról, és így felkészülne arra az időre, amikor férjet találunk neki. Pansziao úgy élt emlékezetükben, mint csendes, pici lány, aki naphosszat a szövőszék mellett ül. Hogyan lehetne ilyen nagy dologgal megbízni? Még azt sem tudták, hova küldjék a levelet. Ling Szao amondó volt, föl kell keresni a fehér asszonyt, ő majd megmondja hol van az iskola, és mi a neve. Ling Tan rendre meg is ígérte, hogy megteszi, de tenger gondja közepette a dolog mindig kiment a fejéből.

– Százszor mondtam – méltatlankodott Ling Szao –, hogy be kell menni a fehér nőhöz a városba. Szomorú dolog, ha még azt sem tudom, hol él a saját gyerekem.

– Ne hevítsd magad, asszony! – mondta Ling Tan. – Holnap bemegyek. Másnap föl is kerekedett, a Vízikapun keresztül ment be a városba, és fölkereste a missziót. A kapu zárva volt. Ling Tan sokáig állt előtte, időnként kopogtatott, dörömbölt, de semmi sem történt. Végre fölvelt egy követ, és addig verte vele a kaput, míg ki nem nyitották. A megnyílt résen át kikukucskált az öreg kapus arca. Szemében bánat és félelem ült. Megismerte Ling Tant.

– Mit akarsz? – kérdezte.

– Beszélnem kell a fehér nővel! – felelte Ling Tan, és övéből egy pénzdarabot vett elő. De a kapus így válaszolt:

– Tedd csak el a pénzedet. Nem hallottad, mi történt?

– Nem.

– Az asszony halott – jelentette ki a kapus. Ling Tan ámulatában szólni sem tudott. A kapus kicsit szélesebbre nyitotta az ajtót, kijött, leült a magas kőküszöbre. Sóhajtott, levette sapkáját, megvakarta fejét, újra föltette a sapkát. – Megölte magát – mondta a kapus. – Én találtam rá. Egy reggel bementem a kápolnába, hogy kinyissam az ablakokat, és ott feküdt holtan az oltár előtt. Ó, mennyi vér! Átvágta mindkét csuklóját, a vér patakokban folyt a padok között. Ott is maradt a padlón a vérnyom. Nem tudtuk kimosni, bármennyit próbáltuk.

– De miért? – dadogta Ling Tan. – Hiszen biztonságban volt! Élelemben sem szenvedett hiányt... A kapus kabátja szegélyével megtörölte szemét.

– Úgy-e, elég ennyi? De neki nem volt elég! Mondják, hátrahagyott egy levelet, de én nem tudok olvasni. Különben is a saját nyelvén írta, csak az aggszűz tudja elolvasni. A családjának írta, túl a tengeren. Állítólag azt írja benne: kudarcot vallottam.

– Miben vallott kudarcot? – kérdezte Ling Tan értetlenül.

– Ki tudja, miképpen értette? Mindenesetre ezt írta. Ling Tan csöndesen guggolt egy darabig. Sajnálta a fehér nőt, és kétségbe ejtette, hogy talán sehogy se fog tudomást szerezni leánya hollétéről. Ezt el is mondta a kapusnak, aki így felelt: – Ide hívom az aggszűzet, az talán tudja. Gyere be, és beszélj vele.

Ling Tan bement, és várakozott. Hamarosan kijött a vékony, pápaszemes asszonyság. Meghallgatta Ling Tant, és így válaszolt:

– Az iskola az ország szabad részén van, egy nagy hegy barlangrendszerében. Ne aggódj, a leányod jó kezekben van.

– Szeretnénk neki levelet küldeni. Megadnád az iskola címét?

A nő kitépett egy darab papírt a hóna alatt tartott könyvből, és fölírta rá az iskola címét. Olyan gyorsan és könnyedén írt, mintha férfi lett volna. Átadta a papírt, aztán elment.

– Senki sincsen ebben a nagy házban rajta kívül? – kérdezte Ling Tan a kapust. – Csak ő él itt, meg néhány cseléd – válaszolt a másik. – Bizony magad is sírnál, ha tudnád hány hosszú éven át dogozott a fehér asszony, hogy fölépítse ezeket a házakat, és a környékről tanulókat toborozzon. Mindenfelől jöttek hozzá, mert ez az iskola nagyon híres volt egykor.

– Ez is az ördögök műve – mondta Ling Tan.

Szomorúan nézett végig az elhanyagolt kerteken, az üres épületeken, aztán elment. Otthon mindent elmesélt. Ling Szao-t megszállta a bánat. Sajnálta már, hogy nem mutatott annak idején több hálát a fehér nő iránt.

– Ha tudtam volna, hogy önkezeivel vet véget életének, jobb lettem volna hozzá – sóhajtott, kontyából kihúzta fülpiszkálóját, vakarta fülét egy darabig. – Szegény nő. Vajon miért jött ide, olyan messzire otthonától, hogy jót cselekedjen? Most még saját földjében sem nyugodhat. Mindig mondom, nem jó dolog, ha a nők túl sokat tanulnak, és nem mennek férjhez. Nem lesz úgy belőlük más, csak apáca. Annál inkább írjunk Pansziao-nak.

– Írjál neki – kérte Ling Tan Jáspist –, írd meg neki, miről van szó, mit kívánunk tőle mi, anyja és apja. Aztán hozzátett még valamit, ami régen elképzelhetetlen lett volna:

– Írd meg neki azt is, hogy a fivérének szüksége van egy asszonyra, aki olyan, mint a termékenység istennője. Egyszerű, mindennapi asszony nem lesz jó. Fogalmazd meg a levelet úgy, ahogy jónak látod, gyermekem, értesz hozzá, tanultál eleget. Történeteket is ügyesen mesélsz, álruhát is jól készítesz. Gyakran azt gondolom, színésznőnek kellett volna lenned, olyannak, amilyeneket a külföldi filmekben láttunk, amikor még béke volt.

Valósággal elvörösödött, mert szinte illetlenségnek érezte, hogy fia feleségével erről a témáról ennyit beszél. Fölkelt, és méltósággal elhagyta a szobát.. Jáspis megírta a levelet. Ismerte férje öccsét. Így írt: „És ne válassz ostoba nőt, még ha csinos arca van is. Férjem öccse haragjában megölheti egy napon. Könnyen eljár a keze. Már nem is szokott álmodni...” Mikor befejezte a levelet, megmutatta férjének. Lao Er elolvasta, és incselkedve mondta:

– Olyan szépen írtad meg ezt a levelet, szinte én is beleszerettem az

istennőbe. Most aztán féltékenykedhetsz! Jáspis szempilláját rezegtette, aztán hirtelen kinyújtotta a nyelvét:

– Olyan asszony nincs is! – mondta.

XVI.

A barlang egyik sarkában Pansziao a többieknek háttal ülve olvasta Jáspis levelét. Még mindig büszkeséggel töltötte el, hogy olyan könnyen és gyorsan olvas. Kétezer mérföldet utazott a levél, levegőben, földön és vízen, kézről-kézre jutott el a címzetthez. Tél volt már, mire megérkezett. Hideg volt a barlangban. A kőről víz csöpögött, meg is fagyott volna, ha nem ég tűz a barlang közepén. A mennyezetre lyukat vágtak, azon keresztül távozott a füst, de néha a huzat miatt bevert a barlangba, mindenben otthagya szagát. Pansziao-t ez nem zavarta. Odahaza a konyhába is gyakran bevert a füst, ha észak-keletről fúj a szél. Ősidők óta így volt, és azt a szelet is az égiek küldték. Lassan összehajtotta a levelet, és eltette. A papír vékony, törékeny, de mostanában nagyon drága, senkinek se jutna eszébe, hogy eldobja. És milyen nagy feladatot róttak rá ezek a vékony papírlapok! Pansziao talán mindenkivel jobban ismerte a családot. A szövőszék mellett töltött hosszú napokon volt ideje gondolkodni, s ugyan miről gondolkodott volna, ha nem a házról és népéről? Főként fivérei foglalkoztatták, mert ő maga is gyakran kívánta, bárcsak fiúnak született volna. Mindig tudta, hogy a nőket körülveszik a falak, de a férfinak nyitva áll a kapu. Most azonban szabaddá tette a háború, családjából ő volt az egyetlen, aki az ország szabad részében élt, biztonságban. Ide még a repülő hajók sem jöttek el. Társai közül ugyan ki adna föl ilyen szabadságot? A levelet ruhájába rejtette, és megfordult. A barlangban tizenkét lány lakott. Éppen szabadfoglalkozás volt, a lányok mind a barlangban tartózkodtak, volt; aki nevetett, mások beszélgettek, olvastak, jól érezték magukat. Melyikük lenne alkalmas feleség? Volt köztük csinos, akadt rút, volt komoly és könnyed, kicsi, magas, de valahogy egyik sem tűnt alkalmasnak. Őket ismerte a legjobban, ha közöttük nem tud választani, hogyan választ majd a többi száz közül, akiket csak az órákon, és étkezés közben, a nagy barlangban lát? Milyen nehéz feladatot róttak rá szülei! A sziklák között vidám hangzavar támadt. A diákok nevetve, egymást taszigálva szaladtak az ösvényen abba a barlangba, ahol tanáraik már vártak rájuk. Itt

gyűlt össze mind a száztizenkét diák. Gyékényre ültek, mint a buddhista papok, amikor imádkoznak. Pansziao a lányok arcát nézegette. Egyetlen istennőt sem látott közöttük. Nehéz volt aznap az előadásra figyelnie. A következő napokban állandóan gondolkodott. Egyelőre nem válaszolt a levélre. Nem merté volna azt írni, hogy nem tud vállalni ekkora feladatot, de nem merté volna megírni az ellenkezőjét sem. Sok töprengés után úgy döntött, nem a lányokat kell először mustrálgatnia, inkább fivérével kapcsolatos emlékeit idézi föl, és azután veszi újra szemügyre diáktársait. Ettől kezdve sokat gondolkodott fivérén, felidézte a magas, karcsú, csodaszép arcú fiút. Olyan emlékeket is fölidézett, amikre csak ő emlékezhetett, csak ő tudhatott, hiszen ő volt az egyetlen még nálánál is fiatalabb, és Lao Szán egyedül vele kegyetlenkedhetett a házban. Ha apjuk megróttá valamiért, a fiú rajta töltötte ki bosszúját, gyerekes durvasággal megragadva alkarja puha bőrét, amit hüvelyk- és mutatóujja közé fogva, és erősen megcsípett.

– Mi rosszat tettem? – sírt ilyenkor a lány, de Lao Szán nem válaszolt. Gyerek volt még akkor, gondolta Pansziao jószívűen. Mégis, nem lenne jó neki túlságosan gyöngéd asszony, olyasvalaki, mint én.

Én sem akarnék ilyen férjet. Emlékezett, hányszor volt Lao Szán mélabús, hányszor merült hallgatásba, amit az idősebbek észre sem vettek, hiszen a fiatalabb fiúnak amúgy is hallgass volt a neve a házban. Ha ilyenkor testvéri szeretettel közeledett hozzá, a fiú duzzogva hallgatott, nem fogadta el a közeledést, nem válaszolt a gyöngéd kérdésekre. Olyan asszony kell neki, gondolta Pansziao, aki tud nevetni, nem olyan, mint én, mert én mindig elszomorodom, ha a környezetemben valaki szomorú. De voltak a fiúról jobb emlékei is. Egyszer fél napon át faragott hűgának egy fűzfasípot, olyan finoman, olyan ügyesen csinálta meg, öröm volt rajta játszani. Semmit sem kért cserébe, elég volt neki hűga öröme. Ilyen napokon bensőséges beszélgetéseket folytattak, hiszen korban egymáshoz közelebb álltak. Lao Szán ilyenkor arról beszélt, szeretné elhagyni apja házát, és ismeretlen vidékeken utazni.

– De mit fogsz ott csinálni? – kérdezte ilyenkor Pansziao. – És ha jön az éjszaka, hol fogsz aludni, és ki fog neked enni adni?

– Nekem mindegy hol alszom – felelte fivére –, ami pedig az enivalót illeti, majd koldulok, vagy lopok.

– Lopnál?!

– Miért ne? Pansziao ilyenkor nem tudta eldönteni, valóban ilyen a bátyja, vagy csak hetvenkedik. Okos feleség kell neki, gondolta. Olyan asszony, aki tudja, mikor hazudik, és mikor mond igazat, mert én sohasem tudtam eldönteni, és szépnek is kell lennie, nagyon szépnek, mert sohasem jó, ha a férfi szebb, mint a felesége. Szerette-e fivérét, vagy gyűlölte: mind a kettőből érzett valamit, mert a fiúban sok volt a szeretnivaló, de sok volt az ellenszenves tulajdonság is. Talán az az asszony is, aki felesége lesz, így érez majd iránta, csak tán őbenne megférnek egy mással ezek az érzések. Mindenesetre erősnek kell lennie, erősebbnek, vagy legalább olyan erősnek, mint a férfi. Annyi biztos, a száztizenkét diáklány között egy sem látszik alkalmasnak.

Ezekben a pillanatokban közeledett a hegyekhez valaki, egy lány, akiről Pansziao nem is hallott még. Ez a lány sokezer mérföld távolságból, egy másik országból tért vissza hazájába, amelyre már nem emlékezett. Sok évvel ezelőtt vitte el innen apja, anyja halála után. A lány még nem volt tizenkilenc éves, összeveszett apjával, amennyire apjával össze lehetett veszni, mert vissza akart térni hazájába, amit apja nem helyeselt. Azt akarta, maradjon az iskolában, és abban az országban, ahol anyai éve biztonságban éltek. Hallani sem akart róla, hogy éppen ilyen válságos időkben térjen vissza szülőhazájába. Ő maga egyáltalán nem akart visszatérni ide, mert itt halt meg szép, fiatal felesége, miután leányuknak életet adott. Muzulmán családból származott, erről árulkodott magas, ívelt szemöldöke, nemes metszésű orra, sötét szeme, magas termete. De meghalt a szülésben, és nem hagyott hátra mást, mint a síró csecsemőt, akit apja Majlinak nevezett el, anyja után, aztán elfogadta azt az állást, melyet már két éve kínáltak neki külföldön, s melyet eddig mindig elutasított, mert felesége nem akarta elhagyni a tartomány, melyben éltek. Most pedig már sohasem fogja elhagyni szülővárosát, melynek falain kívül nyugszik a földben ősei mellett. Nem, a férfi nem akart visszatérni. Olyan régen élt már külföldön, úgy érezte ott is fog meghalni, csak a csontjait szállítják majd vissza, hogy felesége mellett nyugodhassanak. Mikor az asszony meghalt, a férfi fölvette a mohamedán hitet, hogy halála után egy sírban lehessen vele.

– De nem ülhetek itt boldogan, biztonságban – mondta a lány apjának egy napon – amikor a kelet-óceáni katonák megszállják hazámat! Rosszul beszélt anyanyelvén, de az utóbbi időben eltökélte magát, hogy gyakorolja. Apja

ebben is annak jelét látta, hogy a lány vissza akar térni hazájába. Erre utalt az is, hogy a külföldi ruhák helyett kizárólag hosszú köntöst hordott, mint a kínai nők.

Éppen reggeli közben voltak. Apja bemártotta ujját az ezüst csészében álló vízbe és csak azután válaszolt:

– El sem tudom képzelni, mit csinálsz majd ott – mondta lányának angolul.
– Férfiakra van ott szükség, mérnökökre, katonai szakértőkre, nem egy fiatal lányra, akinek az iskolában a helye.

– Majd csak kezdek ott valamihez! – mondta Majli határozottan. Nagy fekete szeme villámokat szórt. Apja tudta, felesleges minden vita, nem is szólt többet. Már évek óta nem vitatkozott lányával. Mióta betöltötte tizennegyedik életévét, azóta a lány azt csinált, amit akart, míg apja, Wei Ming-Jing, az ország kínai nagykövetének első titkára, éjszakánként félálomban azon tűnődött, ki fogja ezt a lányt feleségül venni. Ahogy elnézte, senki, s ha valaki mégis elvenné, előbb-utóbb biztosan keserű szemrehányással illeti majd apósát. Nem tehetett róla, mondogatta félálomban képzeletében megjelenő szemrehányó vejének, én mindent megtettem, de a lány túl akaratos. Nem tölthetem azzal az életemet, hogy küzdök vele. Nem beszélve arról, el kellett tartanom, és iskoláztatnom kellett. Másra nem maradt időm. Veje képzeletén kívül nem létezett. Akadt ugyan elég fiatalember, aki beleszeretett a lányba, de Majli maga kosarazta ki őket.

– Akkor tehát elmész? – mondta Wei úr sóhajtva. Még egyszer lányára emelte barna szemét. – És mi lesz velem, egyedül, idegenben?

Majli nevetett, harsányabban, mint a kínai lányok.

– Csak a te hibád, ha egyedül vagy apám – válaszolta, és fölemelkedett székéről. – Legalább három hölgyet ismerek, aki szívesen viselné gondodat. A lány nem emlékezett édesanyjára, apját pedig nem kímélte. Wei úr igen jóképű ember volt, és előzékeny természetét gyakran félreértették a hölgyek. Lánya ezek iránt a hölgyek iránt egy kis vidám kárörömöt érzett.

– Legalább azt mondd meg, mikor akarsz indulni?

Néhány héttel később a lány már úton volt. Apja csak annyiban szólt bele az ügybe, hogy a lányt az ország szabad részére irányította. Elintézte, hogy a hegyekben működő missziós iskolába kerüljön tanítónak, az ország mélyén, ahol a védett és békés barlangokban tanultak a lányok. Az iskola romantikus helynek tűnt Majli számára; egyébként is meg volt róla győződve, hogy

bármit tud tanítani. Így érkezett meg egy nap Pansziao iskolájába. Apró, kétmotoros gép hozta ide a tengerpartról, ahova hajóval érkezett. Mikor a hajópallón a szárazföldre lépett, már várta a pilóta. Mikor pedig leszálltak, a pilóta elkísérte a barlangokig, és búcsúzóul még elárulta, hogyan léphet vele érintkezésbe, ha haza akar menni.

– Nem akarok hazamenni! – felelte a lány gőgösen.

– Azért csak jegyezze föl – felelte a pilóta. — Hogy mit csinál, az a maga dolga, az enyém, hogy teljesítsem a parancsot. Tartott ettől a magas, akaratos lánytól, örült, hogy megszabadul tőle. Az úton főként attól félt, hogy a lány kijelenti, ő akarja vezetni a repülőgépet. De nem mondott ilyesmit, mozdulatlanul, némán ült. Félúton elővette az elemózsiát, kenyeret, húst, gyümölcsöt evett. Eszébe sem jutott, hogy megkínálja a pilótát, aki maradt a halnál és a hideg rizsnél. Mindazonáltal a búcsú pillanatában a lány kinyitott egy bőrtárcát és háromszor annyi pénzt adott a pilótának, mint amennyitl remélt. Ezzel sokat nőtt a férfi szemében. A pilóta meghajolt, a hegyi ösvényen visszament a leszállópályára. Remélte, akkor látja a lányt legközelebb, amikor a háta közepét. Az új tanítónak szobát adtak az egyik barlangban, melynek még ablaka is volt, délre néző ablaka. A barlang nyílását ugyanis bedeszkázták, ajtót és ablakokat építettek bele. Az ablakon át vad tájakra látott, melyek minden reményét felülmúlták. A csupasz hegyek, mint hatalmas hullámok nyúltak a messzeségbe. Majli kinyitotta az ablakot, és a beáramló téli hidegben lelkesen kitérte karját.

– Az enyém! Mind az enyém. Hazajöttem hozzátok, hegyek!

Erről eszébe jutott, hogy éhes. Az órák néhány perc múlva kezdődnek, legalábbis ezt mondta az öreg szolga, aki szobájába vezette. Először azonban jelentkeznie kell az igazgatónál, aztán az ebéd következik. Elfordult az ablaktól, az asztalról keskeny tükröt vett föl, nézegette magát. Megfésülte fekete haját, nedves törülközővel megmosta arcát, aztán egy kis púdert és rúzszt vitt föl. Poggyászából elővette legmelegebb ruháját, vastag, meleg, vörös gyapjúköntösét. Így ment végig a kanyargós folyosón, és minden féltékenység nélkül nyitott be az igazgató szobájába. Az igazgató nagydarab, fehér nő volt, jószívú, de szépnek éppen nem mondható.

– Maga Freem kisasszony?

Freem kisasszony meglepetten nézett föl. Egy pillanatra nem értette a dolgot, azt hitte, az iskolában ő az egyetlen külföldi. Aztán eszébe jutott, hogy miről van szó. Azt gondolta: ezzel a lánnyal még sok bajom lesz. Majli

pedig arra gondolt: nem tetszik nekem ez a nő. Így kezdődött ismeretségük. A nagy, közös barlangban éppen ebédeltek a lányok. Amikor az igazgatónő megjelent az új tanárral, Pansziao fölnézett, és szívét azonnal előntötte a szeretet. Letette evőpálcikáit, és bámulta az ismeretlen szép arcát. Az új tanár! Az új tanár! súgták egymásnak a lányok. Mindenki fölállt, mint mindig, ha az igazgató belépett, csak akkor ültek le, amikor ő is leült. Pansziao az új tanítónőt bámulta társaival együtt. Mindene különös volt, a színe, testmagassága, könnyed, külföldi mozdulatai, kabátjának anyaga. Ennek ellenére kínai volt, mint ők, éppoly fekete hajjal, éppoly, habár világosabb bőrrrel. Pansziaot valósággal megigézte az új tanító szépsége. Egyszerre magától értetődő egyszerűséggel jött a gondolat: „Az ég küldte ezt a nőt, hogy a bátyám felesége legyen.” Különös hazatérés. Reggelenként Majli kinézett az ablakon a vad vidékre. Hegyek, ameddig a szem ellát. A hegy oldalában egy kis falu kapaszkodott. Ilyen messziről szinte belefért volna a tenyerébe. Az iskola idegesítette. Az aprólékosan beosztott idő pókháló, amelyben ő a légy. Egyre dühösebben gondolt arra, hogy ezekben az időkben nem az lenne a feladata, hogy lányiskolában tanítson, mintha valami amerikai kisvárosban lenne. A türelmetlenség állandóan jellemezte hangulatát. Ebben a hangulatban találkozott egy reggel Pansziaoval, aki éppen egy könyv olvasásába merült.

– Mit tanulsz, gyermek? – kérdezte Majli foghegyről.

Pansziao korábban jött az osztályba, mint a többiek. Számtan óra következett, a csodálatos új tanítónő fogja elmagyarázni a számok titkait. Azért jött elsőnek, hogy elsőként láthassa. Azt nem is remélte, hogy kettesben lehetnek a jövevénnyel. Mikor megérkezett, elővette angolkönyvét, hogy fölkészüljön Miss Freem órájára, de annyira meglepődött, hogy a szépséges tanítónő kérdést intéz hozzá, felelni sem tudott, csak némán fölmutatta a könyvet.

– Micsoda szemérem! – jelentette ki Majli megvetően. – Nem hiszek a szememnek. Ezt kell megtanulnod?

– Nagyon nehéz – bólintott Pansziao. A csodálatos tanítónő kivette kezéből a könyvet, és a földre dobta.

– Micsoda szemét! Ilyesmit olvasni, amikor partizánok nap mint nap hősként harcolnak! Pansziao lehajolt, fölvette a könyvet. A tanítónő haragos szavaiból semmit sem értett.. De Majli nem engedte, hogy fölvegye könyvét, maga vette föl, és kirohant vele a szobából. Pansziao ott maradt, és

remegett a félelemtől. Attól tartott, magára haragította tanítóját, pedig semmit sem kívánt kevésbé, minthogy kivívja haragját. Majli egyenesen az igazgatónő irodájába ment, és kopogtatás nélkül benyitott. Miss Freem éppen bibliáját olvasta, nem mintha ez Majlit a legkevésbé is feszélyezte volna, egyszerűen a nyitott bibliára helyezte Pansziao könyvét, melyen még jól látszott lába nyoma. Miss Freem felnézett. Ebben a hónapban már legalább tízszer vesztek össze a legkülönbözőbb ügyekből kifolyólag.

– Látja ezt? – kiáltotta Majli minden tisztelet nélkül. – Az egyik lány ezt a szamárságot tanulja! Miss Freem megigazította szemüvegét.

– Ez a mai angol lecke – felelte kimérten.

– Már két hete ebből tanulunk. – De miért ebből? Ezekben az időkben, amikor a világ lángokban áll, hatalmas háborút vív a békéért, miért kell egy kínai lánynak ilyen hülyeséget tanulnia? Miss Freem megdöbbsent, egy kicsit meg is ijedt. Időnként nem volt benne biztos, hogy az új tanítónőnek ki van-e mind a négy kereke.

– Ez a tananyag – mondta határozottan. Majli úgy kacagott, mint a hiéna.

– Ide figyeljen, Miss Freem! Miért kell nekünk a kínai hegyek közepén ugyanazt a tantervet használni, mint egy békés amerikai kisvárosban? Gondokozzon, Miss Freem! Kínában vagyunk, barlangban élünk, hogy elkerüljük a bombázást. Maroknyi kínai leányt tanítunk, az ördög tudja mire, de erre ne! Azzal megragadta a könyvet, kettétépte, és a papírkosárba vágta. Miss Freem nem mozdult. Gyerekkora óta vigyáznia kellett az indulataival. Most is úgy érezte, menten agyonüti beosztottját. Kezét a bibliára tette, hátha a szentírás segít neki önuralma megőrzésében. Mikor végre megszólalt, fojtott dühvel mondta:

– Ebben az iskolában én vagyok az igazgató, és én döntöm el, hogy mit tanulunk. Majli leült egy székre az íróasztal túloldalán. Miss Freem rémulten nézte az új tanítónő szép, vad arcát.

– Miss Freem! Én csak annyit mondok, hogy ebben a hatalmas szabadságharcban a lányokat a saját dalaikra és költészetükre kellene megtanítani, nem az ön amerikai tananyagára. Miért énekelünk mindig protestáns zsoltárokat? Új dalokat, kínai dalokat kellene tanítani. Arról kéne énekelnünk, ami ma Kínában történik, és ehelyett mi van? „Erős várunk nekünk az Isten”, meg „Grönland jeges hegyeiből”. Érti már, mit beszélek? Miss Freem fölállt. Rosszul érezte magát, nem tudott mit kezdeni a fiatal nő szenvedélyes szavaival.

– Ez az iskola – mondta –, menedék. Isten menedéket adott itt nekünk.

– Nekünk nem kell menedék! – kiáltotta Majli. – Háború van.

Ő is fölállt. A két nő egymásra meredt, végül Majli elfordult, és kiment. Miss Freem a papírkosárból kivette az elszakított könyvet. Még meg lehet reparálni, gondolta reménykedve. Majli közben dühösen loholt vissza az osztályba. Nem maradhatok itt, gondolta. El kell innen mennem. El is felejtette a diáklányt, akit korábban az osztályban talált. Egészen meglepődött, amikor újra meglátta Pansziao sápadt, ijedt arcát.

– Mi a baj? – kérdezte.

– Megharagítottam, ugye? – súgta Pansziao, és szemét ellepték a könnyek. – Én, aki inkább meghalnék, minthogy magamra haragítsam. Félénken megérintette a tanítónő ruháját.

– Hiszen te még gyerek vagy – mondta Majli. – Hogyan kerültél ilyen messze otthonról?

– Majdnem tizenhat éves vagyok – mondta Pansziao. – Már nem vagyok gyerek. Három évig dolgoztam a szövőszéknél is. Aztán jött az ellenség, és apám elküldött. Mesélt tanítónőjének falujáról, a családról, Wu Lien-ről, aki átállt az ellenséghez, és most nagy házban lakik a városban, mesélt az ellenség gonosz tetteiről. Még mesélt volna, amikor a többi lány is bejött az osztályba. Majli azt mondta:

– Szeretnék még erről hallani, mert az anyám is abban a városban született. Gyere be ma este a szobámba, mielőtt lefekszel aludni.

Pansziao boldogan bólintott. Mintha álomban telt volna el a nap.

Majli egyszer-kétszer ránézett és mosolygott. Ilyenkor Pansziao szinte elájult a boldogságtól. A tanítónő egész nap Pansziao meséjén töprengett. Mennyit szenvedhetett a gyermek! Még azt is elfelejtette, hogy reggel mennyire összeveszett az igazgatónővel, és szórakozottságában olyan kedvesen köszönt neki, amikor véletlenül találkoztak, hogy az igazgatónő azt hitte, beosztottját megszállta a szentlélek, azért ilyen kedves hozzá. Magában továbbra is azért imádkozott, hogy a jóisten valahogy megszabadítaná őket egymástól. Este Majli szobájában türelmetlenül várta vendégét. Mindig nagy újságot olvasó volt, minden hír érdekelte, éjszakánként rádiót hallgatott, amit becsempészett magával az országba. Diplomáciai útlevéllal utazott, hát nem volt nehéz becsempésznie. Hamarosan valaki köhécsejt az ajtóban.

– Szabad! – mondta Majli. Az ajtó kinyílt, Pansziao óvakodott be. Majli

kedvesen mosolygott a gyermekekre. – Ülj le – mondta, és egy széket húzott a szénszerpenyő mellé. – Hideg van. Nézd, adok neked valamit, amit még a tengerentúlról hoztam. Édesség. Azzal a már amúgy is boldog Pansziao kezébe nyomott valami kocka alakú, barna cukorkát. – Kóstold meg! Finom. Pansziao megnyalta nyelve hegyével. Majli nevetett: – Olyan nyelved van, mint egy kiscicának. Pansziao szédült a boldogságtól, megmámorosodott az áhítatos szeretettől, amit a tanítónő iránt érzett.

– Te tényleg olyan vagy, mint Kvan-Jin – susogta. – Hiszen nem is ismeresz engem! Rossz természetem van nekem nagyon. Vad, fékezhetetlen vagyok!

– Nem hiszem – felelte Pansziao halkán. Még a kezében tartott édességről is elfeledkezett, úgy bámulta a tanítónő gyönyörű arcát.

– Kérlek – mondta Pansziao halkán, és igyekezett szeretetéből bátorságot meríteni – nagyon kérlek, légy a bátyám felesége. Majli erre nem számított. Leesett az álla.

– Jól hallok? – kérdezte.

Pansziao letette a cukrot és térdre esett.

– Ő a harmadik fivérem. A hegyekben van, kapitány a partizánok között. Olyan nőt keres, amilyen te vagy. Apám levelet írt nekem, és megbízott, hogy itt a szabad országban keressek feleséget a bátyámnak, mert ott nincsen senki, aki alkalmas lenne. Eddig itt sem találtam, de most már itt vagy te. Azzal remegő kézzel elővette Jáspis levelét, amit még korábban a zsebébe tett, arra az esetre, ha élőszóval nem tudná magát kifejezni. Majli hitetlenkedve vette kezébe a levelet, és olvasni kezdte. Közben Pansziao visszaült a székre, leporolta térdét, és az imádott tanítónő arcát fürkészve, cukrát majszolgatta. Majli először nevetett, aztán arcán meglepetés jelent meg, végül elkomolyodott. Mikor elolvasta a levelet, összehajtogatta, és visszaadta Pansziao-nak. Holt történhetne még ilyesmi a világon? gondolta, és ki hinné el, aki nem látja a saját szemével. Mit mondjak most ennek a gyermeknek? Pansziao ismét letette a cukrot, és várt.

– Jó levél – mondta Majli. – A stílus egyszerű és világos. A bátyád is ilyen szépen ír?

– Ó nem, ő nem tud írni, olvasni sem.

– Nehéz lenne nekem olyan férfihoz menni feleségül, aki sem írni, sem olvasni nem tud.

– Ő nagyon okos – jelentette ki Pansziao. – Azért nem tanult meg olvasni, mert nem látta semmi értelmét. Nálunk a faluban csak egy öreg

unokatestvérünk tud írni és olvasni, ő pedig egy vén számár. De ha te azt akarnád, hogy megtanuljon, biztos megtanulna. Ha te tanítanád, biztosan nagyon gyorsan megtanulna.

– Hogy mehetnék férjhez valakihez, akit sohasem láttam?

– Nálunk mindenki így csinálja – válaszolta Pansziao egyszerűen.

– Mesélj még a bátyádról – mondta Majli, nem mintha komolyan vette volna az egészet. Pansziao pedig mesélni kezdett bátyjáról, mesélt gyermekkoráról, mesélt arról, milyen bátor, de arról is beszélt, milyen haragos, sőt kegyetlen tudott lenni. A serpenyőben lassan elégték a széndarabok. Ők azonban mindezt nem vették észre, képzeletükben az erős, akaratos, merész, okos, erős férfit látták.

– Ilyen a fivérem – mondta végül Pansziao.

– Nagyon jól lefestetted. Pansziao várta a folytatást. – Kedves gyermekem – mondta Majli. – Mindez nagyon különös nekem, mintha valami könyvben olvasnám. Most azonban le kell feküdnöd aludni. Miss Freem itt talál, nagyon kikapunk! Megérintette a fiatal lány arcát, azzal fölemelkedett, és az ajtóhoz vezette. Pansziao könnyörögve nézett rá, de nem tudott szólni. – Jó éjszakát – mondta Majli. – Ma éjjel álmodni fogok.

Pansziao elment. Majli körülnézett szobájában, melyet most egészen más szemmel látott. Eddig minden megtett, hogy amerikai otthonára emlékeztesse. A falon apja házának fényképe függött, a székekre párnát helyezett. Ez a szoba azonban most igazi hegyi barlangnak tűnt számára, melynek közepén különös árnyék emelkedett, egy fiatal partizán kapitány árnyéka. Majli leült a kihűlt széserpenyő mellé, és gondolkodott. Kár, gondolta, hogy egy ilyen ember nem tud írni és olvasni. De vajon bátrabb lenne, ha olvasni tudna? Jobban tudna attól harcolni az ellenséggel? Fölállt, megrázta magát, mint aki szabadulni akar egy kísértettől. Az ablakhoz ment és kinyitotta. Sokáig állt ott. Az égen a telihold szórta fényét a kopár, szürke, vad hegycsúcsokra. Egyetlen fát sem lehetett látni rajtuk, és fekete árnyékok vetettek egymásra. Sehol a világon nincsen ilyen gyönyörű táj, de bátorság kell ahhoz, hogy valaki szemléletébe merüljön. Majli egy órán át állt az ablakban mozdulatlanul, a tájba merülve. Micsoda bolondság! gondolta. Lefeküdt aludni.

XVII.

A következő napokban, ha találkoztak, Majli rámosolygott Pansiao-ra, aztán elfordította fejét. Hiszen lehetetlent kér az a lány! Azonban különös erők munkálkodtak. A hegyek, mintha el akarták volna hajtani maguk közül. Sohasem akartam tanítónő lenni, gondolta szenvedéllyel. Unom a zsoldárokat! Ám mi akar lenni? Folyton ezt kérdezte magától. Mit tehet egyedül egy nő? Mit tehetne? Mi lenne, ha üzenne a pilótának, hogy vigye el innen valahová – bárhová. De hova menjen? Anyja családjához? Szétszóródtak, a várost megszállta az ellenség. Nem, egyedül nem tehet semmit. Szövetséget kell kötnie valakivel. Talán beállhat a hadseregbe. Északkeleten a nők a férfiak oldalán harcoltak. De nem akart reguláris katonaként harcolni, ehhez túl büszke volt. Hatalomra vágyott.

Miss Freem egyfolytában azon imádkozott, hogy valamiképpen megszabaduljon beosztottjától, aki leginkább egy tigrisre kezdte emlékeztetni. Ó Uram, fohászkodott, szabadíts meg tőle valamiképpen! Éjszakánként Majli bekapcsolta a rádiót. Minden éjjel meghallgatta a híreket a győzelmekről és a veszteségekről. Nappal úgy érezte magát, mint a vadállat, ha ketrecbe zárják, de mikor éjszaka meghallotta a bemondó hangját, kinyitotta az ablakot, és a hegyeket bámulta. El kell mennem innen, gondolta ilyenkor. A sors az igazgatónőt választotta eszközéül.

– Isten erőt adott nekem – beszélte Miss Freem a tanári kar többi tagjának, mikor elvégezte munkáját. – Hetek óta imádkozom, hogy megszabadítson minket ettől a tehertől, de nem láttam mi módon lehetséges. Aztán egyszer az osztály előtt álltam, a folyosón, mikor Majli kollegina tanított, és hallottam, hogy amerikai történelem helyett arról beszél, mennyire helyteleníti, hogy ezekben a barlangokban ülnek és tanulnak, ahelyett, hogy harcolnának az ellenséggel. Mi több, felszólította őket, hogy menjenek vele harcolni! Ezt hallottam a folyosóról. Akkor kinyitottam az ajtót, és Isten erőt adott nekem. Miss Wei, mondtam, maga el van bocsájtva. A békés tanárok során fölháborodott moraj hullámzott végig. Teljesen megértették igazgatónőjüket. Majli, amikor a tanárok elmesélték neki a konferencia eredményét, hangosan nevetett.

– Miss Freem nem is tudja, mire használja őt az Úr! Megszabadított engem! Kicsikarta az igazgatónőből fizetését, aztán egy hegyi futárral üzenetet küldött a legközelebbi város távírdáján keresztül a pilótának: jöjjön, vigye el innen. Úgy ment el, hogy Pansiao-val nem is találkozott többet. A kislány sokat sírt titokban, amiért elment az istennő. Csak nem azért ment el,

mert ő megkérte, legyen a fivére felesége? Ki mondhatná meg? Majli elhelyezkedett a repülőgép keskeny ülésén.

– A tengerparthoz! – mondta a pilótának. A faluban találkoztak, a hegyek lábánál. A pilóta mosolyogva üdvözölte, kezében tartva sapkáját. Kék egyenruhája időközben még jobban megfakult. A legkevésbé sem csodálkozott, amikor megkapta az üzenetet, nem gondolta, hogy a lány sokáig kibírná a hegyek között. – Fél óra múlva indulhatunk – mondta Majli köszönés helyett. Bement a falu fogadójába, közölte a fogadóssal, hogy ilyen mocskos házat még a világon nem látott, majd evett egy csésze levest, magára kapta bundáját, és beült a repülőgépbe.

Az ülésből még egy utolsó pillantást vetett a hegyekre, aztán a tenger felé fordult. Pansiao-nak sohasem mondta el, de a történet megmozgatta képzeletét. Szabadnak érezte magát, oda megy, ahova akar. A pilóta nem érdekelte; mintha a repülőgép egyik alkatrésze lett volna. Nem is szólt hozzá, az eget bámulta. Voltaképpen miért ne nézné meg magának a lány fivérét? Hátha valóban olyan jóképű, ahogy húga lefestette. Mert Pansiao, női ravaszsággal újra és újra visszatért bátyja szépségére. Magas, mondta, sokkal magasabb, mint te, a szeme fekete, mint a szén, és úgy néz, mint egy isten. Ezt mondta. Majli azok közé a nők közé tartozott, akik még sohasem találkoztak olyan férfival, akit méltónak éreztek volna magukhoz. Megvetette azokat a férfiakat, akiket ismert, de ugyanakkor tizenhárom éves kora óta álmodott az igaziról. Tulajdonképpen nem becsülte a tanult férfiakat, és egyre jobban vonzódott az ismeretlen, írástudatlan kapitányhoz. Ha tudás nélkül ekkora hatalma van, mi nem lehet belőle, ha tanult ember lesz? Mint egy sárkány, gondolta, erősebb, mint ő, és mégis szüksége van rá, hogy tanuljon. Vadnak látta, akit ő fog megszelídíteni. Milyen édes lenne a hatalom e fölött a vad és erős ember fölött, aki nem ismeri a világot, aki sohasem járt palotában, nagyvárosban, nem ismeri a diplomáciai köröket, ahol sima modorú emberek élnek. Még a levegőben volt, egész nap azt tervezte, hogyan fogja megközelíteni ezt a titokzatos férfit, hogyan bizonyosodik meg róla, valóban olyan különleges, mint amilyennek szeretné hinni. A dolog nem is volt nehéz. Pansiao elmondta, hogy nővére férje, bizonyos Wu Lien az ellenségnek dolgozik a városban. Ha megérkeztek a tengerpartra, levelet írhat a báb-kormány fejének, melyben engedélyét kérheti, hogy fölkereshesse anyja szülővárosát, meglátogatni szülőházát és sírját. A megszállók által fölállított báb-kormány vezetője egykor apja

iskolatársa és barátja volt, ismerte még abból az időből, amikor Kínában szabadok voltak az emberek és nem volt semmiféle báb-kormány. Ez a férfiú, aki most lepaktált az ellenséggel, mindig gyenge jellem volt. Sohasem kapott a sorstól annyit, amennyit saját maga szerint megérdemelt, már korábban is összeveszett saját kormányával, és évekig élt külföldön, ahol családja támogatta.

Majli több ízben is találkozott vele apja házában, ahol a politikus igyekezett meggyőzni a magas köröket a vele szemben elkövetett igazságtalanságok rettenetes voltáról. Apja nem is tudott tőle egészen elhatárolódni, hiszen egy városban születtek, és egy iskolába jártak gyerekkorukban. Mikor az ellenség fölállította a báb-kormányt, ki lehetett volna alkalmasabb vezetője, mint ez az örökké békétlen ember? A hatalom azonban nem volt neki elég, még egykori barátai jóindulatára is szüksége volt, amiért is Majli úgy számított, ha ír neki, a férfi minden kérését teljesíteni fogja, saját házában ad neki otthont, hogy ezzel is bizonyítsa az ellenség szemében, milyen kiváló barátokkal rendelkezik, lám most is milyen nagy hatalmú ember leánya kéri a segítségét. Majli tudta, hogy apja nagyon mérges lesz, ha tudomást szerez a dologról, de ez eddig sem zavarta soha életében. Egyre tisztábban látta tennivalóját. Elfogadja a politikus meghívását, házából már könnyen megtalálják ezt a Wu Lien-t, aztán elmennek a temetőbe. Pansiao elbeszéléséből azt is tudta, hol van Ling Tan faluja, melyik ház az övé. Elmegy e házba és körülnéz, talán véletlenül ott találja azt is, akit leginkább szeretne látni. Minden világos. Nem is kell senkit beavatni, ki tudja, mi történik, ha rátalál Pansiao öccsére. Hátha csak ellenszenves, faragatlan paraszt? Akkor is kaland lesz az egész. Így tervezgetett. Este leszálltak, az éjszakát egy kis határ menti faluban töltötték a fogadóban, ami piszkos volt, mint a legtöbb fogadó, és az éjszaka a lányt megharapták a poloskák. Reggel nem is állta meg szó nélkül. A fogadós csak vigyorgott, de felesége már nem volt olyan megértő. Hangosan ócsárolta a külföldit:

– Nem téged sajnállak én, hanem a poloskákat. Ha ittak a véredből, megmérgezted mindegyiket. Ki hallott már arról, hogy becsületes emberek házában ne legyen se poloska, se tetű. Ha ezek az apróságok elhagyják a házat, velük megy a jószerencse.

– Te tudatlan paraszt – felelte Majli –, hogy fogjuk legyőzni az ellenséget ilyenekkel, mint te?

A pilóta már könyörgött, hogy induljanak, a fogadós befogta felesége száját; így választották el őket a férfiak.

A pilóta a lehető leggyorsabban igyekezett célja felé, remélte, hogy még aznap megszabadulhat kellemetlen utasától. A tengerpartról Majli táviratozott a helytartónak. Néhány órán belül megjött a válasz, ami megfelelt Majli elképzeléseinek. A báb-kormány feje meghívta magához, külön fülkét biztosított számára a vonaton, és megígérte, hogy saját kocsijával hajt ki elé az állomásra. Garantálta védelmét. A levelet saját kezűleg írta alá. Majli még két napig időzött a tengerparti városban. Vásárolt néhány új ruhát, egy gyöngysort, szemét nyitva tartotta, bár nem nyilvánított véleményt arról, amit látott. Látott pedig eleget, ami nem tetszett neki. A város egy része romokban hevert, az utcákat ellepték a koldusok, fehér, éhes arcok meredtek rá. Amit látott, csak táplálta dühét. Ebben a hangulatban szállt föl a vonatra, és foglalta el helyét külön fülkéjében. Úgy utazott, mint egy sértett hercegnő, aki nem hajlandó fölfedni sértettsége okát.

– Nagyon magányos vagyok – mondta a helytartó. Azon töprengett, vajon közelebb hajolhat-e a lányhoz, vajon megérintheti-e kezét. Mióta utoljára látta, nővé serdült. Majli pillantásából arra következtetett, jobban teszi, ha nem nyúl hozzá. Visszahúzódott, csészéjét az asztalra helyezte.

– Hát persze, hogy magányos vagy – felelte Majli nyugodtan. – Amit tettél, elidegenített a többiektől. Angolul beszéltek.

– De te értesz engem? – kérdezte a jóképű, de gyenge jellemű ember. – Én nem vagyok áruló! Reálpolitikus vagyok. A kelet-óceáni katonák a fél országot megszállták. Egyetlen reményünk abban áll, ha együttműködünk velük. A kínai történelem amúgy is tele van hasonló példakkal. Hányszor fordult elő, hogy látszólag fejet hajtottunk, de mi uralkodtunk, és a megszállók egy idő után eltűntek.

– De akkoriban erősebbek voltunk a hódítóknál – felelte Majli. – Vajon most is így van?

Vacsora közben a lányt valósággal megrémítette az ellenséges főtisztek sötét arca, és apja iskolatársának gyöngye, erőtlen békeszeretete. A férfi nem válaszolt. Valaki belépett az ajtón, és a politikus azonnal ingerültté vált, hiszen megparancsolta, senki se zavarja, amíg vendégével van. Aztán megismerte a betolakodót, és arca megenyhült.

– Wu Lien! – mondta, és Majlihoz fordult. – Wu Lien a titkárom. Hűséges

ember, aki megért engem. Igen, Wu Lien időközben magasra mászott a számárlétrán. Most meghajolt, de nem nézett a hölgyre. A jómodorra még apja tanította, aki igen gazdag hölgyek házában is szívesen látott kereskedő volt. Azt mondta urának:

– Vigasztalhatatlan vagyok, amiért megzavarlak, uram, de rossz híreim vannak.

Az új kormányzó azonnal fölemelkedett. Kimentek, Majli egyedül maradt, és Wu Lien-en gondolkodott. Kisvártatva visszajött a házigazda.

– Rettenetes dolog történt. A hegylakók egy bandája megtámadta az egyik falu helyőrségét. Mindenkit megöltek.

– És téged fognak okolni? – kérdezte Majli.

– Valamelyest – felelte a férfi. Wu Lien állt, várta az utasításokat. – Mutasd meg vendégemnek a lakosztályát! Wu Lien némán meghajolt, aztán megfordult és elindult. Majli követte.

– Jó éjszakát – mondta a kormányzó. – Holnap majd találunk neked valami mulatságot.

– Ne erőltessd meg magad! – felelte a lány. – Én könnyen mulatok. Később, mikor kettesben voltak, azt kérdezte Wu Lien-től:

– Holnap sétálhatok a városban?

– Őrséggel igen – felelte a titkár.

– És a városon kívül?

– Ott is csak őrséggel.

– Az őrség mindenképpen katonákból áll? Wu Lien arca sima volt, mint a márvány. – Értesz engem – mondta Majli –, itt született anyám, itt születtem én. Nem szívesen sétálok ellenséges katonákkal. Wu Lien arca nem változott. A lány folytatta: – Szeretném meglátogatni anyám sírját. Én voltam egyetlen gyermeke. Wu Lien bólintott.

– Talán veled mehetek én magam – jelentette ki. – Ebben az esetben az örök egy kicsit hátramaradhatnak. Majli tudta, hogy anyját a mohamedán temetőben helyezték nyugalomra, de azt nem tudta, hol van ez a temető. Valamelyik falu közelében, de a falu neve sehogy sem jutott az eszébe.

– Hogyan mondhatnék köszönetet? – kérdezte Majli.

– Nincs szükségem köszönetre – felelte Wu Lien.

Elváltak, Majli belépett lakosztályába. Gazdagon bútorozott, kellemes szobákban találta magát. Lefeküdt, és elaludt. Ha megvan a terv, megvalósítani már könnyű. Másnap beszélt a kormányzóval, aki tökéletesen

megértette, hogy anyja sírját fölkeresné, de ő sem tudta, hol van a mohamedán temető. Wu Lien-t hívták, aki meghallgatta a problémát, és így beszélt:

– Küldjünk el a feleségemért. Ő vidéken nőtt fel, családja még mindig ott él. Jobban ismeri a falvakat, mint én. Hamarosan megjelent Wu Lien gyermekeinek anyja. Majli azonnal látta, hogy Pansiao nővérével áll szemben, mert a két nő hasonlított egymásra, bár az idősebb arca ostobább volt, és kevésbé szép. Mikor meghallotta, mi a probléma, gondolkodott egy percig, aztán így válaszolt:

– A temető apám falujától nyugatra fekszik. Tudtommal ez az egyetlen mohamedán temető a vidéken. – Férjéhez fordulva folytatta: – Én is veletek megyek. Elvisszük a gyerekeket is, megállunk apám házánál, és amíg ti tovább mentek a temetőbe, és végre eltölthetek egy kis időt szüleimmel. Ilyen egyszerűen történnek a dolgok, ha az ég akarja.

XVIII.

Ling Tan az udvaron ült, és az ekét javította. Mellette hevert a bivaly. Az elmúlt időkben közelebb kerültek egymáshoz, olyan gyakran kellett a bivalyt megmenteni az ellenségtől. A katonák gyakran méregették, újra meg újra le kellett beszélni őket; Ling Tan mindenkinek megmutatta, milyen öreg az állat, csupa csont és bőr, csontjai majd kiszúrják bőrét, és megmutatta hátán a sebeket is. Ezeket a sebeket Ling Tan titkon zöldcitrom levével kente, nehogy begyógyuljanak. Így sikerült megtartania az állatot. Ma reggel azonban szántás közben eltört az eke, úgyhogy hazajött, és nekilátott, hogy megjavítsa. Fáradt volt; egész éjjel nem aludt. Az elmúlt két nap veszélyek közepette telt el. Legidősebb fia egy hete figyelmeztette, hogy hamarosan megtámadják a hegy lábánál álló falu helyőrségét. Ebben a faluban már háromszor győzték le a katonákat, de az ellenség mindig nagyobb és nagyobb erővel szállta meg újra a falut. Az utolsó támadás sikere már kétségesnek tűnt. De a partizánok győztek. Ling Tan fiai éppen a házban aludták ki a harc fáradságait. A legnagyobb és a középső fiú a pincében aludtak. Ráadásul a legkisebb fiú meg is sebesült, és bal karját felkötötték. Ling Tan ezen a reggelen sem látszott másnak békés, öreg parasztembernél, de valójában nagyon bizalmatlanul méregetett mindenkit, aki aznap arra

járt. A legkisebb fiú arra sem volt hajlandó, hogy a pincében aludjon, mert ott kevés a levegő. Ezért a ház egyik szobájában feküdt le pihenni, s ha most hirtelen a pincébe kellene menekülnie, bárki megláthatná. De miben hallgatott ez a fiú mostanában az apjára?

Mit fogok vele kezdeni, ha valaha vége a háborúnak? töprengett Ling Tan, míg összeráncolt szemöldökkel javította az ekét. Hogyan fér majd el a házban, amikor többé nem vesszük hasznát a hősöknek? Ebben a pillanatban fölemelte fejét, és meglátta Wu Lien-t, amint leányával és a gyerekekkel együtt közeledik. Amikor a ház közelébe értek, mindannyian leszálltak a lovaskocsiról és gyalog közeledtek. Időközben Wu Lien olyan magasra emelkedett a hatalomban, hogy már nem félt az ellenséges öröktől, hanem megparancsolta, hogy várakozzanak a kocsinál. Az örök engedelmeskedtek. A kis csapat tovább közeledett a házhoz. Ling Tan észrevette, hogy egy idegen nő is velük jön, aki fiatal, magas, és annyira más, mint az itteniek, hogy csak ellenséges nő lehet. Nem örült az ismeretlen látogatónak. Nem is állt föl jövetelükre, csak úgy félvállról szólt, munka közben:

– Hát megjöttetek?

– Meg – felelte Wu Lien udvariasan. – Remélem mindnyájatokat jó egészségben találunk.

– Amennyire ez ilyen időkből lehetséges – morogta Ling Tan. Nem akarta, hogy bárki Wu Lien barátjának nézze, ugyanakkor ellenszenvét sem kívánta teljesen nyíltan kimutatni.

– Itt vagyunk, apám, itt vannak a gyerekek is – mondta Wu Lien felesége.

– Ez pedig egy barátunk, aki előljáróinkat látogatja, most azért jött velünk, hogy fölkeresse édesanyja sírját a mohamedán temetőben.

Ling Tan ebből tudta, hogy a nő nem ellenség, amiért is fölemelkedett, és meghajolt Majli felé:

– Azt hittem ellenség vagy, mert külföldinek látszol, de ha mohamedán vagy, akkor már értem a dolgot. Majli mosolygott, és udvariasan felelt:

– Remélem nem vagyok terhedre a látogatással.

– Nem, nem – felelte Ling Tan, de azért aggódott, a házban elrejtett fiai miatt. Jellemző Wu Lien-re, hogy pont ilyenkor jön. Hátha tud a pincéről? Valami módon figyelmeztetnie kéne fiait, de hogyan? Ha nem lenne az idegen vendég, besurranhatna a házba valamilyen kifogással, de így rettenetes udvariatlanságnak tűnt. Szeme sarkából amúgy is látta, hogy nem közönséges nő áll előtte. Amíg így töprengett, legnagyobb rémületére azt

látta, hogy legkisebb fia még álmottasan jön ki a kapun és oldja meg övét, hogy könnyítsen magán, mint a férfiak általában, a kapun kívül.

– Tartsd vissza! – üvöltött Ling Tan. – Idegen nő van a háznál! A legkisebb fiú már kívül jutott a kapun. Mikor fölfogta apja szavainak értelmét, hirtelen rettenetesen elszégyellte magát. Majli hangosan nevetett, de hiszen ez a lány mindent megengedett magának. Lao Szán a nevető nőre emelte szemét. A napsugár megvilágította fekete haját, piros ajkát, fehér fogait, amint hátravetett fejjel nevetett. Lao Szán úgy érezte, kardot szúrnak szívébe. S milyen megszágyenülten állt ott! Fejét lehorgaszotta, mint egy durcás kisfiú, aztán hirtelen megfordult, és beszaladt a házba.

– Nem a legkisebb öcsém volt az? – kérdezte Wu Lien felesége hangosan. Ekkor Ling Tan valami olyasmit tett, amiről soha életében nem is álmodott. Térdre esett Wu Lien előtt, és homlokát a porba hajtotta. Tudta, hogy életük Wu Lien kezében van. Wu Lien is értette a helyzetet, sietett fölemelni apósát a porból, aztán a feleségére nézett, és azt mondta:

– Én nem láttam senkit. Ling Tan tudta, hogy Wu Lien szájából ez ígéret, nem fogja elárulni őket. Fölállt a porból, és alázatosan mondta:

– Sohasem fogok ítélni többet. Ítéljen az ég. Most már szívesen láthatta őket a házban. Mindenkit beljebb tessékelt, és megkérte feleségét, csináljon teát. Pansiao elbeszélése alapján Majli majd mindenkit megismert a háziak közül. Hallgatta beszédüket, mosolyogva nézte őket. Hamarosan megjelent Jáspis, terhesen második gyermekével. Ő különösen tetszett az amerikai lánynak, mert arca bátorságot sugárzott. Csak a pincében rejtőző két fiú nem jött elő. Ling Tan bezárta a kaput. Mindannyian biztonságban álltak az udvaron. Ling Tan középső fiához fordult:

– Mondd meg a bátyádnak és az öcsédnek, hogy jöjjenek ki. Barátok között vagyunk. A legidősebb fiú hamarosan meg is jelent, de a legkisebb továbbra is elrejtőzött. Ült szobájában és átkozta magát, amiért olyan ostobán viselkedett. Micsoda bárdolatlanság! Úgy rohant ki elvégezni szükségét, mint akármelyik közönséges paraszt. S pont ebben a pillanatban kellett azt a nőt meglátnia! Ha általában többnek érezte magát társainál, most annyival inkább gyötörte a szégyen. Hiszen a lány kinevette. Csak ült az ágyon, homlokát ráncolta, ajkát harapdálta. Mikor Lao Er megjelent az ajtóban, és hívta maguk közé, nem válaszolt, fölkapta az egyik fából készült párnát és hozzávágta. Lao Er hirtelen lebukott, kislisszolt, és az ajtót gyorsan becsapta maga után.

– Az öcsém nem akar jönni – jelentette nevetve apjának.

– Hogyhogy?! – kiáltotta Ling Szao. – Nem jön, amikor hónapok óta nem láttam együtt a fiaimat? Azzal berontott a szobába, fülön fogta fiát, úgy vezette ki az udvarra. A fiú tiltakozott, de anyjának nem tudott ellent mondani. Hanem az ajtóban lefejtette füléről anyja kezét.

– Engedj el! Nem vagyok gyerek! Végre mindannyian együtt voltak az udvaron. Lao Szán jól megnézte magának az idegen lányt. A legkisebb fiú azt gondolta: álmomban sem láttam még ilyen nőt. Majli pedig azt gondolta: pont olyan, amilyennek Pansaio leírta.

– Tovább kell mennem – mondta Wu Lien-nek a lány. Wu Lien fölállt, feleségéhez fordult.

– Maradj itt, gyermekeim anyja, légy indulásra kész, mire visszaérünk! Mindenki fölállt. Majli és Lao Szán még egyszer egymásra néztek, aztán a lány felvette köpönyegét, és elindult. Ling Tan és Ling Szao udvariasan a kapuig kísérték.

Mikor visszajöttek Ling Tan látta, hogy fia beszélni akar vele. Lao Szán apjára nézett, majd fejével a szoba felé bökött, és előrement. Ling Tan, kezében a teáscsészével követte. Odabent Lao Szán leült az ágyra, két kézzel térdére támaszkodott, és előrehajolt. Ling Tan egy padra ült. Nézte fia vörös, verejtékező arcát.

– No, mi van?

– Az a lány – felelte Lao Szán, foga között szűrve a szót.

– Milyen lány?

– A köpönyeges.

– Mi van vele? – kérdezte Ling Tan. Arra gondolt, talán fia szerint a lány kém, akit nem lett volna szabad beengedni. A gondolat az ő fejében is megfordult, de Wu Lien könnyörületessége fölött érzett örömeben elfelejtkezett róla.

– Az a lány kell nekem – mondta Lao Szán. Ling Tan gondos ember volt, megbecsülte minden tulajdonát. Fia szavai hallatára azonban keze hirtelen elerőtlenedett, és a jó teáscsésze, ami még apjáról maradt rá, a földre hullott, s ezer darabra tört. Ling Tan ezen mértéktelenül fölháborodott.

– Ezt jó megcsináltad! – kiáltotta. Lehajolt, elkezdte összeszededegetni a darabokat, de a csésze túl sok, túl apró darabra tört, a legjobb fazekas sem tudja többé összerakni.

– Te számár! Te tök! – szidalmazta fiát a haragos apa. A hangra Ling Szao

beszaladt a szobába, felsikoltott, mikor meglátta az összetört csészét. Ling Tan rákiáltott:

– Ezt a teknősbékát te hoztad a világra!

– És akkor mi van?! – kiáltotta a kardos menyecske, készen rá, mint mindig, hogy fiait megvédje apjukkal szemben. Csak ha leánygyermek hibázott, akkor remélhetett Ling Tan igazságot az ügyben.

– Miatta törtem össze a csészét!

– Nem olyan nagy dolog a csésze! – felelte Ling Szao.

– Nem is a csészéről van szó. A fiad... a napot és a holdat is le akarja nyelni. Már elfelejtette, hogy férfi, és a legkisebb fiú a családban. Azt hiszi, ő alkotta a földet és az eget.

– Te meg egy vén csont vagy! – perelt Ling Szao. – Miről beszélsz? Hamarabb megértem nálad a kacsák hápogását. Kinek a fia, ha nem a tied? Most már mindketten nagyon mérgesek voltak. A hangzavarra bejött a legidősebb fiú, és a legidősebb lány is, és megpróbálták lecsendesíteni szüleiket. A lány azt mondta:

– Csak te tudod, miért vagy olyan mérges, apánk, azért hallgatunk, amíg el nem mondod. Azzal mindenki elhallgatott.

A lány újabb csészében friss teát hozott apjának, a legidősebb fiú meggyújtott neki egy pipát. Ling Tan lassacskán visszanyerte önuralmát, nagyot szippantott pipájából, kifújta a füstöt:

– Ez az ízé, aki az én legkisebb fiam – mondta – aki rá se nézne egy nőre, most azt mondja, kell neki az a lány feleségnek. A füst cigányútra ment. Ling Tan köhögött.

– Az a lány? – kérdezte Ling Szao. Nagyon megörült a hírnek. A házassági hírek amúgy is olyan voltak neki, mint más asszonynak az illatszer. Hátha még a saját fia házasságáról van szó!

– Az a lány. A köpönyeges külföldi lány – ismételte Ling Tan. Mindenki hallgatott. A csöndben Lao Szán durcásan nézett arcról arcra, s közben egyre mérgesebb lett. Végül fölvetette fejét, és fölugrott.

– Egyikőtök sem tudja, ki vagyok! – mondta haragosan. – Nektek gyerek vagyok még mindig, de én már nem vagyok gyerek. Anyám, már elfelejtettem, hogy valaha szoptattál. Apám, nem eszem a te ételedet. Ami pedig a többieket illeti, kik vagytok? Nekem nincsenek szüleim, se testvéreim. Megtagadlak benneteket! Azzal megindult az ajtó felé, de anyja utána szaladt, és belekapaszkodott kabátjába.

– Hova mégy? – sikította. – Mit csinálsz?

A fiú megpróbálta kiszabadítani magát, de anyja erősen tartotta a szövetet. A vége az lett, hogy elszakadt a kabát, és Lao Szán így indult tovább.

– Legalább hadd varrjam meg a kabátod – kiáltott utána az anyja, de a fiú csak mentében szólt hátra:

– Majd ha megadjátok, amit kérek, ismét hazajövök. Azzal nem törődve a veszéllyel, fényes nappal kilépett az utcára, mindenki szeme láttára. A többiek kiszaladtak a kapuhoz, és látták, amint a fiú gyors léptekkel halad az úton a hegyek felé. Ling Tan leült, és fejét tenyerében ejtve nyögte feleségének:

– Hogy jöhetett ki a méhedből ilyen ember?

– Hogy tetted belém? – rikoltotta az asszony.

– Nem a mi gyermekünk. Ezek a szörnyű idők szülték, és mit csinálunk vele, ha vége lesz a háborúnak?

Ült, nyögött, hátha megkönnyebbül, de nem így történt a dolog. Jól tudta, apai kötelessége fiát kiházásítani, kötelessége az előtte és az utánajáró nemzedékek iránt egyaránt. De hogy lehetséges ez a házasság? Akárhogy nézte, sehogy se tartotta lehetségesnek. Hogyan ajánlhatnának házasságot egy ilyen nőnek ők, a paraszt és a paraszt fia? Hisz nincsen ekkora epéje, mája sem ilyen keserű. Ling Szao azonban másként vélekedett. Szerinte a világ egyetlen nője sem túl jó az ő fiainak. Egy darabig gondolkodott a dolgon, aztán intett lányának, hogy menjen vele a konyhába. Ott azt mondta:

– Te vagy a legközelebb az idegenhez, lányom, hegyezd jól a füledet, derítsd ki mi a helyzet! Tudd meg, férjnél van-e már a lány. Ha nem, hát messze földön nem talál olyan férfit, mint az én fiam!

– Az egy rendkívül tanult nő – mondta leánya kételkedve.

– Az ágyban az nem számít – felelte Ling Szao. – Ott nem írni-olvasni szokás. Lányá elpirult, mert már régen élt a városban, és elszokott az efféle szókimondástól.

– Majd megbeszélem gyermekeim apjával – felelte.

Ling Szao közel hajolt, komolyan súgta:

– Intézd ezt el, lányom, és esküszöm, elfelejtek mindent a férjeddal kapcsolatban. Akármit hoz a jövő, a szüleid iránt megtetted kötelességedet, ha most ezt megteszed.

– Megteszek mindent – felelte a leány, bár még mindig kétkedett. Ling Szao aztán beszámolt férjének, de Ling Tan csak szomorúan megrázta a fejét:

– Tegyétek meg, amit tudtok – válaszolta. – Férfiember itt már semmit sem tehet. Tudom milyen képességekkel rendelkezel, ha arról van szó, hogy összehozzál egy házasságot. Összeadnád a sast meg a varjút, ha úgy tetszene, de ezek közül az egyik sas, a másik tigris, az egyik az égben száll, a másik két lábbal áll a földön.

– Te csak bízd rám! Ling Tan sóhajtott, és rábízta. Lao Szán azonban nem igyekezett annyira a hegyekbe, mint amennyire mutatta. Amíg érezte, hogy szemmel követik, valóban a hegyek felé tartott, de később nyugatnak fordult, és a mohamedán temetőbe ment. Mikor a közelébe ért, négykézláb kúszott a magas fűben, mint a hegyek tigrise. Aztán meglátta a nőt, akibe oly hirtelen és elsöprő erővel szeretett bele. Majli édesanyja sírjánál állt lehajtott fejjel. A fiúnak még az is tetszett, hogy nem térdel le a sírhoz. Milyen magas, gondolta. Tetszett neki a lány szép arca, borostyánszín bőre, hosszú ujjai, melyekkel a köpönyeget fogta össze. Lao Szán nem volt olyan egyszerű ember, mint legidősebb bátyja, még Lao Er is egyszerű volt hozzá képest. Őseinek vére kiütközött benne. Egyszer régen élt hozzá hasonló férfi ezen a földön, valaki, aki szembeszállt a császárral, és majdnem legyőzte. Nem egyszerű vágyat érzett a lány láttán, úgy érezte sok mindenben kiegészíthetné őt. Örült, hogy tanult nő, más, mint ő. A saját értékeivel tisztában volt, amiért is megengedhette, hogy a nő más vonatkozásokban kiválóbb legyen nála. Érezte, hogy nagyon mélyen igazán egyformák.

Nézte a fűből. A lány nem nézett felé, ő pedig nem akarta fölhívni magára a figyelmet. Fiatal volt, azt gondolta: majd akkor nézzen meg, ha új ruhát vettem, felkötöttem kardomat, levágattam a hajam, és olajat tettem rá. Egy idő után a lány elfordult a sírtól, és Wu Lien-nel visszatért a házba. Lao Szán nézett utána, ameddig csak látta, aztán a hegyekbe ment. Lao Er és Jáspis nem maradtak végig kint az udvaron, mert amint Wu Lien távozott, Jáspis megrángatta férje kabátujját, és mindketten lementek a pincébe.

Ott Jáspis örömtől ragyogó arccal fordult férje felé.

– Láttad?

– Mit?

– Hiszen ez az a lány!

– Nem értem.

– Te szamar! – kiáltotta Jáspis. – Te agyag! Miért olyan ostobák a férfiak?!

Hiszen ez a nő az öcséd istennője!

Lao Er végre megértette a dolgot.

– De hiszen egész más, mint mi vagyunk. Lenézhet ránk, ha akar. Nem beszélve arról, nem tudjuk milyen viszonyban van az ellenséggel.

– Ez igaz – felelte Jáspis. – Erre nem gondoltam. Nem is vagy te olyan ostoba. De nem hiszem, hogy az ellenséghez tartozik. Ha egy nő megtalálja a férfit, akit igazán akar, nem törődik a hatalommal.

– Egyelőre távol vannak egymástól. És ha mégis ellenség? Az öcsém nem olyan, mint a nők.

– Ebben tévedsz – mondta Jáspis. – A férfiak olyan sokra tartják magukat, és olyan kevésre az asszonyokat, nem törődnek vele, mifélek.

– És most ezen fogunk összeveszni? – kérdezte Lao Er. – Úgysem tudjuk eldönteni, összekerülnek-e, csak azért, mert az idegen nő hasonlít egy szent szobrára. Egy idő után kijöttek a pincéből. Jáspis mászott föl először, míg férje erősen fogta a létrát. Jáspis bármelyik nap szülhetett. Mire fölértek, Lao Szán már nem volt az udvaron, de kiderült, hogy amit ők szinte lehetetlennek tartottak, már javában szervezik odafönn. Mikor Majli visszaért a palotába, szobájába ment, levette köpönyegét, gondosan összehajtogatta, aztán megmosakodott, fésülködött. Az alacsony asztalkánál hosszan nézte magát a tükörben. A látogatás anyja sírjánál meglágyította szívét. Úgy érezte, alaktalan emlékek kavarnak benne. Anyja a szülésben halt meg, de ma délelőtt a sírnál Majli mintha földézett volna egy arcot a messzi múltból. Lágyabb szívére pedig mély benyomást gyakorolt egy fiatalember arca. Tudatlan vagy sem, a férfi, akit délelőtt látott, bátor és szép, mindezt tisztán érezte. Mi más számít? Ennyi erőt, szépséget és bátorságot még nem látott férfiban. De hogy lehetne ő része annak a családnak? Bármennyire is egy népből származnak, Majli még sohasem járt olyan különös házban, mint Ling Tan-é. El kellene mennünk, gondolta Majli. El kellene hagyni a családját, hogy csak velem legyen, és ezért én is magam mögött hagynék mindent. Akkor igazán egyenlők lennénk, és saját világunkat építhetnénk. De hol épüljön az a saját világ? Majli izgatottan járkált föl és alá a szobában. A régi, örökre eltűnt világban mindez lehetetlen lett volna. Az a régi, szigorúan megalkotott világ mindkettejüket kivetette volna magából. De a régi világ elmúlt, a régi szokások meghaltak. A fiatalok ma már azt tették, amit akartak. Elmehetnénk a szabad országrészbe, gondolta Majli, bárhová elmehetnénk. Megtaníthatom mindenre, amit nem tud,

megtaníthat engem arra, amit én nem tudok. Mennyire elegendem van a tanult, simulékony férfiakból! Milyen erős a keze, és megsebesült a csatában! Egy hős! Visszaemlékezett arcára, büszke vonásaira. Úgy érezte, elűt családjától. El kell őket hagynia, gondolta. Az ilyen férfiak véletlenül születnek szerény családba, de nem tartoznak oda. Tűnődve ment le vacsorázni, és étkezés közben főként hallgatott.

– Megharagítottalak valamivel? – kérdezte házigazdája. A férfinak rossz napja volt, feljebbvalóitól hallgathatott eleget a partizánok sikeres akciója miatt. – Ne légy rám mérges, szükségem lenne egy kis vigasztalásra. Azt a parancsot kaptam, hogy fogjam el a támadók vezérét. De hogyan tehetem meg?

– Lehetetlen – felelte Majli hidegen, míg szívében földerült a bátor, fiatal arc. Így halad célja felé az ég, kifürkészhetetlen útján. Bár Ling Tan és felesége álmatlan forgolódtak, Lao Er és Jáspis lehetetlennek tartották, hogy összehozzák a két fiatalembert, bár Wu Lien is csak rázogatta fejét, lehetetlen, lehetetlen, mondogatta, Lao Szán talán túl sokat ivott, jobban tenné, ha elfelejtené az egészet, mindez nem számított. Majli, aki maga sem tudott dönteni, de átadta magát a természet erőinek, visszatért Ling Tan házába. Előtte két napig töprengett. Azt biztosan érezte, nem halogathatja tovább a dolgot, csak úgy gyógyulhat, ha legalább egy kicsit átengedi magát érzéseinek. Ami érzett nem nevezte szerelemnek, mert nem vesztette el az eszét, és látta micsoda bolondság az egész. Végre úgy döntött, fölkeresi Ling Tan házát minden ürügy, vagy kifogás nélkül. Jáspissal beszél majd, és elmondja, hogy ismeri Pansziao-t, elmeséli beszélgetésüket is, a többi majd elvállik. Aznap délután hidegvérrel kísértelt a palotából, kibérelt egy öreg konflist, és a kocsisnak meghagyta, hajtson Ling Tan falujába. Jáspis már nem dolgozott, hiszen a mozgás is nehezebbre esett. Várta a szülést. Egyedül ült az udvaron kétéves kisfiával, amikor a kapun kopogtak. Jáspis nem mozdult, hallgatózott. A kopogás egészen más hang volt, mint mikor az ellenség puskatussal döngette a fát. Kinyissa? Ling Szao a mezőn dolgozott Ling Tannal együtt. Lao Er sem volt a házban. Apjuk elküldte, derítse ki, hogy a legkisebb fiú biztonságban elérte-e a hegyeket. Jáspis egyedül volt otthon a kisgyerekekkel.

Elváltoztatott, öreges hangon kiáltott.

– Ki az?

– Én – válaszolta Majli, akinek jellemző módon eszébe sem jutott, hogy ez

esetleg nem elegendő a bemutatkozáshoz. Jáspis azonban megismerte hangját. Fölállt, kaput nyitott.

– Milyen öröm! – mondta udvariasan. – Nem vártalak...

– Miért vártál volna? Majli bejött, Jáspis becsukta a kaput, elreteszelte. Majli leült. Olyan könnyednek és nyugodtnak látszott, senki sem sejtette, milyen vadul dobog a szíve. Jáspis érezte, hogy a mai nap nem olyan, mint a többi. Mintha olyan úton menne, amely a sors irányába tart. Külső szemlélő azonban mindebből semmit sem vett volna észre. Jáspis teát hozott, közben Majli a kisfiúval barátkozott. Kortyolgatták a teát, aztán kis idő múlva az idegen lány szólalt meg.

– Mikor legutóbb itt voltam, nem beszélhettem teljesen szabadon. Anyám járt mindig a fejemben. Ma azért jöttem, hogy elmondjam, ismerem Pansiao-t. Egy darabig a tanítványom volt.

Ez aztán az újság! Jáspis alig hitt a fülének, de Majli mindent apróra elmesélt, s mire a történet végére ért, Jáspis már nem hitetlenkedett, csak ámult az ég csodálatos rendelésén.

– Amikor beléptem ide – mondta Majli körülnézve az udvaron –, mintha minden ismerős lett volna. Pansiao szeretett engem, ki tudja miért, sokat mesélt, én pedig örültem, hogy a saját népemről hallok. Olyan soká éltem külföldön.

– Mindenkiről beszélt neked? – kérdezte Jáspis.

– Eleget mesélt ahhoz, hogy mindenkiről kitaláljam, ki kicsoda. Jáspis a kisfiúval foglalatostkodott. Ölébe emelte, haját fésülte.

– Nem mutatott neked egy levelet, amit én írtam? – kérdezte, és mélyen a másik szemébe nézett.

– Olvastam azt a levelet – felelte Majli egyenesen.

A lány bátorsága Jáspisból is elűzte a félelmet. Leszámítva, hogy máshol és másképp nőttek fel, ez a két nő nagyon is hasonlított egymásra.

– Első látásra beléd szeretett – mondta Jáspis.

– Vannak ilyen férfiak – felelte Majli. Mosolyogni szeretett volna, de ajka nem engedelmeskedett.

– Ő más, mint a többi férfi – jelentette ki Jáspis. Letette gyermekét. – Beszélnem kell, ha ez az égiek parancsa. Mit mondjak neki? Hosszan nézték egymást. Úgy érezték, valami hullám emeli őket együtt tarajára. Mindkettő szépnek látta a másikat, bátornak; csodálták egymást, ahogy csak a hozzájuk hasonló asszonyok képesek erre.

– Milyen magas vagy! – mondta Jáspis. – Magasabb vagy, mint én.

– Túl magas vagyok – mondta Majli mosolyogva.

– Szereti a magas lányokat – felelte Jáspis, azzal ujjával megérintette Majli kezét. – Mit mondjak neki? Majli egy pillanatra elfordult, aztán ismét Jáspis szemébe nézett. Kebeléből összehajtogatott selyemdarabot vett elő, és kibontotta. A szabad nép zászlója volt nála, a kék és vörös zászló, rajta fehér nap. Ha megtalálják nála, az ellenség kivégzi érte. – A szabad zászló! – súgta Jáspis. – Milyen bátor vagy! Majli a zászlót Jáspis kezébe tette.

– Mondd meg neki, hogy az ország szabad részébe mentem. Mondd meg neki, hogy Kammingban megtalál.

XIX.

Miután Majli elment, Jáspis még sokáig ült magában, nézte a lábánál játszó kisiút, érezte a méhében mocorgó magzatot. Örült mindkettőnek, most mégis valami irigységet érzett. Eszébe jutott a zászló. Vajon ha mi is maradunk a szabad területen, gondolta, nem vihettünk volna végbe nagy dolgokat? A férjem úgy döntött, hogy visszatérünk a szolgaságba. Hirtelen keserűen gondolt arra, hogy ezek között a falak között semmi mást nem csinál, csak dolgozik és a fiára vigyáz, már olvasni sincs ideje, pénze sincs új könyvekre.

Nem mintha lennének új könyvek. Manapság csak olyan könyveket lehetett kapni, melyeket az ellenség írt tele szemén szedett hazugsággal. Valamikor hagyomány volt tisztelni még a papírt is, amire betűket nyomtak, de az emberek most elégették a papírt, mint ellenséges hazugságot, és a tudás iránti tiszteletük szinte teljesen elfogyott. Csak ülök, és gyerekeket szülök, gondolta Jáspis szomorúan. Az összehajtogatott zászló szinte égette bőrét. Mire a többiek hazaértek, Jáspis megmelegítette az ételt. Mostanában megint szegényesen ettek, kevés volt a só, még kevesebb az olaj. Lao Er vidáman érkezett haza, de rögtön látta, hogy Jáspis kedélyére felhő telepedett. Elhatározta, amint lehet, szerét ejti, hogy kifaggassa rosszkedve felől. Étkezés közben azonban Jáspis vidáman újságolta el beszélgetését az idegen lánnyal, és megmutatta a zászlót. Mind megörültek neki, de a házban nem tarthatták.

– Vidd a pincébe! – mondta Ling Tan középső fiának. – Ha azt megtalálják,

úgyis meg kell halnunk.

Mire Lao Er visszatért a pincéből, Ling Szao már talált magának valami bosszankodni valót.

– Hogy érti, hogy a fiam menjen utána? – kérdezte mérgesen. – Micsoda viselkedés az ilyen? Sose hallottam arról, hogy a férfi kereste volna meg a nőt. A nőnek kell a férfihoz jönnie.

– Abból a lányból sohasem lesz a menyed – jegyezte meg Ling Tan. Elvette szája elől a csészét, és beszéd közben is rágott. Éhes volt. Akadtak napok, amikor jobb hüvelykujját is szívesen elcserélte volna egy darab jó hússra, de ez az étel még mindig több volt a semminél, és Jáspis jól főzött.

– Hogyan lehetne a lány a fiam felesége, ha egyszersmind nem az én menyem? – kérdezte Ling Szao harcra készen.

– Majd meglátod, ha elveszi – felelte Ling Tan vigyorogva, a csészét ismét szájához emelte, és mohón ette a tésztával kevert lóherét.

– Akkor nem is nő – jelentette ki Ling Szao hidegen –, és nem is szül nekünk unokát. Mindig mondtam, ha egy nőnek ennyire megnő a mellénye, és még iskolába is jár mindenfelé, azzal vége is a nőiességének.

– Még így is eléggé nő ahhoz, hogy a fiunk ácsingózzon utána – mondta Ling Tan. – Akkor valami nőies csak van benne.

– Láttál már olyan fiatalembert, aki tudta, mit akar? – kérdezte Ling Szao durcásan. – Bár sohase lépte volna át a küszöbünket! Valami ördög küldte ide, az intézte úgy, hogy a fiunk is éppen itt legyen. Nem fog ebből jó származni.

– Hagyd már abba. Csak azért haragszol, mert nincs itt minden menyed, hogy parancsolgathass nekik. Azt mondom neked, vannak akik a szabad területen harcolnak, vannak akik idehaza, mint mi, és én azt hiszem, a legkisebb fiunknak a szabad földön a helye. Különben menjen ahová akar, csak harcoljon az ellenséggel. Ling Tan ritkán beszélt ennyit egyszerre, de szavait komolyan vetette latra, és ilyenkor senki sem vitatkozott vele. Még felesége is hallgatott, mint aki tudja, hol a helye. Persze nehezére esett, és valami úton-módon mindig úgy intézte a dolgot, hogy végül neki legyen igaza.

– Te pedig, fiam – mondta Ling Tan Lao Er-nek –, vidd el ezt az üzenetet az öcsédnek. Mondd meg neki, én nem mehetek a választottja után, mert nem hagyhatom el a földet semmilyen okból. De ő szabadon mozog, tegyen amit jónak lát. Csak arra kérem, ha elmegy, üzenje meg nekünk, és ha sokáig

marad, akkor is értesítsen minket.

Lao Er fejet hajtott. Így ért véget az ebéd. Lao Er szívesen maradt volna a konyhában, míg Jáspis befejezi a mosogatást, hogy aztán bemenjenek szobájukba, hogy ott végre kiderítse, felesége miért szomorú. Nappal azonban ezt nem tehette volna meg anélkül, hogy anyja rosszalló kíváncsiságát magára ne vonja. Így csak titkon mosolygott rá, sűgva kérdezte, jól van-e, talán a gyerek kívánczik már a világra. Jáspis fejét rázta, mire férje azt mondta:

– Csak holnap keresem meg az öcsémet, ma apámmal együtt dolgozunk a mezőn.

Azzal elment. Jáspis egész délután csendes volt. Ling Szao a rokkához ült, fonalat sodort, hüvelyk és mutató ujjával megnyálazva a szálát, hogy erős legyen. Nem beszélgettek, Ling Szao úgy gondolta, Jáspis érzi a gyermek súlyát, azért olyan szótlan. Amúgy is sok anyagra volt szükség a téli ruhákhoz, különösen most, hogy egyel többen lesznek. Ling Szao ült a rokkánál, dolgozott, csak néha mesélt Jáspisnak saját gyermekei születéséről. Jáspis szórakozottan válaszolgatott. Ling Tan és középső fia a mezőn dolgoztak. Mostanában a parasztnak egy kicsit jobban ment a sora. Annyian meghaltak közülük – mások a szabad ország részbe szöktek át –, az ellenség kevésbé engedhette meg magának, hogy megölje vagy kényszermunkára fogja el őket. Azért Ling Tan szemmel tartotta az utat, és ha ellenséget látott, Lao Er-t beküldte a házba, rejtőzzön el Jáspissal és a gyerekkel együtt a pincében, amíg el nem múlik a veszély.

Mert az ellenség kegyetlensége nem csökkent. Ling Tan termésének legföljebb harmadát tudta megtartani, és rettenetes adóterhek alatt nyögött. Pedig nem is az ellenséges erők felső vezetése szipolyozta ki, hanem a kis emberek, az apró ellenségek. Ilyen kapzsi, telhetetlen emberekről nem is álmodott. Pénzért bármit megtettek, ha valaki kereskedni, akár csempészni akart, még azt is megtehetette, ha elegendő pénzt olvasott az ellenség feneketlen markába. A hegyekben élő partizánok fegyverei közül is sokat maguk az ellenséges katonák csempészték be, akik még saját csapataikat is elárulták. A folyó felső folyásánál pedig puszkákat csempészhettek bárki a szabad ország részbe, ha eléggé megkente az ellenséges öröket. Ezekről a dolgokról mindenki tudott, és örült. Hogy az ellenség ilyen utolsó, ilyen aljas, ilyen rohadt, azt jelentette, egy napon könnyebb lesz legyőzni, és a tengerbe szorítani.

– Erre a napra várunk – mondogatta Ling Tan fiainak.

– Nincsen semmi baj – szólt Jáspis. Elfordította fejét, és teát töltött férjének. Mostanában a tea is ritka madárnak számított, gyakran csak forró vizet ittak. Lao Er elkapta felesége csuklóját.

– Dehogyan nincs – felelte. – Vagy azt hiszed, nem érzem, ha valami bajod van?

– Ne lessél engem annyira.

– Nem leslek – mondta Lao Er. – Magamban érzem, ha te megváltozol. Szép szóval, paranccsal próbálta kihúzni feleségéből, mi baja van. Jáspis azonban csak ajkát harapdálta, először nevetett, aztán azt bizonygatta nem történt semmi, később kabátujjával szemét törölgette. Végre megadta magát:

– Ma éreztem először, hogy nem vagyok én jobb a többi parasztasszonynál. Ha a szabad földön maradunk, talán mi is valami nagyot vihattunk volna végbe. Te meg én... sokkal több hasznunk lehetett volna.

– Ezt azért érzed, mert találkoztál azzal a nővel.

– Bűn az, hogy azóta valami nagyobbra vágyom, mint hogy itt üljek a házban, és gyerekeket szüljek? – kérdezte Jáspis haragosan, és elhúzódott férjétől.

– Olyan semmiség, hogy gyerekeket szülsz nekem? – kérdezte Lao Er.

Jáspis nem válaszolt. Egy kis csend állt be. Lao Er megbántva érezte magát, szavakat keresgélt. Mindig könnyebben érezte érzéseit, mint fejezte ki őket, mindig nagy küzdelem volt számára megtalálni a megfelelő szavakat.

– Bárcsak tanult ember lennék! – morogta maga elé. Szerencsés szavakat talált. Jáspis meghatódott, és megenyhült.

– Épp eléggé tanult vagy – felelte kedvesen, és Lao Er tudta, hogy eddig nem követett el hibát. Lassan, gondosan beszélt:

– Az én szememben amit mi teszünk, az a legbátrabb dolog. Könnyű a szabad országrészbe szökni. Ott biztonságos. Könnyű fegyvert szerezni, könnyű megtámadni egy-egy ellenséges helyőrséget. Könnyen kockáztatják életüket. De mi is mind kockáztatjuk életünket, ha gyűlöljük az ellenséget. Aztán odaát sok a dicsőség. Az öcsémnek jut is belőle elég, de ki dicsőít minket? Mi nem szökünk el, maradunk, és éljük életünket, mint mindig. Mi így viselünk háborút. Maradunk, semmilyen szenvedés nem készítet minket szökésre. Ebben valóban nincsen dicsőség. Egy pillanatra megállt, gondolkodott. – Talán egy nap úgy tűnik fel majd az embereknek, hogy az

ellenállásnak ez a formája is dicséretes. Nem tudom. Mit nekem a dicsőség, ha miénk a föld?

– A föld az ellenségé, mert ő uralkodik – vetette ellen Jáspis szomorúan.

– A föld azé, aki megműveli – felelte Lao Er határozottan. – Csak akkor lehetne az ellenségé, ha minket elkergetnének, és ők művelnék meg a földünket. De még akkor is harcolnánk. Jáspis erre nem felelt.

Férje folytatta:

– Ha gyermeket szülsz, szaporítod azoknak a számát, akik a földet művelik. Ezt pedig nem teheti helyetted más. Mi férfiak művelhetjük a földet, de nem szülhetünk újabb férfiakat, hogy a helyünkbe álljanak. Ha az asszonyok nem szülnének, hogyan maradna fön a nemzet? Mikor megszületik a gyermekünk, rajta keresztül tartjuk kezünkben a földet.

Lao Er kifogyott a szóból. Olyan fáradtnak érezte magát, mintha csatát vívott volna. És valóban csatázott, és a csatát megnyerte. Jáspis érezte, hogy igaza van. Kevés szó esik a legidősebb fiúról. Ő továbbra is csapdákat ásott az úton, fogott is egy-két ellenséget, ha nem is annyit, mint régen, mert időközben az ellenség félni kezdett a csapdáktól, gyakran megneszelte őket, és Lao Ta egyre többet törte a fejét, míg újféle csapdát eszelt ki. A maga módján bátor ember volt, a városhoz egyre közelebb ásta csapdáit. Néha ellenséget fogott, de néha becsületes parasztot, koldust, vagy házalót talált reggel a gödörben. Őket szabadon engedte, a kárvallottak pedig megbocsájtottak neki, amikor megértették, hogy a csapdát az ellenségnek szánta. Folytatta munkáját, de nehéz szívvel. Rosszkedve okáról senkinek sem beszélt. Valójában úgy érezte, háttérbe szorult kisebbik öccse dicsősége mellett. Ráadásul igazságtalanságnak érezte, hogy öccse hamarabb nőszül, mint az idősebb fiú. Úgy gondolta, szülei e tekintetben elfeledkeztek kötelességükről. Mikor Lao Er elvitte apjuk üzenetét Lao Szán-nak, a legkisebb fiú azonnal fölkészült az útra. Megmondta embereinek, vele mehet mindenki, aki akar, vele is tartottak azok, akiknek nem volt családja. Idősebb fivérét is magával hívta:

– Velem jössz-e a szabad földre? Ha igen, megmondom szüleinknek, hogy magammal viszlek, és gondom lesz rá, hogy semmiben se szenvedj hiányt... Lao Ta pedig kifogásolta ezeket a szavakat. Már az sem tetszett neki, hogy öccse nem adja meg az idősebb testvérnek kijáró tiszteletet. Hogyan mehetne vele alárendeltként? Egyre kevésbé tetszett neki az egész.

– Én csapdát szeretek ásni – mondta. – Mit csinálnék ott, ahol nincsen

ellenség? Lao Szán összevonta szemöldökét.

– Talán én azért megyek oda, mert nincs ott ellenség? – kérdezte haragosan. Lao Ta halványan elmosolyodott.

– Úgy hallom, azért mégy oda, mert egy nőt keresel. Hogy ellenség-e vagy sem, honnan tudhatnám?

– Elment volna a szabad országrészbe, ha ellenség lenne? – kérdezte Lao Szán dühösen. Lao Szán tudott a zászlóról, és ez mindennél erősebb bizonyítéknak tűnt szemében arra, hogy az idegen nő nem lehet ellenség.

– Hogy tudnék bármit is róla? – folytatta Lao Ta. – Hiszen én csak ostoba paraszt vagyok.

Azzal választ sem várva faképnél hagyta öccsét, és visszatért munkájához. De forrt benne haragja, hetekig nem ment apja házába, és még inkább haragudott, amikor senki sem kereste. Érdekli is őket, élek-e, halok-e? gondolta. Úgy érezte, megette kenyere javát. Gyakran jutott eszébe Orchidea, néhai gyermekei. Milyen kedves, meleg asszony volt! S milyen magányos ő egyedül, asszony nélkül! Töprekedései közben lassan megérett arra, hogy új asszonyt keressen. Elhatározta, hogy nem veszi igénybe szülei segítségét. Ha maguktól nem törődnek vele, ő bizony nem alázkodik meg előttük. Ettől kezdve mindenütt asszonyt keresett, aki újra gyerekeket szülhet neki. De ugyan kit találhatott volna ezen a vidéken? Csupa öreg, beteg, vagy meggyalázott asszonyt látott. Ágyast pedig nem akart tartani. Egy napon mégiscsak talált valakit, olyan asszonyt, akit régen nem talált volna magához méltónak, de ma már úgy gondolta, bármelyik asszony megteszi, ha tiszta és egészséges. A következőképpen talált rá. Új dűlőn ásott csapdát, ahol még nem járt. A gödröt deszkadarabokkal fedte be, olyan ügyesen, hogy mikor megszórta kavicssal, semmi sem látszott, mégis a legkisebb súly hatására is összeomlott a fedél. Hallotta valahol, hogy az ellenség adószedői ezen az úton jönnek a vidékre hamarosan. Mikor befejezte a csapdát, körbejárta a környék lakóit, és figyelmeztette őket a veszélyre. Mikor másnap fölkereste a csapdát, csak egy zokogó asszonyt talált a gödörben.

Az asszony ott töltötte az éjszakát, senki nem járt arra, senki sem hallotta segélykiáltásait. Lao Ta a gyér hajnali fényben is látta, hogy az asszony nem ellenség.

– Kihúzlak – mondta. Látta, hogy az asszony már nem fiatal, arca puha, szája gyermekded, szeme vörös a sírástól.

– Annyira félek, levegőt alig tudok venni – zokogta a zsákmány.

– A rossz sorsod hozott erre az útra – felelte Lao Ta. Valahogy kihúzta a gödörből. Az asszony köszönetet mondott, ruháját igazgatta, aztán megtörölte arcát kék kabátja szegélyével, és azt kérdezte:

– Megmondanád, hol vagyok? Idegen vagyok errefelé, a férjemet megölte az ellenség, de még mielőtt meghalt, azt mondta, ha ő nincs, keressem fel a faluját, ahol szülei majd gondomat viselik. Azzal megnevezett egy falut, amiről Lao Ta még sohasem hallott.

– Errefelé nincsen ilyen falu – jelentette ki. – Alaposan eltévedtél. Az asszony ismét zokogni kezdett.

– Hogyan is mehetnék tovább, amikor minden pénzem elfogyott? Mitévő legyek? Hallom, az ellenség kegyetlen az asszonyokkal. Mi lesz, ha a kezükbe kerülök? Te jó ember vagy, becsületes ember, látom az arcodon.

Lao Tan azt gondolta magában: nem egy formák-e mind a nők? Ez az asszony kedves, puha teremtés. Persze özvegy, de ez nem az ő hibája. Fennhangon pedig azt mondta:

– Ettél ma már?

Mikor kiderült, hogy az asszony éhes, elvitte a legközelebbi fogadóba, és ételt vásárolt neki. Amíg az asszony evett, félreült, gondolkodott. Nem ült mellé, mert ez nem lett volna méltó saját magához, és udvariatlanság lett volna a nővel szemben, de azért szeme sarkából oda-odapillantott, és azt gondolta: talán az ég küldte. Mindenesetre a csapdámba esett. Mikor az asszony befejezte az evést, Lao Ta azt mondta neki, kövesse. Később, összeszedve bátorságát, így szólt:

– Az apám háza itt van a közelben, egy napi járóföldre. Anyám jó asszony, engeddd, hogy odavigyelek.

Vajon eljön-e? Miért ne jönne, mikor nincsen fedél a feje fölött, és nincsen férfi, aki enni adjon neki? A nő hálás hangon felelte:

– Hogyan mondhatnék nemet, amikor ez az ég rendelése?

Lao Ta további szócséplés nélkül indult apja háza irányába, az asszony pedig alázatosan követte, kezében kis kék batyujával.

Sok mérföldön át szótlánul haladtak. Lao Ta nem is fordult hátra, de hallotta az asszony lépteit. Arra gondolt, újra beszélnie kell, mielőtt hazaérnek, hiszen anyja házába nem viheti ezt az asszonyt csak úgy. Azért amikor a falu már csak hajításnyira volt, ismét összeszedte bátorságát, hátrafordult, és kiszáradt torokkal mondta:

– Elveszítettem a feleségemet, és két gyermekemet. Te elveszítetted a férjedet. Vajon nem két fél vagyunk-e, és nem együtt lennénk-e egy egész? Az asszony fáradt volt, hontalan, rémült. Így válaszolt:

– Ha befogadsz engem.

Lao Ta biccentett, és némán folytatták útjukat az apai ház felé. Nem is választhattak volna rosszabb pillanatot a hazaérkezéshez. Jáspis kora reggel óta vajúdott, de a gyerek valamilyen oknál fogva kapaszkodott a méhfalba, nem akart kijönni. Ling Szao magánkívül volt, Lao Er úgyszintén, a falubeli asszonyok mind összesereglettek, hogy tanáccsal szolgáljanak. Már mindent kipróbáltak, de a gyerek csak nem akart megszületni. Jáspis ereje fogytán volt.

– Túl nagy a gyerek – súgta, és úgy érezte, nem tudja megszülni. Amikor Ling Szao megpillantotta legidősebb fiát, aki egy idegen nővel érkezett, meg se akarta hallgatni. A lehető legrosszabb hangulatban volt, megviselte Jáspis egész napos vajúdása, megrémisztette a bizonytalan kimenetelű szülés, de Lao Ta csak magára gondolt. Amint meglátta anyját, kitörtek belőle a szavak.

– Anyám, ez az asszony az új menyed.

– Te csak ne beszélj nekem ilyeneket – kiáltott föl Ling Szao. Csak keserűségem van belőlük. Jáspis nem tudja megszülni a gyermekét. Mit tegyünk? Gyerekek és unokák csak keserűséget hoznak a házba, nem lehet nekem nyugtom soha. Az új asszonynak nagyon megtetszett a falu, amint megpillantotta. Láttá, hogy a föld jó, szép a ház, arra gondolt, az ő korában aligha remélhet ennél jobbat. A jószerencse ejtette abba a csapdába, a jószerencsét pedig üstökön kell ragadni, és hol talál még egy ilyen erős férfit, ha fiatalabb is tíz évvel. Ezért akármilyen fáradt volt, letette batyuját, hátrasimította haját, aztán kellemes hangján így szólt:

– Talán nagy merészség, hogy megszólalok, és tudom, milyen keveset érek, de életemben sokat bábáskodtam, talán most hasznokra lehetek. Különben miért küldött volna ide az ég, miért tévedtem ismeretlen útra, miért estem fiatok csapdájába, ahonnan nem tudtam kimászni, míg ő ki nem szabadított?

Ling Szao mindebből csak annyit értett, hogy az asszony bába volt valamikor. Megragadta kezét, és Jáspis ágyához hurcolta.

– Az ég segítséget küldött neked, gyermekem. Bátorság! A csapdában talált asszony felgyúrte ujját, rámosolygott Jáspisra. Fölemelte a vajúdó nő ruháját, hasát és ágyékát masszírozta. Az új arc új bátorságot öntött

Jáspisba, talán a masszírozás is könnyebbséget jelentett, mindenesetre jobban érezte magát, és ismét megpróbálta kitolni a gyereket. A nő türelmesen bízta, masszírozta.

– Megmozdult – mondta Jáspis elfúló hangon, újabb fájdalmak közepette. Az asszony felnyúlt a szülőcsatornába, aztán fölkiáltott: – Fiú fejét érzem! Ettől mindenki bátorságot kapott, Ling Szao is bízta Jáspist, erőlködtek, hiszen a fiúnak meg kell születnie. Jáspis tolta kifelé magzatát, a bába gyöngéden húzta, s a gyermeknek nem volt más választása, mint hogy igyekezzon a nagyvilág felé. Újabb két óra vajúdás után látott világot. Ling Szao azonnal megragadta a csecsemőt, de az asszony Jáspisra nézett és felkiáltott: – Még egy jön! Pár perccel később újabb fiúgyermeknek adott Jáspis életet. – Ó, kegyelmes ég! – kiáltotta Ling Szao, és a másik fiút is karjára vette. Mindkét gyermek olyan életrevalóan bömbölt, mintha egy hete a világon lettek volna.

Ki kételkedhetett abban immár, hogy az ég küldte az idegen asszonyt? Ling Szao hálásan mondta neki:

– Pihenjél, nyugodjál meg, egyél, biztos lehetsz benne, nem leszek hálátlan irántad.

Az újszülötteket a falubeli asszonyok gondjára bízta, aztán a konyhába vonult, mintha ő szült volna ikereket. Ott forró vízben vörös cukrot oldott föl, amit középső fiával beküldött Jáspisnak, hogy igya meg, ettől visszanyeri erejét. Közben még gondolkodott is. Ez az asszony túl öreg a fiamhoz, de hogyan utasíthatom el? Ugyanakkor hogyan fogadhatnék be ilyen idős asszonyt menyemnek? Mikor Lao Er elment a cukros itallal, Ling Szao férjét a konyhába hívta, hogy megbeszéljék a dolgot. Ling Tan már értesült a fiától az eseményekről.

– Az égiek tréfálnak velünk – kezdte Ling Szao, miközben a tüzet rakta, hogy ételt melegítsen az asszonynak. – Azt mondom neked, sohase gondoltam volna, hogy ilyen korú asszonyt szed össze a fiú. Ezt is ezeknek a feje tetejére állt időknek köszönhetjük.

– Most már aligha utasíthatjuk el – jegyezte meg Ling Tan. Ling Szao ebből látta, hogy férje nem érez ellenszenvet az idegen nő iránt, de egy aggályát azért még megemlítette: – Ha túl van azon, hogy gyereket szüljön a fiúnak, igenis elutasíthatjuk. Mi haszna egy nőnek a házban, ha nem tud gyereket szülni.

– Ma mindenképpen hasznos volt.

– De nem minden nap olyan, mint a mai. Ilyen nap csak néhányszor jön az életben. Amikor kivitte az asszonynak az ételt, udvariasan érdeklődött kora iránt. Az asszony szomorkásan felelt:

– Tudom én, hogy túl öreg vagyok. Harminchat éves leszek maholnap. Ling Szao örült, hogy az asszony őszinte. Koros, az igaz, de ha termékeny, három-négy gyereket még nyugodtan szülhet. Azért újabb udvarias kérdést tett föl:

– Vannak gyermekeid? Az asszony sírni kezdett.

– Voltak gyermekeim, mert mindig könnyen szültem, de odavesztett mind az öt a bombázások alatt. Csak én maradtam életben meg a férjem, de férjem is elpusztult később, mert beállt a hadseregbe. Cipész volt, megszokta, hogy kinn ül az utcán, nem rejtőzött el, mint mások. Amikor katonákat toboroztak a szabad földön, ő is beállt, mert karjában és lábában erőt érzett. Soká nem jött haza, már attól féltem, elfogták, de aztán valahogy megüzente, hol állomásozik, és én elindultam, hogy a közelében legyek. Sohasem láttam újra, csak hallottam, hogy elesett egy ütközetben.

– Keserű sors – mormogta Ling Szao. Úgy érezte, el kell fogadnia amit az ég legnagyobb fiának küldött.

XX.

Ling Tan házában ismét nagy volt család. Az ellenséges uralom nem enyhült, és Ling Tan nem is látott semmi reményt az enyhülésre. Társaival együtt elviselte a kegyetlen adókat, az igazságtalan kapzsiságot, az ópium csatáját. Ez utóbbi harcban az ellenség győzedelmeskedett. A városban huszonegy ezüst tallért kértek az ópium unciájáért, napi egy tallér ára elég volt egy embernek, ha ételre nem költött, és egyre többen és többen voltak, akik étel helyett is az ópiumot választották. Az utcán nyíltan árulták az ópiumpipákat, ami ősidők óta nem fordult elő. Az ellenség megadóztatta a pipát is, az ópiumot is, és meggazdagodott a nyomorúságon, de saját katonáit eltiltotta a kábítószer élvezetétől. Szövetet vagy selymet csak néhány üzletben lehetett kapni, mert az anyagot az ellenség mind magának tartotta fönn. Ellenséges kézen voltak a selyemszövő műhelyek, az ellenségé volt a liszt, a hal, a rizs, az építőanyag. Kirabolták a népet. Az ellenség mindent saját hazájába szállított, még a szögeket, zárapokat, késeket, villákat, kapákat, ásókat, mindent, ami vasból volt, és amit nem rejtettek el. Ling Tan

gyakran mondta keserűen:

– Talán a föld az egyetlen, amit nem tudnak elvinni átkozott hazájukba. Az ellenség nem üzent hadat, de ránk tört. Most békét üzennek, de nem tudnak békülni. A termés töredékére zsugorodott, mintha maga a föld is lázadna. Ling Tan egyre jobban gyűlölte a görbe lábú emberkéket. Ez a valamikor büszke és szabad ember megszokta, hogy hallgat és engedelmeskedik. Azért tette, mert még meg volt a föld, amelyhez hűséges akart maradni, de időnként szinte rosszul volt az utálattól. Ilyenkor étvágytalanul lézengett, és semmi sem derítette föl, sem felesége, sem unokái, sem maradék tulajdona.

– Ha még egyszer földemre lép az ellenség, túl sok lesz az nekem – mondta feleségének, aki nem válaszolt, mert ugyan mivel vigasztalhatta volna. – Ha csak egy reménysugárt látnék – mondta Ling Tan máskor. – Ha látnám, hogy egyszer, bármilyen távoli jövőben fölkelünk, és kiűzzük az ellenséget! De csak tűrünk vég nélkül, és miféle győzelem lehet a béketűrés eredménye? Ling Szao erre sem tudott válaszolni. Férjén mélabú vett erőt, mely az egész házat megülte. Még fiai sem tehettek semmit. Elérkezett a nyár vége, a legsötétebb időszak Ling Tan életében. Születésnapján kezdődött. Régen Ling Tan születésnapja ünnep volt a faluban, melyre meghívta barátait, és nagy lakomát adott. Idén volt hatvan éves, márpedig a hatvanadik a legjobb születésnap egy férfinak, ha jó ember és fiai vannak. Ha nincs háború, ezen a születésnapon Ling Tan maga köré gyűjti fiait, és napokig tart a dínom-dánom. Új ruhát öltene, sok ajándékot kapna, háza népét pénzzel örvenedeztetné meg, és sokáig állna a mulatság. De hogyan lenne ez most lehetséges? A legkisebb fiú valahol a szabad földön van, a legidősebb a hegyek között. Ahogy közeledett hatvanadik születésnapja, azt kellett látnia, hogy a házban nincs egy darab hús, nincsen pénz, hogy vegyenek. Csak az a silány éték állt rendelkezésükre, ami életben tartotta őket. A nyár amúgy is hosszú volt és forró. Ling Tan fáradtnak, öregnek érezte magát, életét pedig tehernek. Már a földnek sem örült. Csak állt, nézte a sűrű rizstáblákat. Ha jó a termés az a baj, mert az ellenség bendőjét tömi. Ha a termés gyöngé, úgy érzi, haragszik a föld. Az ember semminek sem örülhet, míg hátán gonosz vadállatként ül az ellenség.

Most először gondolt arra, talán rosszul tette, hogy itt maradt, a földbe kapaszkodva. Keserű dolog az, évről-évre etetni az ellenséget.

– Ha valami reménysugarat látnék az égen – mondta egy napon középső fiának. – Nem nagyobbat egy férfi kezénél! De senki sem segít rajtunk! Az

emberek az egész világon csak magukkal gondolnak. Akkoriban már mindenki tudta, hogy egyetlen ország sem áll melléjük, még azok sem, amelyek barátságot és segítőkészséget hangoztatnak. Az úgynevezett baráti országok kereskedtek az ellenséggel, fegyvert és más árut adtak el neki. Ling Tan és a hozzá hasonlók keserűen érezték, hogy az emberek közül kimúlt az igazság. Nem mindenki harcolt ellenük, az igaz. De mennyivel jobb az ellenségnél az, aki önnön hasznát lesve fegyvert gyárt, és az ellenség kezébe adja, hogy azzal mészárolja az ártatlant? Ling Tan mindezt tudta, és belefáradt a várakozásba. Sehonnan nem jött segítség. Ahogy a háború ötödik éve végéhez közeledett, lassan kihunyt benne a remény.

– Az emberek rosszak – mondta fiának. – A földön már senki sem választja el egymástól a rosszat és a jót. Márpedig akkor el fogunk pusztulni. Elvesztette étvágyát. Egyre kevesebbet dolgozott. Régen a munka tartotta fiatalon. Most hirtelen megöregedett. Így ment ez mindaddig, míg Ling Szao komolyan aggódni nem kezdett férjéért, aki mégis csak a legfontosabb volt számára az életben. Ezért egy napon a konyhába hívta középső fiát, és azt mondta:

– Találj ki valamit, amivel reményt önthetsz az apádba, mert olyan ember ő, aki eddig még sohasem adta föl a reményt.

– Nehéz dolgot kérsz, anyám – felelte Lao Er szomorúan. – Hol találjak én reményt? Boltban nem árulják, a földön sem hever, hogy fölszedjem, mint az ékszer, amit valaki véletlenül elejtett. A reménynek a valóságban kell gyökereznie, különben álom marad.

– Akkor apádnak vége – mondta Ling Szao sírva. – Elvesztettük a csatát. Most hódít meg minket igazán az ellenség.

Azzal szobájába ment, magára zárta az ajtót és sírt. Lao Er nem vette a dolgot térfára. Mi jót találhatna, bármi jót, amivel kizökkenhetné apját búskomorságából? Mintha nem lenne elég az emberek gonoszága, az ég is gonosznak tűnt. Ebben az évben északon éhínség volt, alig esett eső, és újra megindultak délre az éhező emberek. Idén már nem is tudtak rajtuk segíteni. Hogyan is segítettek volna, amikor egy tűzvész a fél falut elpusztította. A városban a báb-kormány rendelkezett. Fejét az ellenség szövetségesei uralkodónak nevezték. A szabad ország részben állítólag hatalmas hadsereget toboroztak, de a sereget soha senki sem látta, csak szóbeszéd maradt. Az ellenség ügyelt rá, hogy minél kevesebb hír érkezzon a megszállt ország részbe, komor kegyetlenséggel uralkodott, semmiségért ölt. Senki

sem lélegezhetett szabadon, pusztá szeszélyből gyilkoltak, ugyanúgy, mint néhány évvel korábban. Sok férfi belülről halt meg, elvesztették a reményt, lefeküdtek, elmúltak. Mások az ópiumban kerestek menedéket. Lao Er-nek egyszerre eszébe jutott az öreg unokatestvér, akire az elmúlt hónapokban nem is gondolt. Tudta, hogy még él, mert időnként elértek a faluba olyan hírek, amelyek csak a rádióból származhattak. Lao Er arra gondolt, elmegyek az öreghez, hátha van valami jó híre. Magammal viszem apámat is, hogy a saját fülével hallja, ne higgye, hogy csak vigasztalni akarom. Eljött Ling Tan születésnapja. Lakomáról szó sem volt, titokban egy halat fogtak, azt ették meg. Aztán Lao Er apjához fordult:

– Mit szólnál, ha néhány órára bemennénk a városba mulatni? Elmehetnénk a teaházba, hogy meghallgassuk öreg unokatestvérünk híreit. Ling Tan először nem akart menni, fáradt volt, és elkeseredett, fia azonban nem hagyta annyiban. Végül kötélnek állt.

– Nincsen sok kedvem hozzá, fiam. De ha ezt akarod, veled megyek. Utóvégre születésnapom van. Így történt, hogy Ling Tan és fia elmentek a teaházba, s mint korábban a többiekkel most is belopóztak a belső szobába. Kisvártatva megjelent a harmadik unokatestvér. Időközben még jobban lefogyott, csontjai szinte zörögtek, kábább volt, mint valaha. Ha Ling Tan fölfedi magát, már meg sem ismeri, annyira elmerült ködös álmaiban. Csak arra volt még mindig képes, hogy a híreket tolmácsolja, hiszen így kereste meg a pénzt az ópiumra. Látszott rajta, nem sokáig szívja már. Erőtlen léptekkel csoszogott be, székére ült. Szavait oly halkán mormogta szakállába, alig lehetett hallani őket.

– Tegnap arról beszéltem nektek – mondta –, hogy a tengeren találkozott a két nagy fehér ember. Az egyik Mei a másik Ying országából jött és kis időt együtt töltöttek. Ma az utóbbi beszélt.

Zsebében kotorászott egy darabig, előkotort egy darab papírt, előkotorta szarukeretes szemüvegét. Reszkető kézzel helyezte a szemüveget orrára, ahonnan az azonnal le is esett. Újra föltette, újra leesett. Remegő kézzel helyezte orrnyergére ismét. Ezúttal nem esett le. Hallgatósága türelmesen várakozott. Az unokatestvér szeméhez emelte a papírdarabot, és a következő szavakat olvasta föl:

– A megszállt nép megpróbáltatásai óriásiak. Reményt kell nekik adnunk. Meg kell őket győznünk arról, hogy szenvedésük és küzdelmük nem hiábavaló. Az alagút hosszú és sötét, de a végén ott van a fény.

Ling Tan állt a sötét, mocskos szobában, és hallgatta a bátor szavakat. Szíve úgy fogadta be őket, mint magot a föld, mely egy évig parlagon hevert.

– Ki mondta ezt? – kérdezte hangosan. – Tegnap nem voltam itt. Kinek a szavai ezek? Az öreg rokon nem válaszolt, a többiek egymás szavába vágva adták meg a választ Ling Tan-nak. Mohó remény, kétely keveredett szavaikban. Ling Tan megértette, hogy két nemzet is mellettük áll. Valósággal itta a szavakat. A magok gyökeret eresztettek. – Velünk vannak. Úgy-e velünk vannak?

– Hogyne lennének? – visszhangozták a többiek. Ling Tan fáradt, öreg szeme lassan megtelt könnyel. Az elmúlt években sohasem sírt. Száraz szemmel nézte végig otthona és faluja pusztulását, a halált mindenfelé, csak most fakadt sírva, amikor több, mint négy év után fölébredt a remény.

– Menjünk – mondta fiának. Szótlanul hagyták el a várost. A falakon túl követték az utat, ami átszelte a völgyet. A hegyek sötét árnyakként emelkedtek. Az égen nem volt hold. Lao Er még mindig kétkedett. Szívében azt mondta apjának: jobb lenne, ha nem bízánk a segítségben. Ugyan ki adna segítséget csak úgy?

De nem szólt, várta, hogy apja beszéljen először. Ling Tan sem beszélt. Lao Er azt gondolta: nem szólalok meg, minek törjem össze a reményt. Én még fiatal vagyok, elvagyok remény nélkül is. Hideg, keserű szívvel bandukolt apja után. De Ling Tan egyszerre megállt, felemelte fejét, fölnézett a csillagokra. Jobb kezét kinyújtotta, hogy érezze a szelet. Hosszú napok óta nem esett az eső. Ling Tan hangja hirtelen megszólalt a sötétben.

– Mintha esőt ígérne a szél – mondta.

– Csak ígéri – válaszolta Lao Er.

TARTALOM

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

XIX.

XX.

Copyright

© Erasmus Kiadó 1997
A regény eredeti címe: Dragonseed
ISBN 963 857 980 3
© Pearl S. Buck, 1941
© Hungarian translation Losonci Gábor, 1997